

Weten, doen en leren

Een proeftuinonderzoek naar gebiedsgerichte opsporing

E. Bervoets, J. Broekhuizen, K. van den Akker en J. Landsman

Weten, doen en leren

Weten, doen en leren:

Een proeftuinonderzoek naar gebiedsgerichte opsporing

E. Bervoets

J. Broekhuizen

K. van den Akker

J. Landsman

Meer informatie over deze en andere uitgaven kunt u verkrijgen bij:

Sdu Klantenservice
Postbus 20025
2500 EA Den Haag
tel.: (070) 378 98 80
website: www.sdu.nl

Omslagontwerp: Imago Mediabuilders, Amersfoort
Afbeelding omslag: ANP, fotograaf: Valerie Kuypers

ISBN: 9789012407267
NUR: 600

© 2021 Sdu Uitgevers, Den Haag; Politie & Wetenschap, Den Haag; Bureau Bervoets, Amersfoort; Bureau Broekhuizen, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische veelevoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich te wenden tot de Stichting PRO, Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp www.cedar.nl/pro. Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave ten behoeve van commerciële doeleinden dient men zich te wenden tot de uitgever.

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, kan voor de aanwezigheid van eventuele (druk)fouten en onvolledigheden niet worden ingestaan en aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever deswege geen aansprakelijkheid voor de gevolgen van eventueel voorkomende fouten en onvolledigheden. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoudsopgave

Ten geleide / 11

1	Gebiedsgerichte opsporing: een proeftuinonderzoek / 13
1.1	Inleiding / 13
1.1.1	Horen, zien en zwijgen / 14
1.1.2	Aanbeveling afgerond onderzoek: gebiedsgerichte opsporing / 15
1.1.3	Conceptueel kader voor proeftuinonderzoek / 16
1.2	Gebiedsgerichte opsporing nader bekeken / 17
1.2.1	Opsporing: definitie, recente ontwikkelingen en politiepolitiek / 18
1.2.2	Opsporing met een gebiedsgericht karakter / 24
1.2.3	Vier uitdagingen, twee voorwaarden / 26
1.2.4	Leentjebuur bij de krijgswetenschappen: effectdenken / 28
1.3	Onderzoeksvragen en toetsingskader / 29
1.3.1	Onderzoeksvragen / 30
1.3.2	Analysekader als basis voor actieplan / 31
1.4	Wat volgt / 32
2	Onderzoeksoepzet en verantwoording / 35
2.1	Typering onderzoek: praktijkonderzoek / 35
2.2.1	Onderzoeksstrategie en selectie proeftuinen / 36
2.2.2	Actieplannen: centrale rol / 36
2.2	Metingen, methoden en verantwoording / 38
2.2.1	Voormeting (december 2018 tot en met maart 2019) / 39
2.2.2	Eerste tussenmeting (juli en augustus 2019) / 41
2.2.3	Tweede tussenmeting (januari en februari 2020) / 42
2.2.4	Derde tussenmeting (juni en juli 2020) / 43
2.2.5	Eindmeting (september-oktober 2020) / 43
2.2.6	Vinger aan de pols: bijeenkomsten en advisering / 44
2.3	De rol van de onderzoekers: onderzoekend, meedenkend, adviserend / 45
2.4	Risico op zelfevaluatie / 46
2.5	Tot slot / 46
3	Vier proeftuinen: introductie en vergelijking / 47
3.1	Inleiding: drie hechte en een minder hechte leefgemeenschap / 47

- 3.2 Deventer: Keizerslanden / 47
 - 3.2.1 De gemeenschap: kwetsbare bewoners / 47
 - 3.2.2 Opvallende kenmerken: grote sociale controle en geslotenheid / 48
 - 3.2.3 Veiligheidsbeeld: onzichtbare drugsproblematiek / 49
 - 3.2.4 De plaatselijke politie: een basisteam in ontwikkeling / 49
 - 3.2.5 Startsituatie en lokaal opsporingsvraagstuk / 50
 - 3.2.6 Actieplan: meer en beter info rond drugsmarkt / 52
- 3.3 Rhenen: Achterberg / 54
 - 3.3.1 De gemeenschap: bevindelijk-gereformeerden / 54
 - 3.3.2 Opvallende kenmerken: parallelle samenlevingen / 55
 - 3.3.3 Veiligheidsbeeld: evenementen en openbare ordeproblematiek / 57
 - 3.3.4 De plaatselijke politie: gebiedsgebonden groepen / 57
 - 3.3.5 Startsituatie en lokaal opsporingsvraagstuk / 58
 - 3.3.6 Actieplan: betere informatiepositie ondermijning en jeugd / 59
- 3.4 Oudheusden / 60
 - 3.4.1 De gemeenschap: 'arbeiderswijk' met voor criminaliteit kwetsbare bewoners / 60
 - 3.4.2 Opvallend: gesloten afgescheiden groepen en lage meldingsbereidheid / 61
 - 3.2.3 Veiligheidsbeeld tijdens de voormeting / 62
 - 3.4.4 De plaatselijke politie / 62
 - 3.4.5 Opsporingsvraagstuk: inzicht drugscriminaliteit, verbeteren veiligheidsgevoel / 63
 - 3.4.6 Actieplan: ontsluiten van een gesloten gebied / 65
- 3.5 Gouda: Korte Akkeren / 67
 - 3.5.1 De gemeenschap: een diverse stadswijk / 67
 - 3.5.2 Opvallende kenmerken: geen hechte gemeenschap (meer) / 67
 - 3.5.3 Veiligheidsbeeld: veel woninginbraken / 69
 - 3.5.4 De plaatselijke politie: oudgedienden naast 'nieuwe wind' / 70
 - 3.5.5 Startpositie en lokaal opsporingsvraagstuk: 'oude' criminele netwerken / 71
 - 3.5.6 Actieplan: betere informatiepositie rond woninginbraken en drugs / 73
- 3.6 Tot slot: vergelijking op de zes thema's / 75
- 4 Feitelijke ontschotting en criminaliteitsbeheersing / 77**
 - 4.1 Inleiding: de werkvloer op / 77
 - 4.2 Blauw in opsporing / 77
 - 4.2.1 De uitvoering van de actielijnen: vijf varianten / 77
 - 4.2.2 Wijkagenten verzamelen opsporingsinformatie / 78
 - 4.2.3 Wijkagenten delen opsporingsinformatie met de recherche / 80
 - 4.2.4 Zelf speuren: blauw verricht zelf opsporingstaken / 83
 - 4.2.5 Blauw loopt periodiek mee met de recherche / 86
 - 4.2.6 Blauw maakt afspraken met Team Criminele Inlichtingen (TCI) / 87

4.2.7	Wat het oplevert / 89
4.3	Samenwerken recherche en blauw / 90
4.3.1	De uitvoering van de actielijnen: vier varianten / 90
4.3.2	De recherche informeert het blauw / 91
4.3.3	De recherche adviseert het blauw / 95
4.3.4	De recherche betreft wijkagenten bij de opsporing: zaken meedraaien / 96
4.3.5	Fysiek bij elkaar zetten / 98
4.3.6	Wat het oplevert / 100
4.4	Criminaliteitsbeheersing: externe partijen bij de opsporing / 101
4.4.1	De uitvoering van de actielijnen: vijf varianten / 101
4.4.2	Relaties uitbouwen / 102
4.4.3	Meer informatiedeling / 104
4.4.4	Acties ondernemen / 105
4.4.5	Aan de slag met restinformatie / 106
4.4.6	Publiek-private samenwerking / 107
4.4.7	Wat het oplevert / 108
4.5	Wat verder opvalt rondom opsporing in basisteams / 110
4.6	Tot slot / 111
5	Nabijheid en kennis over de plaatselijke bevolking / 113
5.1	Inleiding / 113
5.2	Toegankelijkheid en nabijheid plaatselijke bevolking / 113
5.2.1	De uitvoering van de actieplannen: vijf varianten / 113
5.2.2	Wijkagent meer aanwezig in de wijk / 114
5.2.3	Digitaal contacten opbouwen en onderhouden met de wijk / 119
5.2.4	Vergroten benaderbaarheid voor bewoners / 122
5.2.5	Communiceren met burgers over (successen) opsporingszaken / 123
5.2.6	Nahoren / 124
5.2.7	Wat het oplevert / 125
5.3	Kennis over de plaatselijke bevolking / 127
5.3.1	De uitvoering van de actielijnen: vier varianten / 127
5.3.2	Meer kennis over de (bevolking in de) wijk verzamelen / 128
5.3.3	Delen van de kennis uit en over de wijk / 130
5.3.4	Wijkgebonden ploegen / 131
5.3.5	Wat het oplevert / 133
5.4	Wat verder opvalt / 134
5.5	Tot slot / 134
6	Effectbereiking met actieplannen / 137
6.1	Inleiding: invulling gebiedsgerichte opsporing / 137
6.1.1	Oorspronkelijk model GGO / 137
6.1.2	Feitelijke invulling GGO / 138

6.1.3	Leeswijzer / 140
6.2	Hoofdeffect: meer en betere opsporingsindicaties / 141
6.3	Duiding bereiking hoofdeffect / 142
6.3.1	Informatieaanlevering vanuit externe partners (deeeffect) / 143
6.3.2	De informatiepositie van de wijkagent (deeeffect) / 145
6.3.3	Resumé / 147
6.4	Ontschotting: informatie van blauw naar grijs (deeeffect) / 147
6.5	Niet direct aan actieplan gerelateerde ontwikkelingen / 149
6.6	Meer opsporingsindicaties bij de recherche – en dan? / 150
6.6.1	Deventer / 151
6.6.2	Gouda / 152
6.6.3	Resumé / 154
6.7	Tot slot: kernbevinding en overzicht / 154
7	Conclusies, discussie en menukaart / 157
7.1	Inleiding / 157
7.2	Conclusie bestanddelen proeftuinen / 157
7.3	Conclusie realisatie proeftuinen / 159
7.3.1	Ontschotting uniformdienst en recherche / 159
7.3.2	Criminaliteitsbeheersing: externe ontschotting / 161
7.3.3	Lokale oriëntatie / 162
7.4	Conclusie koerswijzigingen proeftuinen / 164
7.5	Conclusie effectbereiking / 165
7.6	Kernconclusie: ontschotten noodzakelijk, niet voldoende / 167
7.7	Reflectie: het onderzoek, rol en bijdrage van de onderzoekers / 168
7.7.1	Overdenking van het onderzoek / 168
7.7.2	Rol van de onderzoekers / 169
7.7.3	Uiteindelijke bijdrage / 170
7.8	Discussie: nieuwe nabijheid / 172
7.9	Menukaart en Stappenplan Gebiedsgerichte Opsporing / 175
7.10	Niet het einde: borging / 176

Literatuur / 179

Bijlage 1: Eerste (werk)sessie met het basisteam / 185

Bijlage 2: Interview en observatieprotocol wijkagenten voormeting / 189

Bijlage 3: Interviewprotocol kernteamleden voormeting / 193

Bijlage 4: Topiclijst interviews externe partners voormeting / 197

Bijlage 5: Topiclijst interviews kernteamleden eerste tussenmeting / 199

Bijlage 6: De vinger aan de pols / 201

Bijlage 7: Topclijst interviews kernteamleden tweede tussenmeting / 203

Bijlage 8: Leden begeleidingscommissie / 207

Bijlage 9: De bevindingen per proeftuin samengevat / 209

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap / 211

Uitgaven in de reeks Politiekunde / 213

Ten geleide

Dit onderzoek werd afgerond op 26 april 2021

Auteurs:

Dr. E. (Eric) Bervoets

Drs. J. (Jolijn) Broekhuizen

K. (Kyra) van den Akker Msc.

J. (Janne) Landsman Bsc.

1 Gebiedsgerichte opsporing: een proeftuinonderzoek

1.1 Inleiding

Een effectieve misdaadbestrijding valt of staat met een goede informatiepositie (Stol 1996; Snel & Van der Zee 2014; Janssens e.a. 2020). Wat ons betreft valt gebiedskennis ook onder deze informatiepositie en zou strikt genomen moeten worden gesproken van een *kennispositie*.¹ Dit boek is een verslag van een proeftuinonderzoek in vier basisteams naar gebiedsgerichte opsporing: Gouda, Deventer, Utrecht-Heuvelrug (Rhenen) en Heusden. Het gaat bij dat soort opsporing kortgezegd over recherchewerk waaraan anderen dan de recherche (ook) een aandeel hebben en waarbij kennis en informatie over een specifiek werkgebied een voorname rol spelen. Denk aan kennis over subjecten, criminele families ('pappenheimers') en hun gedragingen, maar zeer zeker ook aan de actualiteit in een werkgebied (met bijvoorbeeld antwoord op vragen als 'wie is er erg actief als inbreker op het moment, wie is er weer vrij') en ook kennis over – soms zeer specifieke – lokale normen en waarden. Uit ons eerdere onderzoek naar zogeheten gesloten gemeenschappen merken we op dat dit soort 'gebiedskennis' van doorslaggevend belang kan zijn bij de opsporing. Daartoe is vaak wel nodig dat grijze politiemensen (recherche) en blauwe politiemensen (basispolitie, uniformdienst) goed op elkaar zijn ingespeeld en informatie delen. We werken deze gedachte van 'gebiedsgerichte opsporing' als voorbeeld van ontschotte opsporing in de rest van dit hoofdstuk uit.

In dit hoofdstuk geven we aan wat de aanleiding was voor dit (vervolg)onderzoek en we bakenen de studie af aan de hand van onderzoeksvragen en centrale begrippen. We ordenen deze begrippen in een conceptueel kader. Aangegeven is dat het hier een proeftuinonderzoek betreft. Daaronder verstaan we – in dit geval – een onderzoeksdesign waarbij onderzoekers samen en in dialoog met het (lokale) politieveld zoeken naar kennis die de politie helpt bij de uitvoering van haar taak. Tegenwoordig wordt ook wel de Engelse aanduiding 'fieldlab' gebruikt, maar wij kiezen voor de Nederlandse term proeftuin.

1 We maken hierbij het kennistheoretische onderscheid tussen informatie (geordende gegevens) en kennis (geanalyseerde informatie) (Cleveland 1982). Zie ook Kop en Klerks (2010, p. 8) voor dit onderscheid.

1.1.1 *Horen, zien en zwijgen*

Enkele jaren geleden ronden we een studie af naar de moeilijkheid van opsporing in gesloten leefgemeenschappen (Bervoets & Bruinsma 2017). Daaronder verstaan we: dorpen en stadswijken met een sterke informele sociale controle en een vaak historisch gegroeide terughoudendheid – geslotenheid – tegenover de buitenwereld. Het is moeilijk om er als buitenstaander tussen te komen: als politie, als overheid, maar ook als nieuwe inwoner van buiten ('import'). Er is weinig behoefte aan pottenkijkers. Het onderzoek kreeg de toepasselijke titel *Horen, Zien en Zwijgen*.

De eerste kernbevinding van dat onderzoek is dat hulp door burgers bij opsporing in hechte leefgemeenschappen vanwege de geslotenheid ingewikkeld of afwezig is. Er is weinig of geen medewerking, omdat buitenstaanders niet zonder meer worden toegelaten en vertrouwd. Strafzaken komen niet of maar moeilijk rond, omdat ondertekende verklaringen en meldingen uitblijven. Buitenstaanders worden gezien als een risico voor de bestaande sociale orde, die veelal wordt bepaald door een set eigen normen en waarden. Een basishouding is dan veelal om niet met personen van buiten de gemeenschap te praten over zaken die deze sociale orde uit evenwicht kunnen brengen. Deze ongeschreven zwijgplicht en de eigen morele normen over goed, kwaad en vergelding, maken dat deze leefgemeenschappen een voedingsbodempotential kunnen zijn voor zowel dader- als slachtofferschap. Daders in de ogen van de politie worden niet zelden door de gemeenschap als slachtoffers gezien en slachtoffers als daders. Denk aan de persoon wiens auto door iemand uit het dorp in brand wordt gezet, die meent nog een rekening te moeten vereffenen. De brandstichter heeft in de ogen van het dorp het volste recht om wraak te nemen.

Een tweede kernbevinding is dat politiemensen geholpen zijn met kennis over de lokale normen en zeden om niet alleen te snappen hoe in een gemeenschap de hazen lopen, maar daar bij politiewerk – waar mogelijk – ook gebruik van te kunnen maken. Het eerder afgeronde onderzoek toonde aan dat 'lokale kennis macht is' en dat goed lokaal politiewerk – met gevoel voor overdrijving – soms ook een beetje neerkomt op heemkunde. Het is belangrijk om tot op bepaalde hoogte de lokale historie en zeden te kennen. Dat helpt bijvoorbeeld ook heel praktisch bij het aannemen van een bepaalde houding (bijvoorbeeld tijdens een verhoor om iemand te laten verklaren) of het goed kunnen timen. Denk bij timing aan de verdachte uit een hechte gemeenschap die heel bewust buiten het zicht van de gemeenschap wordt aangehouden of de kennis over op welke momenten de kans het grootst is dat personen melden of verklaren. Het eerdere onderzoek maakte bovendien duidelijk dat het over het geheel vooral de wijkagent is die gebiedskennis heeft en het meest zichtbaar is voor de gemeenschap. De recherche is minder zichtbaar en heeft soms letterlijk en figuurlijk een grote afstand tot de hechte leefgemeenschap.² Ook deze afstand speelt mee bij het moeilijk rondkrijgen van zaken.

2 Met recherche bedoelen we in dit onderzoek de teamrecherche (soms ook wel VVC genoemd of VAT) én de districtsrecherche. Als we slechts een van beide bedoelen, wordt dat expliciet duidelijk gemaakt in de tekst.

De derde kernbevinding is dat nabijheid de wijkagent kwetsbaar maakt, vanwege het sterke claimedrag vanuit deze gemeenschappen. Dit soort gemeenschappen is veeleisend ten opzichte van de eigen leden, maar ook voor de buitenstaander die ertussen probeert te komen. De wijkagent moet tussen het eisenpakket van de hechte leefgemeenschap en de eisen van de eigen politieorganisatie laveren. De hechte leefgemeenschap eist bijvoorbeeld betrokkenheid en discretie, terwijl de eigen (politie)organisatie behoefte heeft aan informatie waarmee zaken worden opgelost. Vaak genoeg loopt de wijkagent bij het laveren op eieren en soms faalt deze daarin ook. Bij hechte leefgemeenschappen is het buigen of barsten. Of meedoen met de lokale subcultuur door je mond te houden en de kans te lopen minder bruikbaar te zijn voor de opsporing (wegens te nauwe contacten met de lokale bevolking), of juist – soms na een incident – geen aansluiting (meer) krijgen, wat erin resulteert dat er ook geen (opsporings)informatie meer komt uit de gemeenschap.

1.1.2 *Aanbeveling afgerond onderzoek: gebiedsgerichte opsporing*

Een belangrijke aanbeveling uit het hiervoor aangehaalde onderzoek *Horen, Zien en Zwijgen* betreft het ontwikkelen van zogeheten gebiedsgerichte opsporing, wat we opvatten als: opsporingsactiviteiten waarbij een lokale oriëntatie (nabijheid, gebiedskennis) in combinatie met ontschotting en samenwerking met externe partijen rond opsporing (criminaliteitsbeheersing) de kans vergroot op opsporingsindicaties. Bijvoorbeeld doordat lokale kennis aanknopingspunten biedt voor opsporing. Denk onder andere aan een verklaring, een aanhouding of een verhoor waarbij lokale kennis (gebiedskennis) over burgers en hun leefomgeving maakt dat een zaak uiteindelijk wordt opgelost. De lokale kennis kan betrekking hebben op het gebied zelf, denk aan de gebiedshistorie. Maar deze kan ook betrekking hebben op waarmee als politie in de taakuitoefening rekening te houden in dat gebied. Bijvoorbeeld hoe een verdachtenverhoor het best kan worden aangepakt, rekening houdend met de subcultuur in een bepaald gebied. In paragraaf 1.2 plaatsen we de gebiedsgerichte opsporing nader in perspectief en noemen we voorbeelden.

De lokale oriëntatie uit zich onder andere in de nabijheid (o.a. toegankelijkheid) van de opsporing voor de lokale bevolking. Deze manier van opsporing past bij het concept van 'dichtbij politie' (*proximity policing*, zie Terpstra, Bervoets & Van Os 2013). Maar ook uit het zich in de toepassing van kennis over de lokale bevolking en hun leefwereld en de ontschotting van de hoofdprocessen van de politie (zie ook Kop, Van der Wal & Snel 2012). Het gaat om het ontzuilen van blauw (basispolitie en dan meer precies de uniformdienst) en grijs (recherche). Ontschotting definiëren we als de situatie waarvoor geldt dat:

- de recherche zichtbaar, benaderbaar en toegankelijk is voor basispolitied medewerkers; zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk en geven aan welke kennis zij nodig hebben voor specifieke opsporingszaken;

- basispolitied medewerkers bijdragen aan opsporing door proactief en periodiek met de recherche te delen wat zij voor informatie en kennis uit de wijk hebben. Of zij voeren zelf, al dan niet binnen een specifieke zaak, researchwerkzaamheden uit.

Gebiedsgerichtheid is bij gebiedsgerichte opsporing geen unieke verantwoordelijkheid van de wijkagent en opsporing niet de unieke verantwoordelijkheid van de recherche. Het gaat bij uitstek om een verbindend concept dat is bedoeld om de wereld van de recherche (grijs) en het basispolitiewerk (blauw) te integreren, zonder alle verantwoordelijkheid bij de wijkagent of de recherche neer te leggen. Immers, ook de noodhulp (incidentenafhandeling) en het basisteammanagement hebben een rol in de gebiedsgerichte opsporing. Bijvoorbeeld door opsporingsgericht te surveilleren ('anders kijken'). En het is aan het teammanagement om deze werkwijze te faciliteren en er uiteindelijk op te sturen (vgl. Van Leiden & Ferweda 2020). Verderop in dit hoofdstuk plaatsen we het principe van de gebiedsgerichte opsporing in nader perspectief.

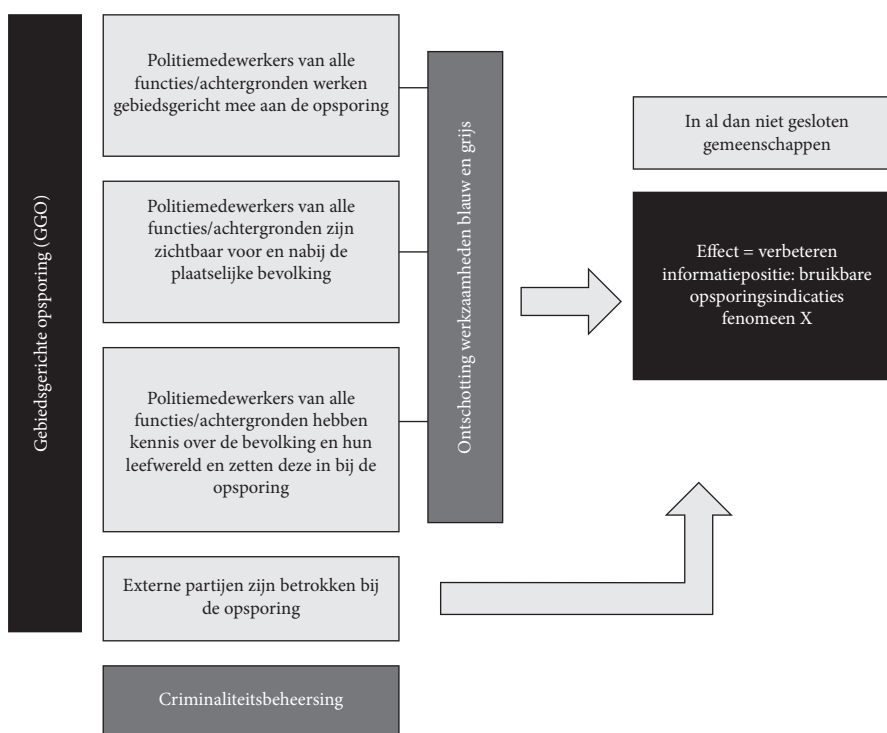
Een tweede aanbeveling uit het eerdere onderzoek is dat voor een krachtige opsporing een samenspel met externe partijen nodig is. Afhankelijk van de situatie hebben die partijen soms een betere informatie- en kennispositie om uiteindelijk een zaak op te kunnen lossen. Dat ligt in het verlengde van Kop (2012) die stelt dat het noodzakelijk is om opsporing uiteindelijk door te ontwikkelen naar criminaliteitsbeheersing. Dat betekent niet alleen het 'schakelen' tussen recherche en basispolitie. Dat betekent tevens bij informatie-, kennisvergaring en misdaadbestrijding samenwerken met partijen zoals de gemeente, woningcorporaties, andere opsporingsdiensten, de zorg of bijvoorbeeld private partijen die 'feiten en omstandigheden' delen met de politie. Dat gaat verder dan aangifte doen. Het gaat dan ook om verdachte omstandigheden melden en informatie delen met de politie ten behoeve van de opsporing. Geïnspireerd door Kop (2012) definiëren we criminaliteitsbeheersing als: het gezamenlijk onder controle houden van criminaliteit door tegelijkertijd een ontzuiling van interne hoofdprocessen binnen de politie en een opsporingsgerichte samenwerking van de politie met externe partijen. Dat vergt van de opsporing dat zij zich niet ziet als een apart, te isoleren (hoofd)proces binnen de criminaliteitsbestrijding. Criminaliteitsbeheersing is daarmee een vorm van co-creatie in de opsporing (Kop, Van der Wal & Snel 2012).

1.1.3 *Conceptueel kader voor proeftuinonderzoek*

De aanbeveling om waar mogelijk met gebiedsgerichte opsporing meer en betere aanknopingspunten te realiseren voor de opsporing was aanleiding voor deze vervolgstudie. Het grootste verschil met het voorgaande onderzoek is dat nu heel nadrukkelijk is gekozen voor een praktijkonderzoek (zie hoofdstuk 2 voor een nadere uitleg). Dit onderzoek moest de politie nog tijdens de looptijd op basis van terugkoppelingen in de gelegenheid stellen te leren, de gebiedsgerichte opsporing bij te stellen en samen met de onderzoekers op zoek te gaan naar wat (kennelijk) werkt. Geheel conform het hedendaagse politiejargon heeft het onderzoek de vorm gekregen van zogeheten proef-

tuinen. Elk van de in totaal vier proeftuinen betrof een basisteam dat in afstemming met de recherche aan de slag wilde met gebiedsgerichte opsporing. De proeftuinen worden in hoofdstuk 3 nader geïntroduceerd. De hiervoor genoemde concepten hebben we getracht te ordenen in figuur 1.1. Doel ervan is om duidelijk te maken hoe de centrale begrippen – in de zin van onderzoeksthema's – zich in dit onderzoek tot elkaar verhouden. In de volgende paragrafen werken we de veronderstelde verbanden verder uit. Die zijn gebaseerd op onderzoeksliteratuur (waaronder ons eerdere onderzoek, maar zeker ook onderzoek van anderen).

Figuur 1.1: Conceptueel kader

1.2 Gebiedsgerichte opsporing nader bekeken

In deze paragraaf plaatsen we het te onderzoeken verschijnsel gebiedsgerichte opsporing in perspectief. We bakenen het centrale begrip van deze studie verder af en we gaan in op recente onderzoeksliteratuur over opsporing door de politie. Daarnaast benoemen we enkele hedendaagse ontwikkelingen rondom opsporing en gaan daarbij ook in op actueel beleid. Denk daarbij met name aan het instellen van stuur- en weegpogingen, alsmede pogingen om de opsporing te verbeteren.

Uiteraard belichten we ook de link tussen opsporing en het gebiedsgerichte politiewerk. We geven aan dat opsporing met een gebiedsgerichte oriëntatie in de kern niet nieuw is (zie Zoomer 2006). Het gaat uit van de veronderstelling dat gebiedsinformatie en gebiedskennis de kans vergroten op opsporingsindicaties. En dat komt speciaal van pas in gebieden waarin sprake is van zogeheten hechte leefgemeenschappen (Bervoets & Bruinsma 2017). In die gebieden kunnen zaken maar moeilijk rond worden gemaakt. Het ontbreekt geregeld aan verklaringen en meldingsbereidheid. Verder gaan we in op de organisationele context waarbinnen de gebiedsgerichte opsporing plaatsheeft, namelijk de politie als frontlijnorganisatie (*streetlevel bureaucracy*, Lipsky 2010; Moors & Bervoets 2013) en de politie als ‘abstracte organisatie’ (Terpstra & Salet 2018).

Om het concept van de gebiedsgerichte opsporing bruikbaar te maken voor een proeftuinonderzoek, moest het – per proeftuin – kunnen worden vertaald naar een actieplan dat tijdens het onderzoek zou worden uitgevoerd en geanalyseerd (zie hoofdstukken 2 en 3). Aan de basis van het actieplan ligt het in figuur 1.2 gepresenteerde analysekader en het principe ‘effectdenken’. Dat principe – dat ook bij de politie in toenemende mate wordt gebruikt – leggen we eveneens uit in deze paragraaf.

1.2.1 *Opsporing: definitie, recente ontwikkelingen en politiepolitiek*

Definitie opsporing

Opsporing is onderzoek door de politie, onder gezag van de officier van justitie, met als doel het nemen van strafvorderlijke beslissingen. Daarbij wordt geleund op zowel het strafrecht als de strafvordering. Uiteraard is politiewerk meer dan opsporen. Ook toezicht, handhaving van de openbare orde en (nood)hulpverlening horen daarbij. Met politiewerk wordt inhoud gegeven aan de formele sociale controle in een samenleving (Cachet 1990; Stol 1996; Terpstra 2010). Een terugkerende observatie in de literatuur is dat de formele sociale controle niet kan zonder de informele sociale controle van burgers die op elkaar letten en elkaar op hun gedrag aanspreken (Stol 1996; Lub 2018). Dat is een van de kerngedachten achter de gebiedsgerichte politie (Terpstra, Bervoets & Van Os 2014). In dit proeftuinonderzoek kijken we echter vooral naar de politie als opsporingsorganisatie ten behoeve van de rechtshandhaving. Weliswaar in een context waarin zij sterk afhankelijk is van de informele sociale controle en de medewerking van burgers. Denk daarbij aan de aangifte- en meldingsbereidheid, maar ook aan het vertrouwen in de politie (Schuilenburg, Besseling & Uitendaal 2017; Broekhuizen e.a. 2018).

In de praktijk wordt opsporing vaak vereenzelvigd met de recherche, de organisaties binnen de politie die zich bij uitstek toeleggen op opsporing. Dat zijn met name de teamrecherche,³ districtsrecherche, regionale recherche en de recherchediensten van

3 Veelal wordt daarnaast ook een term als afdeling VVC (veelvoorkomende criminaliteit) gebruikt. Wij gebruiken echter de term teamrecherche voor alle georganiseerde vormen van opsporing op het niveau van de basisteams. Strikt genomen wordt de VVC tot de basispolitie gerekend. Waar anders vermeld bedoelen we in dit boek met basispolitie echter uitsluitend de uniformdienst.

de landelijke eenheid. In deze studie gaan we er echter vanuit dat opsporing gelijkstellen met recherche een te enge interpretatie is. Ook de basispolitie – het geüniformeerd ‘blauw’ – kan namelijk een belangrijke rol spelen bij opsporing (Zoomer 2006). Hierop gaan we in de volgende hoofdstukken nader in. Het probleem volgens Huisman e.a. (2016) is echter dat de opsporing is ‘verhokt’: er is onder andere onvoldoende verbinding tussen recherche en intelligence, tussen recherche en ‘blauw’, en ook rechercheafdelingen onderling werken te weinig samen. Landman, Kouwenhoven & Brussen (2020, p. 231) vinden in hun onderzoek ‘Kijk naar het systeem’ de verschotting niet het probleem. Zij vinden nu juist dat recherche en opsporing samen zouden moeten vallen en dat de ‘blauwe invloed’ op de recherche zo groot is dat het de noodzakelijke eigen identiteit van de recherche in de weg staat. De opsporing heeft volgens hen een eigen identiteit nodig die niet is afgeleid van het blauw. Dit wil zeggen dat het recherchewerk (meer) als een zelfstandig vak binnen de politie wordt beschouwd. Een vak dat wezenlijk andere kenmerken heeft dan het politiestraatwerk. In dit onderzoek wordt er nu juist – in tegenstelling tot het onderzoek van Landman e.a. – van uitgegaan dat opsporing en recherche niet samenvallen. Daarmee sluiten we veel meer aan bij de argumentatie van Zoomer (2006). Van Leiden & Ferwerda (2021) stellen ook in hun rapport dat de basisteams en de opsporing geen raderen vormen die makkelijk in elkaar grijpen en dat dit door beide partijen wordt gezien als een gemiste kans. Werkwijzen en cultuurverschillen belemmeren het samen optrekken. Zij stellen dat een brug geslagen moet worden tussen basisteams en de districtsrecherche, omdat de schotten tussen de GGP en de opsporing nu te hoog zijn en er een te grote fysieke afstand is.

Incidentgerichte opsporing en projectgerichte (probleemgerichte) opsporing

In het verlengde van een definitie van opsporing is het van belang om op te merken dat er ook bij de recherche in de kern een onderscheid is tussen reactief politiewerk en proactief politiewerk (Kop 2012). Veel politiewerk bestaat uit het reageren op meldingen, aangiften opnemen en noodhulpverzoeken. Een ander deel bestaat uit het ‘de zaken vóór zijn’ met preventie. In de opsporing wordt wel een onderscheid gemaakt tussen brenzaken en haalzaken. Of op een abstracter niveau, incidentgerichte opsporing en projectgerichte opsporing (Inspectie Justitie en Veiligheid 2019). Bij eerstgenoemde gaat het om het reageren met opsporingswerkzaamheden op bijvoorbeeld een aangifte, of een heterdaadaanhouding. Deels wordt de incidentgerichte opsporing vormgegeven door vaste protocollen. Denk daarbij aan een zogeheten Team Grootschalige Opsporing (TGO).⁴ Met als voorbeeld een moordzaak, waarbij direct een team van twintig rechercheurs op een zaak wordt ‘gezet’ (Van Wijk, Van Leiden & Hardeman 2017).

Aan de andere kant bestaat de meer proactieve, projectmatige opsporing. Daarbij wordt geprobeerd op fenomeenniveau te onderzoeken: bijvoorbeeld op een criminele

4 Een Team grootschalige Opsporing is een tijdelijke hulpstructuur, ingericht door politie en Openbaar Ministerie bij de acute aanpak van complexe rechercheonderzoeken, die door de grote maatschappelijke impact de inzet van een deskundig en omvangrijk team vereisen. Het gaat daarbij om zaken (TGO-waardige delicten) die de staande opsporingsafdeling(en) binnen een korps niet kunnen afhandelen.

familie, een (ander) crimineel samenwerkingsverband, ondermijning op een bedrijventerrein of – relevant – een hechte leefgemeenschap waarin veel criminaliteit plaatsheeft en meldingen achterblijven. In het geval van de projectgerichte opsporing wordt met gerichte analyse en informatieverzameling geprobeerd een fenomeen scherper in beeld te krijgen, op zoek naar feiten en omstandigheden. Die moeten opsporingsindicaties opleveren om personen en hun strafbare handelingen in beeld te krijgen. Uit een rapportage van de Inspectie Justitie en Veiligheid (2019) blijkt echter dat deze projectgerichte opsporing een ondergeschoven kindje is. De meeste opsporingscapaciteit gaat op aan het reageren op concrete incidenten. Volgens de politie is veel werkaanbod niet te plannen en heeft zij dermate haar handen vol aan het reageren op incidenten, dat er maar weinig ruimte overblijft voor projectmatige opsporing. De regionale recherche (DRR) en de districtsrecherche werken veelal incidentgericht en weinig projectmatig en dan vallen signalen van de wijkagenten al snel ‘van tafel’ (Van Leiden & Ferwerda 2021).

Steeds vaker wordt echter duidelijk dat een proactieve aanpak van veiligheidsproblemen – waaronder projectgericht rechercheren – minder tijd en capaciteit kost dan tijd-rovende repressieve opsporingsonderzoeken (Kop, Van der Wal & Snel 2012). Een proactieve aanpak vraagt echter om een duidelijke blik vooruit en vraagt om voorkennis van problemen die zich nog moeten aandienen. Dat brengt ons op enkele recente ontwikkelingen die van invloed zijn op de opsporingscapaciteit).

Recente ontwikkelingen en gevolgen voor de opsporing

Bij zogeheten frontlijnorganisaties – ofwel ‘street level bureaucracies’ – is vrijwel per definitie sprake van een tekort aan mensen en middelen (Lipsky 2010). Typerend daarvoor is dat de frontlijnwerkers continue het gevoel hebben dat ze handen te kort komen, als zij kijken naar hun werkaanbod (Moors & Bervoets 2013). Bij de politie is dat niet anders, maar het lijkt er op dat de politie tegenwoordig extra onder druk staat. Uit allerlei nieuwberichten, rapportages en onderzoeken blijkt hoe de capaciteit tegenwoordig knelt bij de politie; ook bij de recherche (Huisman e.a. 2016). Daarbij gaat het zowel om de kwaliteit van de opsporing als enkele maatschappelijke ontwikkelingen die de toegenomen druk op de recherche verklaren.

Kwaliteit van de opsporing. Vaak werd in het recente verleden door de politiek gevraagd om meer blauw op straat. Pas sinds kort is er wat meer aandacht voor de recherche (Van der Torre & Valkenhoef 2017). Hoewel de politiek-bestuurlijke aandacht voor opsporing al wezenlijk was toegenomen na de evaluatie van de Schiedammer parkmoord (Posthumus 2005). Met die evaluatie werd het fenomeen tunnelvisie onder de aandacht gebracht: de neiging van rechercheurs om een heel specifieke onderzoekslijn aan te houden, waarbij andere hypothesen minder of geen aandacht krijgen. Hierdoor bestaat de kans dat personen onterecht worden veroordeeld. De evaluatie zette diverse initiatieven in gang om de opsporing te verbeteren onder de vlag Programma Versterking Opsporing en Vervolging (2010). Volgens sommige politiemensen leidde dat tot

een sterk afgenomen lef bij de recherche, bang als zij waren voor fouten (Van der Torre, Van Duin & Bervoets 2013).

Princen (2015) stelt dat bij de recherche niet slechts een capaciteitsprobleem is waar het gaat om een gebrek aan mensen, tijd en middelen. Ook de kwaliteit van de recherche staat volgens hem onder druk. Wat volgens Princen niet helpt is dat de recherche is veranderd van een promotieplek binnen de beroeps cultuur van de politie naar een verzamelafdeling van, naast ook toegewijde rechercheurs, politiemedewerkers die om wat voor reden dan ook niet meer binnen de basispolitie willen of kunnen werken. Er zijn veel vacatures en de parate kennis is niet op orde (Inspectie Justitie en Veiligheid 2019; Landman, Kouwenhoven & Brussen 2020). Volgens Huisman e.a. (2016) is sprake van ontoereikend vakmanschap. Zij stellen:

‘Waar primair vakmanschap in de opsporing ontbreekt, daalt niet alleen de effectiviteit door lage output en rework verderop in de strafrechtsketen. Ook de kans op falen neemt toe, met in het uiterste geval niet-ontvankelijkheid of dwaling tot gevolg.’ (p. 87)

Maatschappelijke ontwikkelingen en opsporing. Daarnaast gaat de opsporing gebukt onder personeelstekorten als gevolg van enkele maatschappelijke ontwikkelingen. De uitstroom van personeel de komende jaren wegens de vergrijzing, uitdagingen als (internationale) drugscriminaliteit, ondermijning⁵ en terrorisme leggen veel druk op de politiecapaciteit, waardoor er voor andere werkzaamheden weinig tijd en personeel overblijft. Voor het gevoel van veel politiechefs worden de recherche en de basisteams ‘leeggezogen’ voor de aanpak van de hiervoor genoemde drie thema’s. En dat gaat ten koste van al het andere politiewerk.

Drugs, ondermijning en terrorisme hebben in de wereld van nu een sterk internationale component, waardoor ze niet uitsluitend op lokaal niveau te bestrijden zijn. Om beter opgewassen te zijn tegen de internationalisering van onveiligheid en misdaad (‘van wijk tot wereld’ en andersom), werd nu juist de Nationale Politie recent gereorganiseerd. Die reorganisatie veroorzaakte onvrede op de werkvloer wegens langdurige onzekerheid en maakte – wegens de centralisatie en schaalvergroting – dat de politie per saldo uit de buurten en wijken vertrok of daar nochtans minder te vinden is dan vroeger (Terpstra & Salet 2018). Samen met de eerder genoemde drie ontwikkelingen maakt dit dat de basispolitie, maar uiteindelijk zeker ook de recherche ernstig onder druk zijn komen staan.

Terpstra en Salet (2018) hanteren zelfs de term abstracte politie, waar het gaat om de sterk afgenomen lokale inbedding. Volgens hen is de politieorganisatie de laatste jaren fundamenteel van karakter veranderd. Met het begrip abstracte politie geven zij aan

5 Ondermijning vatten we op als de criminele beïnvloeding van de bovenwereld door de onderwereld (Kolthoff & Khonraad 2016).

dat zowel de interne als externe⁶ relaties van de politie meer afstandelijk, onpersoonlijker, formeler en minder direct zijn geworden, lossen van de ooit vanzelfsprekende lokale context. De abstracte politie is bovendien minder afhankelijk van de persoonlijke kennis van politiemensen, omdat deze in toenemende mate wordt vervangen door ‘systeemkennis’, gebaseerd op de ‘logica’ en categorieën van computersystemen en gebruikt door politiemensen die vaak niet persoonlijk en direct bekend zijn met de lokale situatie en de problemen die daar spelen. Veel politiemensen ervaren dat met de komst van de Nationale Politie de traditionele, persoonlijke en vertrouwde werksfeer verloren is gegaan. Dit hangt deels samen met de schaalvergroting van kleine lokale politieteams naar de veel grotere basisteams, die vaak tussen de 150 en 200 medewerkers hebben (maar ook wel kleiner⁷ of juist nog groter zijn) en met het sluiten van lokale politiebureaus, vooral op het platteland. Onder invloed hiervan zijn de relaties tussen politiemensen in de basisteams vaak afstandelijker en onpersoonlijker geworden.⁸

Al deze ontwikkelingen zijn van grote invloed op de recherche, en ook op een belangrijke functie in de gebiedsgerichte opsporing: de wijkagent (Bervoets 2008; Terpstra 2008; 2019). De afstand tussen de wijkagent en de leiding is groter geworden en het bureau en de wijk liggen nu veel verder uit elkaar waardoor de relatie met externe partners eronder kan lijden. De realiteit van de abstracte politie schuurt met een kernonderdeel van de gewenste identiteit van de Nederlandse politie: lokale inbedding van het politiewerk. De wens tot herkenbaarheid, nabijheid, aanspreekbaarheid en gedegen informatie over lokale problemen en omstandigheden betekent dat de politie, zoals het wel wordt genoemd, tot in de ‘haarvaten van de samenleving’ moet zitten.

Ambities afgeremd

Hiermee is in de kern de achtergrond geschetst van de hedendaagse opsporing bij de politie. Menig ambitie komt met deze achtergrond niet tot stand. Enkele jaren terug betoogde Kop (2012) in haar lectorale rede dat ze een ontwikkeling wenste van opsporing naar (ook proactieve) criminaliteitsbeheersing. Dat is een situatie waarin de politie samen met partners werk maakt van misdaadbestrijding, dus niet de opsporing als alleen een politievraagstuk ziet.

Echter, de Inspectie Justitie en Veiligheid (2019) geeft zoals reeds opgemerkt aan dat de politie zoveel tijd steekt in reactieve opsporing dat er voor projectmatig opsporen (waaronder ook criminaliteitsbeheersing) vrijwel geen tijd meer over is. Volgens het

6 Met de komst van een abstracte politie zijn ook de externe relaties van de politie veranderd. Door het sluiten van politiebureaus en beperking van openingstijden is de afstand tussen politie en burgers toegenomen. Bovendien zijn de lokale oriëntatie en kennis van politiemensen minder vanzelfsprekend.

7 Bijvoorbeeld in Den Haag.

8 Terpstra spreekt van fragmentatie, maar dat is hetzelfde als de term verscotting zoals wij die gebruiken in dit boek. Terpstra ziet horizontale fragmentatie bij diensten op hetzelfde organisatieniveau en verticale fragmentatie tussen de drie organisatieniveaus (lokaal, regionaal en landelijk).

rapport pakt de politie een deel van de relevante zaken niet (goed) op, omdat er niet goed wordt gestuurd op het selectie- en toewijzingsproces en de behandelcapaciteit schaars is. Verder wordt er weinig intelligence gebruikt, waardoor de probleemgerichte opsporing niet van de grond komt. De recherche geeft overigens op diens beurt aan dat de strategische analyses vaak van onvoldoende kwaliteit zijn.

Politiepolitiek: stuur- en weegploegen, toewijzingskaders. De capaciteitsproblematiek heeft geleid tot het instellen van stuur- en weegploegen om de schaarse opsporingscapaciteit te verdelen over zaken en criminaliteitsvormen. Het Openbaar Ministerie heeft daarbij een sterk sturende rol (Van der Torre, Van Duin & Bervoets 2013).

Volgens de zogenoemde ‘Doctrine intelligencegestuurd politiewerk’ (Kop & Klerks 2010) verdeelt de stuurploeg op regionaal niveau de politiecapaciteit over alle werkprocessen en taakvelden van de politie.

In de praktijk is sprake van interne politiepolitiek en hebben sommige zaken meer kans om te worden opgepakt dan andere (Inspectie Justitie en Veiligheid 2019). De huidige werkwijze van wegen en sturen verhoudt zich niet goed tot een probleemgerichte aanpak van (georganiseerde) criminaliteit. Probleemgericht werken wordt erdoor belemmerd. Daarnaast heeft het wegen en sturen irrationele effecten, zo zeggen Landman, Kouwenhoven & Brussen (2020, p. 168). Ook volgens Princen (2015) worden er in de stuur- en weegploegen geregeld voor buitenstaanders onnavolgbare beslissingen gemaakt. Ook zaken die aanvankelijk alle aandacht en draagvlak hebben vanuit deze gremia verdwijnen af en toe weer van tafel, bijvoorbeeld als er weinig zicht is op kortetermijnresultaat waarmee maatschappelijk (en intern) kan worden gescoord. Niet zelden zijn er dan al vele uren werk in een dergelijke zaak gestopt.

Lang niet alle zaken halen de stuurploeg, bijvoorbeeld als zij niet zwaar of urgent genoeg zijn (Inspectie Justitie en Veiligheid 2019b). Voor veruit de meeste zaken wordt gebruikgemaakt van toewijzingskaders,⁹ om de researchcapaciteit ‘eerlijk’ te verdelen tussen bijvoorbeeld de teamrecherche en de districtsrecherche. Dat gebeurt door de casescreener. Die wijst de zaken die opsporingcapaciteit verdienen ter behandeling toe aan onderdelen van de politieorganisatie. Dit zijn met name het basisteam (BT) en de districtsrecherche (DR), soms ook de dienst regionale recherche (DRR) of een gespecialiseerd team, zoals een woninginbrakenteam. De plaats binnen de organisatie waar een casescreener is ondergebracht verschilt. Wanneer de casescreener is geplaatst in een BT, komt het voor dat de DR (of de DRR) zaken die daar wel thuishoren volgens het Toewijzingskader om capaciteitsredenen niet wil aannemen. De casescreener wijst die zaken dan maar toe aan het BT. Dit heeft een negatieve invloed op de kwaliteit van de behandeling van deze zaken, omdat de medewerkers hiervoor niet goed zijn toegerust. Ook komt de behandeling van de eigen zaken daardoor in de knel. Verder is

9 Zie daartoe: <https://www.om.nl/onderwerpen/beleidsregels/aanwijzingen/opsporing---politie/aanwijzing-voor-de-opsporing-2013a020> bezocht 4 maart 2021.

sprake van een waterval-effect. Als bijvoorbeeld de eenheidsrecherche (DRR) het te druk heeft, komt het geregeld door dat zaken worden doorgeschoven naar de districtsrecherche. Of zaken gaan van de districtsrecherche naar de teamrecherche. Huisman e.a. (2016, p. 89) geven aan:

‘Leiding geven in de opsporing komt neer op het continu managen van schaarste. De opsporing lijdt onder gebrek aan slagkracht als gevolg van stroperige overlegstructuren voor weging en sturing.¹⁰ Dit leidt tot heen en weer schuiven met in potentie kansrijke onderzoeken, waardoor informatie intussen verouderd raakt. Leidinggevend zijn als gevolg van het sturingsconcept te veel manager en te weinig ondernemer. Effectiviteit van de aanpak van criminaliteit wordt veelal afgemeten aan het aantal uitgevoerde strafrechtelijke onderzoeken, aangehouden verdachten, afgepakt misdaadgeld en het turven van criminele samenwerkingsverbanden. Daarbij blijft het beoogde effect teveel buiten beschouwing.’

1.2.2 Opsporing met een gebiedsgericht karakter

In deze paragraaf bekijken we de link tussen opsporing en het gebiedsgerichte politiewerk. Die link is zoals aangegeven niet nieuw. Zoomer (2006) benadrukte jaren geleden al het belang ervan. Zij gaf toen aan dat basispolitie en recherche geregeld langs elkaar heen werken.

Onder gebiedsgerichte opsporing verstaan we zoals aangegeven in paragraaf 1.1 opsporingsactiviteiten met een nadruk op lokale kennis omwille van opsporingsindicaties. Gebiedsgericht politiewerk (GGP) gaat ervan uit dat de politie haar doelen niet of veel moeilijker kan bereiken zonder lokale, maatschappelijke inbedding. De politie is afhankelijk van legitimiteit en maatschappelijk draagvlak, maar is ook afhankelijk van feitelijke medewerking in de vorm van het verstrekken van informatie en het afleggen van verklaringen,¹¹ het doen van aangifte en het doen van meldingen door burgers. Een van de telkens terugkerende bevindingen volgens Terpstra (2019) is dan weliswaar de vaagheid van het concept van gebiedsgebonden politiewerk. Te vaak lijkt de invulling van dit werk afhankelijk van min of meer toevallige, vaak persoonsgebonden factoren. Dat komt omdat kennis niet altijd wordt geborgd, de invulling persoonsafhankelijk is of een politiefunctionaris niet altijd over voldoende kennis beschikt. Opvallend

10 Er wordt op het moment in meerdere eenheden en parketten geëxperimenteerd met nieuwe sturingsconcepten zoals NEWTON (in Noord-Nederland) en de Cockpit (in Oost-NL). Dit moet vanuit bredere kaders meer professionele ruimte en slagvaardigheid opleveren, zoals aangegeven in Landman e.a. (2020).

11 Er wordt wel beweed dat de politie in hechte gemeenschappen best om verklaringen heen kan werken en kan volstaan met technisch bewijs. Van Wijk e.a. (2017) geven echter aan ‘...dat technische sporen niet zaligmakend zijn, zeker in die gevallen waarin er geen match is met de DNA-databank en HAVANK, de vingerafdrukendatabank. Andere recherchetactieken zijn nodig om de zaak tegen een verdachte rond te krijgen. Het blijkt dat het horen van getuigen een waardevolle bron is voor de politie. Getuigen en passanten kunnen informatie geven over het slachtoffer, de plaats delict, opvallende personen en in bepaalde zaken ook over de verdachte of verdachte personen.’

is dat wijkagenten in de praktijk vooral vertrouwen op hun instinct, zogeheten onderbuikgevoelens en straatvakmanschap. Het gebrek aan kennis kan er echter toe leiden dat signaleren erg persoonsafhankelijk is en dat hierdoor vaak signalen, bijvoorbeeld van ondermijning, worden gemist (Van Leiden & Ferwerda 2021).

Bij gebiedsgerichte opsporing is een efficiënte samenwerking van belang tussen de recherche en de basispolitie en dan met name met de wijkagent. Die wordt immers geacht de voornaamste bron te zijn van lokale kennis binnen de politie.¹² De wens om meer te investeren in gebiedsgerichte opsporing en (de daarvoor noodzakelijke) ontscotting is opgetekend in het document *Podium voor Goed Politiewerk* (De Vries & Henssen 2019) en daarmee dus ook formeel politiebeleid.

Voor gebiedsgerichte opsporing is echter niet slechts de lokale kennis van belang. Iedere opsporingsambtenaar zou daarnaast in staat moeten zijn om elementaire recherchehandelingen als verhoren en doorzoekingen te verrichten, en solide informatieproducten op te leveren die bruikbaar zijn en waarop kan worden vertrouwd. Daar schuilt volgens sommigen nog wel een probleem, want: ‘Meestal gaat dat wel goed, maar lang niet altijd en dat komt dan vooral door kennisdeficit en gebrek aan gedrevenheid.’ (Huisman e.a. 2016, p. 87).

De Reuver (2016) geeft in haar artikel in het *Tijdschrift voor de Politie* aan dat voor een goede samenwerking tussen blauw en recherche van belang is dat bijvoorbeeld de recherche geregeld aanzit bij briefings van blauw. Ook benadrukt zij hoe belangrijk het is om face-to-facecontact te hebben met elkaar in plaats van af en toe eens een mail met een stand van zaken.

De verschotting namen we ook waar in het onderzoek *Horen, Zien en Zwijgen* (Bervoets & Bruinsma 2017). De basispolitie, waaronder de wijkagenten, staat ver op afstand van de recherche. Informatiestromen komen maar lastig bijeen. Daarbij speelt dan overigens een rol dat er niet slechts een interne verschotting is. De politie staat ook op grote afstand van de gesloten gemeenschap. De gemeenschap heeft dan ook nog weer eigen regels en waarden, waarvan het uitermate belangrijk is dat de politie die kent. Want alleen zo kan de politie bij de opsporing handig gebruikmaken van lokale kennis in strafzaken en is het veel gemakkelijker om verbinding te maken met de op het eerste gezicht gesloten gemeenschap (zie ook Hoekman 2017; Moors & Spapens 2017; Mehlbaum, Schoenmakers & Van Zanten 2018).

Van Wijk e.a. (2017) merken op dat door de uniformdienst in te zetten bij de start van een opsporingsonderzoek slagkracht wordt gecreëerd, bijvoorbeeld bij het houden van buurt- en passantenonderzoek. In korte tijd moet er immers zo veel mogelijk informatie worden verzameld. Blauw heeft ook een rol bij het uitkijken naar de verdachte op

12 Uit ons onderzoek *Horen, Zien en Zwijgen* (2017) blijkt dat er ook lokale kennis is bij noodhulpagenten en rechercheurs.

basis van het signalement. Het onderzoek van Van Wijk e.a. leert dat het betrekken van blauw in het opsporingsonderzoek grote voordelen kan hebben, maar ook een afbreukrisico als ze de onderzoeksstrategie van het rechteam door kruisen met eigen acties.

1.2.3 *Vier uitdagingen, twee voorwaarden*

In deze paragraaf gaan we in samenvattende zin in op vier uitdagingen voor gebiedsgerichte opsporing in een frontlijnorganisatie (Lipsky 2010; Moors & Bervoets 2013). En dan een frontlijnorganisatie die steeds meer trekken vertoont van een systemlevel bureaucracy (Terpstra & Salet 2018) en daardoor ‘abstract’ is geworden. Vanzelfsprekend liggen de uitdagingen in het verlengde van de knelpunten die reeds in de vorige paragrafen werden benoemd. De uitdagingen vallen niet voor niets samen met ons op eerder onderzoek gebaseerde analysekader (figuur 1.2) dat mede aan de basis ligt van de actieplannen zoals die werden opgesteld in de vier proeftuinen. Deze uitdagingen en de daarbij veronderstelde verbanden vormen de achterliggende argumentatie¹³ voor het toetsingskader van dit proeftuinonderzoek.

Ontschotting van hoofdprocessen

Idealiter betekent ontschotting: de recherche is zichtbaar, benaderbaar en toegankelijk voor basispolitied medewerkers: zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk en geven aan welke kennis zij nog (meer) nodig hebben voor specifieke opsporingszaken.

Basispolitied medewerkers (uniformdienst) dragen bij aan opsporing door proactief (en periodiek) met de recherche te delen wat zij voor informatie uit de wijk hebben. De veronderstelling is dan dat ontschotting de gebiedsgerichte opsporing effectiever maakt doordat recherche en basispolitie informatie delen en samen optrekken in zaken. Zoals aangegeven, rekenen wij in deze studie een afdeling Veelvoorkomende Criminaliteit (VVC, teamrecherche) ook tot de recherche en niet tot de basispolitie. De officiële lezing is echter dat de politieke aanpak van dit type criminaliteit sinds jaren tachtig met de afdelingen VVC is ingebed in de zogenaamde basispolitiezorg en daarbij in veel gevallen als (deel)taak toebedeeld aan de wijkteams. Dit was een doorbraak van de monopolisering van de opsporing door de recherche en het OM (Kop, Van der Wal & Snel 2012). Deze studie toont desalniettemin aan dat er ook schotten zijn tussen de teamrecherche en de uniformdienst.

We hebben echter gezien dat fragmentatie oftewel ‘verschotting’ een aspect is van de ‘abstracte politie’. De afstand tussen diensten is wegens de schaalvergroting en nadruk op systeeminformatie sterk toegenomen. Het informele ‘bij de koffie’ uitwisselen van informatie tussen rechercheur en wijkagent, met een knipoog ook wel het Wandelgan-

13 Hypothesen vinden we een net te sterke term. Het betreft eerder veronderstellingen op basis van ons eerder onderzoek *Horen, Zien en Zwijgen* en (andere) in dit hoofdstuk aangehaalde onderzoeksliteratuur.

gen Informatie Systeem genoemd, komt daarmee minder voor. Denk aan De Reuver (2016) die het belang nog eens onderstreept van face-to-facecontacten als voorwaarde om (verdere) fragmentatie tegen te gaan. De ambitie van de ontschotting wordt door sommige onderzoekers overigens kritisch bekeken en wellicht zelfs als contraproductief gezien. Zo zien Landman, Kouwenhoven & Brussen (2020) in 'Kijk naar het Systeem' de verschotting juist niet echt als een probleem. Zij vermoeden dat het – met het oog op de kwaliteit van het werk – werkzaam kan zijn om een eigen identiteit van de recherche te bevorderen die niet is afgeleid van de blauwe identiteit, maar er gelijkwaardig naast staat. Echt grijs in plaats van blauw grijs. Hoewel zij er genuanceerd over zijn en zij niet automatisch tegen ontschotting zijn.

Nabijheid voor de plaatselijke bevolking

Voor nabijheid is nodig dat basispolitie (periodiek) aanwezig is in het gebied en er structureel contact legt met bewoners. Maar bovenal betekent het dat ze benaderbaar is voor bewoners uit het gebied. Als we deze denktrant doortrekken, dan zou ook de recherche de ambitie kunnen hebben om nabij te zijn voor de lokale bevolking. Met het doel daarmee te investeren in de informatie, meldingsbereidheid en aangiftebereidheid die nodig is om opsporingsindicaties te genereren. In dit onderzoek en dat van anderen (o.a. Terpstra 2019 en Landman e.a. 2020) blijkt echter dat de praktijk bij de recherche ver af staat van dit idee van nabijheidspolitie. De nabijheid en het investeren in de lokale netwerken wordt over het algemeen toch overgelaten aan en als eigenlijke taak gezien van de basispolitie (het blauw). Maar ook voor het blauw is de nabijheid tegenwoordig een grote uitdaging, hoofdzakelijk wegens de reeds aangehaalde schaalvergroting bij de politie. De afstand met de plaatselijke bevolking is groter geworden. De veronderstelling is dat nabijheid niet slechts legitimiteitsbevorderend werkt, maar ook bijdraagt aan effectieve gebiedsgerichte opsporing.

Lokale kennis

De schaalvergroting maakt dat het lastig is om lokale kennis op te bouwen, en die toegankelijk te maken voor de rest van de organisatie (Terpstra 2019). Ook staat de subcultuur het soms in de weg dat rechercheur en wijkagent elkaar opzoeken en dat de wijkagent wordt bevraagd op lokale kennis (Bervoets & Bruinsma 2017). Het belang wordt er geregeld ook helemaal niet van ingezien. Verder zijn er nog veel wijkagenten die zelf hun lokale kennis niet zonder meer delen met de recherche uit de vrees om lokale contacten kwijt te raken. Wat ook speelt is dat informatie in vertrouwen wordt gegeven en dat wijkagenten het dan lastig vinden om het met naam en toenaam in een systeem te (laten) muteren. Want zij vrezen dat informatie dan mogelijk in een proces-verbaal belandt, dat ook voor een verdachte in diens procesdossier toegankelijk wordt. Wat tot slot opvalt is dat lokale kennis (in de zin van gebiedskennis zoals bedoeld in ons analysekader, figuur 1.2) ook nauwelijks belegd is binnen de politieorganisatie. Er is wel kennis over specifieke doelgroepen als hooligans, bepaalde etnische minderheden of reizigers (woonwagenbewoners). Gebiedskennis over een bepaald dorp of stadsbuurt zoals bedoeld in ons onderzoek *Horen, Zien en Zwijgen* is soms

aanwezig bij de wijkagent en berust verder op toeval (de collega die toevallig uit een bepaalde buurt of gemeenschap komt of daar 'een maatje' heeft wonen). De veronderstelling is – kortom – dat lokale kennis, in de zin van gebiedskennis, bijdraagt aan de feiten en omstandigheden die nodig zijn op zaken op te starten.

Externe relaties als hulpbron voor criminaliteitsbeheersing

Aangegeven werd dat criminaliteitsbeheersing meer perspectief biedt bij de aanpak van lokale criminaliteit dan uitsluitend een op klassieke opsporing gerichte oriëntatie. Het idee is dat vanuit een netwerkbenadering meerdere partijen (meerdere visies) met meerdere hulpbronnen (o.a. naast strafrecht bijvoorbeeld bestuursrecht) worden ingezet bij de aanpak van criminaliteit. Dat vergt dan wel dat de politie ook daadwerkelijk externe publieke partijen als de gemeente en belastingdienst alsmede private partijen betreft bij de aanpak. Bijvoorbeeld door hen te informeren over opsporing. Echter, zoals hiervoor steeds werd aangegeven maakt de schaalvergroting dat alleen al de contacten tussen lokaal bestuur en politie zijn veranderd. Er zijn soms veel minder intensieve contacten met het lokaal bestuur en met lokale netwerken en de politiefunctionarissen die zich hierop toelagen zijn nu ook anders (bijvoorbeeld van districtchef naar teamchef, van teamchef naar Operationeel Expert). De veronderstelling is dat externe relaties de gebiedsgerichte opsporing extra hulpbronnen bieden. Sommige basisteams maken daar tegenwoordig op het gebied van ondermijning al gretig gebruik van. De korte lijnen vanuit het blauw met externe partners en de lokale kennis worden daarbij als prettig gezien. Soms worden de externe partners zelfs als onmisbaar ervaren (Van Leiden & Ferwerda 2021).

Kortom: twee voorwaarden

Om zaken effectiever op te kunnen lossen is – zeker bij gesloten gemeenschappen, maar elders ook – lokale informatie en gebiedskennis nodig. De voornaamste voorwaarden om dit te bewerkstelligen zijn maatschappelijke inbedding en ontschotting. Zonder voldoende lokale oriëntatie (o.a. nabijheid) komt de politie niet aan deze lokale informatie en gebiedskennis. En ontschotten is cruciaal, want de lokale gebiedskennis en de kennis van externe partijen moeten bij de recherche komen en worden betrokken in zaken.

1.2.4 Leentjebuur bij de krijgswetenschappen: effectdenken

Aan de basis van het op eerder onderzoek gebaseerde analysekader van dit onderzoek ligt het principe effectdenken. In de krijgswetenschap heeft dat principe de afgelopen jaren aan populariteit gewonnen, toch zeker vanaf de missie in Afghanistan (Klumper 2014).

'Effects-based operations are coordinated sets of actions, directed at shaping the behavior of friends, neutrals, and foes in peace, crisis, and war'.

De missies van nu zijn complex geworden, mede omdat meerdere militaire en civiele actoren deel uitmaken van een enkele gezamenlijke missie. Een militaire missie gaat tegenwoordig om veel meer dan het uitschakelen van doelen. Om met deze veranderde missiedoelen en uitermate complexe omgeving (en onzekerheid) om te gaan, werd in Afghanistan een overkoepelend actieplan gebruikt. Zie het als een schema waarin heel globaal werd aangegeven wat het te bereiken effect was, welke deeffecten daarvoor nodig waren en met welke (soorten) actielijnen die moesten worden bereikt (De Kruif 2018). Het effectdenken is vandaag de dag officieel NAVO-beleid. Een effect wordt in dit verband opgevat als het (beoogde en uiteindelijke) resultaat van de ingezette acties op (menselijk) gedrag. In tegenstelling tot het middel-doeldenken bij veel evaluatiestudies – in het bijzonder die met een experimentele opzet – gaat het effectdenken niet automatisch uit van ‘meten is weten’ (vgl. Pawson & Tilley 1997). De beoogde effecten en actielijnen hebben in eerste instantie de functie om te motiveren en richtinggevend te zijn. De subtitel van Klumper’s dissertatie (2014) is niet voor niets ‘meten van het onmeetbare’. Vanwege de hoge complexiteit van de omgeving komt het analyseren van de effectbereiking in de praktijk vooral neer op (kwalitatieve) veldobservaties en soms zelfs common sense en veel minder op statistiek.

Inmiddels wordt binnen de Nationale Politie eveneens geëxperimenteerd met effectdenken, maar dan binnen de opsporing (zie bijvoorbeeld Korf, Luijk & De Meijer 2019). Zo vreemd is dat niet; want ook criminaliteitsbestrijding gebeurt tegenwoordig in een extreem complexe omgeving waarin het in de kern aankomt op gedragsbeïnvloeding (Klerks 2020). Meer nog dan ‘boeven vangen’, om maar een parallel te noemen met het uitschakelen van doelen. Het effectdenken heeft overlap met het principe van het ‘rijker verantwoorden’ dat ook bij de politie van vandaag aan populariteit wint (vgl. Scherpenisse, Vos & Van Twist 2021). Net als bij effectdenken in de krijgswetenschappen is rijker verantwoorden wars van – uitsluitend – cijfers en statistische verbanden om daarmee effect- en doelbereiking te meten. De ervaring is immers (een van de opstellers van dit rapport is zeer goed thuis in statistiek) dat effectmeting bij beleid – en meer specifiek politiewerk – wegens het grote aantal variabelen, de complexiteit, de veranderlijkheid, vertekeningen en validiteitsproblemen in de meeste gevallen een schier onmogelijke klus is. Veel outputevaluaties en outcome-evaluaties vallen hierdoor in duigen of leveren gewoonweg geen bruikbaar resultaat op. Precies daarom zoeken we in dit onderzoek samen met de politie eerder naar indicaties (‘aanwijzingen’) dan naar harde, gekwantificeerde, bewijzen voor effectbereiking.

1.3 Onderzoeksvragen en toetsingskader

In de vorige paragraaf is de inhoudelijke achtergrond geschetst waartegen de proeftuinen plaatsvinden. Daartoe hebben we het verschijnsel gebiedsgerichte opsporing in nader perspectief geplaatst, uitdagingen benoemd en twee voorwaarden om dit soort opsporing te realiseren. Deze uitdagingen, voorwaarden en de daarbij veronderstelde

verbanden zijn de inhoudelijke ratio voor dit proeftuinonderzoek en het daarin gehanteerde analysekader.

1.3.1 *Onderzoeksvragen*

Het onderzoek heeft de volgende centrale vraag:

Hoe dragen gebiedsgerichte opsporing en de daarmee samenhangende samenwerking met externe partijen in de praktijk bij aan de informatiepositie¹⁴ van de politie,¹⁵ waaronder binnen hechte leefgemeenschappen?

Ter beantwoording van deze hoofdvraag formuleerden we de volgende deelvragen:

1. Uit welke onderdelen bestaan de gebiedsgerichte opsporing en het samenwerken met externe partijen in de proeftuinen? Welke (deel)effecten¹⁶ worden beoogd? Zijn er verschillen in inrichting en beoogde hoofdeffecten tussen de proeftuinen? Op welke specifieke thema's richt de informatiepositie zich in de proeftuinen? (actieplan zoals bedoeld).
2. Lukt het de politie (en partners) in de proeftuinen om de actieplannen te realiseren? Hoe? Waarom wel/niet? (actieplan zoals uitgevoerd).
3. Zijn er tijdens de looptijd van het onderzoek veranderingen voor wat betreft de onderdelen, beoogde effecten, samenhang en de mate waarin het lukt om de beoogde strategie uit te voeren? Daarbij bekijken we of de veranderingen zijn terug te voeren op de terugkoppeling van de onderzoekers of op andere oorzaken.
4. Wat zijn de voornaamste gevolgen die de realisatie van de gebiedsgerichte opsporing en de criminaliteitsbeheersing in de proeftuinen hebben? In welke mate worden de effecten bereikt? Is te bepalen welke processen (meer nabijheid, kennis van de bevolking, ontzuiling processen, criminaliteitsbeheersing) met name voor beoogde resultaten hebben gezorgd?

14 Daarmee bedoelen we in deze studie: bruikbare opsporingsindicaties, dus startpunten voor strafrechtelijk onderzoek.

15 Uiteraard is het uiteindelijke doel om met de (verbeterde) informatiepositie opsporingszaken op te kunnen starten en zo bij te dragen aan een veilige samenleving. Dat zou een hele brede en wellicht onmogelijke analyse vergen. Daarom is in dit proeftuinonderzoek gekozen voor meer en betere informatie rond een bepaald criminaliteitsverschijnsel als te realiseren hoofdeffect. Desondanks hebben we waar mogelijk toch ook (in de slotmeting, zie volgende hoofdstuk) gevraagd naar het uiteindelijke (weliswaar lokale) maatschappelijke effect.

16 In dit proeftuinonderzoek is per proeftuin gebruikgemaakt van actieplannen die uitgaan van een effectbenadering. We spreken dan beter over (beoogd) effect in plaats van doel en over deeffecten in plaats van tussen-doelen. De effectbenadering wordt nader toegelicht in paragraaf 1.2.4.

5. Wat zijn de belangrijkste lessen die tijdens het gezamenlijke zoekproject van onderzoekers en politieveld in de proeftuinen zijn geleerd? (o.a. wat werkt?)

1.3.2 *Analysekader als basis voor actieplan*

Belangrijk is om op te merken dat de eerste onderzoeksvraag gaat over ‘het actieplan zoals beoogd’ en de tweede vraag gaat over de feitelijke realisatie van het actieplan. Om gericht antwoord te kunnen geven op bovenstaande hoofd- en deelvragen is onderstaand analysekader gebruikt (figuur 1.2). Dit analysekader komt voort uit bevindingen uit ons eerdere onderzoek (*Horen, Zien en Zwijgen*) én onze breder uitgevoerde literatuurstudie.

Dat kader diende er tevens toe om – bij wijze van kwalitatieve toetsing – vast te kunnen stellen op welke manier er in de proeftuinen sprake was van gebiedsgerichte opsporing. Met het kader is uiteindelijk geprobeerd na te gaan of de (tussen)doelen van de vier proeftuinen – ontschotting processen, gebiedsgericht werken, criminaliteitsbeheersing – behaald zijn. Het kader ligt in het verlengde van het conceptuele kader, in die zin dat het er een nadere uitwerking van is. Bovendien was het kader tevens het expliciete vertrekpunt van de actieplannen waarmee de proeftuinen probeerden de gebiedsgerichte opsporing te realiseren (zie hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3). Hierbij is het van belang op te merken dat de proeftuinen lokale ruimte hadden om een eigen invulling te geven aan de proeftuin. Zij gingen met het analysekader als basis aan de slag met hun eigen actieplan. Door deze lokale invulling heeft er in dit onderzoek dan ook geen toetsing plaatsgevonden van de hypothesen uit eerdere onderzoeken, maar een toetsing van een lokale vormgeving op basis van deze hypothesen.

Elk van de deeleffecten in de actieplannen van de proeftuinen correspondeert met een van de vier basiselementen van het analysekader (figuur 1.2). De deeleffecten zijn – uiteindelijk – gericht op het hoofdeffect: meer en betere opsporingsindicaties in een bepaald gebied rondom een specifiek veiligheidsprobleem. De actielijnen zijn door de proeftuinen – op maat – ingevuld. We presenteren de actieplannen in hoofdstuk 3, en geven in hoofdstuk 2 aan hoe deze tot stand zijn gekomen.

Vanzelfsprekend gaat het er uiteindelijk om dat de opsporingsindicaties leiden tot ‘ronde’ zaken en de vermindering van het veiligheidsprobleem dat in het (proeftuin)gebied centraal staat. Echter: hoe verder weg beoogde effecten van specifieke acties, hoe lastiger het methodologisch is om aannemelijk te maken dat sprake is van causaliteit (Swanborn 2004). Praktischer voor een proeftuin is om het hoofdeffect dichterbij te zoeken en dan een ‘tussenstap’ te verkiezen (opsporingsindicaties) boven een zogehe- ten maatschappelijk effect (afname criminaliteitsvormen).

1.4 Wat volgt

In het volgende hoofdstuk gaan we in op het onderzoeksdesign en in hoofdstuk drie introduceren en vergelijken we de vier proeftuinen in Gouda, Deventer, Rhenen en Oud-Heusden. In de hoofdstukken vier en vijf bekijken we hoe in de tuinen respectievelijk de ontschotting tussen basispolitie en recherche plaatsheeft, hoe externe partijen bij de (gebiedsgerichte) opsporing worden betrokken en de nabijheid voor de plaatselijke bevolking inhoud wordt gegeven. In hoofdstuk zes volgt een van de meest ingewikkelde exercities: de zoektocht naar aanwijzingen voor (of tegen!) het bereiken van de beoogde effecten van de proeftuinen. We sluiten in hoofdstuk zeven af met een slotbeschouwing en geven antwoord op onze onderzoeksvragen. We besteden in het laatste hoofdstuk nadrukkelijk aandacht aan een 'menukaart' en stappenplan op basis waarvan de politie elders in Nederland zelf (ook) aan de slag kan met gebiedsgerichte opsporing.

Rest ons nog om iedereen te danken die op welke manier dan ook zijn of haar bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van dit proeftuinonderzoek. Dank met name aan de betrokken politiemensen, onze begeleidingscommissie (zie bijlagen voor de commissieleden) voor hun zeer waardevolle en gewaardeerde inbreng en Programma Politie en Wetenschap voor het opnieuw in ons gestelde vertrouwen.

Figuur 1.2: Analyse- en toetsingskader

Ontschotten van processen, gebiedsgericht werken (input/prestatie 'indicatoren'):

1. De hoofdprocessen van de politie zijn ontzuild/ontschot. Basispolitiemensen en rechercheurs werken gebiedsgericht mee aan de opsporing (opsporingswerkzaamheden). Bijvoorbeeld:
 - a) De recherche is zichtbaar, benaderbaar en toegankelijk voor basispolitiemedewerkers: zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk en geven aan welke kennis zij nog (meer) nodig hebben voor specifieke opsporingszaken.
 - b) Basispolitiemedewerkers dragen bij aan opsporing door proactief (en periodiek) met de recherche te delen wat zij voor informatie uit de wijk hebben.
2. Politie-medewerkers van de basispolitie en de recherche zijn nabij de plaatselijke bevolking:
 - a) Ze zijn (periodiek) aanwezig in het gebied.
 - b) Ze leggen (structureel) contact met bewoners uit het gebied.
 - c) Ze zijn benaderbaar voor bewoners uit het gebied.

3. Politiedewerkers van de basispolitie en de recherche hebben kennis over de bevolking in het werkgebied en hun leefwereld en zetten deze in bij het politiewerk:
 - a) Ze weten wat voor bevolkingssamenstelling de wijk heeft: leeftijd, herkomst, opleidingsniveau, huishoudtype, religie, financiële situatie.
 - b) Ze hebben kennis over de buurt als geheel, de buurtdynamiek:
 - i) Is het een hechte buurt met veel sociale cohesie of niet? Zo niet, zijn er dan wel hechte deelgemeenschappen?
 - ii) Zijn er van de 'doorsnee samenleving' afwijkende normen, waarden en gedragingen, in totaal of bij bepaalde (groepen) mensen?
 - iii) Zijn er actieve etnische/religieuze gemeenschappen, (jeugd)groepen, actieve zelforganisaties, bewonersinitiatieven, vrijwilligersclubs, sportverenigingen?
 - iv) Wat zijn sleutelfiguren/sleutelpersonen in de wijk (personen met veel informatie/aanzien/'macht')?
 - c) Ze hebben kennis over de leefwereld(en) van (verschillende typen) bewoners van de wijk (wellicht per 'doelgroep'):
 - i) Wat is hun belangrijkste dagbesteding (werk/opleiding/pensioen/werkeloos)?
 - ii) Wat doen ze in hun vrije tijd (wat voor mogelijkheden zijn er in de buurt, voorzieningen?),
 - iii) Wat zien bewoners als een probleem in hun wijk?
 - iv) Wat vinden bewoners van de politie (algemeen en in de wijk)?

Criminaliteitsbeheersing (input/prestatie 'indicatoren'):

4. Externe partijen zijn betrokken bij de opsporing (opsporingswerkzaamheden):
 - a) Externe partijen zijn op de hoogte van hun (mogelijke) rol in de opsporing.
 - b) Externe partijen en de politie hebben (periodiek) breed overleg over opsporing.
 - c) Externe partijen worden benaderd voor (informatie over) specifieke opsporingszaken.
 - d) Externe partijen weten waar zij informatie aangaande opsporing kwijt kunnen.
 - e) Externe partijen weten wat de randvoorwaarden zijn van hun rol in de opsporing.

2 Onderzoeksopzet en verantwoording

2.1 Typering onderzoek: praktijkonderzoek

Omwille van een beantwoording van de onderzoeksvragen hebben we voor een zogeheten proeftuinenonderzoek gekozen. Een meervoudige gevalstudie (met vier basisteams), waarbij onderzoekers puur de rol van onderzoeker vervullen, volstaat dan niet. Wij opteerden daarom voor een toepassingsgericht onderzoeksdesign met een element van actieonderzoek: onderzoekers zoeken samen en in dialoog met het (lokale) politieveld naar kennis die de politie helpt bij de uitvoering van haar taak (Van der Zouwen 2018; Migchelbrink 2019). In het onderzoek vond in zekere zin ook formatieve evaluatie plaats: de onderzoekers hebben na elke meting hun bevindingen aan het politieveld teruggekoppeld, zodat die – indien nodig – haar plannen en acties kon bijstellen (Swanborn 2004). De politie werd daarmee de gelegenheid gegeven om te leren en samen met de onderzoekers te experimenteren. Ook brachten we de verschillende proeftuinen bij elkaar (zie ‘vinger aan de pols’) om kennis en ervaring uit te wisselen: van elkaar te leren.

Het onderzoek zoals door ons uitgevoerd heeft dus op het eerste gezicht een hybride karakter: het had zowel kenmerken van actieonderzoek als van een (formatieve) evaluatie. Formatieve evaluatie is echter op te vatten als een onderdeel van actieonderzoek (Swanborn 2005; Van der Zouwen 2018). De grens tussen onderzoekers en onderzochten is bij actieonderzoek minder scherp dan bij een regulier (evaluatie)onderzoek of is zelfs afwezig. Wat die grens betreft beweegt actieonderzoek zich op een continuüm waarbij de scherpte van deze grens varieert.

Om voorbij academische stammenstrijd en ‘labeldrift’ te komen, die nauwelijks bijdragen aan het debat over gebiedsgerichte opsporing, maar slechts interessant is voor methodologen, volstaat bij voorliggend onderzoek de typering: praktijkonderzoek. Het betreft onderzoek waarmee we de kans op doorwerking en benutting wilden vergroten door al tussentijds resultaten terug te koppelen en naast als onderzoeker ook als adviseur op te treden (zie paragraaf 2.4 en 2.5). Hierna gaan we nader in op het onderzoeksdesign en verantwoorden we onze keuzen in het onderzoek.

2.2.1 *Onderzoeksstrategie en selectie proeftuinen*

Zoals betoogd in het vorig hoofdstuk ligt het accent in dit onderzoek meer op gebiedsgerichte opsporing dan op gesloten leefgemeenschappen. Het onderzoek is weliswaar een vervolg op een onderzoek dat nadrukkelijk ging over het opsporen in gesloten gemeenschappen. Om toch ook de verschillen te kunnen analyseren tussen gebiedsgerichte opsporing in hechte leefgemeenschappen en elders stelden we voor om te kiezen voor vier proeftuingebieden die verschillen in de mate van geslotenheid. Om verschillen scherp te kunnen belichten, is het van belang om naast hechte leefgemeenschappen ook een gebied te plaatsen waar de sociale controle (het voornaamste onderscheidende criterium) juist laag is. Deze opzet stelt de onderzoekers en het veld in de gelegenheid om erachter te komen op welke punten de gebiedsgerichte opsporing en criminaliteitsbeheersing anders uitpakken in hechte leefgemeenschappen dan elders.

De locaties voor dit proeftuinenonderzoek selecteerden we door af te gaan op de reputatie van een bepaalde gemeenschap in de media en bij politiemensen, alsmede eventuele literatuur over de betreffende gemeenschap. Uiteraard hebben we hierbij gebruikgemaakt van praktische ingangen. Belangrijk criterium voor deelname betrof enthousiasme om deel te nemen, niet alleen bij de teamchef en het sectorhoofd, maar ook op de werkvloer. Zonder dat enthousiasme zouden de proeftuinen grote kans hebben te stranden, omdat de te bereiken effecten niet zouden aansluiten bij de lokale ambities of de proeftuin wordt gezien als een ‘hobby van de baas’. Inmiddels, zo hoorden we ook in de begeleidingscommissie en in onze interviews, is de term proeftuin omgeven door dat soort associaties.

De volgende vier locaties zijn voor dit proeftuinenonderzoek geselecteerd: Keizerslanden in Deventer (met een focus op informatievergaring rondom drugsproblematiek), Achterberg in Rhenen (ondermijning en jeugdproblematiek), Oudheusden in Heusden (drugsproblematiek) en Korte Akkeren in Gouda (woninginbraken en drugsproblematiek). Deze maken deel uit van respectievelijk de basisteams Deventer, Utrechtse Heuvelrug, Heusden en Gouda. We lichten deze proeftuinen in hoofdstuk 3 nader toe.

2.2.2 *Actieplannen: centrale rol*

Kennismakingsessie en actieplannen opstellen

Elke proeftuin ging van start met een kennismakingsessie. In deze sessie zijn de aanleiding, het doel en de inhoud van de proeftuin toegelicht en is kennisgemaakt tussen onderzoekers en de bij de beoogde proeftuin betrokken politiemensen. Het actiegerichte principe van de proeftuin en het onderzoek werden besproken. Ook kwam de opzet van het onderzoek aan de orde: een voormeting, tussenmetingen en een eindmeting. Ook is kort besproken op welk thema de proeftuin zich zou kunnen gaan richten en welke personen vooral betrokken zouden zijn.

De onderzoekers lichtten toe dat de bedoeling is dat de proeftuinen gaan werken vanuit een door de basisteams zelf opgesteld actiegericht plan, dat rechtstreeks voortvloeit uit het analyse- en toetsingskader (figuur 1.2, hoofdstuk 1). Een zogeheten ‘kort plannetje op papier’, waardoor het voor iedereen duidelijk is wat het doel (beoogd effect) van de proeftuin is en wat de actielijnen richting dit doel zijn. En waarmee de onderzoekers konden nagaan in welke mate elementen en effecten van gebiedsgerichte opsporing uit het toetsingskader zijn gerealiseerd. Dit actieplan is zoals aangegeven geïnspireerd door het zogeheten *effectdenken* (hoofdstuk 1).

De onderzoekers gaven in de kennismakingssessie aan dat elk actieplan (tenminste) uit de volgende onderdelen bestaat:

- het te bereiken effect en (globaal) de weg er naar toe;
- welk geografisch gebied precies is gekozen voor de proeftuin en waarom;
- op welke soorten misdrijven (of overlast) het plan zich richt (indien van toepassing);
- wie, met name, de interne en extern (netwerk)partners zijn: alleen de partijen noemen die ook echt wat gaan/kunnen betekenen bij het te bereiken effect.

Werksessie

Na de kennismaking volgde in elke proeftuin een werksessie om dit actieplan vorm te (helpen) geven. Middels een hiervoor gemaakt werkdocument (zie bijlage van dit rapport) spraken de onderzoekers met het kernteam nader over het te bereiken effect en de exacte locatie van de proeftuin. De onderzoekers lichtten toe dat het de bedoeling is voor vijf thema's¹⁷ actielijnen te gaan formuleren – die vervolgens een plek dienden krijgen in het actieplan:

1. De recherche is zichtbaar voor politiemedewerkers met een andere functie/achtergrond, zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk en geven aan welke kennis zij nog (meer) nodig hebben voor specifieke opsporingszaken.
2. Wijkagenten, noodhulp en informatiekundigen dragen bij aan opsporing.
3. Politiemedewerkers van alle functies/achtergronden (dus wijkagenten, noodhulp, recherche, informatiekundigen) zijn nabij de plaatselijke bevolking.
4. Politiemedewerkers van alle functies/achtergronden (dus wijkagenten, noodhulp, recherche, informatiekundigen) hebben kennis over de bevolking en hun leefwereld en zetten deze in bij het politiewerk.
5. Externe partijen zijn betrokken bij de opsporing.

17 Elk van de thema's correspondeert met een basiselement van het analyse- en toetsingskader (figuur 1.2, hoofdstuk 1). In de feitelijke actieplannen spreken we niet van thema's, maar van te bereiken deeleffecten. De vijf deeleffecten zijn – uiteindelijk – gericht op het hoofdeffect: meer en betere opsporingsindicaties. We presenteren de actieplannen in hoofdstuk 3. Vanzelfsprekend gaat het er uiteindelijk om dat de opsporingsindicaties leiden tot 'ronde' zaken en de vermindering van het veiligheidsprobleem dat in het (proeftuin)gebied centraal staat. Echter: hoe verder weg beoogde effecten van specifieke acties, hoe lastiger het methodologisch is om aannemelijk te maken dat sprake is van causaliteit (Swanborn 2004). Praktischer voor een proeftuin is om het hoofdeffect dichterbij te zoeken en dan een 'tussenstap' te verkiezen boven een zogeheten maatschappelijk effect.

In de werksessies werd alvast een start met het formuleren van actielijnen voor de onderscheiden thema's gemaakt. Ook werd bepaald welke personen geïnterviewd zouden gaan worden tijdens de voormeting.

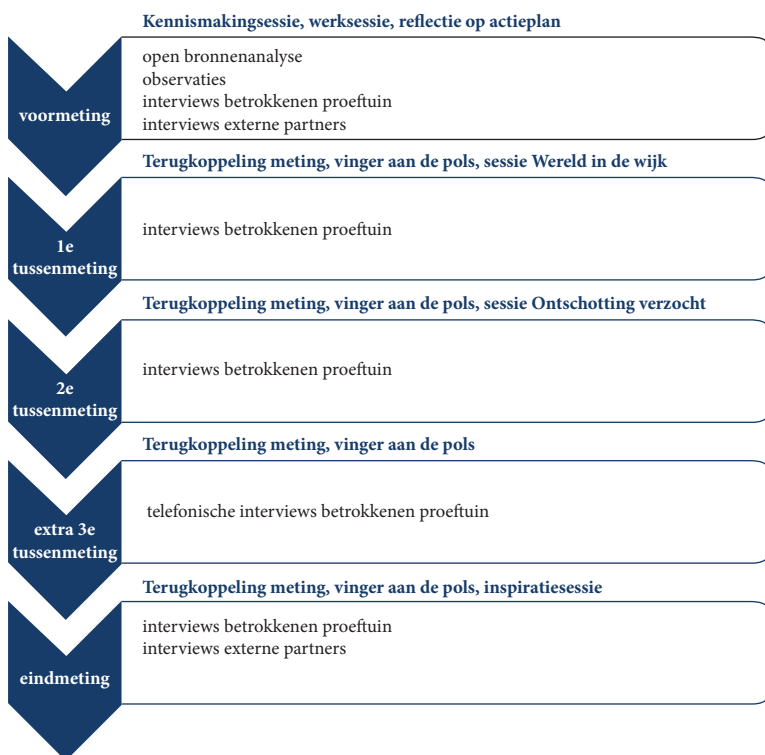
De onderzoekers leverden vervolgens een verslag van de werksessie aan en een format van het actieplan waar enige informatie (doel proeftuin en motivatie) en verschillende deelthema's al in waren benoemd. Hierna gingen de betrokkenen van de proeftuin zelf aan de slag met het actieplan. Zij leverden het conceptactieplan vervolgens ter reflectie aan de onderzoekers aan. Naar aanleiding hiervan vond een gezamenlijke bespreking tussen de bewuste proeftuin en de onderzoekers plaats, waarin de actielijnen verder verduidelijkt en geconcretiseerd zijn. De proeftuinen zetten hierna de 'puntjes op de i' van het actieplan, waarna het eerste actieplan een feit was. Gedurende de looptijd van het actieonderzoek is in verschillende proeftuinen het actieplan nog enigszins aangepast. Nieuwe acties zijn toegevoegd en soms is een toch minder kansrijk of haalbaar geachte actielijn verwijderd.

2.2 Metingen, methoden en verantwoording

Er waren globaal drie fasen in het veldwerk: een zogeheten voormeting,¹⁸ drie tussenmetingen¹⁹ en een eindmeting. Daarmee konden we de relevante ontwikkelingen in de proeftuinen systematisch volgen en analyseren: zicht krijgen op feitelijke realisatie, veranderingen, gevolgen van de aanpak en doelbereiking. Tussen de onderzoeksmetingen door hebben de onderzoekers een vinger aan de pols gehouden door tussentijdse interactie met de proeftuinen in gezamenlijke sessies en middels advisering (zie de onderstaande schematische weergave). Hierna lichten we alle genoemde onderdelen toe.

18 Bij het veldwerk werden de onderzoekers tijdens de nulmeting c.q. voormeting bijgestaan door Halima Turan-Yavuz die eerder betrokken was bij het onderzoek *Horen, Zien en Zwijgen*. Wij danken haar voor haar medewerking en inzet.

19 In de oorspronkelijke onderzoeksopzet waren twee tussenmetingen opgenomen. Vanwege de coronacrisis is ervoor gekozen een derde extra tussenmeting toe te voegen en de eindmeting in de tijd op te schuiven. De tussenmeting in juni 2020 was voornamelijk telefonisch en per videocall, wegens de 'anderhalvemetersamenleving'. Dat gold ook voor de eindmeting in het najaar 2020.

2.2.1 Voormeting (december 2018 tot en met maart 2019)

De voormeting van de proeftuinen vond plaats eind 2018, begin 2019. Het doel van deze voormeting was ten eerste om een goed zicht te krijgen op de locatie van de proeftuin: wat voor wijk is het, wat voor (gesloten) gemeenschappen zijn er, welke (veiligheids)problemen vinden er plaats. Ten tweede was het doel om de stand van zaken rondom de ontschotting tussen grijs (recherche) en blauw (uniformdienst) en de samenwerking met externe partners voor de start van de proeftuin goed in beeld te brengen. Wat is hierin de situatie voor de start van de proeftuin?

Openbronnenanalyse

De voormeting startte met een zogenaamde openbronnenanalyse: wat is er online te vinden over het gebied van de proeftuin, zijn er eerdere onderzoeken naar dit gebied uitgevoerd, wat voor cijfermatige kennis (algemeen en over veiligheid) is beschikbaar? Cijfermatige kennis betreft bijvoorbeeld informatie uit de Veiligheidsmonitor (subjectieve veiligheid) en politieregistraties (objectieve veiligheid). Indien cijfermatige informatie niet online beschikbaar was, vroegen we de informatiekundige (bijvoorbeeld DIK) van de politie hiernaar.

Observaties

Tijdens deze voormeting is in elke proeftuin meegelopen met één of twee (wijk)agenten. De observatie werd voorafgegaan door een interview met die (wijk)agent. Waar mogelijk is tijdens de observatie gesproken met enkele bewoners van de wijk en met externe partners. Het interview- en observatieprotocol staat weergegeven in de bijlagen van dit rapport. De observaties in deze voormeting zijn met name gericht op een beschrijving van het geografische proeftuingebied (zowel fysiek als sociaal) en de wijze waarop de politie zich in dat gebied manifesteert. Zover mogelijk keek de observant al naar inhoudelijke aspecten van het onderzoek: de mate van ontschotting en samenwerking met externe partners. Bij enkele proeftuinen zijn tijdens de voormeting enkele overleggen of bijeenkomsten bijgewoond. Bijvoorbeeld een bijeenkomst voor bewoners (georganiseerd door de gemeente, waarbij de politie aansloot), een operationeel overleg en een overleg rond een nieuwe ontwikkeling in een basisteam waar de proeftuin plaatsvindt. Het bijwonen van deze overleggen gaf de onderzoekers meer inzicht in de context waarin de proeftuin plaatsvindt, op zogenaamde externe factoren die van invloed kunnen zijn op de inrichting van en het succes van deze proeftuin. Ook leverde het soms inhoudelijke informatie op, bijvoorbeeld over de huidige stand van zaken van samenwerking met externe partners.

Interviews betrokkenen

De voormeting behelsde ook het interviewen van de direct betrokkenen bij de proeftuin. Bij vrijwel alle proeftuinen ging dit om het basisteam (wijkagenten en leidinggevende), enkele personen van de teamrecherche (VVC/VAT of TR genoemd) en de teamchef. We hielden ongeveer zes gesprekken per proeftuin die gemiddeld 1,5 uur duurden. In deze gesprekken gingen we in op de mate waarin agenten uit het wijkteam (met name wijkagenten) bijdragen aan de opsporing, in hoeverre de recherche hen bij de opsporing betreft (of inlicht) en hoe er samen wordt gewerkt met externe partners als het gaat om opsporing. Ook kwam aan de orde welke kennis deze politiemensen hebben over de wijk – algemeen en veiligheid – en hoe vaak zijzelf in de wijk zijn. Het complete interviewprotocol staat in de bijlagen van dit rapport.

Interviews externe partners

Tijdens de voormeting zijn ook enkele (veelal telefonische) interviews uitgevoerd met de externe partners van de politie. Hierin is met name nagegaan in hoeverre de externe partner op dit moment met de politie samenwerkt aan opsporingszaken (hierover ingelicht wordt, hier informatie over aanlevert). Ook is ingegaan op de bereidheid hier in de toekomst (meer) aan bij te dragen en is kort gesproken over het inhoudelijke thema van de proeftuin (bijvoorbeeld wat zij denken van of weten over de lokale drugsproblematiek). Gemiddeld zijn er per proeftuin vier externe partners gesproken en duurde een dergelijk gesprek ongeveer drie kwartier. De topiclijst van deze interviews staat in de bijlage van dit rapport.

Analyse data voormeting en terugkoppeling hiervan aan proeftuin

De onderzoekers voerden aan het einde van de voormeting een meta-analyse uit op alle vergaarde data en maakten hiervan per proeftuin een samenvattend verslag waarin de volgende thema's aan de orde kwamen:

- introductie basisteam;
- introductie gebied proeftuin;
- stand van zaken gebiedsgerichte opsporing (ontschotting grijs-blauw);
- stand van zaken criminaliteitsbeheersing (samenwerking opsporing externe partners);
- actieplan en een korte reflectie hierop.

De onderzoekers koppelden de bevindingen uit de voormeting middels een presentatie terug aan de kernteamleden van de proeftuin. Ze vroegen hierbij expliciet of de resultaten herkend werden en of er nog aanvullingen waren. Naar aanleiding hiervan is de presentatie (en het achterliggende samenvattende verslag) aangepast en ter informatie wederom aan de politie verstrekt. Hiernaast gaven de onderzoekers tijdens de terugkoppeling nog op enkele punten een inhoudelijke reactie op het actieplan 2.0.

2.2.2 Eerste tussenmeting (juli en augustus 2019)

In de eerste tussenmeting van de proeftuin (juli-augustus 2019) stond de vraag centraal in hoeverre de geformuleerde actieplannen zijn ingezet. Het betrof een eerste moment om te kijken hoe het ervoor staat in de proeftuin. Zijn de actielijnen ingezet, wat gaat er goed, wat zijn knelpunten? Is er draagvlak voor de proeftuin, is iedereen op de hoogte, wordt de proeftuin voldoende aangestuurd?

Interviews direct betrokkenen proeftuin

Deze eerste tussenmeting bestond uit interviews met alle direct betrokkenen bij de proeftuin. Per proeftuin is er gemiddeld met vijf betrokkenen gesproken (van zowel grijs als blauw), in een interview van ongeveer 1,5 uur. De hiervoor gebruikte topiclijst staat in de bijlagen.

Analyse data eerste tussenmeting en terugkoppeling hiervan aan proeftuin

De onderzoekers voerden aan het einde van de eerste tussenmeting een analyse uit van de in de interviews verkregen informatie maakten hiervan per proeftuin een samenvattend verslag waarin de volgende thema's aan de orde kwamen:

- een algemeen beeld (aandacht en draagvlak voor proeftuin, andere ontwikkelingen bij het basisteam);
- succesfactoren, positieve randvoorwaarden;
- risicofactoren;
- stand van zaken actielijnen ontschotting blauw-grijs;
- stand van zaken actielijnen contact burger;
- stand van zaken actielijnen kennis over de wijk;
- stand van zaken actielijnen externe partners in de opsporing.

Deze bevindingen zijn tijdens een bijeenkomst per proeftuin middels een powerpoint-presentatie aan de kernteamleden (of trekkers van de proeftuin) teruggekoppeld. Centraal stond de vraag of het geschetste beeld herkenbaar was en dacht men gezamenlijk door over verbeteringen voor de volgende periode.

2.2.3 *Tweede tussenmeting (januari en februari 2020)*

De tweede tussenmeting van de proeftuin vond plaats in januari en februari 2020. In deze meting wilden we weer zicht krijgen op de stand van zaken van de actielijnen van het actieplan. Hiernaast wilden we (ongeveer een jaar na de start van de proeftuinen) kijken naar de mate waarin de gestelde deeleffecten behaald zijn (hieronder enigszins ingekort herhaald):

1. De recherche is zichtbaar voor politiemedewerkers met een andere functie of achtergrond.
2. Wijkagenten, noodhulp en informatiekundigen dragen bij aan opsporing.
3. Politied medewerkers van alle functies/achtergronden zijn nabij de plaatselijke bevolking.
4. Politied medewerkers van alle functies/achtergronden hebben kennis over de bevolking en hun leefwereld en zetten deze in bij het politiewerk.
5. Externe partijen zijn betrokken bij de opsporing.

Ook gingen we na of er al resultaten zijn geboekt als het het einddoel betreft (hetgeen tijdens de eindmeting centraal staat): namelijk een verbeterde informatiepositie rondom een bepaald thema X in een bepaald gebied Y. Voor deze meting maakten we gebruik van het eerder in het eerste hoofdstuk beschreven toetsingskader.

Analyse door trekker proeftuin aangeleverde stand van zaken actielijnen

Tijdens de eerste tussenmeting stond in de gesprekken met de direct betrokkenen van de proeftuin de stand van zaken van de actielijnen centraal. Zoals hiervoor gesteld focust de tweede tussenmeting op de stand van zaken van het bereik van de deeleffecten ofwel deeleffecten. Om toch zicht te krijgen op de stand van zaken van de actielijnen vroegen we de zogenaamde trekkers van de proeftuin (ons contactpersoon) hierover een update op papier te geven alvorens de gesprekken te voeren.

Interviews direct betrokkenen proeftuin

Deze tweede tussenmeting bestond uit interviews met alle direct betrokkenen bij de proeftuin. Per proeftuin is er gemiddeld met vijf betrokkenen gesproken (van zowel grijs als blauw), in een interview van ongeveer 1 uur. De hiervoor gebruikte topiclijst staat in de bijlage. Deze keer werden ook medewerkers en chefs van de districtsrecherche geïnterviewd in proeftuin Gouda en Rhenen. In Deventer is afgezien van een interview met de districtsrecherche omdat deze in het lokale actieplan nauwelijks een rol had. Wat ons uiteraard ook zeer interesseerde.

Vertrek Heusden uit proeftuinen

De tweede tussenmeting was tevens de laatste waaraan het basisteam Heusden deelnam. Wegens veranderde prioriteiten en omstandigheden in het team leek het de teamleiding onverstandig om de proeftuin te continueren. In een separaat interview in december 2019 spraken we nog over de motieven om te stoppen en over wat de proeftuin hen desondanks nog had opgeleverd. De teamleiding wilde wel nog deelnemen aan de tweede nameting.

2.2.4 Derde tussenmeting (juni en juli 2020)

De derde tussenmeting van de proeftuin vond plaats in juni en juli 2020. Deze meting is als extra meting toegevoegd om meer zicht te krijgen op de stand van zaken van de actielijnen van het actieplan ten tijde van Covid-19. Hierdoor wilden wij de veranderingen en continuïteiten in kaart brengen die waren ontstaan door de aanpassingen binnen de teams die gedaan moesten worden door de pandemie.

Interviews direct betrokkenen proeftuin

Deze derde tussenmeting bestond uit interviews met alle direct betrokkenen bij de proeftuin. Per proeftuin is er gemiddeld met zes betrokkenen gesproken (van zowel grijs als blauw), in een interview van ongeveer 1 uur. De hiervoor gebruikte topiclijst staat in bijlage van dit rapport. Deze keer werden ook weer medewerkers en chefs van de districtsrecherche geïnterviewd in proeftuin Gouda en Rhenen.

2.2.5 Eindmeting (september-oktober 2020)

De eindmeting van de proeftuinen vond plaats eind 2020. Het doel van deze eindmeting was om in kaart te brengen of het einddoel van de proeftuin was bereikt: namelijk een verbeterde informatiepositie rondom een bepaald thema X in een bepaald gebied Y.

Observaties

Tijdens deze eindmeting waren wij voornemens om in elke proeftuin mee te lopen met één of twee (wijk)agenten. Dit was door de tweede golf van de Covid-19-pandemie niet meer mogelijk. Daarmee misten we een aanvullende bron op zoek naar aanwijzingen voor de uitvoering van de actieplannen en effectbereiking in de proeftuinen.

Interviews betrokkenen

De eindmeting behelsde ook het interviewen van de direct betrokkenen bij de proeftuin. Per proeftuin is er gemiddeld met vijf betrokkenen gesproken (van zowel grijs als blauw), in een interview van ongeveer 1,5 uur. De hiervoor gebruikte topiclijst staat in bijlage van dit rapport. Daarbij lag de focus van de interviews op het wel of niet behalen van het einddoel: namelijk een verbeterde informatiepositie rondom een bepaald thema X in een bepaald gebied Y. Deze keer werden ook weer medewerkers en chefs van de districtsrecherche geïnterviewd in proeftuin Gouda en Rhenen.

Interviews externe partners

Tijdens de eindmeting zijn ook enkele (digitale) interviews uitgevoerd met de externe partners. Idealiter waren dat de externe partners die ook in voormeting gesproken waren. In deze interviews werd nagegaan in hoeverre de externe partner een verandering merkte tegenover anderhalf jaar geleden in de communicatie en samenwerking met de politie. Vanwege de hoge doorloop van personeel bij de externe partners was het niet altijd mogelijk om dezelfde partners te spreken als anderhalf jaar eerder. Maar in dat geval kozen wij de opvolger van de partner die wij eerder spraken. Per proeftuin zijn er drie externe partners gesproken en duurde een dergelijk gesprek ongeveer een half uur. De topiclijst van deze interviews staat in de bijlagen.

Bronnenanalyse

De eindmeting bevatte ook een bronnenanalyse. Cijfermatige informatie vroegen we op bij de politie of de informatiekundige (bijvoorbeeld DIK) van de politie.

De onderzoekers koppelden de bevindingen uit de eindmeting middels een presentatie terug aan de kernteamleden van de proeftuin. Ze vroegen hierbij expliciet of de resultaten herkend werden en of er nog aanvullingen waren.

2.2.6 *Vinger aan de pols: bijeenkomsten en advisering*

Tussen de metingen door hebben wij als onderzoekers een vinger aan de pols gehouden en bleven daarmee in contact met de proeftuinen. Dat werd gedaan door zo nu en dan contact te zoeken en te vragen naar de stand van zaken, en ook door het organiseren van sessies voor alle proeftuinen gezamenlijk. In deze sessies hebben wij kennis gedeeld (vanuit onszelf of door ons betrokken derde) die volgens ons de proeftuinen inhoudelijk verder kon helpen. Hiernaast bood de sessie de proeftuinen de kans onderling kennis en ervaringen uit te wisselen. In totaal hebben twee van dergelijke sessies plaatsgevonden. De pandemie gooide roet in het eten: er werd weliswaar een digitale sessie gepland, maar die kon wegens te weinig deelnemers geen doorgang vinden. In de twee sessies stonden achtereenvolgens het krijgen van meer handelingsperspectief in het verzamelen van lokale informatie en het beter schakelen tussen grijs en blauw centraal (sessie Wereld in de Wijk), de rollen van de burger in de opsporing en de (stand van zaken van de) ontschotting in de proeftuinen (sessie Ontschotting Verzocht). De derde geannuleerde sessie zou hebben gegaan over kennis en ervaringen vanuit Eindhoven met het ontschotten (Inspiratiesessie). De inhoud van deze sessies staat meer uitgebreid beschreven in de bijlagen van dit rapport. Ter voorbereiding van de sessie interviewden we eind 2019 Danny Frijters van het district Eindhoven (Eenheid Oost Brabant).²⁰ Danny is een jonge recherchechef met een geheel eigen kijk op ontschotting en het samenwerken van recherche en basispolitie. We legden het eerste contact via LinkedIn als gevolg van een bericht waarin de onderzoekers aangaven op zoek te zijn naar voorbeelden van ontschotting buiten de vier proeftuinen. Frijters meldde zich vrijwel direct.

20 Danny heeft geen bezwaar tegen het noemen van zijn naam.

Tijdens elke terugkoppeling werden er door de onderzoekers adviezen en suggesties gedaan voor het vervolg van de proeftuinen. Bijvoorbeeld het meer betrekken van de DR (mede ingegeven door de begeleidingscommissie) of de aanbeveling zogenaamde proeftuinoverleggen te houden om de proeftuin en het actieplan ‘top of mind’ te houden.

Bij één proeftuin schreven de onderzoekers naar aanleiding van het gesprek tijdens de terugkoppelingsbijeenkomst van de eerste nameting nog een extra advies. Het advies betrof aan de ene kant het proces van de proeftuin, met name dat meer sturing op de proeftuin nodig is en hoe dit vorm zou kunnen worden gegeven. Aan de andere kant bevatte het advies inhoudelijke punten: enkele aanvullende ideeën en suggesties (gebaseerd op de input van de betrokkenen zelf tijdens de sessie) waar het actieplan mee aan zou kunnen worden gevuld.

2.3 De rol van de onderzoekers: onderzoekend, meedenkend, adviserend

In dit onderzoek bleven we grotendeels in onze rol van onderzoeker. In tegenstelling tot niet-proeftuinonderzoeken, stelden we ons daarnaast echter ook op als adviseur en waren hierdoor meer betrokken dan in andere onderzoeken naar politiewerk. We voelden ons betrokken bij het realiseren van de actieplannen in de vier proeftuinen. Zo hielpen we de proeftuinen met de actieplannen door een format aan te reiken dat ze met onze begeleiding konden opstellen en we dachten mee met knelpunten. In de paragraaftitel spreken we over ‘meedenken’ en dat was zeker aan de orde. Er werd meegedacht over aan te pakken uitdagingen, bijvoorbeeld in de terugkoppelingen van bevindingen en de sessies die tussendoor werden verzorgd voor de proeftuinen. Echter, af en toe was de politie juist ook geholpen met ‘tegenderken’ door de onderzoekers. Bijvoorbeeld door kritische vragen te stellen en bepaalde besluiten (in het actieplan bijvoorbeeld) ter discussie te stellen.

Echter: reeds aangegeven is dat de politie uiteindelijk zelf koos voor de invulling van de zogeheten actielijnen die ze (per deeffect) wilde gaan inzetten. De onderzoekers adviseerden wel (we gaven bijvoorbeeld aan ‘het valt ons op dat jullie veel nadruk leggen op de wijkagenten’), de keuze was desalniettemin uiteindelijk aan de politie. Maar ze committeerde zich bij de start van het onderzoek wel samen met de onderzoekers aan de deeffecten en deels ook aan het hoofdeffect. Hoewel bij het hoofdeffect ook weer wat ruimte was om die enigszins, voor wat betreft gebied en criminaliteitsthema, zelf in te vullen. Dus uiteindelijk was in het proeftuinenonderzoek – net als bij ander actieonderzoek – sprake van wederzijdse beïnvloeding van onderzoekers en politie in hun gezamenlijke zoektocht. Waar het echter ging om bevindingen en rapportage was er een strikte grens. De politieteams hebben nooit blijk gegeven van pogingen om (anders dan feitelijke onjuistheden) de rapportage van onderzoeksresultaten te beïnvloeden.

2.4 Risico op zelfevaluatie

Als onderzoekers leverden we een globaal format voor het actieplan, omwille van de onderlinge vergelijkbaarheid van de proeftuinen. Dat format is gebaseerd op het analysekader (hoofdstuk 1), dat op diens beurt weer voortkomt uit onderzoeksliteratuur. Als het actieplan geheel en al gebaseerd zou zijn op ons vorige onderzoek *Horen, Zien en Zwijgen*, zou sprake zijn van zogeheten zelfevaluatie: een situatie waarin onderzoekers uiteindelijk zichzelf beoordelen. Toch in elk geval op planniveau. De zogeheten actielijnen waren geheel en al voor rekening van de basisteams en we hebben steeds gedocumenteerd wanneer we bevindingen terugkoppelden en wat de basisteams (proeftuinen) daarmee deden. In dit onderzoeksverslag doen we (mede) daarvan verslag.

In de vertaalslag van het analysekader naar de praktijk (de actieplannen) nemen we overigens waar dat een aantal aspecten ‘verloren’ is geraakt uit het door de onderzoekers meegegeven kader. Maar dat is op zich niet vreemd. De politie is immers medeonderzoeker en medeparticipant. Deze zogenaamde ‘water bij de wijn’ is een belangrijke en onoverkomelijke stap. In paragraaf 6.1 wordt nader op deze stap ingegaan. Goed om nu al bij stil te staan, is dat de toetsing van ontwikkelingen op deeffecten en effecten die in de komende hoofdstukken plaatsvindt (hoofdstuk 4-6) niet teruggrijpt op de toetsing van de hypothesen uit het analysekader, maar van de praktische invulling hiervan in de proeftuinen.

Zelfevaluatie is bij praktijkonderzoek als dit nooit volledig te voorkomen. Daarom hebben we getracht goed aan te geven hoe het onderzoek is uitgevoerd, op basis waarvan, hoe terugkoppeling plaats had en hoe daarmee door het veld is omgegaan. De moeilijkheid is wel dat niet altijd helder is geworden welke invloed de onderzoekers nu feitelijk hebben gehad op de lokale vormgeving van en de realisatie van de proeftuinen. Op grond van de interviews (met name die waarin we terugblikten op de proeftuinperiode, in de eindmeting) mogen we aannemen dat ontwikkelingen soms herleidbaar waren tot de onderzoekers. Dat was zeker zo bij de beweging om in Gouda meer opsporingsgeoriënteerde wijkagenten aan te stellen (zie verder hoofdstuk vier). Maar op veel andere momenten was de invloed indirect en minder duidelijk. Zie verder onze reflectie op het onderzoek in het slothoofdstuk.

2.5 Tot slot

In dit hoofdstuk gingen we in op de onderzoeksmethoden en de verantwoording daarvan. De volgende vier hoofdstukken vormen het empirisch deel van deze studie. In het volgende hoofdstuk introduceren we de vier basisteams die bij wijze van proeftuin hebben deelgenomen.

3 Vier proeftuinen: introductie en vergelijking

3.1 Inleiding: drie hechte en een minder hechte leefgemeenschap

In dit hoofdstuk introduceren we onze vier proeftuinen. De wijze waarop die zijn geselecteerd werd al toegelicht in het tweede hoofdstuk. Ook vergelijken we de proeftuinen. Hierbij spitsen we ons vooral toe op structurele (nagenoeg onveranderlijke) kenmerken van de proeftuinen en de startsituatie zoals wij die bij de politie waarnamen tijdens de voormeting. Het betreft zoals reeds aangegeven drie politiebasteams met relatief hechte leefgemeenschappen in het werkgebied en een politiebasteam waarin de bevolking stukken minder hecht is.²¹ We beschrijven enkele kenmerken van de plaatselijke bevolking, we beschrijven de organisatie van het lokale politiebasteam (en hun relatie met recherche) en we geven aan wat het dominante opsporingsvraagstuk is in het gebied dat – mede – aanleiding is geweest voor deelname aan het proeftuinonderzoek. Ten slotte geven we ook – schematisch – aan hoe in elke proeftuin het zogeheten actieplan (zie hoofdstuk 2) eruit zag waarmee de politie meer en betere (opsporings) informatie wilde realiseren rondom het voor hen dominante opsporingsvraagstuk. Dit hoofdstuk biedt antwoord op de eerste onderzoeksvraag (paragraaf 1.3.1) die kortgezegd betrekking heeft op de opzet van de proeftuinen.

3.2 Deventer: Keizerslanden

3.2.1 *De gemeenschap: kwetsbare bewoners*

De eerste proeftuin die we introduceren is de wijk Keizerslanden in Deventer.²² Die heeft iets meer dan 10.000 inwoners en 5.000 woningen, waarvan de meerderheid een sociale huurwoning betreft. Het is een kwetsbare wijk met een relatief lage waarde van woningen en relatief veel bewoners met een sociaaleconomische achterstand, eenoudergezinnen, en personen met psychische problematiek. In verhouding tot heel Deventer heeft een hoog aandeel bewoners een migratieachtergrond. Het gaat dan met

21 De mate van hechtheid als eigenschap en selectiecriteria is al toegelicht in het eerste hoofdstuk. In de vorige hoofdstukken werd reeds aangegeven dat in dit onderzoek de focus meer is komen te liggen op analyse van gebiedsgerichte opsporing dan op gesloten leefgemeenschappen.

22 Voor dit hoofdstuk gebruiken we de volgende informatiebronnen: open bronnen, interviews met betrokkenen bij de proeftuin en eigen observaties.

name om personen met een Molukse of Turkse achtergrond. Deventer is een van de Nederlandse gemeenten die beschikt over een Molukse wijk, in het Oranjekwartier in Keizerslanden-Noord.

3.2.2 *Opvallende kenmerken: grote sociale controle en geslotenheid*

De wijk Keizerslanden is hecht en kenmerkt zich door een grote sociale controle. Geïnterviewden noemen dit aan de ene kant positief: *'Positief is dat mensen elkaar zodanig goed kennen dat ze dingen goed zelf op weten te lossen.'* Aan de andere kant zien ze ook negatieve kanten: *'De sociale controle heeft ook als neveneffect een lage meldingsbereidheid en dat ze snel weten wanneer iemand gepraat heeft.'* Bewoners van Keizerslanden blijken eigen normen en waarden te hebben die van generatie op generatie worden doorgegeven en die de kaders van hun handelen in een bepaalde situatie creëren: *'Die mensen krabben drie keer achter hun oren en dan weten ze wat ze wel of niet kunnen doen.'* De sociale samenhang blijkt over heel Keizerslanden nog niet zo hoog en zelfs lager dan gemiddeld in Deventer (5.6 tegen 6.4). Mogelijk komt dat doordat voornamelijk enkele buurten – Tuindorp en Molukse wijk²³ – gesloten en hecht zijn en dus niet de hele wijk.

Tuindorp is een wijk waar veel families al vijftig jaar lang wonen, in dezelfde woning. Het gaat om mensen die door geïnterviewden als volks worden omschreven en heel gesloten zijn. *Ze zijn behoorlijk op zichzelf.* Ruiten worden ingegooid om mensen op hun plek te zetten en er is sprake van een zogeheten buurtburgemeester: een bekende bewoner die de zaken voor de buurt regelt. Een aantal bewoners probeert buitenlanders te weren uit de wijk. De Hagendoornstraat is de meest fameuze straat.

In het *Oranjekwartier* wonen veel mensen met een Molukse achtergrond. Daar is sprake van een gesloten cultuur: wat achter de voordeur gebeurt, houden zij graag binnenskamers; ze lossen het graag zelf op. *Ze zoeken wel contact met de politie, bijvoorbeeld over het houden van een herdenkingsloop, maar over problemen (bijvoorbeeld een burenruzie, hangjongeren, drugsgebruik of -verkoop) nemen ze geen contact op met de politie.* Er is daarbij wel verschil tussen generaties: de wijkagent heeft met name contact met de tweede en derde generatie van de Molukse gemeenschap, niet met de eerste generatie. Laatstgenoemde generatie blijkt nog wel heel veel invloed te hebben op de gang van zaken in de wijk. De Molukse gemeenschap hecht veel waarde aan het levend houden van de geschiedenis van de gemeenschap en het streven naar een onafhankelijke staat op de Zuid-Molukken, de Republiek Malukku Selatan (RMS). De onderlinge sociale controle is sterk: zij passen goed op elkaar, maar controleren elkaar ook. De Molukse gemeenschap lijkt wel open te staan voor andere mensen, zo mogen anderen 'hun plek' bij de stichting

23 Buiten deze twee wijken zijn er nog twee wijken in Keizerslanden: Landsheerenkwartier met relatief veel drugsoverlast, meldingen MMA, autobranden en er wonen dealers die internationaal actief zijn en Ludgeruskwartier, een relatief vermogende buurt met weinig overlast.

gebruiken, bijvoorbeeld voor een feestje of een lezing. Het is de geïnterviewden onduidelijk of deze gemeenschap het 'heft in eigen hand neemt', of ze dingen zelf oplossen (wat bij gesloten gemeenschappen geregeld gebeurt). Ook is er geen goed zicht op specifieke gedragsregels of -codes. Uit onderzoek in het laatste decennium (De Groot 2011; Ouweeneel 2011; Tomasowa 2019) komt naar voren dat dergelijke regels en codes wel degelijk bestaan. In Nederland leven Molukkers geregeld volgens de 'Adat', een geheel van gebruiken, leefregels, omgangsvormen en gewoonten (waaronder respect voor ouderen en naastenliefde). Onderdeel van de Adat vormen de zogenaamde Pelaschappen, bondgenootschappen tussen families. In Nederland krijgen deze genootschappen onder andere vorm in Molukse dorpsverenigingen. Deze verenigingen ondersteunen en ontwikkelen vanuit Nederland projecten op de Molukken.

3.2.3 *Veiligheidsbeeld: onzichtbare drugsproblematiek*

Bewoners uit Keizerslanden voelen zich vaker onveilig dan bewoners in Deventer gemiddeld en geven de woonomgeving een lager cijfer. Ze zijn met name ontevreden over rommel op straat, stankoverlast van verkeer en van geluidsoverlast. Diefstal, woning-, auto-inbraak en geweld komen in Keizerslanden geregeld voor, (thuis)prostitutie lijkt in opkomst. Mediaberichten over de wijk gaan vooral over plofkraak en inbraken in het winkelcentrum van Keizerslanden en over (auto)branden. Hiernaast benoemen geïnterviewde inwoners dat zij vermoeden dat er sprake is van drugsproblematiek, zoals drugsoverlast en drugsdealen, 'mensen die grote partijen drugs opkopen' en mogelijk 'onderdelen van een groot internationaal drugsnetwerk' – al komt dit in de cijfers niet zo sterk naar voren. Dat komt waarschijnlijk doordat deze signalen veelal maar moeilijk kunnen worden onderbouwd.

3.2.4 *De plaatselijke politie: een basisteam in ontwikkeling*

De proeftuin Keizerslanden valt onder gebiedscluster 1 van basisteam IJsselland-Zuid (Deventer, Olst-Wijhe en Raalte). Dit basisteam valt onder district 4 (IJsselland) en de Politie Eenheid Oost-Nederland. De proeftuin sluit aan op de reeds door teamchefs ingezette ontwikkelingen en doelen: meer opsporing in het werkgebied, meer zaken in de wijk afhandelen en een beter opsporingsbesef en opsporingsproces bij de uniformdienst ('blauw'). Voorkomen moet worden dat te veel zaken vanuit een 'blauwe reflex' naar de afdeling Veelvoorkomende Criminaliteit/Afhandeling gaat, het zogeheten VAT/VVC. We noemen die verder de teamrecherche.

Er is een aantal ontwikkelingen bij basisteam IJsselland-Zuid dat van invloed is op het welslagen van de proeftuin. Ten eerste is begin 2019 gestart met een nieuwe ploegenstructuur, bedoeld om meer gebiedsgericht te werken en de zogeheten vrije ruimte in de basispolitiezorg efficiënter in te zetten. Bij deze variant van gebiedsgericht werken gaan politiemensen van de uniformdienst projectmatig aan de slag met een bepaald thema onder aanvoering van een – in hun eigen woorden – ploegbrigadier.

Op de tweede plaats is de teamrecherche bezig met professionalisering. Dit als gevolg van het verdwijnen van de meest ervaren rechercheurs naar de districtsrecherche in Zwolle.

Op de derde plaats kampt de recherche met gebrek aan capaciteit voor de opsporing. Een geïnterviewde zegt:

‘Op dit moment worden als het gaat om drugs veel dingen “kapot gemaakt”: er is niet altijd tijd voor een breed onderzoek. Dan wordt er dus gekozen voor de korte klap, snel een actie (“we houden je in de gaten”, “controle”: alleen een schakel in het proces aanpakken).’ (Voormeting)

3.2.5 **Startsituatie en lokaal opsporingsvraagstuk**

De samenwerking in de opsporing tussen ‘blauw’ (de basispolitiezorg) en ‘grijs’ (de teamrecherche) verloopt bij de start van de proeftuin in Deventer voornamelijk ad hoc en incidentgericht en alleen via de wijkagenten. Wijkagenten brengen relevante informatie bij de recherche in en concrete inwinningsopdrachten gaan van de recherche naar de wijkagenten. De bijdrage van de basispolitiezorg aan de opsporing is volgens geïnterviewden beperkt. Dat zij zaken zelf niet oppakken lijkt te komen door een tekort aan expertise. Dat ze zaken vervolgens ook niet altijd aan de recherche doorgeven komt doordat dergelijke informatie vanuit de wijk – vanwege een nijpend gebrek aan capaciteit – geregeld niet door de recherche wordt opgepakt (wat weer demotiverend lijkt te werken bij het doorgeven van signalen en informatie door ‘blauw’). Tegelijkertijd gebeurt het geregeld dat lopende recherchezaken in een wijk door de team- en districtsrecherche niet worden doorgegeven aan de wijkagent van het desbetreffende gebied. Er blijkt ook zelden iemand van de recherche bij een van de briefings van het basisteam aan te zitten.

Kortom: de contacten tussen basispolitie en recherche zijn beperkt. Volgens politiemensen speelt hierbij mogelijk een cultuur een rol waarbij blauw en recherche niet altijd even positief over elkaar gestemd zijn. Zo blijkt in elk geval uit opmerkingen als ‘Achteroverleunen doe je bij het VAT’. ‘Noodhulp zit halve dag koffie te drinken’.²⁴ Dit zou een situatie in de hand werken waarbij basispolitie en recherche elkaar niet altijd helpen en bijstaan waar dat achteraf best had gekund of zelfs gemoeten.

Politiemensen van zowel de basispolitie als de recherche hebben weinig kennis over Keizerslanden. De gebiedskennis over bijvoorbeeld bekende criminele families, actualiteit in de buurt en de lokale normen van de bevolking beperkt zich voornamelijk tot de wijkagenten. En ook de Operationeel Expert Recherche weet het een en ander, omdat hij voor zijn huidige functie een tijd in de wijk Keizerslanden actief is geweest. De

²⁴ Goed om op te merken: dit gaat alleen over beeldvorming. Zoals een betrokkene van de proeftuin verwoordt: *‘In realiteit werken beide kanten knetter hard.’*

twee wijkagenten hebben twee dagen in de week beschikbaar voor de wijk Keizerslanden. Dat wordt door hen en door externe partners als nogal beperkt beschouwd. De benaderbaarheid van de twee wijkagenten verschilt: de één is laagdrempelig en lijkt iedere bewoner te kennen. De ander houdt wat meer afstand, geeft bijvoorbeeld niet zijn 06, maar verwijst naar 0800 of de website en besteedt met name veel tijd aan de externe partners. De recherche bevindt zich niet of nauwelijks in de wijk en de noodhulp is alleen incidentgericht. Kortom: de kennis over de wijk en de aanwezigheid in de wijk Keizerlanden is met name weggezet bij de wijkagenten.

De gemeente blijkt bij de start van de proeftuin de externe partner waar de politie het meest mee samenwerkt. Buiten periodieke overleggen waar onder andere lopende opsporingsonderzoeken aan de orde komen (bijvoorbeeld tussen de teamchef en de burgemeester) blijkt de gemeente steeds meer een rol te willen pakken als het gaat om het inzetten van bestuurlijke maatregelen – bijvoorbeeld omtrent ondermijnende criminaliteit en drugs. De wijkagent onderschrijft deze werkwijze:

‘Voorbeeld: de politie kan een drugsdealer een boete van 1200 euro geven, maar de gemeente kan dezelfde drugsdealer een last onder dwangsom van tussen de 2.500 en 5.000 euro geven. Dat voelt een drugsdealer meer dan die boete. In plaats van strafrecht maken ze gebruik van bestuursrecht.’ (voormeting, Gouda)

Een door vrijwel alle geïnterviewden gegeven voorbeeld van integrale samenwerking betreft een recente actiedag georganiseerd door de politie én de gemeente op het bekendste woonwagenveld van Deventer.

De wijkprofessionals van de gemeente blijken echter (vrijwel) geen bijdrage aan de opsporing in de wijk te leveren. De contactpersoon van de gemeente stelt in dit kader:

‘Een gemeentelijke bijdrage aan opsporing in de wijk? Dat is bij de gemeente nog niet geland, dat ze daar een rol in kunnen (of zullen) gaan spelen. Dit vraagt om een nieuw type bewustzijn bij professionals. En je gaat aanlopen tegen dingen als: vertrouwensrelatie kan hierdoor onder druk komen te staan. Dat gaat een probleem worden: voor jongerenwerkers, wijkteams, maar ook voor sommige wijkagenten.’ (voormeting, Deventer)

De geïnterviewde buurtmanager, sociaal wijkteam en medewerker van een buurthuis geven in lijn hiermee – en eenduidig – aan dat ze de politie op dit moment niet spreken over opsporingszaken. Minder eenduidig zijn ze over de rol die ze zouden kunnen spelen. Aan de ene kant lijken ze hier wel voor open te staan (‘ik zou best willen helpen’), aan de andere kant weten ze niet zo goed hoe ze dat zouden kunnen doen en willen ze bijvoorbeeld hun vertrouwensband met de cliënt niet kwijtraken. Zo stelt een geïnterviewde:

‘Informatie voor de politie vergaren is lastig, want je zit met een vertrouwensband en soms is het best zo dat je in dubio zit wat je moet doen. Want je weet dat als je wat meldt dat het dan toch bekend wordt en niet alle mensen zijn lieverdjes.’ (Buurtmanager, voormeting, Deventer)

Dus: bij de start van de proeftuin is de samenwerking tussen blauw en grijs incidentgericht en beperkt. Met name wijkagenten blijken kennis over Keizerslanden te hebben en zijn daar redelijk beperkt aanwezig. Met de gemeente spreekt de politie over lopende opsporingsonderzoeken en er is steeds meer aandacht voor de bestuurlijke aanpak van criminaliteit. De wijkprofessionals spelen nog geen rol in de opsporing en staan hier ambivalent tegenover. In deze organisatorische context bevindt zich de wijk Keizerslanden met – zoals eerder al besproken – enkele gesloten leefgemeenschappen – ‘arbeiders in Tuindorp’, ‘Molukse gemeenschap in Oranjekwartier’ – waardoor het voor de politie moeilijk is om informatie voor de opsporing te verkrijgen. Mensen weten vaak wel wat er gebeurd is, maar delen dit niet met de politie en als ze dat wel delen komt het geregeld niet tot daadwerkelijke verklaringen. Er zijn daardoor veel ‘roddels’ en ‘onderbuikevoelens’, maar deze leiden vaak niet tot bruikbare opsporingsindicaties. Er is een kloof tussen weten en bewijzen. Met de proeftuin wil het basisteam de informatiepositie verbeteren rond de drugsproblematiek in Keizerslanden.

3.2.6 *Actieplan: meer en beter info rond drugsmarkt*

De proeftuin richt zich op het verbeteren van de informatiepositie²⁵ rondom de lokale drugsproblematiek in Keizerslanden. Daartoe werd onderstaand actieplan gebruikt, met daarin per zogeheten deeeffect enkele actielijnen.²⁶ We merken op dat de actieplannen werden opgesteld door de politie zelf, weliswaar daarbij begeleid door de onderzoekers²⁷. Wat opvalt aan het actieplan – en wat we ook aan de proeftuin hebben teruggegeven – is dat alle subthema’s meer dan één actielijn hebben en dat alle afdelingen van het team onderdeel zijn van het plan. Tegelijkertijd krijgt het ontschotten met de districtsrecherche (DR) weinig aandacht, zij hebben alleen een plek in het operationeel overleg. En bij het deeeffect ‘samenwerking externe partners’ zien we dat alle taken bij wijkagenten zijn belegd. Tijdens het project zijn er enkele wijzigingen in het actieplan aangebracht. Bij deeeffect C is punt 5 toegevoegd en bij deeeffect E is punt 2b nieuw. Daarover meer in de volgende hoofdstukken.

25 Daarmee bedoelen we opsporingsindicaties, dus ‘feiten en omstandigheden’ die aanknopingspunten bieden voor strafrechtelijk onderzoek.

26 Het getoonde actieplan betreft de derde, de zogenaamde ‘versie 3.0’. Eerdere versies zijn steeds iets verbeterd n.a.v. bevindingen uit de onderzoeksmetingen en de terugkoppeling hiervan door de onderzoekers. De kolom met deadlines en verantwoordelijke persoon (deel van het actieplan) wordt hier niet getoond.

27 We hebben zelf zo min mogelijk redactionele wijzigingen aangebracht aan de actieplannen zoals we die in deze rapportage presenteren.

Deeleffect	Actielijnen
<p>A. De recherche is zichtbaar voor de basispolitie: zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk en geven aan welke kennis zij nog (meer) nodig hebben voor specifieke opsporingszaken.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Terugkoppeling van de afronding van belangrijke opsporingszaken aan het hele team tijdens maandelijkse briefings (door de teamchef) en per e-mail. 2a. Actieve communicatie tussen de behandelende rechercheur en wijkagent en de aanjager van het onderzoek tijdens een lopend onderzoek: wijkagent loopt geregeld bij recherche binnen voor de stand van zaken en andersom. 2b. De wijkagenten worden actief uitgenodigd voor de scrumsessies.¹ De wijkagent wordt gestimuleerd om ook uit eigen beweging aan te sluiten. Hierbij ook visueel maken voor de rechercheurs wie de wijkagent is waar een zaak speelt. 3. Recherche periodiek aanwezig bij een briefing (hieraan voorafgaand: zoeken naar goede werkvorm briefing en keuze van de briefing die bijgewoond gaat worden). 4. Actiever informatie krijgen van TOOI/TCI (hieraan voorafgaand: hierover met TOOI en TCI oriënterend spreken en bepalen hoe dit vorm gegeven kan worden). Info (drugs) m.b.t. personen woonachtig of verblijvende in Keizerslanden. 5. Actief betrekken van politiemedewerkers met een andere achtergrond dan recherche bij de scrumsessies van de recherche (die nu in ontwikkeling zijn) door hen terug te koppelen over zaken die erin besproken worden en over de uitkomsten van de sessies.
<p>B. De basispolitie draagt bij aan opsporing.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Operationeel overleg optimaliseren: meer concreet, actiegericht en bindend. Werken met deadlines, checken op nakomen actiepunten en het behalen van de gestelde deadlines. 2. Actievere inbreng van informatie vanuit de BPZ en van informatiekundigen aan de opsporing. Dit stimuleren doordat wijkagenten deze collega's bevragen: tijdens (ploeg) briefings, koffies en in de wandelgangen: wat speelt er in Keizerslanden, wat moet er (als het gaat om drugs) opgepakt worden? 3. Gerichtere informatie-uitvraag aan blauwe collega's en informatiekundigen vanuit de recherche door het thematisch werken (dat in het operationeel overleg en de ploegen plaats gaat vinden). Bijvoorbeeld Thema drugs. Dit is tijdelijk weggezet bij een ploeg. Deze ploeg draait dan een 'actie'. In het operationeel overleg wordt dit bewaakt en wordt bepaald in hoeverre er opsporing gekoppeld wordt aan blauw. 4. BPZ/wijkagenten werken met een 'opsporingsbril': <ul style="list-style-type: none"> * Betekenisvol afhandelen aan de voorkant. Inschatten wat de melder/aangever/burger verwacht en kijken of we daar naar kunnen handelen. * Ze werken roulerend een periode bij de recherche om ervaring, kennis en enthousiasme op te doen. * Ze leren zelf opsporingsprocessen op te starten (met behulp van iemand van de recherche).
<p>C. Basispolitie én recherche zijn nabij de plaatselijke bevolking.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bij grote opsporingszaken goede communicatie hierover aan burgers vanuit recherche en wijkagent (de persoon die de zaak op dat moment onder zijn/haar hoede heeft). Het kan gaan om tussentijds contact houden (aangaande een lopende de zaak) of het aangeven (bijvoorbeeld bij drugs vanwege afbreukrisico) dat dit juist niet mogelijk gaat zijn. Hiernaast (zover mogelijk/nodig) tussentijds nieuwe informatie ophalen en tot slot aan het einde van een positief verlopen zaak aandacht genereren door gebruik van (social) media. 2. Bij alle opsporingszaken (groot en klein) tijdens het lopende onderzoek contact onderhouden met de melder(s) van deze zaken: door wijkagenten/recherche (bij wie de zaak op dat moment ligt). 3. Burger meer bewust maken van de mogelijke eigen rol als het gaat om opsporing, de informatiebehoefte van de politie en de handelingsbeperkingen van de politie: bijv. uitleggen op het moment dat een burger contact zoekt met de politie en op algemene informatieavonden met burgers. 4. Een manier vinden om in overleg met communicatie de meldingsbereidheid m.b.t. drugs te vergroten. Bijv.: Tekenfilmpje maken over hoe wij met meldingen uit de wijk omgaan. Posters en flyers. 5. Samenwerking opzoeken met de gemeente in het kader van ondermijning.

<p>D. Basispolitie en recherche hebben kennis over de bevolking en hun leefwereld en zetten deze in bij het politiewerk.</p>	<p>1a. Wijkagent(en) bevragen alle collega's (blauw, recherche, informatiekundigen) op hun kennis over Keizerslanden (wat er speelt, bewoners, leefwereld, normen en waarden). Tijdens briefings, diensten, koffies. 1b. Kennisdeling vanuit de wijkagenten. Aan de hand van deze peiling (1a) gaan de wijkagenten kennis delen waar nodig over Keizerslanden, waarschijnlijk in de ploegen en clusters: wijkagenten waar de medewerkers veel mee samen werken. 2a. Wijkagenten verkennen met recherche en mensen van de informatievoorziening welke kennis er uit open bronnen beschikbaar is over Keizerslanden. 2b. Verzamelen, analyseren en delen van vergaarde informatie uit open bronnen.</p>
<p>E. Externe partijen zijn betrokken bij de opsporing: gemeente, toezicht, woningbouw, burgers, sociaal team, jeugdwerkers, opbouwwerkers, scholen, winkeliers.</p>	<p>1. Goede band en lage drempel creëren (voor het inbrengen van informatie) door hen te spreken in periodiek overleg, op de koffie te gaan, bij bijeenkomsten aansluiten, elkaar te spreken bij MDO. 2a. Bewustzijn te creëren dat tegenaan criminaliteit (zoals drugs in Keizerslanden) gezamenlijke verantwoordelijkheid is: verschillende instanties hebben verschillend instrumentarium (zorg, bestuursrechtelijk, strafrechtelijk, APV). 2b. Voorlichting aan externe partners m.b.t. mogelijkheden melden aan de politie. Kennisdeling zodat de partners dit delen met hun cliëntenkring. 3. Medewerking van externe partners aan opsporing te stimuleren (informatie aanleveren van henzelf en van cliënten) door hen voor te houden wat hen oplevert: werkbesparing doordat ze op deze wijze vroegsignaleren. 4. Hen voor te lichten over opsporing, wat politie daarvoor voor informatie nodig heeft en wat mogelijkheden zijn in het uitwisselen van informatie. 5. Bij hen specifieke informatie te vergaren in het kader van opsporing in Keizerslanden (uitvragen). De focus ligt op drugs, info aangaande andere feiten wordt wel meegenomen. 6. Gezamenlijk met externe partners acties te ondernemen n.a.v. een opsporingszaak in Keizerslanden met bestuurlijke aanpak. De focus ligt op drugs, andere feiten wordt wel meegenomen/opgepakt in het kader van draagvlak creëren/behouden bij partners.</p>

OPMERKING VVC-VAT werkt met scrumsessies. Bij het scrummen wordt – kort gezegd – per casus (bijv. zaak) de status doorgenomen en wat er in een bepaalde periode door wie aan de casus gedaan gaat worden.

3.3 Rhenen: Achterberg²⁸

3.3.1 *De gemeenschap: bevindelijk-gereformeerden*

Ook het basisteam Utrechtse Heuvelrug van de Politie Eenheid Midden Nederland heeft deelgenomen aan het proeftuinenonderzoek. De proeftuin moest zich richten op de stad Rhenen, in het bijzonder op het dorp Achterberg, het woonwagencamp en, in iets mindere mate, op Elst. Om met eerstgenoemde te beginnen: Achterberg is een heel gelovig (bevindelijk-gereformeerd) dorp van op 1 januari 2019 ongeveer 4.000 inwoners ten noordoosten van Rhenen. (In heel de gemeente Rhenen wonen 19.871 inwoners, waarvan ongeveer 10.000 in de gelijknamige stad). In de rest van Rhenen wonen verhoudingsgewijs ook veel bevindelijk-gereformeerden, maar deze groep lijkt zich toch vooral te concentreren in Achterberg.

²⁸ Deze paragraaf is mede gebaseerd op gemeentelijke statistieken, interviews met professionals (vooral politiemensen) en gesprekken met enkele bewoners en ondernemers van (vooral) Achterberg.

3.3.2 *Opvallende kenmerken: parallelle samenlevingen*

Volgens de politiemensen is Achterberg een zeer gesloten gemeenschap: bewoners zijn erg op elkaar gericht en respecteren vooral de kerkelijke autoriteiten. Wereldlijke autoriteiten als de gemeente en de politie kunnen niet automatisch op steun rekenen. De Achterbergers houden veel voor zichzelf. De vuile was hangen zij niet graag buiten. Sociale problemen en ook misdrijven worden het liefst onderling opgelost. De wijkagent noemt als voorbeeld een zedenzaak enkele jaren terug op een school waarover het hele dorp in alle toonaarden zwijgt en waarvan het sterke vermoeden bestaat dat de kerken de problemen met gesprekken in eigen kring trachtten op te lossen. In Achterberg wonen voor Nederlandse maatstaven heel grote gezinnen met soms wel tien of twaalf kinderen.²⁹ Die komen volgens het jongerenwerk soms aandacht tekort en compenseren dat met probleemgedrag en overmatig alcoholgebruik. Dat laatste maakt in de ogen van geïnterviewden deel uit van de dorpscultuur. Het hoort erbij.

De teamchef, zelf van kerkelijke huize, waarschuwt voor al te snelle conclusies. Gesloten gemeenschappen zijn soms gesloten vanwege een religieus karakter, maar niet alle religieuze gemeenschappen zijn volgens hem gesloten. Hoe het ook zij, al een tijdlang kan de politie in Rhenen zich geen goed beeld vormen over de bevolking in Achterberg. Er zijn weinig meldingen vanuit het dorp en de vorige wijkagent investeerde er volgens de geïnterviewde politiemensen niet in de informatiepositie. Het achterblijven van meldingen heeft in de ogen van politiemensen te maken met een lage meldingsbereidheid, ingegeven door het gesloten karakter. Achterbergers zijn volgens de geïnterviewde politiemensen en de externen echter hardwerkende mensen en geen georganiseerde criminelen die in de drugs zitten, zoals volgens de politiemensen bij het woonwagencamp soms wel het geval is. Wel is er af en toe pittige openbareordeproblematiek (vooral met evenementen) mede als gevolg van drankproblemen onder de bevolking en er is geweld en zedenproblematiek. Met Oudjaar worden op een kruispunt in het dorp (Friesesteeg-Cuneraweg) elk jaar auto's in brand gestoken, wat volgens zowel onderzoekers als geïnterviewden sterk doet denken aan de autobranden in het Brabantse Veen elke jaarwisseling (Van der Torre 2005). Een van de bewoners van het kruispunt heeft eigen camera's opgehangen om de woning te beveiligen. Als de politie om beelden vraagt, worden die – uiteindelijk – veelal door deze bewoner niet verstrekt.

De Achterbergers accepteren bij eerste aanblik niemand van buiten het dorp. Dat blijkt uit het gegeven dat tijdens ons onderzoek twee gezinnen die oorspronkelijk van buiten het dorp komen (een Marokkaans gezin en een autochtoon gezin) zijn geïntimideerd. Er wordt schade toegebracht aan de woning en zij worden nageroepen. Nader bekeken blijkt dat de Achterbergers wel degelijk ook mensen van buiten de eigen kerkelijke kring accepteren. Zo blijkt een gesprek dat wij voerden met een (niet-kerkelijke) poli-

29 Opvallend zijn de vergelijkingen die de jongerenwerker in het interview maakt met de thuissituatie en de problematiek bij Marokkaanse jeugd. Ook daarbij spelen immers traditionele grote gezinnen een rol.

tieman die er jaren geleden zelf werkte vanuit de Rijkspolitie. Hij geeft aan er nog steeds met veel plezier te wonen. Net als andere bewoners die we spraken moet 'je dan wel meedoen en een beetje meebewegen'. Als je de lokale mores respecteert, is er volgens deze geïnterviewde weinig aan de hand.

De bewoners hebben een ongeschreven gedragscode, die maakt dat mensen van buiten uiterst argwanend worden bejegend. Mensen die geen lid zijn van een kerkgenootschap horen er in eerste instantie niet bij, of ze moeten zich net als de politiemans goed hebben aangepast. Maar ook andere 'vreemde snuiters', ook al werken ze bij de overheid, worden niet zonder meer toegelaten. Voor een wijkagent is het erg moeilijk om er zonder kennis van de lokale mores tussen te komen. Zoals aangegeven lossen de Achterbergers problemen liever op in eigen kring. Het gaat niet zover dat er, zoals in Volendam en Sint Willebrord, een speciale term is voor buitenstaanders (Bervoets & Bruinsma 2017). Wel zijn er zogeheten stamfamilies met bijnamen. De weerzin tegen de overheid bleek ook enkele jaren geleden toen de ramen van de ambtswoning van de burgemeester van Rhenen werden ingegooid wegens impopulaire maatregelen door de gemeente met gevolgen voor Achterberg.³⁰

Dan is er het woonwagenkamp. Een van de wijkagenten heeft sinds de anderhalve jaar tijd dat hij werkzaam is de contacten met het kamp aangehaald. Hij laat zich er geregeld zien en maakt dan een praatje met de bewoners. Volgens de wijkagent durven andere politiemensen het kamp niet op, of ze hebben geen zin in gedoe. Volgens de belastingdienst leven de bewoners 'van de lucht',³¹ hoewel zij opvallend veel geld op hun bankrekening hebben staan. Op het woonwagenkamp is een stevige henneproductie, aldus de wijkagent.

Tenslotte is er nog het dorp Elst, met op 1 januari 2019 een bevolking van 4.390. In het dorp zijn verhoudingsgewijs veel autobedrijven. Er zijn onbewezen vermoedens van witwassen en belastingfraude en er was in februari nog een casus van een Afghaan die zich bij een van de lokale autoverkopers aanbood met opvallend dure auto's. Politiemensen weten echter niet wat er precies aan de hand is in Elst, ondanks het vermoeden dat er iets niet klopt. Ook is er in dat dorp volgens geïnterviewden een berucht café waar veel personen van het kamp komen en drugsbazen die hennep telen of verhandelen. Op het eerste gezicht is het echter een gemoedelijk dorpie waar ze hoe dan ook als politie eigenlijk geen zicht op hebben. De familie die het voor het zeggen heeft kennen ze bij de politie niet. In Elst wonen vooral autochtonen en het opleidingsniveau is divers. Er staan zowel grote vrijstaande woningen als arbeiderswoningen.

30 Link naar artikel steen door de ruit burgemeester in het AD 2014: <https://www.gelderlander.nl/de-vallei/burgemeester-rhenen-krijgt-steen-door-de-ruit~a896f08f/>. In 2008 was er ook brandstichting en een steen door de ruit bij een burgemeester: https://www.burgemeesters.nl/node/1332#.XGwQ_S1x_OQ.

31 Zij doen geen aangifte van hun inkomsten.

3.3.3 *Veiligheidsbeeld: evenementen en openbare ordeproblematiek*

Als we kijken naar de aan ons verstrekte cijfers door de politie, dan valt op dat met name misdrijven gericht op de openbare orde in de hele gemeente Rhenen eruit springen, waaronder, drugs, alcohol en vuurwerk. Daarna komen allerlei soorten vermogensdelicten (grofweg: diefstallen) en voertuigcriminaliteit naar voren. Bij de aantastingen openbare orde is zelfs een opvallende stijging tussen 2015 en 2018. Ter vergelijking: in Achterberg vallen de genoemde misdrijven niet noemenswaardig op, alleen wel de misdrijven tegen de openbare orde. Die zijn in het dorp flink gestegen (meer dan verdubbeld) tussen 2015 en 2018. Alhoewel: ondanks de geringe aantallen zijn de woninginbraken, voertuigcriminaliteit en vermogensdelicten wel gestegen. Deze cijfers zeggen alleen weinig over een verschijnsel als ondermijning dat niet eenvoudig aan de hand van deze politiestatistieken is vast te stellen.³² Vanuit politieoogpunt bekeken is het relevant om te weten dat Rhenen een plaats is waar veel evenementen plaatsvinden. Die verklaren zeer waarschijnlijk de hoogte van de misdrijven gericht op de openbare orde. Voorbeelden zijn de Rijnweek, Grebbenmasters, motorcross en de dodenherdenking op de Grebbenberg bij het oorlogskerkhof en monument. Bij deze evenementen vindt geregeld een verhoogde politie-inzet plaats.

3.3.4 *De plaatselijke politie: gebiedsgebonden groepen*

De proeftuin Rhenen valt onder de gebiedsgebonden groep (GGG) Rhenen van basisteam Heuvelrug. Dit basisteam valt op diens beurt onder het district Oost Utrecht, eenheid Midden Nederland. Het basisteam heeft twee bureaus, te weten in Doorn en Veenendaal. Voor de politiereorganisatie was sprake van een apart team in Doorn en een in Veenendaal. Na de reorganisatie gingen de twee op in één enkel groot basisteam dat wordt aangestuurd door de twee voormalige teamchefs. Op het team is nog een aantal voormalige wijkchefs werkzaam, nu actief als Operationeel Expert. Het basisteam bestaat uit acht groepen waarvan twee 'intake/opsparing' en zes zogeheten gebiedsgebonden groepen (GGG's).

Elke gebiedsgebonden groep wordt aangestuurd door een operationeel expert (inspecteur). De gebiedsgebonden groepen bestaan uit 15 á 20 personen, waaronder wijkagenten. Een wijkagent is aan thema's gebonden. In Groep Rhenen zitten tijdens de vorming drie wijkagenten. Twee van de Rhenense wijkagenten hebben als thema ondermijning. Wat door hen wordt opgevat als de ontwrichtende werking van de (georganiseerde) misdaad op de lokale samenleving. Als de groepsleden geen melding krijgen, zijn ze gebonden aan proactief politiewerk in het hun toegewezen gebied. Dat betekent: openstaan voor signalen, contact maken met burgers en externe partners.

³² De van de politie ontvangen Excel-bestanden hebben volgens de politie Rhenen betrekking op zogeheten 'aangemaakte processen' in het incidentregistratiesysteem BVH rond misdrijven en overtredingen.

De proeftuin sluit aan bij de wens van het team om meer en betere opsporing te organiseren binnen blauw en effectiever te kunnen schakelen met de recherche (DR) wanneer nodig. Dus: meer opsporingszaken in de wijk afhandelen (niet alles naar het VAT/VVC) en een beter opsporingsbesef en opsporingsproces in de basispolitiezorg.

3.3.5 *Startsituatie en lokaal opsporingsvraagstuk*

In de politiecultuur ontstaat samenwerking vaak het best als er korte lijnen zijn. Denk aan de wijkagent en de rechercheur die zo bij elkaar kunnen binnenlopen of met elkaar eten. Die gelegenheid is er in Rhenen niet. De districtsrecherche zit in Zeist en Amersfoort en is daarmee letterlijk en figuurlijk buiten beeld. De teamrecherche (VAT/VVC) is wel weer een van de groepen van het basisteam en is daardoor dichterbij. En die wordt naast de huidige lijnchef bijgestaan door een zeer ervaren rechercheur van de eenheidsrecherche (DRR) die zijn collega's van de wijkrecherche en blauw adviseert. Met name op het punt van de informatievergaring en informatiebundeling, op een dergelijke wijze dat er meer kans is op aanknopingspunten voor de opsporing. Er is heel veel informatie binnen blauw, maar die is vaak versnipperd. Alleen al met het aanpakken van die versnippering zou de informatiepositie kunnen verbeteren. Politie-mensen geven bij de start van het proeftuinonderzoek verder aan dat de informatiepositie er ook niet beter op wordt in Rhenen als hun collega's – die werken vanuit bureau Veenendaal – in die gemeente blijven hangen in plaats van daadwerkelijk in Rhenen (pro actief) aanwezig te zijn. Zij komen er nu vrijwel alleen na meldingen. Een laatste knelpunt dat tijdens de start wordt genoemd heeft te maken met het halen van informatie. Een Operationeel Expert Wijk geeft in het interview aan dat het actief (op)halen van informatie (zoals camerabeelden) een perfecte klus zou zijn voor de recherche. 'Komen die ook eens achter hun bureau vandaan. En ze leren meteen hoe de wijk eruitziet en ze doen contacten op.' Daarop mag wat hem betreft best meer gecoacht worden. De teamchef beaamt dit en geeft aan dat grijs en blauw nog onvoldoende afstemmen. Het komt nu nog zelden of nooit voor dat bijvoorbeeld de krachten worden gebundeld door iemand met kennis van verhoortechnieken te koppelen aan iemand met kennis van de wijk en familie. 'Dan kom je verder in het verhoor en mogelijk ook echt tot opsporingsindicaties', aldus de teamchef.

Zoals aangegeven lijkt het werkgebied er rustig en vredig bij te liggen, afgezien van de openbareordeproblematiek tijdens enkele jaarlijkse evenementen. Politie-mensen geven echter aan dat er feiten en omstandigheden zijn die wijzen op de verknoottheid van bovenwereld en onderwereld (zogeheten ondermijning) in het gebied. Met name op plaatselijke bedrijventerreinen, autogaragebedrijven zou daarvan sprake zijn, met linken naar het woonwagencamp. Maar ook de gesloten gemeenschap in Achterberg plaatst de lokale politie voor een opsporingsvraagstuk. Immers: er heerst een lage meldings- en aangif-tebereidheid en mensen lijken er eerst en vooral hun eigen lokale normen voorop te stellen en zich vaak niets gelegen te laten aan de formele sociale controle (de opsporing door de politie). Deze gemeenschap heeft voor wat betreft opsporingsvraagstuk veel weg

van de gesloten dorpsgemeenschappen die we in ons eerdere onderzoek (Bervoets & Bruinsma 2017) bestudeerden. Wat los van het fenomeen een extra uitdaging is, is het – volgens de politie zelf – matige netwerkbeheer in het werkgebied. Met name in Achterberg zijn weinig ingangen en worden volgens sommige geïnterviewden ook weinig (bruikbare!) ingangen gezien. Dit bemoeilijkt de aanpak.

3.3.6 Actieplan: betere informatiepositie ondermijning en jeugd

Ook in Rhenen werd een actieplan opgesteld om gebiedsgericht meer en betere (opsporings)informatie te genereren. De proeftuin moest zich richten op de stad Rhenen, in het bijzonder op het dorp Achterberg, het woonwagencamp en, in iets mindere mate, op Elst.

Wat opvalt aan onderstaand actieplan is dat niet altijd helder is hoe de basispolitie wordt geacht meer 'opsporingsbewust' te zijn. Ze gaat vooral uit van: blauw en grijs – liefst periodiek – bij elkaar brengen om daarmee informatiedeling te realiseren die uiteindelijk zou moeten bijdragen aan een betere informatiepositie. De acties zijn de ene keer erg concreet en bewegen zich op andere plekken op een tamelijk abstract niveau.

Deeffect	Actielijnen
A. De recherche is zichtbaar voor de basispolitie: zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk en geven aan welke kennis zij nog (meer) nodig hebben voor specifieke opsporingszaken.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het actief meeluisteren met het berichtenverkeer (actuele incidenten BT) . Gevolg: direct kunnen acteren op incidenten die betrekking hebben op deze gemeenten. Hierdoor reeds meer aan de voorkant adviserende en sturende rol bij opsporingszaken. 2. Het actief terugkoppelen van informatie welke voortkomt uit lopende opsporingsonderzoeken met wijkagenten/GGG-medewerkers. Daarnaast meer de resultaten delen via social media gericht op proeftuingebied. De op te pakken zaken vooraf communiceren met gehele basisteam. 3. Andere manier van werken binnen gehele basisteam ==> Agile/Scrummen. Deze manier van werken geeft meer duidelijkheid in sturing/keuzes in de op te pakken zaken. Hierdoor ben je als basisteam meer in staat om op een effectievere manier (meer gerichte acties) uit te zetten die betrekking hebben op vooraf geprioriteerde zaken/informatie. Meer betrokkenheid van GGG-leden en wijkagenten. 4. Structurele leveringen van medewerkers vanuit GGG's aan VVC, met als doel: ontwikkeling medewerker (uitwisseling kennis en ervaring) en verbinding. 5. Selectie aan de voorkant van zaken (geplande aangiften) Doel hiervan is om gericht collega's vanuit desbetreffende GGG hieraan te koppelen om informatiepositie te verbeteren en effectiever advies te kunnen geven. Daarnaast heeft het als doel om transparant keuzes te maken in geprioriteerde zaken ==> Het inrichten 'sturingstafel' met WKM, ZACO en Opco.
B. De basispolitie ¹ draagt bij aan opsporing.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Via bestaande briefing en IGP-opdrachten informatiedeling realiseren en meer proactief werken, mede door de genoemde selectie van zaken. 2. Efficiënte informatiedeling: door bij periodieke GGG-overleg (maandelijks) VVC/ <i>teamrecherche</i> te laten aansluiten. Doel is ook te komen tot een advisering van VVC aan blauw bij specifieke zaken/incidenten/ontwikkelingen. 3. Efficiënte informatiedeling: vanuit de OPCO-briefing wordt de <i>districtrecherche</i> uitgenodigd om aan te sluiten. Doel is meer specifieke terugkoppeling van lopende zaken in genoemde gebieden. Doel is om informatiedeling en overleg vanuit die onderzoeken te bevorderen. Dit door middel van concrete uitgewerkte casuïstiek te presenteren.

C. Basispolitie én recherche zijn nabij de plaatselijke bevolking.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Continuëren/uitbreiden van de <i>fysieke aanwezigheid</i> van wijkagenten in proeftuingebied. Door andere het organiseren van spreekuren in de dorpen. 2. Continuëren/uitbreiden van het <i>gebruik van de social media</i>, waardoor 'zichtbaarheid' nog meer wordt vergroot. Wijkagenten hier actief bij betrekken. Dit d.m.v. onder meer in het uitbreiden van whatsapp groepen en maken van een filmpje waarin lokale wijkagenten zich presenteren. 3. Zoveel mogelijk medewerkers van de GGG Rhenen in hun <i>focusgebied werkzaam laten</i> zijn tijdens hun dienst. Wijkagenten kunnen hier een duidelijk aanjagende rol spelen. Het agile werken verstrekt het bovenstaande. Acties daar waar mogelijk gericht uitzetten bij de gebied gebonden medewerkers. Invoeren zelfroosteren voor wijkagenten. Doel hiervan is om meer invloed te hebben om wanneer zij in hun wijk willen zijn.
D. Basispolitie en recherche hebben kennis over de bevolking en hun leefwereld en zetten deze in bij het politiewerk.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wijkagenten worden 'boven' de sterkte gepland, waardoor zij meer diensten fysiek aanwezig kunnen zijn binnen hun gebied. Algemene opvatting is dat fysieke aanwezigheid in de gebieden een enorme bijdrage levert aan het verwerven van vertrouwen en informatie positie. 2. Daarnaast de WOE te koppelen aan een gebied i.p.v. alleen aan een thema.
E. Externe partijen zijn betrokken bij de opsporing: RIEC, gemeente, kerkbesturen, burgers.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Periodiek overleg (ondermijningsoverleg) waarbij ook partners zoals RIEC/ wijkagenten en juridisch medewerker gemeente aanwezig zijn. Informatiedeling is het uitgangspunt om te komen tot een effectieve aanpak en terugkoppeling naar GGG-medewerkers. 2. Overleg met bestuur van kerken. 3. Lokaal bestuur duidelijk betrekken in de keuzes die gemaakt worden (in overleg). 4. Betrekken van burgers bij de opsporing.

OPMERKING In de oorspronkelijke actieplannen staat het begrip basispolitiezorg meer uitgeschreven: politiemedewerkers met een andere functie/achtergrond (wijkagent, noodhulp en informatiekundigen).

3.4 Oudheusden

3.4.1 *De gemeenschap: 'arbeiderswijk' met voor criminaliteit kwetsbare bewoners*³³

De vierde proeftuin die we introduceren is Oudheusden, een arbeiderswijkje binnen Heusden. Het wijkje is ontstaan bij de scheepsbouw, de Verolme Scheepswerf Heusden (VSH), die arbeiders van heinde en verre aantrok. Er zijn veel 'ruige gasten' van buiten komen wonen (met name uit Den Bosch), en later veel werknemers uit Turkije. De wijk heeft 2.830 inwoners. Naast autochtone bewoners zijn er met name veel Turkse bewoners (ongeveer een derde van de bevolking) en een groeiende aanwezigheid van nieuwe arbeidsmigranten, met name uit Polen. Oudheusden heeft veel (sociale) huurwoningen en goedkope koopwoningen. Er wonen veel lager opgeleiden, stukadoors, schilderwerkers en bouwvakkers. In Oudheusden is veel armoede, werkloosheid en mensen die geen Nederlands spreken. Veel mensen maken gebruik van de voedselbank en er zijn vluchtelingen met weinig sociale contacten.

Oudheusden is gelegen ten zuiden van de oudere vestingstad Heusden, waardoor de naam Oudheusden vaak niet goed wordt begrepen. De wijk bestaat uit drie delen. Allereerst een deel met veel sociale huurwoningen, bewoond door autochtone en Turkse

³³ Deze paragraaf is met name gebaseerd op gemeentelijke statistieken en interviews met professionals (vooral politiemensen).

Nederlanders. Dat deel ziet er grauw en wat verwaarloosd uit. Veel woningen hebben camera's of rolluiken. Daarnaast bestaat een deel van Oudheusden uit een buurt met relatief veel forensen en koopwoningen. Het derde, kleinste, deel bestaat feitelijk maar uit een paar straten met villa's.

Toen het minder goed ging met de scheepswerf werd een groot deel van de bewoners van Oudheusden werkloos, wat een kwetsbaarheid met zich meebracht voor illegale activiteiten – voornamelijk softdrugshandel. Betrokkenen benoemen dat er in Oudheusden veel uitkeringsfraude gepleegd wordt en dat dit als normaal gezien wordt. Ze geven daarnaast aan dat er in Oudheusden redelijk wat mensen met antecedenten woont en een aantal 'sleutelfiguren' als het gaat om harddrugs en synthetische labs. Er wordt geregeld softdrugs geteeld en verhandeld ('hennepkwekerijen zitten inmiddels overal'), witwassen vindt plaats, geweld en er is sprake van drugsoverlast. Hiernaast is er overlast door mensen in de voortuin, jeugd in speeltuintjes en is het veiligheidsgevoel vrij laag.

De autochtonen hebben volgens een geïnterviewde een anarchistische inslag en zijn weinig bereid tot het melden van criminaliteit. Ze zijn laag opgeleid, handenarbeiders en komen oorspronkelijk vaak uit Den Bosch. Ten tweede de Turkse gemeenschap, die van oorsprong arbeidsmigranten zijn. De Turkse gemeenschap is heel gesloten en wordt gedomineerd door een aantal families. Ze praten vooral binnenskamers, ze hebben vaak dichte gordijnen, zijn naar binnen gekeerd en op zichzelf gericht. Ten derde nieuwe arbeidsmigranten, waarbij er veel doorstroom is (een 'komen en gaan van'). Het beeld is dat deze – met name Poolse – migranten veel werken en 'wat bier drinken'. Ze leveren weliswaar overlast, maar lijken niet betrokken bij (zware) criminaliteit.

3.4.2 *Opvallend: gesloten afgescheiden groepen en lage meldingsbereidheid*

De verschillende gemeenschappen (autochtoon, Turks en nieuwe arbeidsmigranten) leven volgens de geïnterviewden zijdelings van elkaar. Er is geen gevoel van sociale binding, samen zorgdragen voor de wijk, geen gevoel van verantwoordelijkheid voor de buurt. Er is 'geen wij-gevoel' binnen heel Oudheusden: bewoners zijn er niet trots op om in Oudheusden te wonen. Kortom: er is weinig sociale binding in geheel Oudheusden.

Maar tegelijkertijd wordt er een beeld geschetst van een sterke sociale controle. Mensen bemoeien zich snel met elkaar en het is van belang 'dat je gewoon meedoet'. Bijvoorbeeld door lid te worden van een club of het uitvoeren van vrijwilligerswerk. Het is als buitenstaander niet makkelijk om binnen te komen, er is sprake van 'ons kent ons'. Mensen zijn ook wel eens weggepest uit deze wijk. Dit alles duidt op een gesloten gemeenschap. Een geïnterviewde zegt: *Eigenlijk is het een soort woonwagenkamp, alleen staan de huizen niet op wielen.* Een ander signaal van geslotenheid in Oudheusden

betreft eigenrichting, het heft in eigen handen nemen. Na een incident komt de politie aan de deur, maar doen bewoners alsof er niets gebeurd is.

Er is een heel lage meldingsbereidheid in Oudheusden. Bewoners kletsen niet tegen de politie. Ze zeggen dat ze niets gezien hebben en dat de camera's die aan de woning hangen niets opgenomen hebben. Bewoners lossen dingen zelf op. Ook zijn ze bang voor represailles. Getuigen zijn door criminelen beïnvloed. Hiernaast is er wantrouwen en afstand tot de overheid, zoals de politie. Zo wordt je als een verrader of verklikker gezien als je met de politie praat.

3.2.3 *Veiligheidsbeeld tijdens de voormeting*

De afdeling 'control' van het basisteam Meijerij leverde over Oudheusden het aantal geregistreerde misdrijven en incidenten aan voor de volgende categorieën: veiligheid, leefbaarheid, maatschappelijke integriteit en dienstverlening. Overall gezien is er een daling van geregistreerde misdrijven/incidenten in Oudheusden tussen 2015 (607 registraties) en 2018 (506 registraties). Het aantal geregistreerde misdrijven/incidenten ligt in Oudheusden beduidend hoger dan dit aantal in (de rest van) Heusden (506 versus 285 bijvoorbeeld in 2018).

De meeste politieregistraties zijn er in 2018 in Oudheusden voor: leefbaarheid overig (65); maatschappelijke integriteit overig (47); overlast (46); mishandeling (41), weg overig (31); overige veiligheid (27); ongevallen op de weg (25); vernieling/zaakbeschadiging (openbare ruimte; 23); geluid (milieu; 20); en overige vermogensdelicten (18). Het aantal registraties van drugshandel in Oudheusden (het geprioriteerde thema van de proeftuin) is laag en fluctueert tussen de jaren: 2015 (5), 2016 (15), 2017 (10) en 2018 (5). In 2019 zijn er op het moment van de voormeting hier twee registraties van. De wijkagent stelt dat dit komt doordat ze geen goed zicht hebben op de drugshandel in de wijk. Sleutelfiguren uit de wijk zeggen echter wel dat 'op iedere hoek van de straat' drugshandel plaatsvindt.

3.4.4 *De plaatselijke politie*

De proeftuin Oudheusden valt onder wijkteam Heusden – waarvan het politiebureau in Drunen zit. Wijkteam Heusden maakt deel uit van basisteam Meijerij (district Den Bosch en Regionale Eenheid Oost-Brabant). De teamrecherche zit in Boxtel, en verricht werk voor alle wijkteams. Er lijkt veel enthousiasme en draagvlak voor de proeftuin. Tegelijkertijd willen ze het wel 'klein' houden. Zo willen ze niet iedereen van het wijkteam meenemen, omdat dan de slagkracht vermindert. Ze stellen dat de wijkagent 'het wel kan uitzetten en overleggen met de rest van het wijkteam'. Ook de districtsrecherche (DR) wordt voorlopig buiten beschouwing gelaten, deze zit volgens hen echt te ver weg. De focus is nu eerst op de teamrecherche (TR) en externe partners – en hun contact met wijkagenten.

Er zijn enkele omstandigheden dan wel ontwikkelingen bij wijkteam Heusden die van invloed zijn op (het succes van) de proeftuin. Ten eerste is er kort voor de start van de proeftuin een afhandelvoorziening gekomen, waar enkele personen van de teamrecherche (TR) Boxtel aan overgedragen zijn.³⁴ Elke afdeling teamrecherche moet mensen hiervoor aanleveren, hetgeen hen lokale capaciteit kost. De afhandelunit zit in Den Bosch, dus op afstand van de lokale praktijk. Het (ervaren) capaciteitsgebrek bij de teamrecherche kan van invloed zijn op het verloop van de proeftuin. Een andere ontwikkeling betreft dat het team overgaat op digitaal buurtonderzoek. Dit zou drempelverlagend kunnen werken en dus meer informatie op kunnen leveren. Het zorgt echter ook voor minder fysiek aanwezig zijn in de wijk, hetgeen negatieve gevolgen kan hebben.

Tot slot is goed om op te merken dat de gemeente aan de slag gaat met de meldingsbereidheid van bewoners.

3.4.5 *Opsporingsvraagstuk: inzicht drugscriminaliteit, verbeteren veiligheidsgevoel*

De wijkagenten van Oudheusden nemen bij de start van de proeftuin al vrij veel initiatief als het gaat om het oppakken van kleinere opsporingszaken – waardoor de startsituatie in deze proeftuin enigszins afwijkt van de andere proeftuinen. De wijkagenten onderbouwen hun proactieve houding als volgt: ten eerste omdat ze betrokken zijn bij hun wijk, ten tweede omdat de recherche het te druk heeft en daardoor niet altijd alles wat de wijkagenten bij hen aanbrengen oppakt, ten derde omdat het naar hun gevoel te lang duurt als hun aanvraag voor assistentie van de recherche via het COP (politie coördinatie centrum) gaat. Ze ‘willen er snel in, bang dat het anders weg is’. Ze merken wel op dat expertise en kunde van de recherche eigenlijk soms wel (meer) nodig is. Met dit laatste zijn de geïnterviewden van de recherche het eens. Zij waarderen dat de wijkagenten zaken zelf oppakken, maar zien het als een gemiste kans dat de recherche soms (te) laat betrokken wordt. De teamrecherche heeft volgens hen een beter zicht op wat er voor wat opsporing betreft loopt in de buurt en weten beter wat wel en niet gebruikt kan worden van bijzondere opsporingsbevoegdheden.

Hoewel geïnterviewden aangeven dat mensen van de teamrecherche en de wijkagenten van Oudheusden elkaar kunnen vinden, lijkt de band niet nauw. Er is geen periodiek overleg tussen de wijkzorg en de TR. De wijkzorg zit op een ander bureau (Drunen) dan de teamrecherche (Boxtel), waardoor ze ook niet makkelijk even bij elkaar binnen lopen. Op meerdere momenten wordt gesproken van te weinig vertrouwen tussen de recherche en het wijkteam en dat meer nabijheid van belang is. De districtsrecherche (DR) blijkt nog meer op afstand te staan van het wijkteam dan de teamrecherche. Deze

34 Alle 6- en 9-uurs zaken die worden bij deze nieuwe afhandelunit gehoord en direct afgewerkt tot aan de voorgeleiding en invezekeringstelling toe. Dit levert een constante kwaliteit, waardoor justitie meer dossiers kan behandelen.

districtsrecherche zit in Den Bosch en de communicatie is minimaal. Alleen de OE-aansturing wordt direct op de hoogte gehouden van de opsporingszaken van de districtsrecherche in hun wijk. De OE-sturing communiceert deze alleen indien nodig aan specifieke personen van het team. Ook met het Team Criminele Inlichtingen is er nauwelijks contact vanuit het wijkteam. Contact moet via het Districtelijk Informatie Knooppunt, een direct aanspreekpunt heeft het wijkteam niet (meer) bij de TCI.

Wijkagenten blijken vaak, maar niet altijd op de hoogte te zijn van opsporingszaken die in hun wijk lopen. Soms is er een embargo-onderzoek of een onderzoek van buiten de eenheid. De OE-sturing legt uit dat het afhankelijk is van het afbreukrisico of en wie hij inlicht over een zaak. Dat is de keuze van het onderzoeksteam en van hem die gebaseerd wordt op beschikbare capaciteit en het afbreukrisico. Met name de wijkagenten hebben veel kennis over Oudheusden: de populatie en sleutelfiguren. Buiten de wijkagenten zijn politieagenten alleen aanwezig in Oudheusden bij een 112- of 09008844-melding (meldingen rijden, wijkzorgdiensten) of bij een zaak (TR).

Bij de start van de proeftuin in Heusden blijkt dat het wijkteam al veel contact heeft met externe partners. Enkele voorbeelden. Eens in de twee weken vindt een overleg plaats tussen de politie en de gemeente (de adviseur openbare orde en de burgemeester), op ZSM werken verschillende partners samen en elke twee weken is er 'de selectietafel' met het OM, districtsrecherche en teamrecherche (overleg over strafrechtzaken). Verschillende geïnterviewden benoemen in het kader van samenwerking met externe partners een specifiek project waarin ze samen met de gemeente, de belastingdienst en het UWV samen een wijk zijn gaan doorlichten (actiedag april 2018) aan de hand van de door elke partner aangeleverde 'verwonderadressen'.

De samenwerking met partners in de wijk verloopt via de wijkzorg (BPZ) en de wijkagenten. Er zijn contacten met frontlijnwerkers van de reclassering, maatschappelijk werk, jeugdzorg, woningbouw, gemeente en welzijn. Er is een periodiek sociaal netwerkoeverleg dat een keer in de zes weken plaatsvindt met de gemeente, woningbouwvereniging, de wijkagent en het sociaal team.

De geïnterviewde politiemedewerkers zien nog wel verbeteringsmogelijkheden in de informatieaanlevering vanuit externe partners. Volgens de geïnterviewde politiemedewerkers zien gemeentemedewerkers veel meer dan dat zij denken. *'Als jantje de kamper een uitkering komt halen bij de gemeente met een dikke auto dan lijkt me dat interessant.'* Ook van Boas wordt verwacht dat zij een goede informatiepositie hebben: *'Een boa is zichtbaar in de wijk en heeft contact met mensen.'* De politie noemt ook de sociale recherche, die een beeld kan schetsen over het leven van iemand waardoor ze dan weer gemakkelijker iemand op heterdaad aan kunnen houden. Het UWV heeft veel huisbezoeken en die kunnen dan ook veel zien als ze binnen zijn. Met Enexis kan de politie samen kijken naar stroomverbruik. Van Juvans (maatschappelijk werk) wordt ook verwacht dat ze veel zinvolle informatie kunnen hebben of vergaren en van het jongerenwerk.

Er komen echter verschillende moeilijkheden aan de orde als het gaat om het aanleveren van (opsporings)informatie door externe partners. Ten eerste informatiedeling en privacy. Het is onduidelijk wat de politie en externe partners wel of niet met elkaar mogen delen. Externe partners hebben het gevoel dat ze door AVG niet meer mogen delen. Er is nu geen convenant waarin staat wat gedeeld mag worden. Er is daarom vooral veel informele – en daardoor minder bruikbare – informatie. Ten tweede versnipperde informatie, bijvoorbeeld verschillende afdelingen bij de gemeente die onderling geen informatie (mogen) uitwisselen en bundelen. Ten derde eerstelijnsprofessionals die geen namen willen noemen.

Er zijn veel vermoedens van drugscriminaliteit in Oudheusden, waar met name de autochtone en de Turkse gemeenschap achter zit. Zij dealen binnen en buiten de wijk, ook richting Wijk en Aalburg. Er zijn echter vrijwel geen aan drugs gerelateerde zaken in Oudheusden. Het blijkt moeilijk de signalen en onderbuikgevoelens om te zetten in bewijzen en concrete zaken. Dit komt volgens betrokkenen onder andere doordat bewoners niet bereid zijn echt te verklaren. De behoefte bestaat daarom om de meldingsbereidheid van burgers te vergroten, waardoor de politie meer concrete en bruikbare informatie uit de wijk krijgt.

De proeftuin zal zich met name richten op het genereren van meer voor de opsporing bruikbare informatie aangaande drugsproblematiek. Tegelijkertijd weet de politie niet zo goed wat voor problematiek er hiernaast speelt en de proeftuin heeft dan ook tot doel deze informatie op te halen. Hiernaast is het de bedoeling het veiligheidsgevoel van burgers te vergroten. Met de proeftuin wil het basisteam meer voor opsporing bruikbare informatie ophalen rond drugscriminaliteit (en eventuele andere nog niet-zichtbare criminaliteit) in Oudheusden en het verbeteren van het veiligheidsgevoel van bewoners in Oudheusden.

3.4.6 *Actieplan: ontsluiten van een gesloten gebied*

De informatiepositie in Oudheusden wil het basisteam verbeteren door de actielijnen per deeleffect in te zetten die in de tabel getoond worden.³⁵ Wat opvalt is dat de districtsrecherche en bredere basispolitiezorg (incidentenafhandeling) geen plek in het actieplan hebben. De focus ligt bewust op de wijkagenten en de teamrecherche. In vergelijking tot de andere proeftuinen lijkt er wat meer aandacht voor het verbeteren van de informatiepositie binnen gemeenschappen en wat minder op het opsporingsgericht maken van de basispolitiezorg. Dit is niet geheel verrassend, de voormeting liet immers al zien dat de wijkagenten van deze proeftuin al behoorlijk opsporingsgericht waren bij de start van de proeftuin.

35 De kolom met deadlines en verantwoordelijke persoon (deel van het actieplan) wordt hier niet getoond.

Deeleffect	Actielijnen
A. De recherche is zichtbaar voor de basispolitie: zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk en geven aan welke kennis zij nog (meer) nodig hebben voor specifieke opsporingszaken.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het houden van werkoverleg n.a.v. MMA- of TCI-meldingen. De teamrecherche en het wijkteam bij elkaar laten zitten, informatiepositie Oudheusden bespreken met de wijkagenten en de TR. Periodiek: 1 keer per maand. Meer focussen op de wijk en daar kan Gertie wel wat in betekenen ook, die kan een overzicht maken. Je weet elkaar ook beter te vinden dan. 2. Bij zaken voor het team, elkaar zo veel mogelijk opzoeken. Daar waar mogelijk komt collega van TR in Heusden werken. Daarbij gebruikmaken van elkaars kennis. (Dus niet in Boxtel gaan zitten maar op het team). 3. Koffiemomentjes van OE-recherche op het team. Verhalen aanhoren en zo de wijk beter leren kennen en anderzijds leren de collega's op het team de mogelijkheden en onmogelijkheden van de TR. 4. Wijkagenten betrekken bij onderzoeken. Betrekken is bellen, langs gaan en alles wat met communicatie te maken heeft. Plan van aanpak maken samen per zaak.
B. De basispolitie draagt bij aan opsporing.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wijkagent deelt info met DIK. DIK neemt dit mee in LMT overleg waar wijkteam, teamrecherche en basisteamleiding aanwezig zijn. Digitaal persoonsdossier opvragen bijvoorbeeld bij DIK. Bijvoorbeeld bij veel auto-inbraken DIK raadplegen. Informatie halen bij DIK. En zij brengt dat dan weer in bij het LMT. 2. Wijkagenten zoeken een nieuw aanspreekpunt bij TCI waarmee periodiek contact is. Verkennen hoe het contact tussen de wijkagent en het TCI verbeterd kan worden. Wat kan wel en wat kan niet.
C. Basispolitie én recherche zijn nabij de plaatselijke bevolking.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Op de koffie tijdens vrijdagmiddaggebed bij Turkse moskee. Regelmatig binnen stappen, om de paar weken en er ook vooral zijn als er niets aan de hand is. Niet periodiek (vaste regemaat) i.v.m. eigen planning. 2. Politieprekeuur verplaatsen van de middag naar de ochtend zodat deze gelijk is met spreekuur van maatschappelijk werk en woningbouw. 3. Aanwezig zijn bij plaatselijke evenementen, zoals Wereld kinderfeest. 4. Aansluiten bij de wijkbabbel van Bijeen (diverse netwerkpartners). 5. Wijkagent neemt politiemedewerkers van andere 'achtergronden' mee de wijk in, te beginnen met de TR. Zodat er meer vertrouwde gezichten komen én om meer kennis over de wijk en haar bevolking te verspreiden: van wijkagent naar anderen (zoals de TR). 6. Wijkagent heeft veel gesprekjes met burgers, als die burger dat goed vindt vanuit vertrouwen is het misschien ook heel goed om er ook een andere collega bij te hebben – met name van de TR: die kan helpen bij de juiste informatie vergaren voor de opsporing. Ook kan hij de TR op een andere manier hierbij betrekken: dat hij advies inwint bij de TR hoe om te gaan met de informatie die men verstrekt (en waarbij men veelal graag anoniem wil blijven): omwegen en creativiteit vereist. 7. Nu locaties of onderzoeken zoeken voor een zogenaamde 'korte-klapactie' aangaande drugs. Rumoor laten ontstaan in een wijk waardoor het een en ander los komt. Dealer aanhouden ◊ een andere collega (TR) is bijvoorbeeld aanwezig die laagdrempelig met de buurtbewoners kletst. Dit kan veel opleveren: zowel over deze dealer als andere informatie over wat er in de wijk gebeurt. Op deze manier: meer informatie verzamelen en restinfo binnen halen. 8. Communicatie naar buiten toe met social media over Oudheusden als er wat gebeurd is/aangepast is: succesvolle acties. Hierdoor kunnen burgers meer vertrouwen krijgen dat de politie iets met hun informatie doet, dat ze actief zijn.
D. Basispolitie en recherche hebben kennis over de bevolking en hun leefwereld en zetten deze in bij het politiewerk.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wijkagenten sluiten regelmatig aan bij wekelijks overleg Bijeen (diverse netwerkpartners). Hier worden personen uit de wijk besproken. Hierdoor komt er bij de wijkagenten meer kennis over de bevolking. 2. Wijkagenten hebben koffiemomenten met sleutelfiguren uit de wijk om er ook te zijn als er niets aan de hand is. Daardoor vinden ze je ook als er wel iets aan de hand is. 3. Betrekken van de Turkse gemeenschap, door meer contact met bestuur moskee. 4. Wijkagent: informatie actief delen over Oudheusden aan de TR. Vertel ze eens wat er voor mensen wonen en wat er speelt. Dit kan tijdens het overleg dat men een keer per maand gaat hebben (zoals eerder benoemd). 5. DIK, voormeting. Wat zijn de cijfers nu, meldingen? Straks nog eens kijken of er verschil is in Oudheusden. Aantal GBA inschrijvingen, wat voor mensen, godsdienst, uitkering? 6. Denk eens na om netwerken in kaart te brengen in Oudheusden. 7. Nagaan: wat verwacht de burger van de politie? Burgerpanel? Vragen stellen, wat willen jullie? Hoe zien jij jullie ons? Opkomst bekijken, wie komen er? Hoe zou je dat aanpakken? Zowel TR en wijkzorg aanwezig. TR ongezien in de zaal zitten of juist jezelf voorstellen? Of misschien wel beide.

<p>E. Externe partijen zijn betrokken bij de opsporing in Oudheusden: gemeente (IV en BOA's), maatschappelijk werk, opbouw-werk, woningbouw.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lijnen met de gemeente kort houden zodat overlast en frustraties in de wijk m.b.t. inrichting en verloedering van de wijk, snel aangepakt kunnen worden. 2. Samenwerking met BOA's vergroten, om sneller op klachten te anticiperen en meer proactief te kunnen gaan werken. Eerste actie is gezamenlijk moment waarom politie expert aan politie, AOV ambtenaar en BOA's les geeft in laatste trends omtrent drugshandel/productie, tevens moment kennisuitwisseling. 3. Convenant opstellen met diverse partners zoals maatschappelijk werk, opbouwwerk en woningbouw, voor betere informatie deling. Verwonderadresjes worden gedeeld, maar mogen dan weer niet vastgelegd worden. Dat doen ze nu. Winst is informele informatie omzetten in operationele informatie. Handhavingknelpunt kan je gebiedsgericht ophalen. LSI-convenant: meer gericht op zorgfraude.
--	--

3.5 Gouda: Korte Akkeren

3.5.1 *De gemeenschap: een diverse stadswijk*

De vierde en laatste proeftuin ligt in Gouda en richt zich op de wijk Korte Akkeren. Deze stadswijk heeft, vergeleken bij de andere drie proeftuingebieden, nog het allerminst weg van een gesloten, hechte leefgemeenschap. Korte Akkeren is bij een van de onderzoekers bekend vanuit diens dissertatieonderzoek (Bervoets 2006). Wijkteam Gouda Centrum West werkte destijds samen met wijkteam Kanaleneiland Transwijk in Utrecht en wijkteam Lodewijk van Deysellstraat in Amsterdam. Samen zochten zij rond de eeuwwisseling naar een geschikte en effectieve aanpak van de problemen met Marokkaanse jeugd, zowel de criminaliteit als de overlast. Destijds was Korte Akkeren een wijk die zich kenmerkte door veelvuldige auto-inbraken, jeugdoverlast op tamelijk vaste hotspots en onderlinge spanningen tussen autochtone bewoners en jeugdige bewoners met een Marokkaanse achtergrond. Rond de eeuwwisseling vond onder meer een zwaar incident plaats waarbij een bewoner die niet kon slapen wegens de nachtelijke overlast aan de Prins Hendrikstraat (bij de toenmalige Jan Lighthartschool) met een riek een groep jeugd te lijf ging. Die jeugd sloeg hem uiteindelijk met veel geweld het ziekenhuis in. Als gevolg van dit incident werd onder andere het Korte Akkerenteam ingesteld dat zich vooral richtte op de overlastproblematiek maar ook via 'kennen en gekend worden' en handhaving probeerde de heersende jeugdcriminaliteit aan te pakken. Om aan te geven dat er in het verleden wel meer een focus is geweest op deze Goudse wijk. Het Korte Akkerenteam bleek alleen een kortetermijneffect te hebben op de lokale criminaliteit en overlast, maar wel veel kennis op te leveren over de wijk. Ook leidde deze aanpak tot aangehaalde contacten van de politie met bewoners en instanties (Bervoets 2006).

3.5.2 *Opvallende kenmerken: geen hechte gemeenschap (meer)*

Gouda heeft ruim 70.000 inwoners op 1 januari 2019. Korte Akkeren heeft bijna 9.000 inwoners, waarvan er ongeveer 6.500 in Korte Akkeren Oud wonen en ruim 2.000 in Korte Akkeren Nieuw. Ongeveer twee op de tien inwoners heeft een Marokkaanse herkomst. In de jaren zeventig kwamen de vaders en opa's vanuit Noord-Marokko naar Nederland en uiteindelijk Gouda om er als gastarbeiders te werken in de plaatselijke

fabrieken (o.a. Compaxo). Het gemiddelde inkomen is in Korte Akkeren volgens gemeentelijke statistieken lager dan het gemiddelde inkomen in Nederland.

De wijk Korte Akkeren ligt ten zuidwesten van het stadscentrum en herbergt veel sociale huurwoningen. De wijk is heel krap opgezet: veel nauwe straatjes en weinig ruimte tussen (arbeiders)woningen, zo blijkt uit onze observaties tijdens de voormeting. Er is inmiddels op diverse plekken nieuwbouw en renovatie gepleegd, waardoor de wijk volgens geïnterviewden (en een van onze observanten) een betere indruk maakt dan voorheen. Toen was er veel verwaarlozing en achterstallig onderhoud. Verder ontwikkelt Westergouwe zich, een nieuwbouwwijk waar nog steeds wordt gebouwd tijdens het veldwerk. Volgens de geïnterviewden heeft deze wijk in sociaal opzicht echter weinig van doen met Korte Akkeren. Er is in Korte Akkeren een aantal winkels, supermarkten en sinds jaar en dag de voetbalvelden van ONA. Er zijn tijdens de voormeting volgens de website van WPBA zeven whatsapp-groepen actief in Korte Akkeren.³⁶ De wijkagenten kiezen er echter voor om niet al te actief betrokken te zijn in deze groepen. Ten eerste om verwachtingen van burgers te temperen, ten tweede omdat zij ervoor willen waken dat deelnemers van een dergelijke groep geen melding meer doen bij de politie, omdat zij het feit toch al hadden doorgegeven aan de politie via whatsapp. Dat fenomeen is bekend als ‘pseudomeldingen’: dat zijn niet-officiële, niet-geregistreerde meldingen van strafbare feiten aan de politie (Kuppens, Bervoets & Ferwerda 2010).

De criminaliteit heeft volgens geïnterviewden (deels) nog altijd te maken met slechte maatschappelijke perspectieven van met name de Marokkaans-Nederlandse bevolkingsgroep, zich uitend in een laag opleidingsniveau en hoge werkloosheid. Nieuw vergeleken met de situatie rond het millennium is het zogeheten ‘Polenpark’. Dat is een bungalowpark net iets buiten de bebouwde kom (maar het hoort bij Korte Akkeren) waar dagelijks ruim driehonderd Oost-Europeanen slapen en waar in het weekend volgens de wijkagent veel drugs worden verkocht. De Oost-Europeanen, waaronder veel Polen, zorgen geregeld voor overlast.³⁷ Zij worden door een uitzendbureau in het park ondergebracht. En om bepaalde tijd worden zij vervangen door een nieuwe bewonersgroep, waardoor contact maken en houden met deze mensen lastig is. Het valt de wijkagent overigens op dat de oud-bewoners van het Polenpark soms weer ergens anders op een adres in Gouda opduiken en daar wegens overlast of drugs met de politie in aanraking komen.

De wijk Korte Akkeren was ooit een hechte volksbuurt waar bewoners elkaar heel goed kenden. Er was sprake van specifieke stamfamilies, die al generaties lang in Korte Akkeren woonden. Daarmee had de wijk vroeger wel wat kenmerken van een gesloten gemeenschap (Bervoets & Bruinsma 2017). Denk aan zich sluitende gelederen als buitenstaanders (ook de politie) tegen de geldende normen van de bevolking ingaat en het

36 <https://zoeken.wabp.nl/geraadpleegd> 4 mei 2020.

37 <https://www.ad.nl/gouda/poolse-automobilist-rijdt-in-op-agent-in-gouda-en-slaat-op-de-vlucht~acf085e5/>.

wegpesten van bewoners. Tegenwoordig is de wijk echter heel erg gemengd. Er wonen naast de autochtone bewoners verhoudingsgewijs veel inwoners met een Marokkaanse achtergrond. Maar ook Polen, studenten, jonge stellen van buiten Gouda in de nieuwbouwwijk Westergouwe: tegenwoordig is de wijk bepaald geen hechte gemeenschap meer. Ze is eerder te vergelijken met stadswijken in grote steden waar mensen langs elkaar leven, op hun eigen 'sociale eiland'. Korte Akkeren heeft in die zin veel weg (alleen de schaal natuurlijk niet) van de Haagsche Schilderswijk die eveneens van hechte en tamelijk gesloten wijk uitgroeide tot een multiculturele, heterogene wijk waar mensen elkaar veel minder goed kennen (zie ook Klein Kranenburg 2013).

Een van de wijkagenten geeft aan dat de bevolking in Korte Akkeren zeer vermoedelijk voor de opsporing belangrijke informatie achterhoudt voor de politie, omdat er angst heerst. Bewoners willen niet herkenbaar in de politiestructuren, wat er toe leidt dat politiemensen geregeld dienen te werken met informatie 'off the record'. Dat is een haast klassieke politiestrategie om wel te kunnen beschikken over (niet geregistreerde) informatie, maar bronnen niet in gevaar te brengen. De informatie kan niet worden gebruikt in een strafzaak, maar wel 'om te zien in welke hoek moet worden gezocht'. Of er wordt (volgens geïnterviewden succesvol) gewerkt met aangifte onder nummer. Dat is een aangifte waarin in plaats van de persoonlijke gegevens van de aangever een nummer staat (de persoonsgegevens worden dan elders bewaard). Probleem echter is wel, dat een rechter in sommige situaties alsnog kan vragen om de persoonsgegevens bekend te maken.

3.5.3 *Veiligheidsbeeld: veel woninginbraken*

Waren auto-inbraken³⁸ en jeugdoverlast jarenlang kenmerkend voor de wijk, tijdens de voormeting kampt het gebied vooral met woninginbraken en (breder) druggerelateerde ondermijning. Waarbij we ondermijning opvatten als de negatieve invloed van criminele netwerken op de (legale) bovenwereld. Woninginbraak wordt gekoppeld aan de andere problemen in de wijk, zoals wiet- en cocaïneverkoop. De opbrengsten uit woninginbraak zouden worden aangewend voor drugsaankopen. De focus in deze proeftuin ligt daarom op woninginbraak. Tijdens de voormeting worden de woninginbraken door geïnterviewden gekoppeld aan één subgroepje dat onderdeel is van een grote groep lokale (jeugd)criminelen dat zich bezighoudt met drugs, woninginbraken en vernieling. Van de Goudse politie hebben we een Excel-bestand³⁹ ontvangen met daarin alle incidenten (registraties in BVH⁴⁰: meldingen, aangiften en mutaties⁴¹). In de

38 'Het Goudse grind' werd gebruikt als synoniem voor glassplinters bij deze auto-inbraken. Om aan te geven hoe 'normaal' auto-inbraken waren in Gouda en al helemaal in de wijk Korte Akkeren.

39 Incidenten bij thema 'Veiligheid/Leefbaarheid (HIC)' gepleegd in buurt Gouda Korte Akkeren Noord Em-mastr/Tollensst waarvan kennisgenomen van 1 jan 2015 t/m 31 dec 2018. Bevraagd op 25-03-2019 16:25.

40 BVH staat voor Basisvoorziening Handhaving en is het incidentregistratiesysteem van de politie.

41 Dit betreffen alle maatschappelijke klassen binnen het geselecteerde werkgebied. Elke registratie staat voor een aangemaakt proces in BVH, dus achter de maatschappelijke klassen kunnen weer diverse aanhoudingen, getuigenverklaringen en processen verbaal van bevindingen zitten.

periode 2015-2018 vonden in Korte Akkeren 339 woninginbraken plaats.⁴² Gemiddeld waren het er 85 per jaar, na een stevige daling was er een stijging in de cijfers.⁴³ Volgens cijfers van de politie zijn de woninginbraken afgenomen, maar volgens geïnterviewden is nog steeds sprake van een probleem.

Vernielingen waren er in dezelfde periode in de wijk in totaal 378; wat neerkomt op 95 per jaar. Ook daar was eerst een behoorlijke daling waarna de vernielingen weer toenamen.⁴⁴ Door de politie geregistreerde drugsdelicten waren er 63 in de genoemde periode; gemiddeld 16 per jaar. Daarbij moet opgemerkt worden dat het zogeheten ‘dark number’ bij drugsdelicten heel hoog is en dat drugsdelicten geregeld anders worden weggeschreven in politiesysteem BVH (bijvoorbeeld als geweld, diefstal of verkeer). Er was bij de geregistreerde drugsdelicten een stijging waar te nemen.

Zeven op de tien Gouvenaars is in 2018 wel eens bang dat er bij hen wordt ingebroken. Dat zijn er meer dan in 2017, toen 64% aangaf af en toe voor een inbraak te vrezen. Ook zijn Gouvenaars minder tevreden over de verkeersveiligheid en hebben ze meer last van hun burens.⁴⁵ De cijfers over de angst voor inbraken staan haaks op de recente politiecijfers, waarbij sprake is van een flinke daling in het aantal inbraken. In de stadspelling wordt vooral het gevoel van onveiligheid gemeten. En dat gaat achteruit. Het aandeel mensen dat zegt zich nooit onveilig te voelen in de stad daalde van 70% in 2017 tot 61% nu. Het onveiligheidsgevoel is het grootst in Korte Akkeren. Inwoners van de buurt Bloemendaal voelen zich het veiligst.⁴⁶

3.5.4 *De plaatselijke politie: oudgedienden naast ‘nieuwe wind’*

De proeftuin Korte Akkeren valt onder basisteam Gouda (Gouda, Bodegraven-Reeuwijk). Dit basisteam valt onder district Gouda/Alphen aan den Rijn en de Regionale Eenheid Den Haag. De grootste organisatorische verandering is dat er vóór de politie-reorganisatie een district Gouda was dat deel uitmaakte van de regiopolitie Hollands Midden. Binnen dat district was sprake van (kleinere) basisteams.

Sinds februari 2019 is er een speciaal team ingesteld voor VVC/wijkrecherche dat zich projectmatig richt op woninginbraken, drugshandel, hennepkwekerijen. Doel is om meer opsporingsbewustzijn te brengen bij blauw en werk op te pakken dat eerder veel-

42 Opgeteld werden ‘Gekwal. Diefstal In/Uit Woning; Gekwal. Diefstal Met Geweld In/Uit Woning en Diefstal In/Uit Woning (Niet Gekwal.).

43 In 2015 (96), 2016 (58), 2017 (78) en 2018 (107).

44 Opgeteld werden Vernieling Overige Objecten; Vernieling van/aan Auto; Vernieling van/aan Openbaar Gebouw en Vernielingen.

45 <https://www.ad.nl/gouda/goudse-stadspelling-angst-voor-inbraak-nee~ace33bdc/>, bezocht op 29 maart 2019.

46 De Goudse Stadspelling 2018 is gepubliceerd op de website www.gouda.incijfers.nl. Op de website zijn de uitkomsten van de Stadspelling ook op het niveau van CBS-wijken inzichtelijk. Deze website bevat gegevens vanuit verschillende bronnen en geeft deze weer ingedeeld naar thema. De website is openbaar toegankelijk.

al bleef liggen. Denk aan het veredelen van informatie en het vorderen van camerabeelden. Veel wijkrecherchezaken hebben te maken met jeugd. De inrichting van dit team valt samen met de start van de proeftuin en is zelfs voor politie Gouda aanleiding geweest om zich aan te melden voor de proeftuin. Zij menen dat het daarmee gemoeide actieonderzoek dit team en andere gewenste ontwikkelingen rondom opsporing in de juiste richting kan sturen. De proeftuin sluit aan bij de wens van het team om meer en betere opsporing te organiseren binnen blauw en effectiever te kunnen schakelen met de recherche (zowel team als districtsrecherche) wanneer nodig. Dus: meer opsporingszaken in de wijk afhandelen (niet alles naar de teamrecherche) en een beter opsporingsbesef en opsporingsproces in de basispolitiezorg.

De teamchef is betrokken, maar heeft de feitelijk (aan)sturing van het Actieplan/Project weggezet bij de Operationeel Expert. Met als motivatie dat deze inmiddels al jaren in Gouda werkt en goed weet en aanvoelt wat nodig is in Gouda en specifiek Korte Akkeren. Verder is er een plaatsvervangend teamchef die met haar achtergrond als bestuurskundige de nadruk in haar werk legt op het externe management, meer specifiek de contacten met de gemeente, OM, reclassering en andere externe partners.

De voornaamste ontwikkeling in het team is dat er veel ervaring is opgedaan met de aanpak van woninginbraken en de afgelopen jaren ook veel (en concrete) expertise is opgebouwd over de aanpak van (lokale) drugsubjecten. Denk aan het verzamelen van verklaringen en info over subjecten via personen in de sociale nabijheid van het betreffende subject: moeders, 'zwakke broeders' en 'spijtoptanten'.

3.5.5 *Startpositie en lokaal opsporingsvraagstuk: 'oude' criminele netwerken*

Voor echte gebiedsgerichte opsporing is zogeheten ontschotting nodig tussen opsporing en de andere politieprocessen. Bij het ontschotten moet volgens de geïnterviewden in beschouwing worden genomen dat de basispolitiezorg en de recherche ook in Gouda echt twee verschillende culturen herbergen met geregeld tegengestelde belangen. Zij geven aan dat recherche toch vaak als een rustige kantoorbaan wordt gezien en blauw is toch vooral actiegericht en wordt door recherche nog altijd gezien als met wat minder status. De teamchef kent beide culturen heel goed, omdat hij als een van de weinigen overstapte van de recherche naar een basisteam. Op dit moment werken de agenten volgens hem vaak vanuit hun eigen perspectief die niet aansluit op die van de recherche. En andersom.

De uitdaging zit hem bovendien in een fundamenteel andere manier van denken en interpreteren, aldus de teamchef: *'Voor de politie (blauw) wordt iemand als drugskoerier gezien als deze persoon bij een aanhouding in de auto bolletjes, drie telefoons op zak en veel cash geld heeft. De recherche denkt hier anders over. In de beeldvorming van de recherche is iemand een drugskoerier wanneer er wordt bewezen dat deze persoon een dealer is. "Hier ontstaat discussie over. De samenwerking tussen blauw en grijs verloopt door*

dit soort zaken moeizaam” aldus de teamchef. Verder speelt volgens de geïnterviewden dat hoe ‘hoger’ een rechercheafdeling is (team, district, eenheid, landelijk), hoe minder (inlevings)gevoel zij hebben bij het praktische blauwe politiewerk. *‘die zijn vooral projectgericht en niet gebiedsgericht’.*

Vanuit het basisteam is – niet alleen bij de wijkagenten – wel interesse en belang om op de hoogte te blijven van lopende opsporingszaken, maar zij geven in interviews aan dat het gewoon te veel werk is (‘veel lezen’) om alle informatie daarover bij te houden. De teamchef is zelf wel op de hoogte van de – meestal zwaardere – onderzoeken. De teamrecherche heeft eens per week een overleg rondom High Impact Crimes (waaronder inbraken) met de districtsrecherche. Het gaat dan om zaken waarvan het team vindt dat ze dienen te worden opgepakt door de districtsrecherche, maar het komt ook geregeld voor dat de projectleider naar ‘boven’ loopt (waar de districtsrecherche zit) om zaken aan te kaarten die volgens hem moeten worden opgepakt. Er is zoals overal bij de Nationale Politie een stuurploeg, het Districtelijk Opsporings Overleg (DOO) genoemd, waarin wordt bekeken welke zaken voorrang krijgen en wat de stand van zaken is. In de stuurploeg zitten: burgemeester, officier van justitie, districtchef (sectorhoofd), teamchef, recherche, RIEC, aangevuld met andere relevante politieambtenaren.

Geïnterviewden geven aan dat de wijkagent en andere leden van het basisteam veelal niet op de hoogte zijn van welke informatie de recherche over de wijk nodig heeft. In het verleden werd een verdachte voor woninginbraak opgepakt, waarmee de recherche niets deed omdat het verhaal niet verbaal was gemaakt. De wijkagent wordt nog onvoldoende door de recherche betrokken bij opsporing. Daar wordt een klassieke reden voor genoemd: de vrees dat de wijkagent of andere blauwe politiemensen mogelijk (onbedoeld) een zaak stukmaken. Om de kwaliteit van de informatie vanuit blauw naar grijs te verbeteren worden al enige tijd (vanuit de Informatieafdeling) sheets vertoond tijdens de algehele briefing aan het begin van een dienst. Zo namen wij ook waar tijdens een observatie (op 26 maart 2019). Er wordt dan aandacht gevraagd om bijvoorbeeld NAW gegevens, signalementen, relevante tijdstippen en kentekens nauwkeurig te noteren.

Met vallen en opstaan is al geleerd hoe blauw en grijs effectiever kunnen samenwerken, bijvoorbeeld door als blauw team te zorgen dat er reeds voldoende informatie beschikbaar is en veredeling is geweest voordat een verzoek wordt neergelegd bij de DR (districtsrecherche) om mee te werken. Dan wel op verzoek van het basisteam zaken op te pakken. In het verleden was geregeld sprake van onbevredigende contacten, die onder meer voortkwamen uit tegenstrijdige belangen van blauw en grijs. Denk aan grijs die voldoende en goede opsporingsindicaties nodig heeft en blauw dat de druk voelt van de wijk en snel zaken wil oplossen (noodhulpmentaliteit). Er wordt nog steeds een kloof ervaren tussen blauw en grijs, hoewel er hard aan wordt gewerkt om deze te verminderen. De recente opheffing van de kantine in Gouda lijkt in dit verband onbelangrijk, maar bleek essentieel voor de afstemming tussen blauw en grijs. Daar werden

voorheen volgens geïnterviewden soms ‘moordzaken’ opgelost, omdat er tijdens het eten informatie werd uitgewisseld. Nu wordt er niet meer in dezelfde ruimte gegeten.

De gebiedskennis over de wijk is vooral beschikbaar bij de wijkagenten, hoewel ook de OE (als oud-wijkagent) over heel veel gebiedskennis beschikt. En dan gebiedskennis in de zin van: geschiedenis van de wijk, recente ontwikkelingen, waar bepaalde subjecten verblijven, hoe de bevolking kan worden getypeerd en ook de mores van specifieke doelgroepen in de wijk (Marokkanen, Polen, verslaafden en de autochtone Korte Akkerenaren van het eerste uur).

De politieaanwezigheid in de wijk bestaat vooral uit de wijkagenten die frequent adressen en locaties bezoeken, mensen (aan)spreeken en aangesproken worden. Vaak doen zij dat te voet, op de fiets of als het minder weer is of niet anders kan met de (opvallende) politieauto. De relatie tussen de politie en bewoners van Korte Akkeren is in het algemeen moeizaam, hoewel er toch genoeg positieve contacten zijn op straat. Punt volgens externe partners (met name die in de zorg) en de wijkagenten is dat bewoners heel vaak geen informatie aan de politie durven doorspelen, uit angst voor wraak door daders of overlastveroorzakers. Maar ook, omdat zij menen dat de politie hen in de steek laat, afspraken niet nakomt en te weinig doet aan problemen in de wijk.

Een uitdaging voor de lokale opsporing in Gouda is om zicht te houden op soms al oude criminele samenwerkingsverbanden (deels overlappend met de Marokkaanse gemeenschap) die garant staan voor bovenlokale en lokale drugshandel (Bervoets & Van Wijk 2016). De drugshandel heeft zoals elders in Nederland een ondermijnende invloed op de bovenwereld. Met name op de horeca en bedrijventerreinen. En er worden jongeren geworven – meestal via familielijnen – voor de drugshandel.

3.5.6 *Actieplan: betere informatiepositie rond woningbraken en drugs*

In Gouda heeft het actieplan eveneens een gebiedsfocus en een inhoudelijke afbakening. Het te bereiken hoofdeffect was meer en betere (opsporings)informatie rond woningbraken en lokale drugshandel, met name in Korte Akkeren. Vanuit de ervaring (op basis van strafzaken en restinformatie) dat die aan elkaar zijn gelinkt (zie ook Bervoets & Van Wijk 2016). Ook in dit actieplan wordt weer ingezet op het periodiek bij elkaar brengen van partijen, zowel binnen als buiten het politieapparaat. Het actieplan is redelijk uitgebreid, wel valt op dat het accent sterk ligt op (de positie en rol) van de wijkagent.

Deeleffect	Actielijnen
<p>A. De recherche is zichtbaar voor de basispolitie: zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk en geven aan welke kennis zij nog (meer) nodig hebben voor specifieke opsporingszaken.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Er wordt op het basisteam een projectteam VVC opgericht dat zich bezig gaat houden met het veredelen van woninginbraken, afhandelen van hennepzaken en opsporen naar harddrugshandel en drugshandel vanuit horeca. Denk aan bij veredelen bijv. aan het opvragen van pin-beelden, het opvragen van goederen waar opsporingsindicatie in zit. Bij hennepzaken gaat het vooral om ruimdagen op het team en de dossiers worden verder afgehandeld. Instappen, ruimen, afhandelen van de verdachte. Soms zie je dan verbanden met ondermijning en horeca. 2. Medewerkers van het projectteam draaien ook noodhulpdiensten in hun werkweekend en delen daar laagdrempelig hun kennis van lopende opsporingsonderzoeken. Bijv. iemand van team VVC die op een plek staan op een parkeerplaats waar veel gedeald wordt en maakt APV-Bevinden op mogelijke dealplek. Daar subjecten dan op aanhouden en bij fouillering zien of drugs wordt aangetroffen. 3. Er komt een tweewekelijks actieoverleg tussen de wijkagenten, OSA, crd jeugd, senior tactisch projectteam en rechercheur flexteam. Hierin wordt de voortgang van de lopende onderzoeken verteld (X kijkt in hoeverre de DR en DIK hier aansluiten). 4. Er komt een periodieke mail met daarin de resultaten uit afgeronde opsporingsonderzoeken gericht aan het gehele basisteam. Alleen als er wat te melden valt en het geen afbreukrisico oplevert voor een zaak. Subdoel: informeren en actief maken van de collega's. Dat collega's sneller ergens op aanslaan. Als de DR een onderzoek doet om dan ook een terugkoppeling te krijgen want dat motiveert. 5. Subjecten die niet in aanmerking komen voor een opsporingsonderzoek, maar waar wel verdenkingen tegen zijn worden in een AMAZONE doelgroep geplaatst en bijbehorende ANPR lijst, met in de aandachtsvestiging de inhoud van de verdenkingen en het verzoek tot controle met daarmee een vergroting van de heterdaadkans. Voorbeeld: subject reed naar Limburg met een auto vol drugs en die hebben ze aan kunnen houden omdat politiemensen in Limburg vaststelde dat het persoon in de ANRP(kentekenregistratie) gesignaleerd stond als een mogelijke dealer van drugs. 6. TCI wordt meegenomen in projectplan en runt gericht op casuïstiek in de Goudse horeca en houdt informatiepositie up-to-date op prominente subjecten uit de wijk Korte Akkeren. Door de contacten met de collega's van TCI warm te houden en het mee te geven welke onderwerpen/subjecten etcetera het basisteam interessant vindt.
<p>B. De basispolitie draagt bij aan opsporing.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wijkagenten bouwen gericht informatienetwerk om subjecten uit de criminele groep woninginbrekers en drugshandelaren. Ze richten zich hier voornamelijk op de zwakke broeders en moeders, waarmee wordt bedoeld: personen (bronnen) in de omgeving van een subject die makkelijk(er) praten/verklaren dan het subject zelf. Wordt per geval bekeken of dat een passende strategie is. Levert bijvoorbeeld kentekens op voor ANPR of een bezoek aan een bepaalde locatie, zonder aan te geven wie de bron is (weten in welke hoek zoeken). 2. Er komt een wijkagent verdovende middelen die teambreed opereert, maar met een focus op Korte Akkeren. De wijkagent zal de wijkagenten van Korte Akkeren ondersteunen in het opbouwen van een netwerk gericht op de verdovendemiddelenmarkt. 3. IGP-campagne: bij de briefing ('beneden') komt een doorlopend verzoek om alle relevantie info over Amazone subjecten te muteren. D.m.v. een geautomatiseerde cognoslijst komt de informatie over gelabelde subjecten in de mailbox van het projectteam. Op de cognolijst staan alle subjecten waarover op dat moment meldingen zijn gedaan in Amozane. 4. Wijkagenten brengen relevante informatie over lopende onderzoeken, virtuele plankzaken of in Amazone gelabelde subjecten in het tweewekelijks overleg onder de aandacht van het projectteam en Flexteam. 5. Wijkagenten vragen informatie uit aan medewerkers wijkteam gericht op subjecten in Korte Akkeren waar je meer over wil weten. 6. Wijkagenten brengen relevante personen uit het opgebouwde netwerk actief onder de aandacht bij de TCI. Zij geven aan op welke subjecten TCI vooral zou moeten zitten. 7. Wijkagenten Korte Akkeren (mits de informatie is uitgebreid) draaien een periode gedeeltelijk mee binnen het projectteam VVC.

C. Basispolitie én recherche zijn nabij de plaatselijke bevolking.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Iedere aanhouding i.v.m. woninginbraken & drugshandel wordt actief gedeeld via FB, insta en Twitter, met daarbij een oproep naar aanvullende informatie of gericht preventieadvies. Subdoel: je bent als politie zichtbaar. Burgers willen alleen melden als het zin heeft. En als je laat zien dat dingen zijn aangepakt dan willen ze vaker ook wel melden. Promoten wat je doet en een oproep met aanvullende informatie. 2. Promotiecampagne intern om meer te doen aan 'Na-horen': Iedere inwoner uit Korte Akkeren die op straat, tijdens een aangifte of verhoor in contact komt met de politie wordt aansluitend bevroegd op (aanvullende) kennis over de relevante thema's drugs, woninginbraken en drugs in horeca. 3. Wijkagenten houden buurtbijeenkomsten met daarin aandacht voor de thema's waarmee het team zich bezighoudt en vragen gericht input voor opsporingsinformatie aangaande deze thema's.
D. Basispolitie en recherche hebben kennis over de bevolking en hun leefwereld en zetten deze in bij het politiewerk.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wijkagenten delen wederkerig informatie met hun wijkteam over de inbrekende jeugd(groep) en thema's drugs en woninginbraken. Ze nemen deze informatie mee naar het twee wekelijkse overleg met het projectteam. 2. Er wordt een bijeenkomst georganiseerd voor de wijkteamleden van de wijk Korte Akkeren waarin kennis over de wijk en de bovengenoemde problematiek wordt gedeeld. Tevens wordt een beroep gedaan op de inspanningen van wijkteamleden om proactief informatie aan te leveren over woninginbraken, drugshandel en ondermijning in Korte Akkeren. 3. Wijkteamleden gaan gericht op zoek naar informatie die verband houdt met de probleemgerichte aanpak en delen deze met de wijkagenten en projectteamleden.
E. Externe partijen zijn betrokken bij de opsporing: gemeente Gouda, stadsmarinier, sociale recherche, Stedin, Omgevingsdienst.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vanuit het schakelteam (van de gemeente, gericht op signalen ondermijning) georganiseerde handhavingsacties gaan aan de slag met de 'restinformatie' waarvoor geen capaciteit is bij opsporing. Bij deze acties zal de politie vergezeld worden door Stedin, sociale rechercheurs, BOA gemeente Gouda en een BOA omgevingsdienst. Relevante informatie vanuit de acties gaan terug naar wijkagenten en projectteam. 2. Informatie over subjecten die criminele winsten hebben verkregen door middel van woninginbraken en drugshandel en hennepsteelt wordt via een bestuurlijke rapportage gedeeld met de gemeente. 3. Bouwmarkten delen door middel van een whatsappgroep informatie met elkaar en de politie over subjecten die breekijzers of grondstoffen en benodigdheden voor drugshandel aanschaffen. 4. Politie-informatie die betrekking heeft op fiscale, sociale of arbeidsfraude wordt door de wijkagenten en/of het projectteam gedeeld met het project wijkgerichte aanpak ondersteund door de KCHN. (Het KHCN schrijft onder de regie van de Gemeente Gouda in 2019 een projectplan tegen misbruik van sociale voorzieningen. Binnen het projectplan wordt samengewerkt door Belastingdienst, UWV, SVB, Inspectie SZW en politie).

3.6 Tot slot: vergelijking op de zes thema's

In dit hoofdstuk introduceerden we de vier proeftuinen aan de hand van zes thema's: de gemeenschap, opvallende kenmerken, het veiligheidsbeeld, de plaatselijke politie, de startpositie en het ontwikkelde actieplan. In deze paragraaf vergelijken we de proeftuinen op grote lijnen op deze zes thema's.

Het gaat uiteindelijk om twee stadswijken en twee meer dorps gebieden. Dan blijkt dat vooral in Rhenen (het dorp Achterberg) en Deventer (Molukkers in Oranjekwartier, 'arbeiders' in Tuindorp) en Oudheusden ('arbeiders' en Turken) sprake is van hechte leefgemeenschappen zoals eerder onderzocht en gedefinieerd in *Horen, Zien en Zwijgen* (Bervoets & Bruinsma 2017). In Gouda gaat het eerder om een wijk met buurten die ooit in een grijs verleden te boek stonden als gesloten, rauwe arbeidersbuurt en waar vandaag de dag veel achterstand en werkloosheid heersen. Tegenwoordig wonen er verhoudingsgewijs veel personen met een Marokkaanse migratieachtergrond. De

Marokkaans-Nederlandse bevolkingsgroep is echter niet in alle opzichten een hecht systeem, al was het maar omdat deze bevolkingsgroep zich niet als gemeenschap ziet en ook zo niet functioneert (o.a. Bervoets 2006; Bovenkerk 2014).

Voor wat betreft het veiligheidsbeeld speelt overal wel de (ondermijnende) verwevenheid tussen boven- en onderwereld een rol. Veelal is die terug te voeren op de drugseconomie en aanverwante criminele samenwerkingsverbanden, waaronder soms criminele families. De uitdaging voor de lokale politie is een matig tot slechte informatiepositie in de wijken die mede te wijten is aan de gereorganiseerde politie. Er is per saldo minder straattoezicht na de reorganisatie. De afstand tussen politie en buurtbewoners is er in elk geval niet kleiner op geworden. Bij de startpositie van de proeftuingebieden zien we dat er daarnaast ook een stevige afstand was tussen de basispolitie en de recherche.

Wanneer we de vier actieplannen bekijken, zijn er vooral overeenkomsten en enkele accentverschillen. Wat overeenkomt, is dat overal wordt getracht een link te leggen tussen opsporing en basispolitiewerk en dat daarbij uiteindelijk (heel) veel wordt verwacht van de wijkagent. Verder wordt overal ingezet op zowel de relatie tussen blauw met de teamrecherche als die tussen blauw met de districtsrecherche. Maar dat laatste is toch een heel stuk minder. De districtsrecherche staat figuurlijk maar vaak ook letterlijk op (grote) afstand van het basispolitiewerk. Ook overeenkomstig is dat er in de actieplannen uiteindelijk veel meer aandacht is voor de interne processen en verhoudingen ('het ontschotten') dan voor de relatie met externe partijen (criminaliteitsbeheersing) en de maatschappelijke inbedding (o.a. nabijheid). Wel is overal wel de intentie om kennis op te halen over het werkgebied en die te delen met het basisteam en de recherche.

De ontschotting lijkt in de actieplannen vooral te zijn gericht op de afstand tussen de basispolitie en de teamrecherche. Opvallende verschillen zijn dan vooral de inzet op scrummen in Deventer en Veenendaal. De startpositie van Oudheusden is dan wel weer (sterk) onderscheidend. Daar hoefden wijkagenten niet *meer* opsporings-minded te worden, maar misschien zelfs wel wat *minder*. Hen wordt voor de voeten geworpen te weinig samenwerking te zoeken met de teamrecherche, en dat ze recherchezaken elke keer weer zelfstandig oppakken. In de overige proeftuinen was de inzet nu juist dat blauw (waaronder wijkagenten) nog een opsporingsbril dienen te krijgen.

4 Feitelijke ontschotting en criminaliteitsbeheersing

4.1 Inleiding: de werkvloer op

In dit hoofdstuk kijken we naar de uitvoering van de actieplannen, voor zover het gaat om drie beoogde deeleffecten: de bijdrage van de uniformdienst (blauw) aan opsporing, de samenwerking van de recherche met blauw en de bijdrage van externe partijen aan de opsporing. De eerste twee hebben betrekking op ontschotting en de laatste op de zogeheten criminaliteitsbeheersing (zie hoofdstuk 1 voor de definities en verhouding tussen deze thema's). We hebben echter gemeend ze alle drie in een enkel hoofdstuk te behandelen, omdat criminaliteitsbeheersing in essentie een manier is van externe ontschotting. Weliswaar niet intern tussen blauw en de recherche, maar dan zeker wel tussen de politie en externe partners. We zullen in dit hoofdstuk ook zien hoe deze geregeld samen 'schakelen' en optrekken bij opsporing, of dat toch in elk geval trachten te doen.

Bij de analyse spitsen we toe op de actielijnen die op die deeleffecten werden ingezet. Omwille van het behapbaar en overzichtelijk houden van de analyse, kijken we steeds naar de gemene deler in de actielijnen en maken alleen waar nodig en mogelijk verdiepende opmerkingen over de lokale invulling bij een specifieke proeftuin. Bijvoorbeeld als er een patroon is dat afwijkt van de overige proeftuinen. Bij elk van de drie deeleffecten bekijken we wat de inzet vanuit de actielijnen uiteindelijk opleverde. Zijn er aanwijzingen dat het deeleffect ook werd gerealiseerd? Ook geven we aan wat los van de beoogde actielijnen nog is opgevallen ('bijvangst'). Met dit hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvragen die zijn gericht op (feitelijke) ontschotting, criminaliteitsbeheersing en de realisatie van de proeftuinen.

4.2 Blauw in opsporing

4.2.1 *De uitvoering van de actielijnen: vijf varianten*

Een van de geïnterviewden geeft aan: 'al netwerkend doe je informatie op'. De recherche is veel minder gericht op netwerken dan de operationeel experts, wijkagenten en teamchefs van een basisteam (Van der Torre, Van Duin & Bervoets 2013; Terpstra 2018). Dat is niet nieuw, maar de aandacht voor (meer) netwerken bij de recherche is

wel een kans voor de opsporing. Immers: al netwerkend zou ook de recherche zelf haar informatiepositie kunnen vergroten. De proeftuinen hadden met de actieplannen allemaal de ambitie om basispolitied medewerkers te laten bijdragen aan opsporing. In elk geval nog meer dan deze politiemensen al deden. De actielijnen die werden ingezet om dat te realiseren kwamen uiteindelijk neer op vijf varianten (zie figuur 4.1).

Figuur 4.1: vijf varianten blauw in opsporing

1. Wijkagenten verzamelen opsporingsinformatie
2. Wijkagenten delen opsporingsinformatie met de recherche
3. Blauw verricht zelf opsporingstaken
4. Blauw loopt periodiek mee met de recherche
5. Blauw maakt afspraken met Team Criminele Inlichtingen (TCI)

Hierna lichten we per variant nader toe hoe uitvoering werd gegeven aan ‘blauw in opsporing’. We ronden deze paragraaf af met enkele uitspraken over wat de realisatie van de actielijnen opleverde.

4.2.2 *Wijkagenten verzamelen opsporingsinformatie*

De eerste variant van ‘blauw in de opsporing’ is het verzamelen van opsporingsinformatie⁴⁷ door wijkagenten. Zij zouden volgens de geïnterviewden bij uitstek horen te beschikken over gebiedskennis en gebiedsinformatie die tevens kan worden gebruikt in de opsporing. De politiemensen die zich toeleggen op incidentenafhandeling (hierna genoemd: noodhulp) worden in eerste aanleg door de geïnterviewden verondersteld minder opsporingsrelevante kennis te hebben over het werkgebied. Zij zouden immers minder goed ‘in het gebied zitten’ dan de wijkagenten, waardoor zij een minder goede uitgangspositie hebben voor het verzamelen van informatie voor de opsporing. Dat verklaart waarschijnlijk de behoorlijke nadruk van de proeftuinen op de wijkagenten. In ons op eerdere literatuur gebaseerde analysekader in hoofdstuk 1 maken we een onderscheid tussen ‘verzamelen opsporingsinformatie’ en ‘nabijheid’. We gaan ervan uit dat voor het verkrijgen van opsporingsinformatie nabijheid een noodzakelijke voorwaarde is. Echter: nabijheid is niet altijd en zeker niet uitsluitend gericht op opsporingsinformatie. In hoofdstuk 5 gaan we dieper in op de wijze waarop de proeftuinen hebben getracht nabijheid te organiseren.

Het verzamelen van opsporingsrelevante informatie door wijkagenten is bepaald niet vanzelfsprekend (Bervoets & Bruinsma 2017). Dat proces verloopt geregeld moeizaam.

47 Met opsporingsinformatie of opsporingsrelevante informatie bedoelen we gegevens, informatie en kennis die aanknopingspunten bieden voor de opsporing (‘feiten en omstandigheden’). Denk naast voor de hand liggende gegevens zoals kentekens, signalementen en adressen ook aan kennis over specifieke subjecten (denk aan gedragspatronen) of veronderstelde relaties tussen subjecten. En dat zijn zo maar enkele voorbeelden. In principe gaat het om alle informatie die kan bijdragen aan de opsporing.

De diversiteit aan werkstijlen onder wijkagenten helpt snappen waarom dit zo is. De dominante werkstijl van wijkagenten in onderzoeken van Terpstra (2019) en Bervoets (2008) naar wijkagenten blijkt namelijk gericht op verbinding maken met de bevolking en netwerken met partners. Zij proberen zo goed en zo kwaad het gaat contact te leggen met de plaatselijke bevolking en vrezen niet zelden het contact kwijt te raken als ze al te zeer met opsporing de bevolking tegen de haren in zou strijken. Met name in de zogeheten hechte leefgemeenschappen, waarin heel veel werk en tijd nodig is om enigszins een positie te vergaren als wijkagent (Bervoets & Bruinsma 2017). Ook in onze proeftuinen komen we deze door hulpverlening ingekleurde werkstijl tegen. Deze categorie wijkagenten zou volgens geïnterviewden weinig ophebben met handhaving, laat staan met opsporing en met de recherche. Zij richten zich het liefste op het contact maken met de plaatselijke bevolking en het onderhoud van die contacten. Om daarmee vooral hulpverlenend en adviserend bezig te zijn voor de plaatselijke bevolking. Een al te nadrukkelijke en openlijke inzet voor de recherche zou hun positie in de wijk – in Gouda tegenover de Marokkaanse bevolkingsgroep en in Rhenen de bevindelijk-gereformeerde bevolking – wel eens onmogelijk kunnen maken. Zo vrezen zij.

Daarnaast is er echter een categorie wijkagenten in de proeftuinen die minder of zelfs helemaal geen moeite heeft met een aandeel in de opsporing. Hun werkstijl is meer handhavend en zij benutten hun netwerkstrategie als wijkagent om in contact met het publiek en externe partijen ook om (soms heel actief) op zoek te gaan naar ‘feiten en omstandigheden’. Een voorbeeld van deze werkstijl betreft een wijkagent in Rhenen die voor zijn collega’s (ook voor de teamrecherche) een journaal bijhoudt waarin ook zaken voorkomen die direct voor de opsporing van belang zijn. Bij zijn aanstelling werd nadrukkelijk gezocht naar een dergelijk profiel wijkagent. Ook zijn voorganger had korte lijnen met de recherche en startte – met hulp van ‘grijze’ collega’s – af en toe zelf een zaak op. In Heusden leidde dit zelf opstarten van zaken geregeld tot een uitdaging voor de teamrecherche, omdat die de wijkagenten soms te ‘eager’ vond, alleen al omdat deze extra wijkagentenzaken de toch al knellende opsporingscapaciteit verder onder druk zetten.

Een ander voorbeeld van opsporingsgerichte blauwe collega’s zijn de thema-wijkagenten met het thema verdovende middelen in Gouda die zich vanaf januari 2020 teambreed toeleggen op het opbouwen van een netwerk gericht op de drugsmarkt. Doel ervan is nadrukkelijk om opsporingsrelevante informatie te verzamelen. Zij kijken daarbij overigens breder dan alleen naar het strafrecht. Deze wijkagenten hebben – veelal via hun operationeel expert – ook contact met de gemeente omwille van bestuursrechtelijke handhaving. Het is niet in alle basisteams gebruikelijk dat wijkagenten ook af en toe een bestuurlijke rapportage opmaken. In Gouda hoort dat nadrukkelijk wel bij hun taak, ondanks de tijd die dat kost. Ook bij enkele andere nieuw aangenomen wijkagenten is nadrukkelijk gekeken naar hun affiniteit met opsporing. Zij doen kleine onderzoekjes zelf, ook art. 27-onderzoeken waarbij op grond van feiten en omstandigheden wordt gekeken of iemand verdacht is.

En in Deventer waren zeker twee van de wijkagenten die betrokken waren bij de proeftuin – naar eigen zeggen – speciaal gericht op het vergaren van opsporingsinformatie. Daar werd, aangezwengeld door de proeftuin, sinds halverwege 2020 een programma gestart gericht op opsporingsgerichte wijkagenten. Dus de ambities waren er zeker. In het volgende hoofdstuk gaan we verder in op de wijze waarop in Deventer en de andere proeftuinen de ambitie om informatie te verzamelen werd gekoppeld aan nabijheid.

Resumé

Er zijn aanwijzingen dat wegens het speciaal aannemen van opsporingsgerichte wijkagenten ook daadwerkelijker meer werk wordt gemaakt van het verzamelen van opsporingsinformatie door wijkagenten, sinds de start van het actieplan. Sommige van deze wijkagenten profileren zich daarbij als een soort ‘wijkrechercheurs’ (Gouda). Goed om op te merken, is dat de proeftuinen – in tegenstelling tot het breder ingestoken actieplan – de focus hier volledig op de wijkagenten leggen.

4.2.3 *Wijkagenten delen opsporingsinformatie met de recherche*

Dat brengt ons op de tweede variant, namelijk het delen van opsporingsinformatie met de recherche. Informatie verzamelen – zoals hiervoor besproken – heeft immers geen betekenis als die informatie niet ook wordt gedeeld. Het delen van informatie met de recherche door wijkagenten gebeurt op verzoek. Of – zeker bij de opsporingsgerichte wijkagenten – ook uit eigen beweging. Er is automatisch al sprake van het delen van informatie als wijkagenten de verzamelde informatie vastleggen in de politiesystemen (‘muteren’). Die informatie kan daarna (eventueel) door de recherche worden gebruikt. Daarnaast krijgen de wijkagenten af en toe een zogeheten IGP-opdracht (informatiegestuurd politiewerk), waarmee ze de recherche gericht voorzien van informatie.

Overigens is het vastleggen van verzamelde informatie in de politiesystemen geen uitgemaakte zaak. Een regelrechte politieklassieker is een wijkagent die veel info bewaart in zijn hoofd en in eigen ‘aantekeningen’ en niet in het systeem zet. Soms is dat slordigheid, maar vaker is dat een bewuste keuze om informatie en bronnen enigszins af te schermen. Uit vrees de bronnen en het vertrouwen in de wijk te verliezen. Ook Van Leiden & Ferwerda (2021) ervaren dat in hun onderzoek naar de informatiepositie van de wijkagent bij signalering van ondermijnende criminaliteit. Zij merkten dat wijkagenten het soms als een obstakel zien om bepaalde informatie veilig aan het computersysteem van de politie toe te vertrouwen. Dat komt omdat mutaties in het incidentregistratiesysteem BVH door burgers opvraagbaar zijn. Daarmee kunnen de veiligheid en informatiepositie van de wijkagent worden aangetast. Geïnterviewde chefs geven aan dat zij heel af en toe een wijkagent echt moeten manen om van deze ‘informatiepolitiek’ af te stappen en de informatie netjes in het politiesysteem te plaatsen (‘muteren’).

De opsporingsgerichte wijkagenten ('wijkrechercheurs') uit Gouda werken nauw samen met de teamrecherche, in tegenstelling tot hun collega's die weinig op hebben met handhaving. Zij delen informatie met de teamrecherche. De districtsrecherche staat wat meer op afstand. Wat het gevolg is van het gegeven dat teamrecherche en basispolitie in Gouda wat makkelijker bij elkaar naar binnen lopen en er daarom al meer 'warme contacten' over en weer zijn dan met de districtsrecherche. Van Leiden en Ferwerda (2021) geven aan dat voor wijkagenten een warme overdracht aan de recherche noodzakelijk is. De recherche put volgens hen niet automatisch uit het basisprocessensysteem BVH, maar veel eerder uit het researchesysteem Summ-IT. Teamrecherche en basisteam zitten op dezelfde verdieping in het bureau. Politie mensen geven aan dat de teamrecherche, mede hierdoor, toch echt dichterbij de basispolitie zit. De districtsrecherche werkt uiteraard voor meerdere basisteams en is minder 'onze eigen recherche'. Maar ook door de DR wordt gezien dat wijkagenten meer de weg naar hen weten te vinden. De opsporingsgerichte wijkagenten in Gouda worden gezien als blauw verlengstuk van de teamrecherche. Ook in Deventer werd ingezet op 'meespeurende wijkagenten':

'Hij draait nu een project, de opsporingsgerichte wijkagent. In het team is alles opsporingsgericht gegaan. OCC, OCP, Operationeel overleg,⁴⁸ opsporing zelf. De wijkagenten zijn in zijn ogen achter gebleven qua professionaliteit en doorontwikkeling en die zijn voornamelijk bezig in het sociale domein. Die willen ze meer een stap laten maken naar de opsporing.' (Wijkagent, eindmeting, Deventer)

In Heusden en Rhenen waren al voor de start van de proeftuinen wijkagenten beschikbaar die soms behoorlijk actief waren bij de opsporing. In Heusden was dat de regel, en in Rhenen was dat de uitzondering. Daar was zoals reeds aangegeven bij de start van de proeftuin reeds een wijkagent met affiniteit voor opsporing. Andere wijkagenten daar hadden nog veel meer het 'hulpverlenende' profiel. Die wijkagent in Rhenen werd halverwege 2019 vervangen door een andere wijkagent (van elders) met eenzelfde opsporingsgericht profiel.

Een veelgehoorde klacht (zie ook eerdere onderzoeken, o.a. Bervoets 2008; Terpstra 2018) is dat wijkagenten wel informatie aanleveren, maar het gevoel hebben dat daarmee weinig gedaan wordt. Er blijft hierdoor volgens hen veel informatie liggen. En er wordt vaak niet teruggekoppeld wat er wel of niet mee is gedaan en waarom. In zowel Gouda, Rhenen als Deventer wordt – aangezwengeld door actielijnen in het actieplan – systematisch aandacht besteed aan terugkoppeling om blauwe politiemensen te motiveren informatie aan te blijven leveren. In Gouda en Deventer gebeurde de terugkoppeling in de vorm van een periodieke mail die veel werd gelezen door het basisteam en werd gewaardeerd. Daarop komen we later terug wanneer we spreken over informatie van recherche naar het blauw.

48 Zie verderop in dit hoofdstuk uitgelegd.

Een klacht van de recherche en chefs binnen de basispolitie is dat sommige wijkagenten zelf ook niet zo geneigd zijn om informatie te delen. Gevraagd naar personen in de wijk die volgens de wijkagenten veelvuldig zouden inbreken krijgt een OE Wijk in een van de proeftuinen in eerste instantie helemaal geen reactie. Pas na een reminder ontvangt hij summiere informatie. Op grond waarvan hij meent dat de wijkagenten hetzij geen gebiedsinformatie hebben of die wel hebben maar niet willen delen. Kennis is macht, zo merkten we reeds op over wijkagenten die soms om die reden moeite hebben om informatie in de systemen te plaatsen.

In Deventer is het patroon dat sinds de start van de proeftuin, door de recherche opvallend meer gebruik wordt gemaakt van door wijkagenten aangeleverde informatie. Daaraan heeft het zogeheten Operationeel Overleg (zie verderop in dit hoofdstuk) volgens de geïnterviewden bijgedragen.

Daarentegen vinden geïnterviewden in Rhenen, Gouda en Heusden dat nog te weinig gebruik wordt gemaakt van – specifiek – de subjectinformatie die wijkagenten vaak hebben. Daaraan heeft het ingezette actieplan wat hen betreft niets veranderd. Daarbij betreft het kennis en informatie over personen, veelal criminelen, en hun gedragspatronen. Deze informatie kan voor de recherche cruciaal zijn bij het al dan niet uitrechercheren van bepaalde lijnen of hypothesen in het onderzoek. Of juist bij het uitsluiten van hypothesen:

‘Er waren veel inbraken in het oosten van het land waar een bekende inbreker bij betrokken was. Een rechercheur wilde gegevens bij NS opvragen, maar de respondent kent deze persoon en weet dat hij niet reist met het OV, hij heeft niet eens een OV-chipkaart. Het past niet bij die jongen om met een studenten-OV naar het oosten van het land reizen.’ (Wijkagent, eindmeting, Gouda)

De wijkagenten en overige basispolitied medewerkers willen duidelijkere IGP-opdrachten van de recherche dan nu vaak het geval is. Dat zou hen helpen met vaker en beter informatie te delen met de recherche. De actieplannen hebben deze ambitie nog niet dichterbij gebracht. Een wijkagent geeft aan:

‘Het meest ideale zou zijn voor mij dat er heen en weer wordt gewerkt. Elkaar laten weten waar je precies mee bezig bent, en wat mijn informatie toevoegt. Ik kan dan gericht dingen uitzoeken. Stel: ‘er wordt gedeald op de Dorpsstraat. Dat is mooi, maar waar moet ik naar kijken dan? Gaat het om dealen vanuit een auto, vanuit een woning, op de fiets? Dat is onbegrip van het werk dat je doet van elkaar, iedereen heeft zijn eigen belangen en kunnen zich niet in elkaar inleven.’ (Wijkagent, voormeting, Gouda)

Soms wordt er wel eens een-op-een een inwinningsopdracht gegeven aan één enkele wijkagent. Sommigen gaan daarmee snel aan de slag, maar andere wijkagenten moeten dan nog wel eens ‘aan hun jasje worden getrokken’. Dat heeft volgens de geïnterview-

den deels te maken met de reeds genoemde stijlverschillen. Dan moet er echt strak op worden gestuurd door de teamleiding of een Operationeel Expert. Meestal kijkt de recherche goed bij welke wijkagent ze een inwinningsopdracht uitzetten omdat sommige politiemensen goed contact hebben met bepaalde groepen in de buurt. Maar de kennis over welke blauwe politiemensen over bepaalde gebiedsinformatie beschikken is bij de recherche volgens de geïnterviewden niet ruim voor handen.

Resumé

De vanwege het actieplan speciaal aangenomen opsporingsgerichte wijkagenten in Gouda worden gezien als blauw verlengstuk van de teamrecherche. Zij hadden naar eigen zeggen soms meer weg van ‘wijkrechercheurs’. In Deventer is werk gemaakt van het introduceren van dit type wijkagent. De proeftuin leidde er in ieder geval toe dat de zittende wijkagenten meer aandacht gingen schenken aan opsporing. In Heusden en Rhenen waren opsporingsgerichte wijkagenten er al voor de proeftuin (dus is hierin weinig ontwikkeling te bespeuren).

Uitgezonderd Deventer, hebben we nauwelijks aanwijzingen dat sinds de start van de proeftuin meer wordt gedaan met de door wijkagenten aangeleverde subjectinformatie en de recherche vraagt de wijkagenten er ook nog nauwelijks naar. De proeftuinen hebben daarin nergens verandering gebracht. Ook hier valt de focus op wijkagenten op (en niet op alle ‘blauwe collega’s’).

4.2.4 Zelf speuren: blauw verricht zelf opsporingstaken

De derde variant van actielijnen binnen het deeleffect ‘blauw in opsporing’ is gericht op het oppakken van opsporingstaken door het blauw. Denk, zoals reeds aangegeven, aan wijkagenten die zelf een eenvoudige zaak oppakken (al dan niet) in overleg of afstemming met de team- of districtsrecherche. Voor de helderheid: het gaat hier om zelf speuren en niet om situaties waarbij de wijkagent feitelijk lid is van een rechercheteam, als medespeurder. Daarover meer verderop in paragraaf 4.3.4.

‘We hebben nu een casus lopen over een man in de wijk die een verdachte van een zedenzaak was. Ik heb hier een project op gedraaid samen met een collega. Hierbij hebben we samengewerkt met team mensenhandel, zeden. Mooie zaak gedraaid, hij is nu voorgeleid. We kijken hierbij buiten hun wijkagentenkaders.’ (Wijkagent, eindmeting, Rhenen).

Affiniteit en gebiedskennis

De drijfveer bij het zelf oppakken van opsporingstaken is volgens de wijkagenten hun affiniteit met recherchewerk. En de wens om de bevolking te laten zien dat het de wijkagent menens is met de aanpak van criminaliteit. Maar tevens noemen geïnterviewden de wens van wijkagenten om daarmee een specifiek probleem te agenderen door, bijvoorbeeld omdat zij menen dat de recherche er te weinig aandacht voor heeft.

‘Vaak is hij de eerste die dingen signaleert met zijn team in Oudheusden en dan vindt hij het lastig om dat uit handen te geven omdat ze zo betrokken zijn bij de wijk. Er speelt hier iets en dan willen ze dat graag zelf gaan oplossen. Met informatie over een dealer willen ze graag zelf aan de slag. Zij starten ook zelf zaken op. Als ze een dealer hebben gaan ze zelf posten en zelf de actie starten. Ze hebben capaciteitsgebrek bij de recherche en daarom doen ze het ook vaak zelf.’ (OE-Wijk, nulmeting, Heusden)

De gebiedskennis van de wijkagent maakt deze volgens politiechefs en sommige rechercheurs geschikt om mee te reageren (zie ook paragraaf 4.3.4). Nog los van het feitelijk gebruik van deze kennis.

Zelf reageren: met tact

Bij het zelf speuren moet volgens de rechercheurs worden voorkomen dat een wijkagent een zaak opstart en vervolgens afschuift naar de recherche (‘over de schutting gooit’). Ook moet volgens de geïnterviewde operationeel experts en teamchefs voorkomen worden dat een wijkagent gaat ‘soleren’ en niet of pas veel te laat de teamrecherche en operationeel experts (OE’s) betreft bij de door hem gestarte zaak. Illustratief voor een ‘opsporende wijkagent’ is het volgende fragment uit Gouda:

‘Hoe ziet een gemiddelde dag van respondent eruit? De dagen verschillen enorm. Over het algemeen probeert hij de algemene wijkzaken af te handelen omdat hij ook gewone wijkagent is. Vanuit alle wijkagenten doet hij de meldingen waar overlast van drugs is. Vandaag heeft zijn collega een mailtje doorgestuurd van een wijkbewoner die een foto heeft gemaakt van een drugsdeal. Hij kijkt wat hiermee gedaan kan worden, zoals ad hoc oppakken of camera’s plaatsen met het flexteam. Vandaag gaan ze eerst kijken of ze het heterdaad kunnen doen. Zo zijn er een aantal casussen in Gouda waarbij hij veel autonomie heeft in welke casus hij kiest.’ (Wijkagenten, derde meting, Gouda)

In de proeftuinen wordt daarom het uitgangspunt gehanteerd om de speurende wijkagent tot het einde bij de zaak betrokken te houden en zelfs verantwoordelijk te maken en anderen erbij te betrekken. In Rhenen was zoals aangegeven een wijkagent actief met het zelf opstarten van zaken rondom de zogeheten ondermijning in het gebied. Denk aan een zaak waarbij autohandelaren een discutabele rol speelden en waarschijnlijk actief waren met witwassen.

Noodhulpmedewerkers

Wat aanvankelijk veel minder in het oog sprong waren noodhulpmedewerkers die ook bijdragen aan de opsporing: door bijvoorbeeld de recherche te helpen met het ophalen van bewijs. Er zijn aanwijzingen dat deze wens in Deventer, Gouda en Rhenen deels werd bereikt sinds de start van de proeftuin. Dan reed een noodhulpkoppel bijvoorbeeld even langs bij een winkel of horecazaak om camerabeelden te vorderen of ze hielpen met buurtonderzoek (aanbellen bij bewoners en vragen of ze informatie heb-

ben) of met een getuigenverhoor. Een artikel-27-onderzoek deden ze veelal niet. Dat nam weer net te veel tijd in beslag.

Opvallend is dat geïnterviewden aangeven dat er best kan worden gezocht naar mogelijkheden om ook de noodhulp meer te betrekken bij de opsporing. Genoemd werd het belang van 'opsporingsgericht surveilleren'. Uitdaging daarbij is wel dat de noodhulp zelf aangeeft helemaal geen tijd te hebben voor een (grotere) bijdrage aan opsporing. Een recherche-chef in Gouda zegt daarover: 'de noodhulp zegt vaak dat hun werk hollen of stilstaan is. Ik leid daaruit af dat er tijdens het stilstaan dan best wel eens wat taken voor de recherche kunnen worden gedaan.' Bijzonder was dan wel dat juist tijdens de coronapandemie weer iets meer (met name van de thuiswerkende blauwe politiemensen) werd verwacht dat zij de teamrecherche gingen ondersteunen. Maar dat was maar van korte duur en speelde met name in maart en april 2020 (vgl. Landman e.a. 2020).

IGP team in Deventer

In Deventer werd vanuit blauw door twee politiemensen een drugsteam opgericht. Officieel heet het: 'het IGP-team'. Kartrekker is een taakaccenthouder horeca die minder verplichtingen had vanwege corona. Het team bestaat doorgaans uit ongeveer vier blauwe politieagenten. De informatie die wordt verwerkt in het IGP-team zijn vooral MMA-meldingen en informatie die vanuit de wijk komt. Het blijkt dat dit voornamelijk informatie is die betrekking heeft op het thema 'drugs'. Wat ook het thema van de proeftuin was. Vanuit die informatie zijn in de hele stad in het voorjaar ongeveer twintig drugsdealers aangehouden. Het team leverde echter te veel informatie en verdachten op om door de teamrecherche te laten afhandelen. Daarop begon blauw mee te denken over hoe ze de recherche konden helpen. De opbrengsten van dit team werden gedeeld op sociale media en leidde tot nog meer (MMA-)meldingen.

Een wijkagentending

In de proeftuinen bleef de opsporing binnen blauw toch vooral een 'wijkagentending', hoewel het zoals gezegd ook bij wijkagenten niet vanzelfsprekend is. Wat hierbij meespeelt, is dat veel blauwe politiemensen naar eigen zeggen niet echt 'recherchedieren' zijn. Opsporing vergt toch een specifieke manier van kijken. In Gouda werden de wijkagenten zelfs naar een cursus gestuurd die in eerste aanleg vooral bedoeld was voor rechercheurs:

'Drie wijkagenten krijgen een SUMM-IT cursus: ze leren hiermee hoe de researchsystemen werken. Hierdoor gaan ze ook makkelijker naar de DR toe. Heel ongebruikelijk dat wijkagenten zo'n cursus doen. Voorstel van F. is om 1 rechercheur te koppelen aan N.: werkvoorbereiding driehoekje tussen het basisteam en de DR. Zo kunnen ze wel de zaak hard maken. Is wel meer specifiek voor wijkagenten om in de onderzoeken te neuzen. Zelfs dat is al heel bijzonder.' (Wijkagenten, derde meting, Gouda).

Af en toe werden wijkagenten overigens gevraagd of het wat minder kan met het zelf oppakken van zaken. In Heusden werden de wijkagenten nu juist zo proactief gevonden en dat was bij de start van de proeftuin daar al het geval. Dusdanig, dat het de teamrecherche en het OM ook te veel en extra werk opleverde.

Invloed van corona

Op basis van de interviews in de coronatijd hebben we de indruk dat de bijdrage van blauw aan opsporing is toegenomen. Dat had dan af en toe te maken met thuiswerkende blauwe politiemensen die (ook) voor grijze taken werden ingezet (zie ook Broekhuizen e.a. 2020). Maar, hoe deze trend met de thuiswerkers zich verder ontwikkelt is tijdens het schrijven van deze rapportage nog niet duidelijk. In Deventer was tijdens de eerste coronapieak begin 2020 in elk geval capaciteit over. Als gevolg daarvan werden in een bepaalde periode door het blauw twintig drugsdealers naar binnen getrokken. Tot lichte paniek van de recherche, die aangaf dat zij die aanhoudingen onmogelijk konden afhandelen. Dat leidde er tot een koerswijziging:

‘Nu zetten ze de overcapaciteit in middels een burgerteam. Dat burgerteam gaat dan ook met de MMA-meldingen aan de gang. Blauwe collega’s. Zij doen het echt met de huidige middelen. Gebruiken ook de burgerauto’s en ze pakken de ene na de andere. Richting 20-30 verdachten aangehouden. Dat is het IGP-team. IGP zijn werkopdrachten, expres voor een niet-hippe term gekozen (zodat niet iedereen er bij wil). Het aantal MMA-meldingen neemt toe, dat zien ze. Via twitter en instagram wordt veel gedeeld. Het delen van de opbrengsten werkt goed mee. Als je eenmaal aan de slag gaat werkt dat misschien nog beter. Dat staat niet in het projectplan, maar dit werkt heel goed. Politie krijgt anonieme meldingen, ik heb ook informatie.’ (OE, derde meeting, Deventer)

Resumé

Nog los van bovengenoemd ‘corona-effect’ zijn er aanwijzingen vermeld in deze subparagraaf die erop wijzen dat in de proeftuinen sinds de start op punten meer inbreng is van blauw in de opsporing. Dat was ook een ambitie in de actieplannen. Op hoofdlijnen blijft deze inbreng echter beperkt tot de wijkagenten.

4.2.5 Blauw loopt periodiek mee met de recherche

De geïnterviewde rechercheurs en politiechefs verzochten in interviews geregeld dat de nieuwe blauwe politiemensen, vers van de Politieacademie, maar heel weinig onderwijs hebben gehad over researchewerk. Waar op de politieschool vroeger nadrukkelijk ook aandacht was voor opsporing, is kennelijk nu nauwelijks of geen sprake meer van een opsporingsmodule in het onderwijs. In de proeftuin Gouda wordt dit kennishiaat bij de nieuwe politiemensen ondervangen door ze direct na hun in dienst-treding enkele maanden mee te laten lopen met de teamrecherche. Dat was echter voor de start van de proeftuinen ook al de situatie en dus niet het gevolg van de actieplan-

nen. De chefs in Gouda zijn van mening dat zij door het laten meelopen feitelijk het gebrek aan opsporingskennis ‘repareren’, daar waar die taak eigenlijk zou moeten worden vervuld door het politieonderwijs.

Maar ook nog los van de aspiranten en nieuwe politiemensen, is in de actieplannen de ambitie om wijkagenten en noodhulpagenten mee te laten lopen met de recherche. Met name Deventer maakte daar veel werk van in de proeftuinperiode. Ook in Gouda was de intentie om wijkagenten van het gebied Korte Akkeren een periode gedeeltelijk mee te laten draaien binnen het projectteam VVC (teamrecherche). Helaas kwam het daar wegens tijdgebrek niet altijd van. Dat meedraaien gaat naar eigen zeggen in de proeftuinen soms met hangen en wurgen. In Deventer echter leidde dit ertoe dat politiemensen soms de smaak te pakken kregen van het recherchewerk en niet meer terugkeerden. Veel noodhulpagenten en wijkagenten zien er desalniettemin vaak erg tegenop op mee te draaien met de recherche, wegens gebrek aan affiniteit. Maar de meesten vinden het meedraaien met de recherche naar verloop van tijd toch wel nuttig en interessant. En doen zo uiteindelijk ervaring op met recherchewerk.

‘Wijkagenten laten ze “stage” lopen bij de opsporing. Ze zijn nu veel beter onderlegd bij de opsporing omdat ze er meer van weten. Agenten nemen nu sneller echt iets op dan eerst omdat ze daar eerst wat huiverig voor waren.’ (OE, Tweede meting, Deventer)

‘Het blijven twee werelden. Door het IGP-team liep het helemaal vol bij de recherche en dan komt er een soort botsing tussen blauw en grijs. Blauw zegt “dan moeten ze maar wat harder werken.” Er was een collega van blauw die tijdelijk bij de recherche werkte en die voor de recherche op kwam die normaal wel heel kritisch is op de recherche. Er moet aan de achterkant echt heel erg veel gedaan worden.’ (OE, Tweede tussenmeting, Deventer)

Resumé

Overall was het meelopen met de recherche al gebruikelijk vóór de start van de proeftuin. Of het was in elk geval overall een geuite wens. Echter, met name Deventer maakte veel werk in de proeftuinperiode van het meelopen door blauwe politiemensen bij de recherche. Dat werd daar ook gerealiseerd als onderdeel van hun actieplan. Ook in Gouda was de intentie in het actieplan om wijkagenten van het gebied Korte Akkeren een periode gedeeltelijk mee te laten draaien binnen het projectteam VVC (teamrecherche). Helaas kwam het daar wegens tijdgebrek niet altijd van.

4.2.6 **Blauw maakt afspraken met Team Criminele Inlichtingen (TCI)**

Bij een deel van de opgedane informatie door blauw is sprake van zogeheten criminele inlichtingen. Het gaat dan nog niet zozeer om feiten en omstandigheden of concrete signalen, maar eerder om ‘zachte info’ rondom bepaalde subjecten of (veronderstelde)

criminele samenwerkingsverbanden. Voor de criminele inlichtingen is nodig dat er een lijn is met het Team Criminele Inlichtingen (TCI). Met als voordeel dat de verstrekkende noodhulpagent of wijkagent soms kan worden afgeschermd, zodat zijn of haar naam en personeelsnummer nergens in strafdossiers komen te staan. De vrees is immers dat subjecten anders het leven van politiemensen zuur maken en dat bijvoorbeeld een wijkagent – met name in hechte gemeenschappen – wordt gezien als een verrader en zijn positie kwijt is. In Deventer werd op deze wijze ook geïnvesteerd in het contact met het Team Openbare Orde Inlichtingen (TOOI) dat zich onder meer richt op inlichtingen met betrekking op openbareordeproblematiek.

De strategie was in proeftuin Gouda niet alleen om TCI om info te vragen of info aan te leveren; Gouda zette zelfs in op het actief betrekken van TCI middels een samenwerking. Die zou eruit bestaan om TCI steeds actief te informeren over operationele stappen die vanuit het actieplan zouden worden gezet. Met uiteraard als doel om er later informatie van te mogen ontvangen. Het team hoopte dat TCI kans zag om gericht te runnen op voor hen relevante casuïstiek en subjecten. Er werd ingezet op het warm houden van de contacten met dit team en hen steeds te voeden met onderwerpen en subjecten die voor het basisteam relevant zijn. In Gouda kwam dit ook inderdaad (sinds de start van de proeftuin) van de grond kwam en werd het contact met TCI geïntensiveerd. Dat resulteerde soms in te veel info om als basisteam op te pakken. In Deventer betrof de actielijn overigens niet zozeer contact van blauw met TCI/TOOI. Het ging daar vooral om contact tussen laatstgenoemde partijen met de teamrecherche. Geïnterviewden in Deventer zeggen:

‘De meerwaarde van de proeftuin vindt ze dat je er bewust van blijft dat je moet investeren in bepaalde dingen. De scrumsessies en contacten met TOOI en TCI noemt ze als een van de belangrijkste voorbeelden. Door de waan van de dag word je geleefd maar door de proeftuin ben je je er dan toch weer van bewust dat je ook het TOOI en TCI in je systeem hebt zitten en dat je dat moet gebruiken. Je onderneemt bewuster actie, haar banden zijn nu veel beter geworden met het TOOI en TCI. Dus ze ziet resultaten, ze legt steeds uit waarvoor ze het doen en waarvoor het van belang is. Je koppelt er een doel en een reden aan waarom je daar mee bezig bent. Het is soort een stok achter de deur.’ (VVC/VAT, Tweede tussenmeting, Deventer)

‘Inwinningsopdrachten krijgt E. niet. Maar richting TCI (team criminele inlichtingen) geeft hij die zelf wel eens. Soms krijgen ze signalen die gefundeerd zijn op onderbuikgevoel en dan gaan ze vragen uitzetten bij andere afdelingen om plusjes te verzamelen en om dat onderbuikgevoel concreet te maken.’ (Wijkagent, Eerste meting, Deventer)

Resumé

Alleen in Deventer en Gouda lijken de lijnen kort tussen het basisteam en TCI. Echter, het blijkt in Deventer vooral te gaan om de lijn tussen de teamrecherche en TCI en niet zozeer om contact tussen blauwe politiemensen en deze twee afdelingen.

4.2.7 *Wat het oplevert*

De proeftuinen hebben omwille van ontschotting met de hiervoor besproken (categorieën van) actielijnen aangestuurd op meer aandeel in de opsporing van blauwe politiemensen. In deze subparagraaf vatten we de opbrengst samen. Daarmee bedoelen we waargenomen resultaten die relevantie hebben voor de het beoogde deeleffect:

- Er zijn aanwijzingen dat wegens het speciaal aannemen van opsporingsgerichte wijkagenten ook daadwerkelijker meer werk wordt gemaakt van het verzamelen van opsporingsinformatie door wijkagenten, sinds de start van het actieplan. Sommige van deze wijkagenten profileren zich daarbij als een soort ‘wijkrechercheurs’. In Deventer is werk gemaakt van het introduceren van dit type wijkagent. De proeftuin leidde er in ieder geval toe dat de zittende wijkagenten meer aandacht gingen schenken aan opsporing. In Heusden en Rhenen waren opsporingsgerichte wijkagenten er al voor de proeftuin. In Heusden was dat de regel en in Rhenen de uitzondering.
- Uitzonderd Deventer, hebben we nauwelijks aanwijzingen dat sinds de start van de proeftuin meer wordt gedaan met de door wijkagenten aangeleverde subjectinformatie en de recherche vraagt de wijkagenten er ook nog nauwelijks naar. De proeftuinen hebben daarin geen verandering gebracht in Gouda, Rhenen en Heusden.
- Nog los van bovengenoemd ‘corona-effect’ zijn er aanwijzingen vermeld in deze subparagraaf die erop wijzen dat in de proeftuinen sinds de start op punten meer inbreng is van blauw in de opsporing. Dat was ook een ambitie in de actieplannen. Op hoofdlijnen blijft deze inbreng echter beperkt tot de wijkagenten.
- Overall was het meelopen met de recherche al gebruikelijk vóór de start van de proeftuin. Of het was in elk geval overall een geuite wens. Echter, met name Deventer maakte veel werk in de proeftuinperiode van het meelopen door blauwe politiemensen bij de recherche. Dat werd daar ook gerealiseerd als onderdeel van hun actieplan. Ook in Gouda was de intentie in het actieplan om wijkagenten gedeeltelijk mee te laten draaien binnen het projectteam VVC (teamrecherche). Helaas kwam het daar wegens tijdsgebrek niet altijd van.
- Alleen in Deventer en Gouda lijken de lijnen kort tussen het basisteam en TCI. Echter, het blijkt in Deventer vooral te gaan om de lijn tussen de teamrecherche en TCI en niet zozeer om contact tussen blauwe politiemensen en deze twee afdelingen.

Kernbevinding

Het analysekader (onderdeel 1B, zie hoofdstuk 1) stelt: basispolitied medewerkers dragen bij aan opsporing door proactief (en periodiek) met de recherche te delen wat zij voor informatie uit de wijk hebben. De kernbevinding rondom dit deeleffect is dat er, los van een zogeheten corona-effect, aanwijzingen zijn dat in de proeftuinen sinds de start op punten meer inbreng is van blauw in de opsporing. Op hoofdlijnen blijft deze inbreng echter beperkt tot de wijkagenten. Dit is een belangrijke constatering, aangezien het ana-

lysekader (gebaseerd op eerder onderzoek) ‘blauw in de opsporing’ veel breder definieerde. Niet alleen wijkagenten, maar ook agenten in de incidentafhandeling of informatiekundigen zouden (hypothetisch) aan de opsporing kunnen bijdragen.

Meer inbreng van blauw zou het hoofdeffect (meer en betere opsporingsindicaties) naderbij moeten brengen. We zullen echter zien in hoofdstuk 5 en 6 dat inbreng van blauw in opsporing een noodzakelijke, maar nog geen voldoende voorwaarde is voor meer en betere opsporingsindicaties.

Wat wel direct opvalt en dit aspect van de ontschotting in de weg staat, is ‘informatiepolitiek’. Dat is een interne politiepolitiek en onderdeel van de beroeps cultuur die maakt (Bervoets 2008; Terpstra 2018) dat wijkagenten niet automatisch kennis en informatie delen met de recherche. Daar moet dan ook echt op worden gestuurd. Want informatie verzamelen is nog geen informatie delen. De terughoudendheid met delen heeft hoofdzakelijk te maken met de vrees dat anderen binnen de politie zouden ‘scoren’ en de blauwe verstrekker niet laten meedelen in het succes. Maar ook dat de vertrouwenspositie bij burgers op het spel zou staan. Een klassiek probleem in het frontlijnwerk (Moors & Bervoets 2013). Het verzamelen en delen van opsporingsinformatie door wijkagenten leidde in Deventer en Gouda tot een nieuw probleem. Want hoe moet al deze (nieuwe) informatie worden weggezet en opgepakt? In beide proeftuinen leidde dat tot verstopping en werd aangegeven dat er zo nu en dan zelfs eerder te veel dan te weinig informatie was.

Wat bovendien nog een wat abstracter resultaat is, is het besef dat blauwe politiemensen – meer dan nu – een aandeel zouden kunnen hebben in de opsporing. Dat besef is een eerste stap, want het is ook een mentaal proces en een manier van kijken die zij zich eigen moeten maken.

4.3 Samenwerken recherche en blauw

4.3.1 *De uitvoering van de actielijnen: vier varianten*

De zogeheten ontschotting moest er niet slechts uit bestaan dat het blauw een verlengstuk is van de recherche. Het moet volgens de geïnterviewden van beide kanten komen. Dus er werd in de proeftuinen ook gekeken naar hoe grijs het blauw kon faciliteren met de bijdrage van blauw aan de opsporing. De actielijnen die werden ingezet om dat te realiseren kwamen uiteindelijk neer op vier varianten die we hierna zullen behandelen (zie figuur 4.2). Tevens gaan we weer in op opbrengsten.

In hoeverre de recherche blauwe taken uitvoert, valt buiten het bestek van dit onderzoek. Immers, het gaat hier om een onderzoek naar gebiedsgerichte *opsporing*. Dus dat aspect van de zogeheten ontschotting had niet onze aandacht. Desondanks vernamen

we dat in Rhenen de medewerkers van de teamrecherche geregeld zijn ‘omgehangen’⁴⁹ en zo eventueel kunnen assisteren bij meldingen.

‘N. merkt dat de collega’s van de late dienst van de teamrecherche ook regelmatig mee-gaan de straat op en meldingen meerijden. Dit was al vóór corona het geval. Laatst was een casus in Doorn waar gelijk de recherche bij betrokken wordt, samen wordt de zaak bekeken.’ (Wijkagent, Tweede meting, Rhenen)

In Gouda, Deventer en ook Oudheusden was daar haast geen tijd voor wegens de drukte met het afhandelen van zaken bij de teamrecherche. Wel vernamen we in interviews dat heel af en toe ook politiemensen van de districtsrecherche een blauwe dienst wilden meedraaien om gevoel te houden met het straatwerk. Dat was echter eerder uitzondering dan regel.

Figuur 4.2: vier varianten samenwerken recherche met blauw

1. De recherche informeert het blauw
2. De recherche adviseert het blauw
3. De recherche betreft wijkagenten bij de opsporing: meedraaien
4. Fysiek bij elkaar zetten

4.3.2 *De recherche informeert het blauw*

Informatie-uitwisseling recherche-blauw: drijfveren

Het blauw wil graag informatie van de recherche, zeker als politiemensen van het basisteam zelf betrokken zijn geweest bij een aangifte of eerder zelf informatie hebben verstrekt aan de recherche. Of omdat zij willen weten wat er in hun gebied gebeurt. Dat geldt dan met name voor de wijkagenten. Het is geen vanzelfsprekendheid dat blauwe politiemensen nog iets terug horen over een zaak. In de regel moeten ze daar toch zelf achteraan. Dit is dan ook de aanleiding van deze categorie actielijnen die erop gericht zijn om vanuit de recherche actiever het basisteam te informeren. En dan niet slechts voor de vorm, want het grijs heeft er af en toe ook belang bij om informatie te verstrekken. Bijvoorbeeld omdat zij behoefte hebben aan ‘veredeling’, in de zin van meer en betere informatie om de zaak rond te krijgen. Dan volgt bijvoorbeeld een aandachtsvestiging of een zogeheten IGP-opdracht. In die gevallen wordt er proactief geïnformeerd en hoeven blauwe politiemensen niet zelf te vragen om informatie. IGP-opdrachten hebben soms echter een ongewenst effect:

‘Van de week was er een opdracht niet duidelijk. Man woont op een camping en zou zwart werken d.m.v. verkopen caravans en dat soort dingen. Daar wilden wij als po-

49 Wat betekent dat ze onder andere dienstwapen en handboeien bij zich dragen en daarmee klaar zijn om de straat op te gaan.

litie een beter beeld van. Maar vanuit de opdracht was het niet duidelijk wat ze ermee wilden doen wat ze wilden bereiken en op welke manier. Als je de opdracht zo onduidelijk laat rijdt er straks 24/7 politie over de camping en dat valt dan op. Als je wat wil van blauw dan moet je duidelijk zijn over hoe waar en op welke manier. Anders creëer je eigenlijk je eigen onrust.’ (Wijkagent, Eerste tussenmeting, Rhenen)

Werkwijzen en inhoud

De informatieverstrekking van de recherche naar blauwe politiemensen verloopt vaak via een briefing, e-mails, telefoontjes en het in de wandelgangen even kort aanspreken (bijvoorbeeld tijdens de lunch of koffie) van een blauwe politiemedewerker.

‘M. is niet altijd op de hoogte van lopende recherchezaken. Als ze het niet weten dan is het soms een embargo-onderzoek. Of een onderzoek van buiten de eenheid. Daar zijn ze te weinig van op de hoogte. Ze kunnen wel op de hoogte blijven maar dan moeten ze heel veel gaan lezen. De OE-wijk is er pas net maar het is voor het onderzoeksteam misschien juist heel makkelijk als de wijkagenten ook goed op de hoogte zijn. Het is misschien meer uit hun belang zelfs dat zij zorgen dat de wijkagenten op de hoogte zijn. Dat is vooral goed voor de informatiepositie. Hij is ook niet aanwezig bij overleggen, maar er loopt nu ook niks.’ (OE, Voormeting, Heusden)

In Gouda heeft de Operationeel Expert Wijk gedurende enige tijd e-mails gestuurd waarin hij het basisteam op de hoogte bracht van lopende en afgeronde zaken. Hij gaf de achtergrond van de mail bewust een oranje kleur, zodat deze op zou vallen tussen de stroom e-mails die politiemensen dagelijks ontvangen. Omdat het voorbereiden van de update per e-mail de OE ontzettend veel (lees)werk kostte, is deze werkwijze uiteindelijk gestopt. We hoorden dat bezwaar ook in interviews met andere (wijk)agenten: het zelf uitzoeken wat de actualiteit is rond een bepaalde zaak kost te veel leeswerk. Het ‘Wandelgangeninformatiesysteem’ (WIS) is dan handiger: gewoon eens een rechercheur aanschieten op het bureau om die te vragen naar de stand van zaken. En dan helpt het niet als blauw en grijs niet (langer) in hetzelfde gebouw werken. Met name de districtsrecherche zit vaak in een andere stad of, zoals in Gouda, op een andere verdieping. De kans om elkaar dan tegen te komen tijdens het eten of op de kantoorgang is dan kleiner.

In Rhenen en Oudheusden was er voor zover bekend niet een dergelijke systematische terugkoppeling als in Gouda met de e-mail update, ondanks de wensen in de actieplannen. Wel was er in Deventer – zie verderop in dit hoofdstuk – een tweewekelijks zogeheten operationeel overleg, waarin een uitwisseling plaatsheeft tussen recherche en blauw. Daartoe is zelfs een speciaal informatieproduct ontwikkeld door de intelafdeling van het district. Per gebied en per thema werd aangegeven wat actueel is rond opsporing. En er werd ook gevraagd van blauwe politiemensen om met aanvullende informatie te komen.

Als we kijken naar de inhoud van de informatie die de recherche deelt, dan kan dat te maken hebben met het opstarten van een zaak, het verloop van een zaak (waarbij soms meer informatie gewenst is) en het afronden en terugkoppelen van een zaak. Ook wordt af en toe restinfo gedeeld met blauw, hoewel dat volgens onze geïnterviewden toch uitzonderlijk is.

Afbreukrisico

Kortom: er is sprake van zowel gevraagde als ongevraagde verstrekking van informatie van de recherche aan blauwe politiemensen. Maar daarbij is wel sprake van een tamelijk klassieke risicotaxatie. Volgens blauwe politiemensen gaan rechercheurs er geregeld vanuit dat verstrekken aan blauwe collega's risicovol is, omdat de kans bestaat dat zij – vaak onbedoeld – informatie lekken. Dat kan er in het ergste geval toe leiden dat een zaak 'stuk' gaat: de zaak wordt verstoord, doordat bijvoorbeeld subjecten erachter komen dat er een zaak tegen hen loopt. Rechercheurs maken een afweging tussen de input van een wijkagent en het genoemde afbreukrisico. Zij vinden volgens geïnterviewden dat de input van de wijkagenten vaak niet opweegt tegen het risico. Het is precies daarom dat zogeheten restinfo niet automatisch wordt gedeeld. Maar het geeft tevens aan dat rechercheurs de kwaliteit van de informatie die wijkagenten aanleveren niet van constante kwaliteit vinden.

Desalniettemin laten de proeftuinen vorderingen zien op het informeren van het basisteam door de recherche, hoewel het volgens een wijkagent in Rhenen soms wat lang duurt en er nog veel werk aan de winkel is (ook in de andere proeftuinen overigens):

'Er is ook een verbetering in terugkoppeling van grijs naar blauw wanneer het OM een zaak heeft afgehandeld. Dit zijn ze steeds beter op poten aan het zetten, maar het duurt lang. Van de week had de respondent een zaak waar hij terugkoppeling van kreeg van grijs. Hij vroeg om meer informatie over het dossier en hij vroeg of er dingen waren waar ze tegenaan gelopen waren waar hij in kon verbeteren. Hij vindt het van groot belang om ook zelf voor feedback te vragen. Blauw moet proactief zijn om zelf ook naar grijs toe te stappen. Hier mag als organisatie en individuen meer in gedaan worden. N. heeft eerder op een andere locatie gewerkt waar blauw en VVC samen op dezelfde vloer zaten, waardoor overleg veel makkelijker was (kruisbesmetting). Hier zitten ze nu meer op eilandjes. Meer verbinding nu: VVC komt bijvoorbeeld 's avonds naar beneden om mee te eten.' (Wijkagent, derde tussenmeting, Rhenen)

Districtsrecherche

Hoewel de meeste laagdrempelige contacten er zijn van basisteam met de teamrecherche, hebben sommige wijkagenten (in elk geval ook de net aangehaalde wijkagent uit Rhenen) ondanks de soms gegroeide (fysieke) afstand ook direct contact met de districtsrecherche.

'N. is intensiever bezig met contacten bij de DR en hij draait ook onderzoeken. De DRR vindt hij al helemaal professioneel. Hij stond echt versteld van hoe veel kennis zij

hebben. Ze zijn heel professioneel in het delen van informatie. Bij de DR heeft N. nu drie zaken lopen vanuit de wijk. Als je elkaar kent en elkaar veel spreekt dan is er meer begrip en lopen de zaken beter. De lijntjes worden dan korter. Dan weet je elkaar te vinden wanneer je elkaar nodig hebt. De contacten met de DR vindt hij heel positief. Dit gaat twee kanten op: vanuit beide kanten terugkoppeling en zaken aanleveren.' (Wijkagent, derde tussenmeting, Gouda)

De DR stuurt in Rhenen tegenwoordig volgens meerdere geïnterviewden daar een goede mail met terugkoppeling over de zwaardere zaken, vergelijkbaar met de mailing van Gouda. Dat wordt gewaardeerd en is volgens hen waardevol, omdat de mails (ook) informatie bevatten die direct van belang is voor het wijkwerk. Hoewel geïnterviewden aangeven dat ook in Gouda de contacten met de DR voor blauw laagdrempeliger zijn geworden, blijft (ook daar) de districtsrecherche veel meer op afstand. Al is het maar omdat zij voor het hele district werkzaam zijn en niet zoals de teamrecherche puur voor het basisteam. In interviews tekenden we op dat de afstand er debet aan is dat districtrechercheurs het blauw soms vergeten in te lichten over een zaak in hun gebied en zelfs vanwege de afstand vaak ook niet weten wie de betreffende wijkagent in het gebied is.

'Zoals altijd: het zit hem in personen, zegt teamchef R. Geschrokken van interne netwerkwisseling (6/7 functies nieuwe mensen). Hierdoor veel informatie verloren. T. gaat ook weg (was nu de eerste stap voor het betrekken van de DR). Alle achtergrondverhalen moeten opnieuw verteld worden. Alle schotten gaan nu open volgens R.: 'mensen hebben lang gewacht op de droombaan van rechercheur', na de reorganisatie moest alles zo blijven, nu mogen mensen wisselen binnen de eenheid. Hindernis. Het enige wat je overhoudt zijn de vaste structuren en werkprocessen: de informele banden veranderen steeds, zwakken af. De winst zit op de informele banden, persoonlijkheden.' (Teamchef, tweede tussenmeting, Gouda)

Toch tekenden we in Gouda in de slotmeting een voorval op dat gezien de eerder geschetste soms overal broze relatie tussen wijkagenten en recherche volgens de geïnterviewde uniek is:

'B. heeft bijvoorbeeld gisteren vanuit de DR restinformatie gekregen over een onderzoek naar softdrugs. Het is niet gebruikelijk dat dit op deze manier met een wijkagent wordt gedeeld, maar het was wel heel goed dat het gebeurde. Ze hebben een pv'tje toegestuurd gekregen: "wij hebben er geen capaciteit voor, maar misschien weten jullie er wel wat voor". Als wijkagent is dit heel interessant, omdat je de subjecten mogelijk kent.' (Derde tussenmeting)

Resumé

In de proeftuinen zijn aanwijzingen dat de recherche het blauw ook daadwerkelijk intensiever is gaan informeren. Dat geldt dan in eerste aanleg voor de teamrecherche. Er zijn aanwijzingen genoemd in deze paragraaf (en ook in paragraaf 4.2.2) die erop wij-

zen dat in de proeftuinen sinds de start meer en beter informatie wordt teruggekoppeld door de recherche aan het basisteam. Ook met het doel de blauwe politiemensen te motiveren om informatie te delen. Er is sprake van zowel gevraagde als ongevraagde verstrekking van informatie door de recherche aan blauwe politiemensen. Maar daarbij is wel sprake van risicotaxatie. De districtsrecherche staat overal toch nog wat meer op afstand, hoewel met name in Gouda flink is geïnvesteerd in de relatie tussen blauw en de DR, mede onder invloed van het ingezette actieplan.

4.3.3 *De recherche adviseert het blauw*

De actielijnen in Gouda en Rhenen gaan verder dan slechts het verstrekken van informatie aan het blauw. In de derde categorie binnen dit thema ‘samenwerken recherche en blauw’ gaat het om het actief adviseren van blauw door de recherche. Dat heeft als doel politiemensen van het basisteam te ondersteunen met hun (lichte) opsporingswerkzaamheden. Dat wordt op twee manieren gerealiseerd: door coaching en door mee te luisteren met eenheden op straat.

Dat strookt met de vertrekpunten in de proeftuinen dat opsporing geen exclusieve taak is van de recherche. Knelpunt is dan wel dat de basiskennis van opsporing binnen het blauwe politiewerk er zoals reeds aangegeven in dit hoofdstuk de afgelopen jaren niet bepaald op vooruit is gegaan. Hoe minder basiskennis, hoe meer het belang de blauwe politiemensen te coachen volgens de geïnterviewden.

Er zijn op basis van de interviews (en observaties, zie hoofdstuk 2) indicaties dat de coaching ook echt wordt gerealiseerd. Deze werkvorm wordt zowel in Gouda als in Rhenen vormgegeven, maar heeft in Rhenen volgens betrokkenen weinig te maken met de proeftuin. In Rhenen was al voor de start van de proeftuin een medewerker van de regionale recherche (DRR) gedetacheerd bij het basisteam om daar in eerste instantie bij de teamrecherche een aantal processen mee te helpen aanpassen, specifiek rondom drugscriminaliteit. Maar uiteindelijk investeert deze ‘rechercheadviseur’ of ‘recherchecoach’ ook in het blauwe team. Deze coaching van blauw door grijs werd erg gewaardeerd door het basisteam, omdat recherchewerk voor veel blauwe politiemensen geen gesneden koek is en zij daarbij naar eigen zeggen best hulp kunnen gebruiken:

‘Ze leggen heel slecht informatie vast die ze niet bij elkaar weten te brengen en daardoor maakt het dat ze het gevoel krijgen dat ze niks aan drugs doen. De politie, de wijkagenten. Maar dat begint bij henzelf, zij krijgen er geen vinger achter. Ze weten de informatie niet bij elkaar te brengen om op basis daarvan een plan te kunnen maken. Stap A: weet waarover je praat, wat heb je als probleem en waarom heb je dat probleem en waar baseer je dat op. Dan kom je er achter waarom dingen niet werken’. Ga je informatie die in systemen zit bundelen als wijkagent en dan gezamenlijk kijken wat probleem is. En dat doen ze niet voldoende, er is daardoor een onvoldoende effectieve aanpak. Een wijkagent is capabel om alles te bundelen voor zichzelf. Er zijn er

voldoende, wijkagent ondermijning. Mensen weten soms ook niet waar ze informatie moeten halen, die kennis ontbreekt.’ (VVC, eerste tussenmeting, Rhenen)

In Gouda was deze ‘coaching’ er ook, maar dan vaak wat informeler. In plaats van iemand nadrukkelijk voor deze begeleiding in te zetten zoals in Rhenen, namen sommige rechercheurs informeel deze rol op zich. In Gouda betreft het een lid van de Goudse teamrecherche (later in de proeftuin werd deze wijkagent drugs). Die fungeert geregeld net als zijn collega in Rhenen als vraagbaak voor zijn blauwe collega’s die tegen moeilijkheden en vragen aanlopen bij het zelf uitvoeren van (kleine) opsporingsklussen. Het grote verschil is echter dat deze persoon in Gouda (officieel) nog blauw is en zijn Rhenense collega een (zeer ervaren) rechercheur is. De recherche heeft een stevig belang bij het adviseren en coachen van blauwe politiemensen. Volgens geïnterviewden moet dit voorkomen dat blauw politiemensen al te snel werk ‘over de schutting gooien’ richting recherche en, waar zij kunnen, eerst zelf aan de slag gaan. Eerst zelf doen, is het uitgangspunt.

Een tweede aanwijzing naast de ‘recherchecoaching’ voor de realisatie van deze actie lijnen (‘recherche adviseert het blauw’) is in Rhenen het meeluisteren met het radioverkeer. De bedoeling is dan dat een of meerdere leden van de teamrecherche meeluisteren en hun blauwe collega’s direct kunnen adviseren wanneer er opsporingsbelangen in het spel zijn. Bijvoorbeeld wanneer het aankomt op veiligstellen van bewijs of informatie die relevant kan zijn voor een verdachtenonderzoek (art 27 Strafvordering). Doel is om politiemensen ‘grijs te leren kijken’ en toch ook weer om als vraagbaak op te treden, omdat het opsporingsproces geen appeltje-eitje is voor veel blauwe politiemensen. Tot halverwege 2019 kwam dat meeluisteren nog niet zo op gang, omdat er volgens de teamrechercheurs geen tijd voor was. Met de komst, echter, van een zogeheten sturingstafel⁵⁰ in Rhenen (zie verderop) maakt het meeluisteren van het radioverkeer echt deel uit van de systematiek.

De derde aanwijzing dat deze variant (recherche adviseert het blauw) ook echt wordt gerealiseerd, is dat de recherche (meestal de teamrecherche) de wijkagent begeleidt met het zelf opstarten van een zaak (zie reeds genoemd in dit hoofdstuk). In Rhenen ging dat via de recherchecoach en de sturingstafel en in Gouda verloopt deze coaching van de wijkagenten door een wijkagent die in 2019 nog bij de teamrecherche werkte.

Resumé

Er zijn aanwijzingen dat het adviseren van blauw door de recherche in twee van de proeftuinen – Gouda en Rhenen – daadwerkelijk is gerealiseerd, echter maar deels als

⁵⁰ Gericht op de daadwerkelijke operationele aansturing, zie kader in 4.3.5. Niet bedoeld wordt een gremium op managementniveau voor selectie van zaken, maar een faciliteit om het dagelijks werk aan te sturen en daarbij grijs en blauw (letterlijk) bij elkaar op de werkvloer te plaatsen.

gevolg van de actieplannen. Van meeluisteren kwam het niet altijd, hoewel de sturings-tafel daar in Rhenen verandering in bracht.

4.3.4 *De recherche betreft wijkagenten bij de opsporing: zaken meedraaien*

Een nog weer intensievere variant van de samenwerking van blauw met de recherche is uiteraard dat wijkagenten daadwerkelijk worden betrokken bij opsporingszaken of daarin zelfs volwaardig meedraaien. Het verschil met de *zelfspeurende* wijkagent uit paragraaf 4.2.4 is dat het in deze paragraaf gaat over de *meespeurende* wijkagent. Dat is een kwestie van initiatief. De *zelfspeurende* wijkagent start zelf een (klein) onderzoek, de *meespeurende* wijkagent wordt veelal gevraagd om mee te rechercheren. Het initiatief ligt dan bij de recherche.

We hebben nauwelijks aanwijzingen dat deze variant een hoge vlucht nam bij de proeftuinen. Het gaat hier niet om zelf kleine zaken draaien, maar om samen met de recherche een zaak op te pakken. Met de wijkagent als lid van het researcheteam. Meer dan op ad hoc basis vragen stellen aan wijkagenten over relevante informatie (omtrent subjecten en netwerken in hun werkgebied) is het uiteindelijk niet geworden. In alle proeftuinen geven wijkagenten aan dat zij nauwelijks worden ingezet als ‘medespeurder’ bij een rechercheonderzoek en dan ook deel uitmaken van het researcheteam. Dat dit af en toe wel gebeurt, bleek uit ons eerdere onderzoek (Bervoets & Bruinsma 2017) waar in Volendam en in Enschede wijkagenten op respectievelijk drugszaken en een criminele jeugdgroep actief meedraaiden met de recherche. Wijkagenten vinden dat hun subjectinformatie, netwerkkennis en gebiedskennis niet of te weinig wordt gebruikt en zeker doorslaggevend kan zijn bij rechercheonderzoek. In Rhenen zegt een geïnterviewde:

‘Het zou goed zijn om het verhoor te doen samen met de VVC’er. Als de verdachten uit bepaalde wijken komen (zeker uit Achterberg), gaan ze vaak wel op de lijn bij wijkagenten om informatie te halen. Het verhoor van een VVC’er samen met een wijkagent gebeurt nog niet, maar zou wel mooi zijn.’ (Rhenen, derde meting)

Wel krijgen wijkagenten zoals reeds aangegeven af en toe verzoeken om informatie te verzamelen en op die manier ‘wat uit te zoeken’ voor de (team)recherche:

‘Wijkagenten kunnen goed met de jeugd omgaan. Dat is de reden dat de wijkagent er dan wel eens op afgestuurd wordt om bepaalde soort vragen te stellen. Soms laat VVC de wijkagent peilen en contact maken met mensen in de buurt over een bepaald probleem. Dit doen ze vaak per mail. Of als iemand in dienst is loopt hij er naar toe, bellen ze even.’ (EeGouda, eerste tussenmeting)

In Deventer werd soms de wijkagent even gevraagd om aan te sluiten bij een zogeheten scrumsessie van de teamrecherche. Het gaat bij *scrummen* om een werkwijze waarbij

een zaak wordt opgeknipt in taken en acties die vervolgens worden toegewezen aan meerdere politiemensen. Daar waar voorheen een enkele rechercheur verantwoordelijk was voor de zaak. De deelname van wijkagenten moest er in Deventer voor zorgen dat zij op de hoogte raakten van welke zaak er in hun wijk liep en wat daarvan de status was. Eventueel kon er dan nog wat informatie gedeeld worden. Maar, ook daar betrof het uiteindelijk geen innige samenwerking tussen blauw en recherche als in: meedraaien met een opsporingszaak.

Casus: het drugsteam in Rhenen

In het basisteam Heuvelrug (o.a. Rhenen) werd begin 2020 gestart met een drugsteam: een combinatie van teamrecherche en wijkagenten dat zich speciaal richt op drugsgerelateerde ondermijning. Hiermee wordt gepoogd de informatiepositie te verbeteren en de drugsgerelateerde overlast door subjecten te verminderen. Doel was om met de korte klap de zichtbare overlast in te perken. Het team bestaat ongeveer uit vijf personen en richt zich specifiek op subjecten. De informatie komt vooral van wijkagenten: waar zit de grootste overlast en wie zijn daarvoor verantwoordelijk. Het team leidde tot diverse aanhoudingen.

Resumé

We hebben nauwelijks indicaties dat ‘de recherche betreft wijkagenten bij de opsporing’ als onderdeel van het deeleffect samenwerken tussen recherche en blauw binnen de proeftuinen tot stand is gekomen. Meer dan op ad-hocbasis vragen stellen aan wijkagenten over een zaak is het uiteindelijk niet geworden. Wel werden er in Rhenen op dit onderdeel deels buiten het actieplan om stappen gemaakt, met het drugsteam.

4.3.5 Fysiek bij elkaar zetten

De laatste variant in de actieplannen betreft – wat we zullen noemen – partijen fysiek bij elkaar zetten. Het gaat dan om de situatie waarbij blauw en grijs samen (fysiek) de werkvloer delen en niet uitsluitend over gezamenlijk overleg. Vaak zit de recherche ‘boven’ (boven is zelfs een informele politieterm voor recherche). In Heusden valt hierover te melden dat de chef van de teamrecherche wekelijks een dagje bij het basisteam ging werken om zo informatie-uitwisseling te genereren. Met succes en naar tevredenheid van zowel blauw als grijs. In Gouda wordt soms terugverlangd naar de kantine waar blauw en de districtsrecherche elkaar bij de maaltijd tegen het lijf liepen en ‘zaken deden’. De kantine is tegenwoordig een sportruimte geworden en blauw en de DR zien elkaar hierdoor minder. In Deventer wordt een verbetering waargenomen, ten opzichte van de start van de proeftuinen, als gevolg van het actieplan:

‘Ze doen dat steeds beter bij de recherche. Er is bewustwording ontstaan over het positieve effect dat dat heeft. Als er een incident gebeurt op straat komt er nu vaak ook iemand van de recherche langs. Dan hoort ze: “Wat fijn dat de recherche komt en wat

fijn dat we ook zien waar blauw mee bezig is”. Dat heeft een positief effect.’ (Wijk-agent, derde tussenmeting, Deventer)

In Deventer lukte het derhalve al snel om, conform een actielijn, een aantal personen van de teamrecherche te laten aansluiten dagelijks bij de briefing. Hoewel dit dan volgens geïnterviewden wel weer vaak dezelfde mensen waren en ze nog wat meer ‘aanwezig zouden kunnen zijn’ qua het zelf inbrengen van informatie, werd dit door veel betrokkenen als een krachtige ontwikkeling gezien, die daadwerkelijk tot meer uitwisseling blauw en grijs leidde.

En in Rhenen lukte het om een zogeheten sturingstafel in te richten (zie onderstaand kader voor een beschrijving). Dat gebeurde als onderdeel van het actieplan, vanuit de wens om te ontschotten.

Casus: een sturingstafel in Rhenen

Begin 2020 werd in de proeftuin Rhenen een sturingstafel ingericht. Dat is een zogeheten bureaueiland op de werkvloer met politiemensen van het basisteam (Operationeel Coördinator), teamrecherche (Zaakscoördinator) en Intel (informatieafdeling, voormalige infodesk). De sturingstafel betreft operationele sturing en is in die zin gericht op het ‘floor management’ tijdens de dienst. De Opco ontvangt als chef van dienst (incidentgericht) informatie en advies van grijs en intel. Grijs aan de tafel luistert mee met de politieradio en adviseert blauwe eenheden over opsporingsrelevante zaken, bijvoorbeeld het veiligstellen van bewijs of informatie die relevant kan zijn voor een verdachtenonderzoek (art. 27 Strafvordering). De informatietak (intel) zit ook aan de sturingstafel, luistert mee en verzorgt de operationele informatievoorziening. Deze faciliteit heeft in het begin van corona ervoor gezorgd dat de coördinatie op de thuiswerkers effectief werd opgepakt. Er is een grote werkvoorraad in zaken. Het inzichtelijk maken hiervan lukt goed met de sturingstafel. Zo werd het inzichtelijk voor mensen die minder inzetbaar waren welk werk er lag en wat er nog moest gebeuren. Na de eerste twee weken van de sturingstafel was een daling van 75 zaken, die waren allemaal afgehandeld.

Casus: Operationeel Overleg Deventer

Het Operationeel Overleg in Deventer is zo ontwikkeld dat er aan de voorkant een betere selectie en keuze gemaakt wordt van de zaken die opgepakt gaan worden door het hele team. De betrokkenen bij het overleg zijn van alle lagen: Dienst Regionale Informatie Organisatie (DRIO), IGP, Districtsrecherche, Operationeel Specialist-ondermijning, Operationeel Expert-opsporing en Operationeel Expert-wijk. Alle zaken die binnenkomen bij de opsporing worden via het operationeel overleg gewogen op basis van een operationeel beeld dat het DRIO iedere twee weken maakt, daarop worden de keuzes gebaseerd met betrekking tot capaciteit, behoeften en haalbaarheid. Daarbij kan er ook daadwerkelijk wat geagendeerd worden bij de districtsrecherche.

De bedoeling daarvan is dat niemand in Deventer zelf een opsporingszaak opstart. Als bijvoorbeeld een wijkagent wil dat er een zaak opgestart wordt moet hij dat eerst inbrengen in het Operationeel Overleg. De teamchef stelt dat hij met dit overleg de operatie echt ‘in de klauwen’ heeft. Een wijkagent vertelt dat ze veel doelgerichter bezig zijn met het oppakken van zaken: *‘Vanuit het operationeel overleg werd er concreter aangestuurd om een drugsdealer die ik in zicht had aan te pakken. Omdat het deels aan de proeftuin gelinkt was en dus prioriteit had.’* Volgens een respondent draagt het operationeel overleg bij aan ontschotting tussen grijs en blauw omdat beide vanuit dit overleg aangestuurd worden op geprioriteerde zaken. Zij pakken die al dan niet gezamenlijk op, maar zijn tenminste op de hoogte van hetgeen bij het andere team ondernomen wordt.

Resumé

Het in de actieplannen gewenste ‘fysiek bij elkaar gaan zitten’ is door ervaren tijdsgebrek niet overal gerealiseerd. Met Deventer en Rhenen als grote uitzonderingen. In Deventer wordt een verbetering waargenomen, ten opzichte van de start van de proeftuinen, als gevolg van het actieplan. Leden van de teamrecherche sluiten daar aan bij de dagelijkse briefing, wat leidt tot meer uitwisseling van informatie tussen blauw en grijs. Ook in Rhenen lukte het om blauw en grijs elke dienst letterlijk aan een operationele (sturings)tafel te krijgen. In twee van de vier proeftuinen is zodoende (operationele) afstemming gerealiseerd tussen blauw en grijs. Tot slot zorgde proeftuin Heusden voor fysieke nabijheid van grijs bij de blauwe collega’s door de teamrecherchechef op verschillende basisteamlocaties te laten werken.

4.3.6 *Wat het oplevert*

De proeftuinen hebben met de hiervoor besproken (categorieën van) actielijnen getracht samenwerking van de recherche met blauw te realiseren als facet van ontschotting:

- In de proeftuinen zijn aanwijzingen dat de recherche het blauw ook daadwerkelijk intensiever is gaan informeren. Dat geldt dan in eerste aanleg voor de teamrecherche. De districtsrecherche staat overal toch nog wat meer op afstand. Er is sprake van zowel gevraagde als ongevraagde verstrekking van informatie door de recherche aan blauwe politiemensen. Maar daarbij is wel sprake van risicotaxatie.
- Er zijn aanwijzingen dat het adviseren van blauw door de recherche in twee van de proeftuinen – Gouda en Rhenen – daadwerkelijk is gerealiseerd, echter maar deels als gevolg van de actieplannen. Van meeluisteren kwam het niet altijd, hoewel de sturingstafel daar in Rhenen verandering in bracht.
- We hebben nauwelijks indicaties dat ‘de recherche betreft wijkagenten bij de opsporing’ als onderdeel van het deeleffect samenwerken tussen recherche en blauw binnen de proeftuinen tot stand is gekomen. Meer dan op ad-hocbasis vragen stellen aan wijkagenten over een zaak is het uiteindelijk niet geworden. Wijkagenten werden niet als mede-rechercheur opgenomen in bijvoorbeeld een TGO. Wel werden er in Rhenen op dit onderdeel deels buiten het actieplan om stappen gemaakt, met het drugsteam.

- Periodiek overleg tussen blauw en grijs is door ervaren tijdsgebrek niet gerealiseerd. Met Deventer als grote uitzondering. En in Rhenen lukte het om blauw en grijs elke dienst letterlijk aan een (sturings)tafel te krijgen. Als onderdeel van het actieplan. Die sturingstafel is uiterst operationeel en bedoeld als vraagbaak, ‘motor-kapoverleg’ en aansturing tijdens de diensten op het basisteam.

Kernbevinding

Het analysekader (onderdeel 1A, hoofdstuk 1) stelt: de recherche is zichtbaar, benaderbaar en toegankelijk voor basispolitied medewerkers: zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk en geven aan welke kennis zij nog (meer) nodig hebben voor specifieke opsporingszaken.

De kernbevinding rondom dit deeleffect (samenwerken recherche en blauw) is dat de (team)recherche het blauw ook metterdaad intensiever is gaan informeren. Bevinding is echter ook dat er slechts heel af en toe ook echt samenwerking werd gerealiseerd tussen de recherche en de basisteams. Vaak waren ‘capaciteit en tijdgebrek’ een struikelblok. Maar ook cultuurverschillen tussen de recherche en blauw speelden een rol. De recherche is toch vooral zaakgericht en speelt zich wat meer in afzondering af tegenover de wijk. De blauwe politiemensen voelen de hete adem van de wijk en hebben daarom een ander urgentiegevoel. Desondanks is affiniteit met opsporing geen automatisme binnen het blauwe team. Waar het wel lukte om meer samenwerking te realiseren, bijvoorbeeld in Deventer, was dan ook direct veel waardering en draagvlak. Echter, ook buiten de actieplannen om lukte het nog wel op punten, om recherche en blauw (letterlijk) bij elkaar aan tafel te krijgen. Zo werd aangetoond in Rhenen met de zogeheten (hoogst operationele) sturingstafel. Ook nu weer merken we op dat het op grond van het op literatuur gebaseerde analysekader aannemelijk is dat de realisatie van deze categorie actielijnen direct of indirect bijdraagt aan het hoofdeffect van de proeftuin.

4.4 Criminaliteitsbeheersing: externe partijen bij de opsporing

4.4.1 De uitvoering van de actielijnen: vijf varianten

Zoals aangegeven in de inleiding kijken we in dit hoofdstuk niet alleen naar de ontschotting binnen de politie. We kijken ook naar externe ontschotting: de bijdrage van externe partijen aan de opsporing (criminaliteitsbeheersing). Denk bij externe partijen naast publieke organisaties zoals de gemeente, wijkprofessionals (jongerenwerk, wijkteams) en bijzondere opsporingsdiensten (BOD's) zeker ook aan (semi-)private partijen. Voorbeelden van die laatste zijn bedrijven die soms een belang hebben om betrokken te zijn bij opsporing of die voor de politie daarbij zeer van pas kunnen komen. Een ander voorbeeld betreft instanties zoals een woningbouwvereniging, een instelling voor verslavingszorg of een energiebedrijf (bijvoorbeeld bij de strijd tegen hennepplantages en het ‘stelen’ van stroom door deze plantages). Een ordening van de diverse

actielijnen uit de proeftuinen levert vijf varianten van criminaliteitsbeheersing op. We bespreken ook nu weer per variant welke aanwijzingen er zijn dat deze varianten ook daadwerkelijk werden gerealiseerd en wat dat opleverde.

Figuur 4.3: vijf varianten betrekken externe partijen bij de opsporing

1. Relaties uitbouwen
2. Informatiedeling
3. Acties ondernemen
4. Aan de slag met restinformatie
5. Publiek-private samenwerking

4.4.2 *Relaties uitbouwen*

Deze categorie van actielijnen – het uitbouwen van relaties – is helemaal niet vreemd. Immers: om externe partijen te betrekken is actief relatiebeheer nodig en zullen er relaties moeten worden uitgebouwd en verdiept. Ook vanuit de wetenschap dat een nieuwe relatie vaak eerst investering vergt voor daar informatie uitkomt die voldoende oplevert voor de opsporing. Dat begint er dan toch vaak mee dat de externe partij eerst de urgentie moet ervaren om samen te werken met de politie en informatie te verstrekken. Ook zal er eerst vertrouwen moeten zijn. En nodig is dat de partij zich ervan bewust is dat zij een rol kan hebben in de opsporing, hoe ze kunnen melden, wat dit hen op kan leveren en wat voor informatie de politie nodig heeft.

‘Een wijkmanager van de gemeente Deventer spreekt de politie op dit moment niet over opsporingszaken. Ze zou wel bereid zijn om een bijdrage te leveren aan de opsporing, maar ze zou niet zo goed weten hoe ze dat zou moeten doen. Ze hoort wel dingen van bewoners dat ze vermoeden dat er naast ze gedeald worden. Dat meldt ze dan ook bij de wijkagenten en dat gaat goed.’ (Wijkmanager, eindmeting, Deventer)

Bij dit uitbouwen van relaties wordt een beroep gedaan op ‘de netwerkende politie’, en dat is in onze proeftuinen toch vaak weer de verdienste van het netwerkende blauw van wijkagenten, een OE Wijk en de teamleiding. De recherche is in de proeftuinen nauwelijks met netwerken bezig; die heeft een wezenlijk andere (veelal zaaksgericte) focus. Blauw is echt het voorportaal en doorgeefluik naar de recherche.

De OE Wijk in Gouda geeft aan dat hij het aantal woninginbraken monitort voor heel deze stad. Als er een trend is in Korte Akkeren kijkt hij of er meer huisbezoeken nodig zijn of meer politie in de wijk om informatie in te winnen. Ook kijkt hij of hij gebruik kan maken van externe partners om informatie te bemachtigen zoals de gemeente, Whatsappgroepen en bouwmarkten wegens het daar kopen van inbrekerswerktuig door criminelen (zie ook 4.4.6). Ook in de andere proeftuinen was er een tamelijk bewuste netwerkstrategie die neerkwam op gericht langsgaan bij andere professionals en

netwerkpartners in de wijk. Bedoeld om de band aan te halen en – uiteindelijk – informatie te verkrijgen. Deze strategie strookt met de ambitie in de actieplannen. Echter, in Deventer en Gouda bestond deze strategie al voor de start van de proeftuin. In Deventer heeft de proeftuin deze strategie wel geïntensiveerd.

Maar desondanks waren soms ‘geleidelijkheid en toeval’ doorslaggevend dan een bewuste netwerkstrategie. Denk aan een incident die maakt dat externe partijen en de politie met elkaar gaan samenwerken op meer opsporingsgerelateerde vraagstukken. Denk aan een beroving van een supermarkt of toegenomen maatschappelijke druk – wegens bijvoorbeeld toegenomen woninginbraken – die politie en externe partijen naar elkaar toe drijft. Genoemde actoren zijn bedrijven, gemeenten (beleidsadviseurs, juristen, opsporingsambtenaren, gebiedsmanagers, stadsmarinier) en soms ook wel bijzondere opsporingsdiensten. Denk bij bedrijven aan bijvoorbeeld winkels en horeca maar zeker ook elektriciteitsbedrijf Stedin in de strijd tegen hennepplantages. Stedin werkt actief mee in de opsporing, door bijvoorbeeld meldingen te maken van verdacht stroomverbruik voor het signaleren van hennepkwekerijen.

Met zorgprofessionals vinden politiemensen het nog het moeilijkst om samen te werken in het licht van criminaliteitsbeheersing. Die stellen zeer geregeld de vertrouwensband met de cliënt boven het helpen van de politie met informatieverstrekking. Een verslavingswerker uit Gouda geeft aan:

‘Dat is moeilijk met de wet op privacy. Zij zijn er voor een veilige samenleving en willen samenwerken maar soms botst het met de politie. Dat gebeurt bijvoorbeeld met een top 60’er in huis waar politie een hekel aan heeft. 15 jaar holt de politie er achteraan en die jongen heeft besloten dat het anders moet. Die komt dan bij onze organisatie en de politie denkt, “jaja” en wij denken van doe je best zet hem op. En daarin bots je natuurlijk. Zij zijn positief en de politie staat klaar om hem op te pakken.’
(Verslavingswerker, voormeting, Gouda)

Soms gaat de samenwerking niet meteen van harte en is er een negatieve aanleiding. Politiepersonen maken in interviews de vergelijking met sommige burgers in de wijk die te pas en te onpas roepen dat ‘de politie er niks aan doet’. Bijvoorbeeld aan dealen in de wijk. Een klassieke methodiek van wijkagenten is dan om burgers te vragen zelf met informatie te komen of informatie te verzamelen (in het voorbeeld: kentekens, signalen) waardoor de politie ook in actie kan komen. Op een soortgelijke manier ontstaat soms het contact met bedrijven of instellingen. In Rhenen werd ook – zeker vanaf voorjaar 2020 – geïnvesteerd in kerkgenootschappen om deze ook bij het politienetwerk te betrekken (zie ook het volgende hoofdstuk). Dat was ook als wens opgenomen in het actieplan onder het kopje ‘criminaliteitsbeheersing’. Toegegeven, dat is geen overheidsinstelling of bedrijf. En na doorvragen blijkt het daarbij in eerste aanleg niet te gaan om een rol in de opsporing door het zelf verstrekken en melden. Wel kan een kerk in een gelovige gemeenschap betrokkenen bij een strafbaar feit aansporen

om melding te doen bij de politie, aangifte te doen of wellicht (in het geval van een dader) zichzelf aan te geven bij de politie. In het verleden werden moskeeën in Gouda op deze wijze betrokken bij de opsporing (Bervoets 2006). De geïnterviewden in Rhenen wisten echter geen concrete zaken of andere voorbeelden te noemen waarbij kerkgenootschappen als bemiddelaar werden ingezet.

Resumé

In de proeftuinen signaleren we een tamelijk bewuste netwerkstrategie die neerkomt op gericht langsgaan bij externe partijen in de wijk. Bedoeld om het netwerk uit te breiden, de band aan te halen en opsporingsinformatie te verkrijgen. Deze strategie strookt met de ambitie in de actieplannen. Echter, in Deventer en Gouda bestond deze strategie al voor de start van de proeftuin. In Deventer heeft de proeftuin deze strategie wel geïntensiveerd. Naast deze bewuste strategie was overal ook af en toe sprake van meer 'ad hoc' netwerken, onder andere ingegeven door incidenten. Kenmerkend voor het uitbouwen van relaties is dat dit vooral vorm werd gegeven door wijkagenten, een OE Wijk en de teamleiding. De recherche heeft daarbij (nog) nauwelijks een rol.

4.4.3 *Meer informatiedeling*

Pas als is geïnvesteerd in de relatie of als partners echt de noodzaak en urgentie voelen, dan leidt dat tot meer informatiedeling. Denk aan het Schakelteam ondermijning in Gouda (zie vorige hoofdstuk) en een integraal overleg in Rhenen met externe partijen als de gemeente, de zorg- en welzijnsorganisaties en andere soortgelijke vormen in de proeftuinen. Deze overlegvormen ontstaan vanuit een gedeelde behoefte van betrokken partijen, maar voor er feitelijk gedeeld wordt gaat er nog heel wat tijd overheen. Vaak is het zoeken naar hoe binnen de AVG en politiewetgeving tot een goede informatie-uitwisseling kan worden gekomen. De oplossing is dat soms creatief wordt omgegaan met wat mogelijk is, maar dat vaak toch wel een convenant aan de basis ligt van de informatiedeling. Dat convenant schept vaak ook helderheid over wat voor informatie gedeeld mag worden.

Vandaag de dag wordt er (ook in de proeftuinen) veel informatie uitgewisseld tussen politie en gemeente bij criminaliteitsbestrijding. Daarbij spelen zogeheten bestuurlijke rapportages een cruciale rol.

De rol en betekenis van bestuurlijke rapportages

Bestuurskundigen van de politie en andere politiefunctionarissen delen met behulp van bestuurlijke rapportages politie-informatie met het lokaal bestuur. Burgemeesters kunnen op basis van deze informatie maatregelen treffen om criminaliteit te bestrijden of overlastgevende situaties te beëindigen. Gorisen (2015) doet voor Politie en Wetenschap onderzoek in een aantal gemeenten naar deze rapportages. Een van de conclusies is dat het proces rondom het opstellen en aanbieden van bestuurlijke rapportages minstens zo belangrijk is als het product zelf: een gezamenlijke keuze van lokaal be-

stuur en politie voor een bestuurlijke maatregel is dan ook een belangrijke factor voor succes.

De manieren waarop politie en externe partijen informatie delen is naast de formele vorm van de bestuurlijke rapportage bijvoorbeeld ook via sociale media (bijvoorbeeld een whatsapp met lokale bouwmarkt om verdachte aankopen door te geven), bellen, per e-mail tijdens een kop koffie en wederzijdse visite en door het benaderen van de wijkagent en OE (als voorportaal van de politie). Zelden is de informatiedeling rechtstreeks met de recherche, of het moet gaan om vorderingen van bewijsmateriaal (denk aan beeldmateriaal). In Heusden noemde de geïnterviewde gemeenteambtenaar expliciet anonieme brieven die bij de gemeente binnenkomen en die soms voor de politie opsporingsindicaties bevatten. Die worden volgens deze ambtenaar dan ook netjes gedeeld met de politie. In Rhenen geeft de gemeenteambtenaar OOV aan dat er frequent contact is met de politie, ook over concrete casuïstiek. Met name gaat dat dan over ondermijning of wietplantages. Daarbij hebben politie en gemeente af en toe gegevens van elkaar nodig. Dat komt het meest voor waarbij ze toch gegevens van elkaar nodig hebben of informatie van elkaar nodig hebben:

‘Er heeft een tijdje geleden een wietplantage in een woning gestaan en die melding kwam bij de gemeente binnen door MMA. Daarmee ook met politie afgestemd, er zijn vermoedens en hoe maken we dit concreet? Met Stedin contact gehad en toen is de politie langs geweest en bleek er een kwekerij te zitten. De informatie komt dan via MMA binnen. Dat is over de afgelopen maanden hetzelfde gebeven. Vanuit zijn vorige collega’s is dat ook zo aangevlogen. Dus hij verwacht geen verandering.’ (OOV-ambtenaar, Eindmeting, Rhenen)

Of er met de deelname aan de proeftuinen met de actieplannen nu ook daadwerkelijk meer informatiedeling is, is moeilijk vast te stellen. In Deventer wordt er wel heel nadrukkelijk op gestuurd door de politieleiding, maar bijvoorbeeld in Gouda blijkt de informatiedeling al voor het vaststellen van het actieplan te zijn geïntensiveerd. Toch in elk geval de informatiedeling met de gemeente. Daarbij werkt de verstrekking twee kanten op. Bij andere partijen heeft de politie in de proeftuinen de neiging om vooral informatie ‘binnen te halen’ en is zij voorzichtig met het verstrekken van informatie vanuit de politie. Dat is een bekend fenomeen (bijv. Terpstra 2017). Een knelpunt volgens een geïnterviewde teamchef is bovendien dat de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en de Wet Politiegegevens (WPG) informatiedeling lastig maken. De privacy is naar zijn idee dan soms beter gewaarborgd dan slagvaardigheid. ‘Hierin zouden we echt geholpen zijn als er meer, eenvoudiger informatie uitgewisseld kan worden’, verzucht hij.

Resumé

Pas als is geïnvesteerd in de relatie of als partners echt de noodzaak en urgentie voelen, dan leidt dat tot meer informatiedeling. De manieren waarop politie en externe partij-

en informatie delen is zowel formeel, bijvoorbeeld in de vorm van een bestuurlijke rapportage, als informeel. Zelden is de informatiedeling rechtstreeks met de recherche.

4.4.4 *Acties ondernemen*

In de proeftuinen is – ondanks het schaalverschil tussen gemeenten – overal de situatie dat politie en gemeenten ook bij strafzaken, of beter gezegd: op concrete casuïstiek, meer met elkaar optrekken. Er wordt veel meer ‘geschakeld’ en afgestemd dan pakweg een decennium geleden toen het fenomeen bestuurlijke rapportage nog nieuw en onwennig was. De gemeente en de politie bekijken nu bijvoorbeeld bij een specifieke casus van een horecagelegenheid in hoeverre er kan worden ingezet met strafrecht en aanhoudingen en waar de gemeente wat zou kunnen met bestuurlijke maatregelen als een sluiting. Of denk (reeds genoemd) aan het voorbeeld in Rhenen waar de gemeente, politie en Stedin actie ondernemen als gevolg van een anonieme melding (MMA). Een ander voorbeeld zijn integrale acties waarbij diverse partijen samen met de politie optrekken op concrete casuïstiek. En waar opsporingsbelangen en bestuurlijke belangen in elkaar overgaan.

De gemeente werkt zoals aangegeven in de proeftuinen vooral samen met de politie op basis van bestuurlijke rapportages. Ze zien verder niets van de recherche, stemmen daar niet mee af. Ze gaan aan de slag met de output van de recherche. De gemeente krijgt via een bestuurlijke rapportage een verzoek voor een bestuurlijke maatregel, zoals het sluiten van een pand bij een drugsvangst. Ook in gevallen waarin inbrekerswerktuigen zijn gevonden wordt de gemeente ingelicht middels een bestuurlijke rapportage. Vanuit de gemeente wordt dan een brief gemaakt die naar de betreffende persoon gaat.

‘De grootste partner is de gemeente en daar mogen ze trots op zijn. De gemeente is zich aan het ontwikkelen met bestuurlijke maatregelen. Sluitingen van woningen en panden, last onder dwangsom. Zij doen nu een stap naar voren en dat is een hele mooie ontwikkeling. Het komt vanuit de samenwerking en wat ze zelf signaleren komt dan bij de gemeente voor 80% en de gemeente komt met 20% omdat er soms dingen binnen komen. De gemeente durft steeds meer, wordt steeds creatiever en doortastender. Er zijn zeker meer mogelijkheden.’ (Wijkagent, derde meting, Deventer)

‘De hechte samenwerking met de boa’s gaat heel goed. Die heb je praktisch nodig en die staan letterlijk dicht bij je. Als je een klein zaakje hebt met afval bijvoorbeeld dan kan je dat gemakkelijker wegzetten bij de boa’s.’ (Wijkagent, derde meting, Rhenen)

Maar ook met private partijen worden acties ondernomen, maar dan toch vooral in Gouda met de reeds genoemde bouwmarkt. Op basis van het contact en de verstrekte informatie worden dan bijvoorbeeld postacties voorbereid en (uiteindelijk) aanhoudingen verricht.

Resumé

Mede als gevolg van het toegenomen gebruik van bestuurlijke rapportages wordt er in de proeftuinen intensiever samengewerkt door politie en gemeenten. Daarnaast worden ook gezamenlijke acties ondernomen met private partijen. In Deventer én Gouda stond dit in het actieplan. Dus hoewel (waarschijnlijk ook) ingegeven door landelijke ontwikkelingen is deze samenwerking tevens aan de actieplannen te linken.

4.4.5 *Aan de slag met restinformatie*

Deze variant van criminaliteitsbeheersing (aan de slag met restinformatie) viel vooral in Gouda op, maar bestond daar al voor het instellen van de proeftuin. Externe partners gaan zelf met restinformatie uit integrale handhavingsacties aan de slag en koppelen bevindingen terug aan de recherche. Het gaat dan ook om informatie die (wederom) kan worden gebruikt voor bestuurlijke maatregelen. In deze stad werden ook tijdens de looptijd van de proeftuin gezamenlijk met diverse partijen acties ondernomen op bijvoorbeeld malafide bedrijven en horecazaken. Het betrof dan Stedin, sociale rechercheurs van de gemeente, BOA Gemeente Gouda en een BOA omgevingsdienst. De informatie-uitwisseling werkte daarbij echt twee kanten op. Er werd gewerkt op basis van restinformatie waarvoor geen capaciteit is bij de (op voornamelijk incidenten gerichte) opsporing en de informatie die vervolgens tijdens de actie werd opgedaan, werd weer via politie en het Project Team van de teamrecherche teruggeleid naar de politie. De chef van de districtsrecherche zegt over het samen aan de slag met restinformatie:

‘Het gaat er negen van de tien keer over het bredere effect nastreven. Kijk naar wat andere partijen kunnen met jouw strafrechtelijke onderzoek of wat ze tijdens het onderzoek kunnen inzetten. Gemeente heeft soms bijvoorbeeld onderzoeksbevindingen nodig om acties te ondernemen. Bestuurlijke dynamiek zit er nog niet in bij de DR, nog niet bewust van wat andere partijen met jouw informatie kunnen. Recherche wil de boef vangen, ‘wat kan mij het schelen dat de woning gesloten wordt?’ De DR heeft een focus op de zaak, niet op lokale binding, ze doen het voor het slachtoffer en de boef achter de tralies. Bij het basisteam zitten ze vooral op het gebied. Het district is gigantisch, lokale verbondenheid kan gewoon niet. Geen feeling. De enige partij waar de DR wel bindingen mee kan hebben is het slachtoffer en de dader.’ (VVC, Tweede meeting, Gouda)

Resumé

De variant waarbij externe partners zelf aan de slag gaan met restinformatie viel vooral in Gouda op, maar bestond daar al voor het instellen van de proeftuin.

4.4.6 *Publiek-private samenwerking*

Reeds aangegeven is dat bij het samen optrekken op casuïstiek zeker niet uitsluitend sprake is van publiek-publieke samenwerking. In de proeftuinen tekenden we ook voorbeelden op van zogeheten publiek-private samenwerking (PPS). Daarbij gaat het om een samenwerkingsvorm tussen publieke en private partijen vanuit een gezamenlijk belang (Carter 2008). Daarbij is dan wel steeds een absolute voorwaarde dat goed wordt nagegaan welke (deel)belangen partijen hebben. In het lokale veiligheidsbeleid van de laatste decennia is sluipenderwijs de aandacht toegenomen voor publiek-private samenwerking (Prenzler & Rick Sarre 2012; Crawford 2015). Die beweging is grotendeels ingegeven door de ontwikkeling van een integraal veiligheidsbeleid waarbij een groeiend besef is ontstaan dat verticale overheidssturing een illusie is en de overheid onmogelijk op eigen kracht onveiligheid de baas kan.

Specifiek een PPS op opsporing lijkt schaars in de proeftuinen, of het moeten de reeds vermelde informele samenwerkingsverbanden zijn met bedrijven waarbij de politie informatie wil van deze private partijen. De chef van de DR in Gouda merkte nog wel op dat hij de noodzaak ziet om meer gelijk op te trekken met private partijen. Desgevraagd dacht hij daarbij aan bijvoorbeeld de private recherche. Reeds genoemd werd ook het voorbeeld van de samenwerking van de Goudse politie met lokale bouwmarkten:

Casus: bouwmarkt Gouda

Bouwmarkten delen door middel van een whatsapp-groep informatie met elkaar en de politie over subjecten die breekijzers of grondstoffen en benodigdheden voor drugs-handel aanschaffen. Denk aan iemand die 30 bussen caustic soda kocht bij de bouwmarkt. Dat kan grondstof zijn voor een bom of crystal meth. En wordt dus gemeld aan de politie via de app-groep. Als Goudse politie bekijkt men nadrukkelijk met welke bedrijven een netwerk moet worden opgebouwd. Daar is flink op geïnvesteerd. In het verleden ging de politie alle bouwmarkten af, waardoor zij nu nog bijna dagelijks meldingen krijgen van deze bedrijven. Denk aan verdachte klanten die biogas, aceton of inbrekersgereedschap kopen. Zo kan criminaliteit al vroeg de kop in worden gedrukt. De geïnterviewde OE Wijk meldt: ‘een bouwmarkt heeft in eerste instantie weinig belang om samen te werken, maar wanneer de politie goed investeert in dit contact, willen ze wel helpen. Ze moeten je ook aardig vinden: kom langs met een glimlach en maak een leuk praatje. En daarnaast kan de bouwmarkt een vast lijntje hebben met de politie als ze overlast hebben: voor wat, hoort wat.’

Resumé

Specifiek een PPS op opsporing lijkt schaars in de proeftuinen. Behoudens de genoemde uitzonderingen hebben de actieplannen niet geleid tot (geïntensiveerde) publiek-private samenwerking in de criminaliteitsbeheersing.

4.4.7 *Wat het oplevert*

De proeftuinen hebben met de hiervoor besproken (categorieën van) actielijnen getracht criminaliteitsbeheersing te realiseren, als onderdeel van externe ontschotting:

- In de proeftuinen signaleren we een tamelijk bewuste netwerkstrategie, bedoeld om het netwerk uit te breiden, de band aan te halen en opsporingsinformatie te verkrijgen. Deze strategie strookt met de ambitie in de actieplannen. Echter, in Deventer en Gouda bestond deze strategie al voor de start van de proeftuin. In Deventer heeft de proeftuin deze strategie wel geïntensiveerd. Daarnaast is overal ook af en toe sprake van meer ‘ad hoc’ netwerken, onder andere ingegeven door incidenten. De recherche heeft bij dit netwerken met externe partners (nog) nauwelijks een rol.
- Pas als is geïnvesteerd in de relatie dan leidt dat tot meer informatiedeling. De manieren waarop politie en externe partijen informatie delen is zowel formeel, bijvoorbeeld in de vorm van een bestuurlijke rapportage als informeel. Zelden is de informatiedeling rechtstreeks met de recherche.
- Politie en gemeenten werken in de proeftuinen intensiever samen, mede op basis van zogeheten bestuurlijke rapportages. In Deventer én Gouda stond dit in het actieplan. Dus hoewel (waarschijnlijk ook) ingegeven door landelijke ontwikkelingen is deze samenwerking tevens aan de actieplannen te linken.
- De variant waarbij externe partners zelf aan de slag gaan met restinformatie viel vooral in Gouda op, maar bestond daar al voor het instellen van de proeftuin.
- Gericht op opsporing worden ook gezamenlijke acties ondernomen met private partijen. Specifiek een PPS op opsporing lijkt desalniettemin schaars in de proeftuinen. Behoudens de genoemde uitzonderingen hebben de actieplannen niet geleid tot (geïntensiveerde) publiek-private samenwerking in de criminaliteitsbeheersing.

Kernbevinding

Het analysekader (onderdeel 4, hoofdstuk 1) stelt: externe partijen zijn betrokken bij de opsporing (opsporingswerkzaamheden). En dan meer specifiek:

- Externe partijen zijn op de hoogte van hun (mogelijke) rol in de opsporing.
- Externe partijen en de politie hebben (periodiek) breed overleg over opsporing.
- Externe partijen worden benaderd voor (informatie over) specifieke opsporingszaken.
- Externe partijen weten waar zij informatie aangaande opsporing kwijt kunnen.
- Externe partijen weten wat de randvoorwaarden zijn van hun rol in de opsporing.

We hebben reden om aan te nemen dat externe partijen in de proeftuinen nog niet altijd doorhebben wat zij kunnen betekenen voor de opsporing en welke randvoorwaarden er zijn. De politie zelf (ook recherche) heeft dat ook nog niet altijd scherp. Laat staan dat deze externe partijen automatisch weten waar ze hun informatie kwijt kunnen. Ook is er lang niet altijd een breed overleg over opsporing. Echter er is op dit punt merkbaar werk in uitvoering. Er zijn vorderingen. Alleen in Deventer is er aanwijzing dat er *als gevolg van het actieplan* meer wordt samengewerkt met externe partijen. El-

ders (Gouda) was deze ontwikkeling al gaande. Dus de vijf varianten van externe partijen betrekken waren daar al ingezet, niet specifiek door het actieplan. Bijna overal wordt – los van de actieplannen – veel meer dan pakweg tien jaar geleden samen opgetrokken door politie en gemeenten bij concrete casuïstiek. Het (intensiever) samenwerken en samen optrekken bij casuïstiek leidt er – in elk geval in Gouda – toe dat daadwerkelijk opsporingsinformatie door externe partners (zowel publiek als privaat) wordt gedeeld met de politie. Deze ontwikkeling wordt in de kaart gespeeld door de toegenomen aandacht voor de zogeheten ondermijning, maar ook door het meer dan ooit werken met de bestuurlijke rapportages, geregeld op basis van (rest)informatie van de recherche. Ook is interessant om te melden dat met name Gouda werk maakte van publiek-private samenwerking in de opsporing, maar ook daar is deze werkwijze nog grotendeels een nog te vervullen ambitie.

4.5 Wat verder opvalt rondom opsporing in basisteam

Nog los van de realisatie en opbrengsten van de actielijnen, zien we twee belangrijke ontwikkelingen in de proeftuinen die soms ook een gevolg zijn van landelijke ontwikkelingen bij de politie.

Wat ten eerste opvalt is dat de districtsrecherche bij de realisatie van de actielijnen feitelijk overal op de achtergrond blijft. Zij ziet volgens geïnterviewden geen taak om actief rechtstreeks contact te onderhouden met de blauwe politiemensen. Soms was er in de deelnemende basisteam in het verleden wel verschil van inzicht tussen de districtsrecherche en het basisteam over wat zij voor elkaar konden betekenen. In Gouda zitten de districtsrecherche en het basisteam in hetzelfde gebouw, wat uitnodigt om af en toe als het nodig is eens bij elkaar binnen te lopen. Het betreft daarbij vooral warme contacten, er zijn in de praktijk geen vaste overleggen of andere meer formele acties om het contact tussen districtsrecherche en het basisteam te onderhouden. In de andere proeftuinen is het contact naar eigen zeggen goed, maar is de districtsrecherche letterlijk op afstand in Amersfoort, in Den Bosch of in Zwolle. En dat maakt het warme, informele contact er niet gemakkelijker op. Het Wandelgangen Informatie Systeem werkt daar al helemaal niet of nauwelijks, omdat DR rechercheurs en politiemensen van het basisteam elkaar veel minder vaak fysiek treffen en elkaar even kunnen aanspreken over een bepaalde zaak.

Ten tweede nemen we overal een taakverzwaring waar van de (voormalige) VVC-teams die zich ooit vooral dienden te richten op de veelvoorkomende criminaliteit. De praktijk van het toewijzen van zaken en de lokale wensen om ook drugs en ondermijning aan te pakken, heeft ertoe geleid dat de VVC-teams zich landelijk richting een heuse teamrecherche aan het ontwikkelen zijn (en soms zelfs zo al heten, zoals in proeftuin Heusden). Er lijkt de afgelopen jaren een neerwaartse druk te zijn geweest van zware opsporingscasussen. De minst zware casussen – die eigenlijk bij VVC zouden horen – worden vervolgens niet opgepakt of naar de gemeente doorgespeeld.

Daarvoor is juist in Rhenen naar eigen zeggen het drugsteam ingericht, om toch ook projectmatig meer zaken te kunnen oppakken.

Daarbij wordt het uiteraard wel de vraag hoe deze teamrecherche zich gaat verhouden tot de districtsrecherche en de DRR. De teamrecherche kan een cruciale rol spelen bij het ontschotten van blauw en grijs, omdat zij (zo nemen we waar in de proeftuinen) vaak wat kortere lijnen heeft met de wijkagenten en daarmee toegang heeft tot opsporingsrelevante gebiedskennis.

Geïnterviewden geven aan dat toewijzingskaders nu vooral op de zwaarte van een delict zitten en zij ervaren dat als erg zwart-wit. Want soms zijn er los van de zwaarte van een zaak andere redenen waarom een zaak beter zou passen bij teamrecherche of districtsrecherche of waarbij samen optrekken wijsheid is. Denk aan een zaak waar gebieds- en subjectinformatie doorslaggevend kunnen zijn.

4.6 Tot slot

In dit hoofdstuk bekeken we de uitvoering van actielijnen rond drie beoogde deeleffecten: de bijdrage van blauwe politiemensen aan opsporing, de samenwerking van de recherche met blauw en de bijdrage van externe partijen aan de opsporing (criminaliteitsbeheersing).

De kernbevinding rondom de bijdrage van blauw aan opsporing is dat er aanwijzingen zijn dat in de proeftuinen sinds de start op punten meer inbreng is van blauw in de opsporing. Op hoofdlijnen blijft deze inbreng echter beperkt tot de wijkagenten. Voor wat betreft de samenwerking van de recherche met blauw merken we op dat de (team) recherche het blauw ook daadwerkelijk intensiever is gaan informeren. Bevinding is echter ook dat er slechts heel af en toe ook echt samenwerking werd gerealiseerd tussen de recherche en de basisteams, op basis van de actieplannen. Denk aan het samen van begin tot eind werken aan een zaak en dan op structurele basis. Het (intensiever) samenwerken en samen optrekken bij casuïstiek leidt er – in elk geval in Gouda – toe dat daadwerkelijk opsporingsinformatie door externe partners (zowel publiek als privaat) wordt gedeeld met de politie. Alleen in Deventer is er aanwijzing dat er *als gevolg van het actieplan* meer wordt samengewerkt met externe partijen. Elders was deze ontwikkeling al gaande.

Deze ontwikkelingen zouden het hoofdeffect (meer en betere opsporingsindicaties) naderbij moeten brengen. Waarover meer in hoofdstuk zes. Toch zullen we zien dat – met name interne – ontschotting wel een noodzakelijke, maar nog geen voldoende voorwaarde is voor meer en betere opsporingsindicaties. Om meer en betere opsporingsindicaties realiseren, zoals bedoeld in dit onderzoek, zijn nabijheid nodig en gebiedskennis.

5 Nabijheid en kennis over de plaatselijke bevolking

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk kijken we naar de uitvoering van de actieplannen, voor zover het gaat om twee beoogde deeleffecten: toegankelijkheid en nabijheid voor plaatselijke bevolking en (gebieds)kennis over de plaatselijke bevolking, om zo ook weer tot meer en betere opsporingsindicaties te komen. Want dat is zoals aangegeven het hoofdeffect. Bij de analyse spitsen we toe op de actielijnen die op die deeleffecten werden ingezet en we gaan per thema in op cruciale momenten. Omwille van het behapbaar en overzichtelijk houden van de analyse, kijken we – zoals ook in hoofdstuk 4 – steeds naar de gemene deler in de actielijnen. Bij elk deeleffect bekijken we wat verder nog is opgevallen (‘bijvangst’) en we ronden af met wat de inzet vanuit de actielijnen uiteindelijk opleverde. Werd het deeleffect ook gerealiseerd?

5.2 Toegankelijkheid en nabijheid plaatselijke bevolking

Vanuit de theoretische basis van het onderzoek is een analysekader ontwikkeld (zie hoofdstuk 1), waarin toegankelijkheid en nabijheid bij de plaatselijke bevolking op drie manieren is geoperationaliseerd. Ten eerste dat politiemedewerkers van de basispolitie en de recherche (periodiek) aanwezig zijn in het gebied. Ten tweede dat ze (structureel) contact met bewoners uit het gebied leggen. Ten derde dat zij benaderbaar zijn voor bewoners uit het gebied. In onderstaande gaan we na hoe de proeftuinen toegankelijkheid en nabijheid bij de plaatselijke bevolking in de praktijk hebben uitgevoerd.

5.2.1 *De uitvoering van de actieplannen: vijf varianten*

Gebiedsgebonden werken is meer dan het voldoende vrijmaken van wijkagenten om in hun eigen wijk aanwezig te zijn. Het gaat er ook om dat andere blauwe politiemensen (van bijvoorbeeld de incidentafhandeling, maar ook de OE’s en de teamleiding) én de recherche gericht zijn op hetgeen op straat plaatsvindt en daar ook zelf aanwezig zijn (en informatie vergaren).

Deze aanwezigheid zorgt ervoor dat politiemedewerkers van verschillende achtergronden meer toegankelijk zijn voor de plaatselijke bevolking. Vanuit de gedachte dat na-

bijheid – onder andere het investeren in netwerken en contacten – ook opsporingsinformatie genereert (proximity policing, zie ook hoofdstuk 1).

In de actieplannen van de proeftuinen blijkt met name te worden gekozen voor het meer aanwezig zijn van wijkagenten in de buurten en op sociale media. Op die manier kunnen de wijkagenten meer in contact komen met burgers en bij hen informatie voor de opsporing vergaren. Nabijheid is hiernaast gezocht door breed (via sociale media) of kleinschalig (persoonlijk richting een melder) met of eigenlijk aan de plaatselijke bevolking te communiceren over opbrengsten van opsporingszaken. Dit zou de kennis over en vertrouwen in de politie kunnen versterken (en via die weg wederom tot meer opsporingsinformatie kunnen leiden). De actielijnen die zijn ingezet kwamen uiteindelijk neer op vijf varianten (zie figuur 5.1) die we hierna per kopje zullen behandelen.

Figuur 5.1: vijf varianten van politie toegankelijk en nabij de plaatselijke bevolking

1. Wijkagent meer aanwezig in de wijk
2. Digitaal contacten opbouwen en onderhouden
3. Vergroten benaderbaarheid voor bewoners
4. Communiceren met burgers over (successen) opsporingszaken
5. Nahoren

5.2.2 *Wijkagent meer aanwezig in de wijk*

Ten eerste hebben alle vier de proeftuinen getracht om meer nabij de burger te komen door de wijkagent meer in de wijk te laten zijn. Tijd voor de wijk is al sinds jaar en dag een probleem binnen de politie. Hoewel in 2012 gesteld is dat een wijkagent 80% van zijn of haar tijd in de wijk moet kunnen zijn, blijkt dit in de praktijk namelijk maar weinig behaald te worden. Zo laat een enquête van de Centrale Ondernemings Raad in 2016 onder 128 wijkagenten zien dat 66% van hen door noodhulp, administratieve taken en horecadiensten te weinig tijd overhoudt voor het werk in de wijk.⁵¹ En de Inspectie van Justitie en Veiligheid concludeert in 2020 hetzelfde:

Wijkagenten worden in middelgrote steden en in landelijk gebied echter vaak ingezet voor andere noodzakelijke taken, zoals noodhulp. Ook zorgt het grote aantal meldingen over personen met verward gedrag voor een flinke belasting van de politie. Dit maakt investeren in de wijk en daar spelende problematiek lastig. Terwijl in de Veiligheidsagenda van het ministerie van Justitie en Veiligheid doelen voor de politie staan als ‘stevige lokale verankering’ en ‘een politie die in verbinding staat met alle bevolkingsgroepen’.⁵²

51 8 juni 2016. Wijkagent te weinig op straat | Nieuws | AD.nl.

52 1-9-20 Voorkomen lokale problemen stukt door overvraagde politie | Nieuwsbericht | Inspectie Justitie en Veiligheid (inspectie-jenv.nl) Inspectie Justitie en Veiligheid.

Een soortgelijk beeld kwam bij de voormeting uit de proeftuinen naar voren. Zo gaf een wijkagent uit Deventer tijdens de startmeting aan dat sommige wijkagenten het gevoel hebben de controle en band met de wijk kwijt te zijn sinds de Nationale Politie. Hij geeft aan dat de beoogde 80-20-verdeling echt (ruim) niet gehaald wordt. Deze wijkagent benoemde dat hij laatst een dagje echt tijd vrijmaakte om de wijk in te gaan en toen meteen twee interessante gesprekjes had. 'Hoe meer tijd ik krijg voor de wijk, hoe beter alles gaat werken'.

En in proeftuin Heusden vertellen de wijkagenten dat het in de diensten zoeken is naar mogelijkheden om contact met sleutelpersonen te leggen. Ze geven aan dat er vaak te weinig tijd voor is en dat veel tijdsinvestering nodig is om echt een goede vertrouwensrelatie op te bouwen. Ze stellen dat als een wijkagent (veel) op de noodhulp zit, gesprekjes lastig zijn: je hebt een collega bij je (dat vermindert vertrouwelijkheid gesprek) en je moet in de buurt van de auto blijven.

Gezien bovenstaand geschetste problematiek van wijkagenten met (te) weinig tijd is het niet verwonderlijk dat bij het streven naar meer toegankelijkheid en nabijheid van de plaatselijke bevolking het meer aanwezig zijn in de wijk door de wijkagent als doel is opgenomen. De proeftuinen benoemen dat de primaire focus van wijkagenten betrokkenheid en contact met burgers is. De wijkagent sluit meer bij plaatselijke evenementen in de wijk aan (lokale festivals of de wekelijkse markt) en gaat langs bij bepaalde groepen (bijvoorbeeld bij de moskee, vrouwen haakgroep of drugsverslaafden). Maar het gaat ook simpelweg op straat aanwezig zijn, het zogenaamde 'praatje pot' maken met bewoners.

'Een van de doelen van de wijkagent is om een goede relatie op te bouwen met de buurtbewoners. M. doet dat heel goed en wordt vaak ook niet gezien als één van hun (de politie). Als M. een rondje maakt door de wijk, wordt vaak naar hem gezwaaid en is er niks aan de hand, maar als een andere agent door de wijk rijdt, verdwijnen ze allemaal van de straat.' (Wijkagent, eerste meting, Heusden)

'Fijn dat hij met het projectteam is gestart. Want door de stap te zetten en actief hiermee bezig te zijn heeft hij zijn informatiepositie in de wijk vergroot. Hij zocht bijvoorbeeld fysiek contact met de junkies: 'praatje pot', het ijs breken, smalltalk. Op deze manier kreeg hij meer verbinding met deze junkies. De verklaaringsbereidheid werd hierdoor groter, want enkel met telefooncontact is deze niet hoog.' (Rechercheur, tweede meting, Gouda)

'Ik probeer de markt mee te pakken en zichtbaar te zijn bij bijvoorbeeld de supermarkt en aanwezig bij overleggen over jeugd, voetbal, etc. Vóór corona stond ik één keer per maand op de markt voor een spreekuur, maar dat is nu wel lastiger. Burgers spreken mij nu aan of sturen een mailtje of een appje. Daarnaast ben ik ook bij de kerken aanwezig.' (wijkagent, tweede meting, Rhenen)

De proeftuin Rhenen laat (met name in 2020) de wijkagent meer in de wijk zijn door het invoeren van zelfroosteren voor wijkagenten, zo hebben zij meer invloed wanneer zij in hun wijk willen zijn. Ook worden wijkagenten ‘wel eens boven de sterkte gepland’ waardoor zij meer diensten fysiek aanwezig kunnen zijn binnen hun gebied. Algemene opvatting is dat fysieke aanwezigheid in de gebieden een enorme bijdrage levert aan het verwerven van vertrouwen en informatie positie.

Hoewel er positieve ontwikkelingen in de proeftuinen zijn in de aanwezigheid van wijkagenten in de wijk sinds de start van de proeftuin (doordat zij hier meer tijd voor gekregen hebben), spreken sommige geïnterviewden zich hier nog steeds negatief over uit. Zij geven onder andere aan dat het aantal dagen waarin zij vrijgemaakt zijn voor de wijk beperkt is en dat er te veel (administratie) werk belemmerend werkt.

‘Ik krijg te weinig tijd. In 16 dagen draai ik 6 nachtdiensten. Ik kan dan maar 1,5 dag in de week in de wijk zijn. En als ik geen wijkdiensten draai, dan moet ik eerst weer bijlezen. Ook is er tijdsgebrek. Ik ben te weinig in Keizerslanden en blauw is er ook te weinig. Wijkagent moet 80/20 in de wijk zijn. Dus dat zouden dan drie van de vier diensten moeten betreffen en hij heeft er 2 per week en dat is gewoon te weinig.’ (Wijkagent, eerste meting, Deventer)

‘De stapel papieren is ontzettend groot, veel wegtypen. Hierdoor hebben de jongeren geen tijd meer om naar H. toe te komen in de week. Al zouden ze het willen, dan is er geen tijd voor. Schaadt de informatiepositie van de politie, je raakt het contact met je burgers kwijt. Aangifte niet meer contactmoment, maar via internet. D.: Je kan niet meer een goede wijkagent zijn, terwijl je dat wel wil. Wat heb je nodig? Tijd, je eigen werk kunnen doen en niet de hele tijd bij anderen inspringen.’ (Wijkagent, eerste meting, Rhenen)

Teamrecherche op afstand

De interviews laten zien dat zowel qua actielijnen (dus het gestelde doel) als qua uitvoering aan het gebiedsgerichte werken vrijwel zonder uitzondering door wijkagenten inhoud wordt gegeven. Niet door de (team)recherche en noodhulpagenten. Die komen wel in de wijk, maar op een specifiek moment: bij een melding (noodhulp) of voor een plaats delict of buurtonderzoek (recherche).

‘Kern van het wijkagentschap is contact met burgers. Ze hebben elke dag contact met burgers. Ook als ze via de 0900-lijn een melding maken willen ze nog even praten met de wijkagent. De wijkagenten kennen de wijkbewoners en weten ook met wie het niet goed gaat. Ze zijn de meest laagdrempelige collega’s van de politie om te benaderen voor de burgers.’ (Eerste meting, Gouda)

Meerdere redenen komen naar voren waarom de VVC weinig tot niet in de wijk aanwezig is:

‘Tijd- en capaciteitsgebrek en het “liever niet achter hun bureau weggaan” bijvoorbeeld. Hiernaast vinden veel geïnterviewden het ook niet de taak van de VVC om in de wijk te zijn en zien hiervan weinig meerwaarde. De recherche ging de straat niet op en nu nog steeds niet tenzij er een plaats delict is.’ (Deventer)

‘VVC is in principe niet in de wijk. Vijfennegentig procent van de VVC heeft in de noodhulp gezeten in Gouda, dus die weten wel wat over de wijken. Er is natuurlijk nieuwe jeugd en er zijn nieuwe uitdagingen in de wijk. Maar er is geen tijd voor. Ik kom zelfs aan mijn eigen werkzaamheden niet toe. Dat geldt voor de hele afdeling. Ze kunnen de keuze maken om dat wel te doen, maar dan moeten er andere keuzes gemaakt worden voor wat er niet meer gedaan wordt.’ (VVC, eerste tussenmeting, Gouda)

‘Ik ben niet bezig met de demografie van hoe zijn wijk in elkaar zit. Er wordt een aangifte gedaan en die zaak handelt hij af. Het maakt hem dus helemaal niet uit waar iemand vandaan komt, omdat ze niet zo werken. Het gaat er voornamelijk om of iemand een strafbaar feit pleegt. Wanneer is het wel zinvol om kennis te hebben van de wijk? Het ligt eraan of het probleem waar het vandaan komt wijkgerelateerd is. Als het een ordinaire vechtpartij is, dan maakt het mij niet uit wat ze van de wijk weten. Je hoort van iemand af te blijven en dan maakt het niet uit van welke wijk hij komt.’ (VVC, derde tussenmeting, Gouda)

‘De vijf rechercheurs gaan niet in de wijk in om er te zijn en ze kunnen ook niet de hele dag meldingen op het scherm bijhouden. Ik ben al blij als ze zaken wegpoetsen. Voor de wijk hebben we wijkagenten. Maar het zou heel mooi zijn als ze wel eens de straat op zouden kunnen. Ze kunnen ook even komen kijken als er wat gebeurt.’ (VVC, tweede tussenmeting, Deventer)

Zij leggen in interviews niet of nauwelijks het verband tussen aanwezigheid van rechercheurs in de wijk (‘zelf in de wijk gaan kijken en rondvragen’) en het vergroten van de kans op opsporingsindicaties. Zij laten dat liever over aan hun blauwe collega’s. Enkele uitzonderingen zien meerwaarde van meer aanwezigheid in de wijk van rechercheurs, in relatie tot opsporingsindicaties.

‘Het gebeurt wel maar het is heel persoonsafhankelijk. Gevoel van veiligheid achter het bureau, minder kwetsbaar? Je zal in contact moeten treden met mensen. In eigen omgeving krijg je meer informatie dan dat je ze naar het bureau haalt en hier dingen doet.’ (VVC, tweede meting, Gouda)

‘Eigenlijk zijn nu alleen de wijkagenten en de noodhulp aanwezig in de wijk. De VVC zit meer aan het einde van de rit, waardoor ze een afdelunit zijn. Het zou mooi

zijn als ze meer op het opsporen zouden zitten en echt de straat op gaan.’ (VVC, eerste meting, Rhenen)

‘De noodhulp heeft niet echt verbinding met Achterberg; daar rijden ze alleen doorheen als ze een melding hebben. Het beeld bestaat dat in Veenendaal alles gebeurt en niet in Achterberg, waardoor het lastig is om ze naar Achterberg te brengen. Achterberg is zo klein; daar moet je even de supermarkt in of bij de supermarkt gaan staan. De VVC’ers komen nooit in de wijk. Het lukt hen te weinig om leuke gesprekken te voeren met mensen in de wijk. Terwijl dit heel waardevol is.’ (Wijkagent, eerste meting, Rhenen)

Momentum pakken

Tot slot is goed om te benoemen dat in proeftuin Deventer – met het deeleffect van de proeftuin in het achterhoofd (meer nabij de bevolking) – enkele specifieke situaties in de wijk hebben gebruikt om hun positie te verbeteren. Het ging bij beide situaties om een ietwat grootschaliger conflict tussen bewoners, waarin de wijkagent een mediërende rol heeft opgepakt (en daarmee wat voor de bewoners heeft kunnen betekenen). Hierdoor had hij in het vervolg van het incident meer ‘ingangen’ in de wijk en dus een betere informatiepositie.

Casus 1: Molukse gemeenschap

De wijkagent heeft een grote Molukse gemeenschap in zijn buurt waarin ruzie was ontstaan tussen twee burens. Er waren onderling al langer spanningen tussen deze burens en op een bepaalde dag is dat geklapt. Over en weer was er vervolgens sprake van vernieling en geweldplegingen, waarna er acht mensen aangehouden zouden gaan worden. Dat kwam ter ore van de andere Molukse buurtbewoners en zij riepen elkaar op naar de locatie van het incident te komen. Deze mensen kwamen niet ter plaatse om de politie tegen te houden, maar om hun familie te beschermen. Dat de politie ter plaatse was om mensen aan te houden was geen probleem. Dat de zoon van een prominent figuur aangehouden zou worden en dat de gemoedstoestand bij de aanwezigen opgelopen was zorgde echter wel voor veel spanning. ‘Er was een mengeling van familieleden, oude vetes en sensatiezoekers.’ Er stonden op een gegeven moment zo’n 200 mensen uit de Molukse gemeenschap voor het huis, en ook hooligans van Go Ahead Eagles waren aanwezig om te vechten. De wijkagent was ook ter plaatse en zag in de menigte een goede bekende uit de wijk en hij liep naar hem toe. De man zei tegen de wijkagent: ‘Hier wordt helemaal niemand aangehouden, en als dat wel gebeurt, dan komt er oorlog.’ Het was de wijkagent duidelijk dat dit vanuit emotie werd gezegd. Op dat moment kwamen er ook nog hooligans van de Eagles bij en dreigde het helemaal uit de hand te lopen. De wijkagent heeft vervolgens deze man tot rust kunnen krijgen door hem te vertellen dat er in het verleden ook onrust was in de buurt en dat ze dat echt niet nog eens wilden. Dat ze keihard werken aan de goede naam van de buurt en dat dit dan niet helpt. Het feit dat de wijkagent goede ingangen had in de Molukse gemeenschap heeft deze ruzie weten te sussen. Dit heeft hem tevens een opstapje gegeven

om zich meer te mengen in de Molukse wijk en -vereniging. Voor de contacten van de wijkagent is het goed dat dit gebeurde. Later hoorde de wijkagenten dat een van de twee gezinnen gaat verhuizen waardoor het nu rustiger zal gaan worden in de wijk.

Casus 2: Ruzie ‘arbeidersfamilie’

Er was sprake van ruzie tussen twee ‘arbeidersfamilies’ en dat zorgde voor onrust in de wijk. De wijkagent is zich hierin gaan mengen en ‘dat ging soepeltjes’. Het werd weer rustig en vervolgens had de wijkagent naar eigen zeggen meer ingang in de wijk. De wijkagent kon zich ‘presenteren in zijn rol’, de boel managen en een ingang creëren. Dus als je terugkijkt: er moet wat gebeuren, het liefst wat groots waardoor zij er in kunnen stappen en zichzelf kunnen presenteren. Eigenlijk moeten ze nodig zijn.

Het gaat hier om het ‘voor wat hoort wat’-principe, de politie doet wat voor de burgers in de hoop dat de burger op een later moment wat voor de politie terugdoet. Dit principe heeft een Heusdense collega ook gehanteerd, zie onderstaand citaat.

‘Hij deed ook ooit wat voor iemand waarvan zijn scooter was gestolen en heeft diezelfde man aan bewindvoering geholpen. Heel soms komen er anonieme meldingen binnen waarvan M. denkt dat het van hem af komt, maar dat weet hij niet zeker. Hij vindt de band nu nog niet sterk genoeg om het rechtstreeks te gaan vragen. Hij doet zijn best om banden te kweken, benaderbaar te zijn en gezien te worden.’ (OE-wijk, tweede meting, Heusden)

Wijkagent te nabij?

Uit het eerdere onderzoeksrapport *Horen, Zien en Zwijgen* komt als empirische bevinding dat de politie soms ook te nabij de bevolking kan zijn. Denk aan de wijkagent die heel goed is ‘aangesloten’ op de lokale bevolking/gemeenschap, maar dan ook moeite heeft met het prijsgeven van (voor opsporing) relevante informatie. Alleen in proeftuin Gouda lijkt hier mogelijk sprake van te zijn. Een wijkagent blijkt moeite te hebben met het delen van informatie met de recherche, onder het mom van ‘ik wil vooral een hulpverlener zijn’. In de andere proeftuinen hebben we van een ‘te nabije’ wijkagent geen aanwijzingen gezien.

Resumé

Hoewel wijkagenten in vergelijking tot de start van de proeftuin meer aanwezig (kunnen) zijn in de wijk, blijft het een strijd om hier voldoende tijd voor te behouden. Wanneer deze tijd geïnvesteerd kan worden, blijkt dit wel echt op momenten tot meer informatie vanuit de burger te leiden. Geen enkele proeftuin heeft ingezet op het meer aanwezig zijn van de (team)recherche in de wijk. Rechercheurs leggen in interviews niet of nauwelijks het verband tussen aanwezigheid van recherche in de wijk (‘zelf in de wijk gaan kijken en rondvragen’) en het vergroten van de kans op opsporingsindicaties. Zij laten dat liever over aan hun blauwe collega’s.

5.2.3 *Digitaal contacten opbouwen en onderhouden met de wijk*

Ten tweede hebben proeftuinen beoogd op een digitale wijze contacten met de plaatselijke bevolking op te bouwen en te onderhouden, mede omwille van het genereren van opsporingsinformatie. Bij vrijwel alle proeftuinen stond het gebruik van de digitale communicatiewijze nog in de kinderschoenen bij de start van de proeftuin. Het gaat om het gebruiken van Facebook, Instagram en Twitter om in contact te komen met bewoners. De wijkagenten volgen bewoners en delen informatie over de eigen bezigheden. In verschillende gevallen hebben de inspanningen op sociale media gedurende de proeftuin voor (opsporings)informatie vanuit burgers gezorgd. Zo geeft een wijkagent uit Rhenen aan dat er veel gechat wordt via Instagram. En dat een dergelijke mogelijkheid zeker in een gesloten gemeenschap meerwaarde heeft, omdat het daar moeilijk is om elkaar op straat aan te spreken.

‘Social media een middel om in contact te komen met gesloten gemeenschappen? Ja, wij volgen ze en ze volgen ook terug. Ze lezen mee. Ik ging met oud en nieuw bijvoorbeeld met de Achterbergers op de foto die aan het karbietschieten waren. Dat wordt wel gelezen, dat vind ik wel erg gaaf.’ (Wijkagent, eindmeting, Rhenen)

‘We hebben veel samengewerkt met toezicht en we zijn met heel veel actief geworden op Instagram. Jeugdagent ook, hij was bij jongerenwerk en werd door een van de heftigste groepen hier opgewacht (ze hadden op Insta gezien dat hij daar was) omdat ze met hem wilde praten. Er zijn vijf wijkagenten die een account zijn gaan starten en daardoor doen ze mooie contacten op. Het is echt laagdrempelig. Zij posten dan dat ze met de fiets de wijk in gaan en dan krijgen ze berichtjes of ze even ergens langs willen komen. Het is van de lange adem om hier echt opsporingsinformatie te krijgen (dat gebeurt nu dus nog niet, zover C. weet tenminste) maar de lijntjes zijn korter en de agenten zijn beter bereikbaar, dus dat is positief voor de meldingsbereidheid.’ (OE, derde tussenmeting, Deventer)

Het verschilt overigens per proeftuin, of eigenlijk per persoon, in hoeverre men poogt en erin slaagt om via social media contact te leggen met de plaatselijke bevolking. Dit hangt met name af van expertise en affiniteit. Social media worden gebruikt om laagdrempeliger bereikbaar te zijn. Zo kan een burger een melding maken op Instagram of Facebook of een whatsapp-bericht sturen. Maar social media wordt ook ingezet om het contact met burgers te zoeken: jongeren via Instagram en ouderen via Facebook:

‘Dagelijks wat posten op social media om het contact met de burger niet weer kwijt te raken.’ (Wijkagent, tweede tussenmeting, Rhenen)

‘Ik besef dat ik meer met social media moet gaan doen maar ik stel het steeds uit. Dat ligt dus aan mij.’ (Wijkagent, derde tussenmeting, Deventer)

‘Social media was een beetje ingekakt. Je bent altijd afhankelijk van mensen die dat leuk vinden om te doen. Er waren er weer wat weggegaan, uitgestroomd. Vervolgens kwam er een nieuwe collega bij uit het Haagse die al verstand had van social media. Zij heeft een Instagramaccount opgestart en dat draait nu aardig. Ook successen die gevierd worden, worden gedeeld.’ (Wijkagent, tweede tussenmeting, Rhenen)

In verschillende proeftuinen komt naar voren dat het digitale contact met bewoners voor meer informatie vanuit deze bewoners naar de politie toe zorgt. Respondenten noemen het een laagdrempelige wijze voor burgers om contact met de politie te krijgen.

‘Wijkagenten zijn meer actief geworden op social media. Bij diegenen die al actief zijn is te zien dat er makkelijker contact wordt gelegd met (bepaalde) burgers en dat het soms waardevolle informatie oplevert. Voorbeeld is een wijkagent die op Insta had gezet dat hij bij jongerenwerk langsging en daar werd opgezocht door één van de heftigste jeugdgroepen uit zijn wijk die iets met hem wilden delen. Er zijn vijf wijkagenten die een account zijn gaan starten en daardoor doen ze mooie contacten op. Het is echt laagdrempelig. Zij posten dan dat ze met de fiets de wijk in gaan en dan krijgen ze berichtjes of ze even ergens langs willen komen. Het is van de lange adem om hier echt opsporingsinformatie uit te krijgen, maar de lijntjes zijn korter en de agenten zijn beter bereikbaar, dus dat is positief voor de meldingsbereidheid.’ (Deventer)

‘Er komt via social media heel erg veel informatie binnen.’ (Wijkagent, tweede tussenmeting, Deventer)

‘Ik ben redelijk actief op Instagram. Ik heb daar laagdrempelig contact met mensen. Mensen komen daar ook met informatie. Ik ben hoofdbeheerder van het account. Voor de burger is er één aanspreekpunt van Instagram en daardoor wordt een vertrouwensband gecreëerd.’ (Wijkagent, derde tussenmeting, Rhenen)

Overigens is een enkeling minder positief over het gebruik van social media. Eén geïnterviewde geeft aan dat veel delen vanuit de politiewereld met burgers ervoor kan zorgen dat burgers zich minder veilig gaan voelen. Een andere geïnterviewde benoemt – ondanks zijn eigen activiteiten op Instagram – toch (en met name in coronatijd) de voorkeur te geven aan persoonlijk contact.

‘Sommige wijkagenten zijn actiever op de sociale media dan anderen. Ik heb hier niet zoveel mee. Ik ben ervan overtuigd dat het goed is om de politiewereld te delen, maar denk wel dat het een negatief effect heeft op het veiligheidsgevoel. Als je ziet dat er in jouw buurt allemaal drugscriminelen worden gepakt, neemt het veiligheidsgevoel af. Een vet filmpje waar je een boef in de boeien slaat, slaat misschien wel aan, maar wil je niet zien over je eigen buurt.’ (Wijkagent, tweede tussenmeting, Gouda)

'Ik ben heel actief op Instagram, nu ook tijdens de intelligente lockdown. Mensen blijven mij benaderen via Instagram. Maar ik vind het juist in deze tijd belangrijker om bij mensen langs te gaan. Ik bel dan mensen op met de vraag of ik langs mag komen. Face-to-face geeft een beter beeld van de situatie dan online communicatie.'
(Wijkagent, derde tussenmeting, Gouda)

Resumé

In de proeftuinen is over het algemeen sprake van een toename van gebruik van social media om in contact te komen en blijven met burgers – als onderdeel van het actieplan – en dit lijkt reeds vruchten af te werpen: opsporingsinformatie op te leveren. De interviews laten wel zien dat de mate waarin dit gebeurt wel sterk persoonsafhankelijk is. Het hangt af van met name de affiniteit van een agent of hier wel of niet veel tijd en aandacht aan wordt besteed. Hiernaast valt op dat het vrijwel uitsluitend wijkagenten betreft die de digitale contacten onderhouden.

5.2.4 **Vergroten benaderbaarheid voor bewoners**

Lijfelijk aanwezig zijn in de wijken (zoals aan de orde gekomen in 5.2.1) leidt niet per definitie tot meer benaderbaarheid voor bewoners. Stel bijvoorbeeld dat een agent niet of nauwelijks zijn auto uitkomt of niet uit zichzelf praatjes met burgers maakt, dan is de nabijheid – ondanks de aanwezigheid – beperkt. In met name proeftuin Rhenen worden verschillende manieren ingezet om meer benaderbaar te zijn voor de plaatselijke bevolking. Zo beoogt een wijkagent uit Rhenen wijkagenten herkenbaar te maken door een foto te plaatsen in de plaatselijke krant. Hij stelt dat hierdoor wijkagenten een aanspreekpunt voor een bepaald gebied worden, dat burgers weten wie ze kunnen aanspreken van de politie.

En in proeftuin Rhenen wordt (sinds de zomer van 2020) soms een bus (Mercedes Sprinter) ingezet om meer contact met de plaatselijke bevolking te leggen. Deze bus – die met name door wijkagenten gereden wordt – wordt neergezet bij wisselende plekken, zoals een markt of een supermarkt. Het doel is laagdrempeligheid te creëren. Zo delen ze bijvoorbeeld bij een winkelcentrum kleurplaten uit, om in contact te komen met ouders.

'Met de bus wordt de zichtbaarheid in de wijk vergroot. Mensen ervaren laagdrempeligheid, ervaren blauw in de wijken en straten dus het veiligheidsgevoel gaat omhoog. Ze begrijpen dat er nu echt wat mee gedaan wordt.' (Wijkagent, derde tussenmeting, Rhenen)

In de bus zit een mobiel kantoor, waarmee meldingen gereden kunnen worden, maar de bus kan ook ergens een tijdje stilstaan (bijvoorbeeld om een gesprek achter gesloten deuren te voeren en/of een aangifte op te nemen). Het is een soort pop-up bureau.

Tot slot is meer op de fiets, motor of e-bike de wijk in gaan een manier waarop sommige wijkagenten meer zichtbaar en makkelijker aanspreekbaar proberen te zijn voor bewoners.

‘Ik probeer vaak aanwezig te zijn in de wijk, al heb ik daar maar hooguit twee dagen in de week de tijd voor. Het beste werkt: te voet en op de fiets, dus dat heb ik ook echt in gang gezet de laatste tijd.’ (Wijkagent, voormeting, Oudheusden)

‘Misschien ben ik ook minder bereikbaar in een auto dan als ik op de fiets zou gaan. Maar dat doe ik niet. Ik ga te voet of in de auto. Voor fietsen ben ik niet gemaakt.’ (Wijkagent, voormeting, Gouda)

Resumé

Met name bij de proeftuin Rheden hebben ze wijkagenten ingezet voor meer benaderbaarheid voor burgers. Ten eerste door het plaatsen van foto's van wijkagenten in de plaatselijke krant. Ten tweede door met een bus de wijken in te gaan. Dit leverde op dat bewoners wat gemakkelijker nieuwtjes deelden en een praatje aanknoopten, en heel af en toe leverde deze werkwijze ook opsporingsinformatie op. Hoewel de werkwijze met de bus in – specifiek – Achterberg juist nog niet tot meer en betere opsporingsinformatie heeft geleid. Die gemeenschap is digitaal beter te ontsluiten (want anoniemer) dan met een voor iedereen zichtbare politiebuis waarvan het de bedoeling is dat burgers er bij gaan staan of in gaan zitten om met de politie te praten.

5.2.5 *Communiceren met burgers over (successen) opsporingszaken*

Ten vierde hebben proeftuinen getracht nabijheid te creëren naar de plaatselijke bevolking door breed naar hen te communiceren, via verschillende socialemediakanalen en buurtbijeenkomsten, over eventuele successen in opsporingszaken. Het delen van succes wordt dan verondersteld tot meer aanleveren van opsporingsinformatie door burgers te leiden. Zo heeft een proeftuin zich als doel gesteld iedere aanhouding in relatie tot woninginbraken en drugshandel actief te delen via Facebook, Instagram en Twitter, met daarbij een oproep naar aanvullende informatie of gericht preventieadvies. Zij geven aan dat het van belang is als politie zichtbaar te zijn. ‘Burgers willen alleen melden als het zin heeft. En als je laat zien dat dingen zijn aangepakt dan willen ze vaker ook wel melden.’ Geïnterviewden van proeftuin Deventer geven aan het gevoel te hebben dat er meer meldingen binnenkomen. Dat kan echter ook met andere actielijnen – zoals digitaal contact of meer aanwezigheid in de wijk – te maken hebben. In de andere proeftuinen was niet duidelijk of het op deze wijze communiceren met burgers over opsporingszaken ook echt meer meldingen oplevert.

‘Wijkagenten krijgen de rol: succesverhaal delen met de bewoners. Woninginbreker zit vast en het veiligheidsgevoel verhoogt.’ (Wijkagent, voormeting, Gouda)

'Kleine successen vieren!!! Hartstikke leuk om een winkeldief te pakken. Successen delen via de social media.' (Wijkagent, derde tussenmeting, Gouda)

Naast het breder communiceren over opsporingszaken zetten proeftuinen in op het beter contact houden met de melders van een zaak. Het is van belang aan een (niet-anonieme) melder terug te koppelen wat er met zijn of haar melding is gebeurd. Dat vertrouwen in de afhandeling van de overheid bijdraagt aan de meldingsbereidheid van burgers blijkt ook uit eerder onderzoek in Brabant-Zeeland (Broekhuizen e.a. 2018).

'We streven ernaar zo veel mogelijk te doen met meldingen van burgers, zeker nu er (nog) meer capaciteit is. Soms is de informatie te beperkt om direct op te acteren. Dan kiezen we er voor toch zichtbaar langs de deur te gaan, dingen kapot te maken, zodat de meldende bewoner kan zien dat er wat mee gedaan wordt. Of ze proberen met hun partners iets via bewoning en civielrecht. Het streven is binnen drie maanden op elke melding te reageren. Er is ook een collega bezig met een protocol aangaande MMA-meldingen: een werkwijze hoe daar mee om te gaan. Er bleef heel veel informatie hangen.' (OE, derde tussenmeting, Deventer)

'Drugsvangsten delen. Je ziet dat mensen daarop reageren. Je ziet dat er wat met die informatie gebeurt. Ik ga het soms ook gewoon kapot maken. Mensen hebben gezien dat de politie aan de deur is geweest. Er was een sekswerkster thuis, en er waren contacten maar niet in de zin van drugs. Dus dan weten mensen dat er wat is gedaan en kan je toch op die manier een terugkoppeling/reactie geven.' (Wijkagent, tweede tussenmeting, Deventer)

In één proeftuin – Deventer – wordt specifiek benoemd dat het delen van successen met burgers ertoe leidt dat er meer informatie vanuit hen komt.

'Het delen van drugsvangsten in Deventer werkt: je ziet dat mensen daarop reageren, dat meldingen toenemen. Bewoners zien dat er wat met die informatie gebeurt en dan verbetert de informatiepositie van de politie.' (OE, derde tussenmeting, Deventer)

Resumé

In verschillende proeftuinen zijn in de afgelopen periode successen in de opsporing met burgers gedeeld, bijvoorbeeld via social media en op wijkbijeenkomsten. Met name in proeftuin Deventer is hiernaast ingezet op het (zichtbaar) oppakken van (MMA-)meldingen en het terugkoppelen naar niet-anonieme melders. De recherche is daarbij vooral op de achtergrond. Het zijn vooral de blauwe politiemensen die deze categorie actielijnen invulling geven.

5.2.6 *Nahoren*

Ten vijfde is in één proeftuin in het actieplan een actielijn gericht op nahoren opgenomen. Tijdens contactmomenten met een burger (bijvoorbeeld tijdens een aangifte of verhoor) zouden burgers door de teamrecherche (of door de verhorende blauwe politiemensen) bevraagd worden op de thema's waar de proeftuin zich op richt.

'Promotiecampagne intern om meer te doen aan "Na-horen": iedere inwoner uit de wijk die op straat, tijdens een aangifte of verhoor in contact komt met de politie wordt aansluitend bevraagd op (aanvullende) kennis over de relevante thema's drugs, woninginbraken en drugs in horeca (VVC, tweede tussenmeting, Gouda).

'B. doet aan na-horen op zijn eigen manier. Wanneer hij iemand ziet waarvan hij weet dat die persoon laatst aangifte heeft gedaan, vraagt hij hoe dat gegaan is. Dat is persoonlijker en minder intensief (persoon hoeft niet naar het bureau), het geeft een oprechtere band.' (Wijkagent, tweede tussenmeting, Gouda)

De promotiecampagne met betrekking tot nahoren is echter gestopt. Doel van de desbetreffende proeftuin was om meer informatie te krijgen. Maar ze kwamen erachter dat er eigenlijk al informatie genoeg lag – of bijna teveel – om mee aan de slag te gaan.

'Ze barsten van de informatie en hebben tot 2030 aan projectonderzoeken op de plank. De TCI kan binnen een week deze informatie weer actueel krijgen. Over iedereen die ze aan willen pakken hebben ze al startinformatie.' (VVC, derde tussenmeting, Gouda).

Resumé

Hoewel oorspronkelijk het doel in één proeftuin, is het nahoren van burgers uiteindelijk niet tot stand gekomen, vanwege reeds een surplus aan informatie. Vermeldenswaard is desalniettemin dat dit de enige actielijn is waarbij de recherche wat prominenter naar voren komt. De andere actielijnen zijn vooral 'blauwe inspanningen'.

5.2.7 *Wat het oplevert*

De proeftuinen hebben met de hiervoor besproken varianten van acties aangestuurd op meer toegankelijkheid en nabijheid bij de plaatselijke bevolking. In deze subparagraaf vatten we de resultaten samen. Daarmee bedoelen we waargenomen resultaten die relevantie hebben voor het beoogde deeleffect:

- Hoewel er enige toename is in de aanwezigheid van wijkagenten in de wijk blijft dit een wankel punt. Elk moment – bij krapte bij de noodhulp of een demonstratie bijvoorbeeld – kan er weer van deze tijd afgesnoept worden. En ook de administratieve lasten blijven op de wijkdrukken. Dit terwijl wel blijkt dat aanwezigheid daadwerkelijk tot meer informatie kan leiden.

- De digitale contacten met de plaatselijke bevolking zijn toegenomen, met name van de wijkagenten. Hierdoor komt er meer informatie van burgers binnen. De mate van socialmediagebruik blijft echter persoonsafhankelijk.
- Met name in Rhenen zijn er acties ingezet om meer benaderbaar te zijn voor burgers: foto's van wijkagenten in de plaatselijke krant en met de bus op wisselende plekken de wijken in.
- In alle proeftuinen is gestreefd naar meer nabijheid en informatie uit burgers door het communiceren van successen in de opsporing. Met name in Deventer is hiernaast ingezet op meer oppakken van meldingen van burgers en hen hierover (zover mogelijk) terugkoppelen.
- Tot slot is nahoren, doel in één proeftuin, vanwege reeds een grote hoeveel informatie, niet tot stand gekomen.

Kernbevinding

De acties die in de proeftuinen zijn ingezet om meer nabij de plaatselijke bevolking te zijn, zijn aan de ene kant gericht op het faciliteren van een door de burger geïnitieerd contact: door bereikbaar en beschikbaar te zijn – zowel op straat als digitaal én op cruciale momenten (in het kader van nahoren) kan de burger de politie makkelijk (laagdrempeelig) benaderen. Aan de andere kant gaat het om vanuit de politie geïnitieerd contact met burgers: terugkoppeling op melding of aangifte, het delen van successen en berichten via social media.

Wat opvalt, is dat de focus bij deze bereikbaarheid en contacten van burgers sterk op de wijkagent gericht is. De meeste deelnemers aan de proeftuin geven aan dat dit echt de taak en verantwoordelijkheid van de wijkagent is én dat de (team)recherche hier (een uitzondering daargelaten) echt geen tijd voor heeft. Sommigen geven aan dat door krapte – capaciteitsgebrek – ze al blij zijn als de wijkagent voldoende tijd heeft om in de wijk te zijn.

Hoewel gebiedsgericht werken ook inhoudt dat naast de wijkagenten de (team)recherche en noodhulpagenten geregeld in de wijk aanwezig zijn – toegankelijk en nabij burgers – is dit in geen enkele proeftuin als doel gesteld. Ze komen wel in de wijk, maar op een specifiek moment: bij een melding (noodhulp) of voor een plaats delict of buurtonderzoek (recherche).

Hierop reflecterende vanuit het analysekader (gebaseerd op een theoretisch kader), kan gesteld worden dat – in meer of mindere mate – alle drie de onderscheiden onderdelen van nabijheid en toegankelijkheid bij de proeftuinen de aandacht hebben gekregen: aanwezig zijn, contact met bewoners leggen en benaderbaar zijn. Dit alles is echter alleen bij de basispolitie komen te liggen, niet bij de recherche.

Bij de proeftuinen lijkt er vervolgens sprake van meer toegankelijkheid en nabijheid van wijkagenten bij de plaatselijke bevolking. Verschillende acties hebben hiertoe bij-

gedragen. Bijvoorbeeld het in de wijk zijn, op specifieke momenten (tijdens een incident) en plekken (bijvoorbeeld een markt) en manieren (bijvoorbeeld met een bus). Maar ook het gebruik van social media en het communiceren over successen in de aanpak van criminaliteit.

5.3 Kennis over de plaatselijke bevolking

De veronderstelling is dat meer kennis over de plaatselijke bevolking – zeker in een gesloten gemeenschap – gaat leiden tot een betere informatiepositie.

Uit ons eerdere onderzoek naar zogeheten gesloten gemeenschappen bleek immers dat dit soort ‘gebiedskennis’ doorslaggevend kan zijn bij de opsporing. Politie mensen zijn geholpen met kennis over de lokale normen en zeden om niet alleen te snappen hoe in een gemeenschap de hazen lopen, maar daar bij politiewerk – waar mogelijk – ook gebruik van te kunnen maken. Het eerder afgeronde onderzoek toonde aan dat ‘lokale kennis macht is’ en dat goed lokaal politiewerk – met gevoel voor overdrijving – soms ook een beetje neerkomt op heemkunde. Het is belangrijk om tot op bepaalde hoogte de lokale historie en zeden te kennen. Dat helpt bijvoorbeeld ook heel praktisch bij het aannemen van een bepaalde houding (bijvoorbeeld tijdens een verhoor om iemand te laten verklaren) of het goed kunnen timen. Denk bij timing aan de verdachte uit een hechte gemeenschap die heel bewust buiten het zicht van de gemeenschap wordt aangehouden of de kennis over op welke momenten de kans het grootst is dat personen melden of verklaren.

In het analysekader (gebaseerd op het theoretische kader, zie hoofdstuk 1) hebben we kennis over de plaatselijke bevolking nader gespecificeerd. Het gaat erom dat politiemedewerkers van de basispolitie en de recherche kennis hebben over de bevolking in het werkgebied en hun leefwereld en deze kennis inzetten bij het politiewerk. Hierbij worden – samengevat – verschillende kenniselementen onderscheiden:

1. kennis over de bevolkingssamenstelling (zoals leeftijd, herkomst en financiële situatie);
2. kennis over de buurt als geheel, de buurtdynamiek (is het een hechte buurt, zijn er afwijkende normen en waarden, actieve groepen en wat zijn de sleutelfiguren); en
3. kennis over de leefwerelden van bewoners (dagbesteding, vrije tijd, wat zij als een probleem zien, wat bewoners van de politie vinden).

5.3.1 *De uitvoering van de actielijnen: vier varianten*

De actielijnen die de proeftuinen hebben geformuleerd om de politiemedewerkers van alle functies/achtergronden meer kennis te laten hebben over de bevolking en hun leefwereld en deze in te laten zetten bij het politiewerk laten zich in drie hoofdlijnen indelen:

Figuur 5.1: Drie varianten kennis over plaatselijke bevolking

1. Meer kennis over de (bevolking in de) wijk verzamelen
2. Delen van de (opgehaalde) kennis uit/over de wijk
3. Wijkgebonden ploegen

5.3.2 *Meer kennis over de (bevolking in de) wijk verzamelen*

De nulmeting bij de start van de proeftuinen laten zien dat buiten de wijkagenten er weinig kennis is over de bevolking. Wat voor achtergrond hebben zij, wat zijn de normen en waarden, wat vinden de bewoners belangrijk en 'hoe lopen de hazen', wat is de actualiteit in een buurt/gemeenschap, subjectkennis (kennis over verdachte personen en hun gedragspatronen) wie heeft 'openstaande rekeningen' bij wie, welke criminele families komen steeds op de voorgrond, wat is de historie van de wijk? Vrijwel alle geïnterviewden van de teamrecherche en noodhulp gaven aan hier geen enkel zicht op te hebben.

Bij de wijkagent was er vanzelfsprekend meer kennis voorhanden over de bevolking. Al moet gezegd worden dat ook deze kennis soms wat beperkt bleef. Zo was er vooral algemene kennis over de bevolking, bijvoorbeeld herkomst en financiële situatie. Wijkagenten wisten minder over meer diepgaande kennis, zoals de heersende normen en waarden (en of die afwijken van de 'standaard') en kennis over de leefwereld van verschillende doelgroepen, bijvoorbeeld wat zij als een probleem zien. Zeker bij gesloten gemeenschappen (waar meerdere proeftuinen mee 'dealen') blijkt het des te ingewikkelder om hier echt goede kennis over te vergaren, geven geïnterviewden bij de startgesprekken van de proeftuin aan.

De proeftuinen zetten verschillende werkwijzen in om meer informatie en kennis over de wijk en haar bevolking te verzamelen. Proeftuin Deventer zette op kennisvergaring intern én extern in. Intern ging het om het bevragen door de wijkagenten van alle collega's (blauw, recherche, informatiekundigen) op hun kennis over Keizerslanden (wat er speelt, bewoners, leefwereld, normen en waarden). Zij deden dit tijdens briefings, diensten, koffies. Extern hebben ze koffiemomenten met sleutelfiguren uit de wijk gehad om er ook te zijn als er niets aan de hand is. *'Daardoor vinden ze je ook als er wel iets aan de hand is.'* Hiernaast gebruikten ze (zoals bij 5.2.2 reeds besproken) bepaalde momenten (incidenten) in de wijk om hun informatiepositie te versterken.

De wijkagent van proeftuin Rhenen heeft flink geïnvesteerd in haar (informatie)positie binnen de gesloten gemeenschap in Rhenen. Ten eerste door frequent aanwezig te zijn bij open gelegenheden zoals de markt en het winkelcentrum. Ten tweede door aan te sluiten bij meer gesloten settings zoals een handwerkclub. Hierdoor heeft zij meer kennis gekregen over de gemeenschap en de rol van het geloof, kennis die zij kan gebruiken in haar werk, maar ook kennis die zij intern deelt met de recherche (waarover meer in 5.3.4).

'Ik probeer de markt mee te pakken en zichtbaar te zijn bij bijvoorbeeld de supermarkt en aanwezig te zijn bij overleggen over jeugd, voetbal, etc. Vóór corona stond ik één keer per maand op de markt voor een spreekuur, maar dat is nu wel lastiger. Burgers spreken D. nu aan of sturen een mailtje of een appje. Daarnaast ben ik ook bij de kerken aanwezig. We hebben een eigen facebook en Instagram account, waarop we heel actief zijn.' (Wijkagent, derde tussenmeting, Rhenen)

In de proeftuinen Deventer, Rhenen en Gouda lijkt er een positieve ontwikkeling te hebben plaatsgevonden in de kennis over de plaatselijke bevolking. Bij Rhenen lijkt deze kennisontwikkeling met name gesitueerd bij de wijkagent – die haar informatie vervolgens waar mogelijk en nodig wel inbrengt bij de VVC.

'Mijn kennis over de bevolking is toegenomen: respect naar wat ze doen en hoe ze dat doen. Dit kan de VVCers ook helpen. VVC wilde bijvoorbeeld een buurtonderzoek op zondag doen, maar doordat de buurt heel gelovig is, is dit een no go. Als het kan wachten tot maandag, moet dat gebeuren. Wanneer het opspeelt wordt D. gevraagd of zij kan helpen en de zaak invliegen via de pastoor of de dominee. Bij bijvoorbeeld huiselijk geweldsituaties wordt D. ingevlogen. Scheiden is daar namelijk echt een gevoelig punt. Dan moet je bijvoorbeeld niet met je politieauto voorrijden.' (Wijkagent, derde tussenmeting, Rhenen)

Bij Deventer lijkt de ontwikkeling wat breder, in de zin dat andere blauwe collega's – door het ploegensysteem – ook meer kennis over de wijk krijgen.

'Door de ploegen hadden ze meer interesse in de wijk en ze waren beter ingeschoten. Nu weten ze dat ze gekoppeld zijn aan het gebied voelden zij zichzelf ook verantwoordelijk voor het gebied. Dus ze sloegen de informatie ook echt op. Er werd meer op gestuurd. Je had een club mensen aan wie je zaken uit kon zetten. En mensen gingen ook meedenken met hun wijkagenten. De betrokkenheid werd groter. Dat kwam door de ploegen.' (OE, eerste tussenmeting, Deventer)

Bij Gouda is er ingezet op kennis over een specifiek deel van de (wijk)bevolking, met name op verslaafden, drugshandelaren en hun sociale omgeving. Daar is door huisbezoeken (van onder meer de VVC) veel doelgroepkennis over opgebouwd.⁵³ Dit heeft ook voor meer informatie gezorgd.

'Ik merk op dat ik nu na 1-1,5 jaar investeren veel informatie heb over de bevolking. Burgers willen vaak wel uit eigen belang informatie leveren. Zo nemen ze soms wel risico, omdat ze daarmee bijvoorbeeld wraak kunnen nemen. Ze sturen ook foto's van

53 Overigens: over specifiek de Marokkaanse bevolking gaven de betrokkenen bij proeftuin Gouda aan dat daar niet zozeer de kennisbehoefte was, omdat daar al voor de proeftuin sterk op was geïnvesteerd. En dat geldt ook voor kennis over de (autochtone) bevolking van Korte Akkeren.

dealers naar J. etc. Ik word ook regelmatig gebeld. Ik ben zelf makkelijk met informatie delen. Ik merk dat we daardoor een gelijkwaardige positie hebben, omdat we beiden informatie delen. In de Molukse wijk lullen ze niet met de politie. Maar de Marokkaanse gemeenschap wil wel praten, ook uit eigen belang. Drugsdealers willen namelijk graag elkaar erbij lappen. Oudere bewoners klagen vaak over overlast. De Molukkers zijn heel trouw aan elkaar; de Marokkanen zijn alleen maar trouw als het ze uitkomt, ze zijn meer voor eigen gewin. Molukkers praten niet omdat ze hun broeder niet willen verraden; Marokkanen praten niet omdat ze geen slechte reputatie willen, ze willen niet als verrader gezien worden.’ (Wijkagent, tweede tussenmeting, Gouda)

Resumé

Met name bij de proeftuinen Deventer en Rhenen is ingezet op het vergaren van meer kennis over de plaatselijke bevolking. Door collega’s te bevragen en externe sleutelfiguren (Deventer) en door aanwezig te zijn bij open en gesloten settings waar burgers samenkomen (Rhenen). Dit heeft bij beide proeftuinen voor een toename van kennis bij (met name) de wijkagenten geleid.

5.3.3 *Delen van de kennis uit en over de wijk*

Op twee manieren probeerden proeftuinen kennis over de wijk (zoals wie zijn de bewoners, wat is hun achtergrond, ongeschreven gedragscodes en omgangsvormen) vanuit wijkagenten te delen met anderen (andere blauwe collega’s en recherche). Ten eerste in de zogenaamde wandelgangen, aan de koffietafel, tijdens een (noodhulp)dienst, door collega’s mee te nemen in de wijk in.

‘Wijkagenten gaan soms ook mee met de noodhulp en leggen hierdoor wat meer aandacht op de eigen wijk en dragen op die manier kennis over de wijk.’ (OE, tweede tussenmeting, Deventer)

Ten tweede hadden drie proeftuinen zichzelf als doel gesteld een bijeenkomst te organiseren om kennis te delen vanuit de wijkagenten aan andere collega’s over de wijk, bevolking en lokale problematiek. Zover bekend zijn deze bijeenkomsten niet tot stand gekomen (onder andere door corona). Het meer op informele kleinschalige wijze kennisdelen (zoals hiervoor besproken) over de wijk en haar bevolking wel.

‘Er wordt een bijeenkomst georganiseerd voor de wijkteamleden van de wijk Korte Akkeren waarin kennis over de wijk en de bovengenoemde problematiek wordt gedeeld. Tevens wordt een beroep gedaan op de inspanningen van wijkteamleden om proactief informatie aan te leveren over woninginbraken, drugshandel en ondermijning in Korte Akkeren.’ (Actieplan Gouda)

Interviews laten het gevoel achter dat deze kennisdeling van de wijkagent naar collega’s (VVC en incidentafhandeling) over het algemeen meer over problematiek en opper-

vlakke kennis (zoals de bevolkingssamenstelling) is gegaan en minder over diepgaande kennis, zoals normen en waarden en de leefwereld van verschillende (doel)groepen in de wijk. Hierop zijn natuurlijk wel uitzonderingen mogelijk, zoals de wijkagent uit Rhenen die haar kennis over de religie van de Achterbergers, waar relevant, naar voren brengt.

Resumé

Met name ‘in de wandelgangen’ is in de proeftuinen informatie en kennis gedeeld over de wijk die in de proeftuin centraal stond. Er zijn aanwijzingen dat dit over het algemeen eerder meer oppervlakkige kennis betrof (over problemen en achtergrondkenmerken van de populatie) dan gebiedskennis.

5.3.4 *Wijkgebonden ploegen*

Ten derde is er in de proeftuinen beoogd te werken met (kleinere) ploegen die (onder andere) aan een bepaald gebied verbonden zijn.⁵⁴ Deze ploegen hadden verschillende doelen, zoals ‘het kleine binnen het grote realiseren’ en een betere (thematische) samenwerking. Relevant voor de proeftuin betreft het streven middels kleinere ploegen meer gebiedsgericht te werken. Deze ploegen bestaan namelijk uit verschillende blauwe collega’s en zijn gekoppeld aan één of enkele wijken. Dit zorgt voor een groter verantwoordelijkheidsgevoel voor een wijk bij blauwe collega’s die na de reorganisatie dit gevoel niet meer hadden. De wijkagent kan hierdoor wijkgerelateerde zaken makkelijker beleggen (bijvoorbeeld terugbelverzoeken). De noodhulp rijdt bijvoorbeeld wel meldingen, maar als er geen meldingen zijn, dan kunnen ze aan de slag met problematiek in de wijk. Door de verbinding met anderen dan blauwe collega’s met wijken te versterken zal de informatiepositie over de buurt verbreden. Met name in die zin dat buiten de wijkagenten er ook andere blauwe collega’s zijn met kennis over de bevolking.

Met spoor 2 willen we bereiken dat de wijkagent en de ploeg wordt gekoppeld aan een gebied waardoor binding in het gebied ontstaat. Niet alleen de wijkagent heeft buikpijn van een probleem in de wijk, maar de hele ploeg (Bron: Deventer ontwikkelplan de opsporingsgerichte wijkagent).⁵⁵

‘Zoveel mogelijk medewerkers van de GGG Rhenen in hun focusgebied werkzaam laten zijn tijdens hun dienst. Wijkagenten kunnen hier een duidelijk aanjagende rol spelen. Het agile werken versterkt het bovenstaande. Acties daar waar mogelijk gericht uitzetten bij de gebiedgebonden medewerkers.’ (Rhenen)

54 In proeftuin Deventer zijn deze ploegen in het actieplan benoemd. Dat was bij de andere proeftuinen niet het geval.

55 Een plan dat uit de proeftuin voortvloeit.

Bij proeftuin Gouda lijkt dit wijkgerichte werken nog niet volledig van de grond gekomen. Dit komt onder meer door corona, waardoor bijvoorbeeld in Gouda de eerste clusterbijeenkomst niet door kon gaan.

'N. zou willen dat zijn blauwe collega's van zijn cluster de beste interne partners zijn, omdat je die nodig hebt op straat en bij overlastproblematieken. Maar hij merkt nu dat ze nog niet het verantwoordelijkheidsgevoel hebben voor een bepaald cluster of een bepaald gebied. Dat merkte hij ook bij de aanpak van de overlast van de criminele groep. Als N. er niet is, gaat niemand een plan maken om de groep aan te pakken. De collega's hebben weinig verantwoordelijkheidsgevoel. Er is niet een sfeer dat ze echt iemand willen gaan pakken: je rijdt je meldingen en je gaat lekker naar huis toe. Maar J. en N. denken dat het clustergericht werken nog wel goed gaat komen. De collega's willen wel, maar ze weten nog niet goed wat van ze verwacht wordt en waar ze moeten kijken. Het kon niet goed opgestart worden door corona.' (Wijkagenten, derde tussenmeting, Gouda)

Tegelijkertijd komt er uit één interview al wel een eerste positieve bevinding aangaande dit wijkgerichte werken in proeftuin Gouda naar voren.

'Doordat ze Gouda nu in drieën hebt gedeeld, merk je dat het clubje waar Korte Akkeren onder valt meer informatie deelt over de wijk. Er is een app voor de politie ontwikkeld via waar ze makkelijk bestanden met elkaar kunnen delen (signal). Hier komt heel veel informatie overheen. Je kunt hem ook koppelen aan informatiegegevens.' (Wijkagenten, derde tussenmeting, Gouda)

Bij één proeftuin (Deventer) was het werken in (gebiedsgebonden) ploegen wel volledig opgestart, maar (tijdelijk) door capaciteitsgebrek tijdens de coronacrisis weer beëindigd. Bij proeftuin Deventer gaan de wijkgebonden ploegen eind dit jaar echter weer een doorstart krijgen. Temeer ook vanwege de positieve ervaringen hiermee: het ontschot werken tussen blauwe collega's, waarbij er meer betrokkenheid en kennis ontstaat bij blauwe collega's met een verschillende functie (dus niet alleen bij de wijkagent).

'Ik was heel blij met de ploegen. Dat zorgt voor een klein betrokken clubje. Daarin merken we echt verschil. Ik merkte ook echt het verschil toen het op een gegeven moment stopte, want de schotten kwamen weer terug.' (OE, tweede tussenmeting, Deventer)

'Het is beter geworden. Door de ploegen hadden ze meer interesse in de wijk en ze waren beter ingeschoten. Nu weten we dat ze gekoppeld zijn aan het gebied voelden zij zichzelf ook verantwoordelijk voor het gebied. Dus ze sloegen de informatie ook echt op. Er werd meer op gestuurd. De betrokkenheid werd groter. Dat kwam door de ploegen.' (OE, tweede tussenmeting, Deventer)

Resumé

In drie van de proeftuinen is gewerkt aan gebiedsgebonden werken in ploegen die verantwoordelijk zijn voor één of meer wijken. Dit kan er toe leiden dat buiten de wijkagent – die vaak al over veel wijkkennis beschikt – ook andere collega's meer kennis krijgen over bijvoorbeeld de achtergrond van de bevolking en 'hoe de hazen lopen'. De eerste positieve ontwikkelingen hierin zijn reeds bij enkele proeftuinen te bespeuren.

5.3.5 *Wat het oplevert*

De proeftuinen hebben met de hiervoor besproken varianten van acties aangestuurd op meer kennis over de plaatselijke bevolking. In deze subparagraaf vatten we de resultaten samen. Daarmee bedoelen we waargenomen resultaten die relevantie hebben voor de het beoogde deeleffect:

- Door collega's te bevragen en externe sleutelfiguren (Deventer) en door aanwezig te zijn bij open en gesloten settings waar burgers samenkomen (Rhenen) is kennis over de plaatselijke bevolking verkregen in twee van de proeftuinen.
- Deze kennis is met name 'in de wandelgangen' gedeeld.
- Proeftuinen Deventer, Rhenen en Gouda zijn gaan werken in ploegen die verantwoordelijk zijn voor één of meer wijken. Er zijn op dit moment enkele aanwijzingen dat dit ertoe leidt dat buiten de wijkagent – die vaak al over veel wijkkennis beschikt – ook andere collega's meer kennis krijgen over de bevolking.
- De vergaarde en gedeelde kennis is vaak wat oppervlakkig (problematiek, bevolkingssamenstelling) en minder vaak diepgaand (over buurtdynamiek en leefwereld).

Kernbevinding

In alle drie de proeftuinen die de gehele periode hebben 'gedraaid' – Deventer, Rhenen en Gouda – zijn er aanwijzingen voor een positieve ontwikkeling in de kennis over de plaatselijke bevolking. Bij Rhenen heeft met name de wijkagent meer kennis vergaard (en vervolgens naar de VVC gebracht). Bij proeftuin Deventer was de ontwikkeling wat breder van aard, aangezien door het ploegensysteem ook de 'noodhulp' meer kennis over de wijk kreeg. Bij Gouda is door huisbezoeken (van onder meer de VVC) veel doelgroepkennis over opgebouwd.

De toename van kennis direct bij de teamrecherche (dus niet via de wijkagent) heeft dus alleen bij Gouda plaatsgevonden, door een gebiedsgerichte onderzoeker. Bij Deventer en Rhenen lijkt er (tot dusverre) echter vrijwel geen toename in kennis over de bevolking bij de teamrecherche. Dit doel heeft ook maar minimaal een plek in de acties van de proeftuinen gekregen – terwijl het wel onderdeel vormt van het concept gebiedsgerichte opsporing. Hoewel de kennis bij twee van de drie proeftuinen verbeterd is, is deze positieve ontwikkeling alleen toe te kennen aan de blauwe collega's. De vraag die opkomt, is in hoeverre het gebruiken van lokale kennis bij de opsporing hierdoor in het gedrang komt. Mits de verschillende afdelingen ('blauw' en 'grijs') goed aan el-

kaar gelinkt zijn, in verbinding staan en er ontschot gewerkt wordt, dan kan de kennisontwikkeling bij met name de wijkagent alsnog ten goede komen aan de opsporing. Hoofdstuk 4 heeft laten zien dat bij de meeste proeftuinen hier goede stappen in zijn gezet en in dit hoofdstuk is beschreven dat in (ten minste) twee van de proeftuinen de wijkagenten ook actief aandacht besteden aan het delen van kennis uit de wijk met zowel de andere blauwe collega's als de teamrecherche.

Inzoomend op het type kennis dat vergaard en gedeeld is (gespecificeerd in het analysekader) zijn er aanwijzingen dat er hierbij geregeld 'aan de oppervlakte' gebleven is. Dus dat er wel kennis over problematiek, sleutelfiguren en wat algemene kennis over de bevolking (samenstelling bijvoorbeeld) is gedeeld. Maar dat dit over het algemeen minder het geval is voor meer diepgaande kennis over buurtdynamiek, de leefwereld van bewoners en lokale zeden.

5.4 Wat verder opvalt

Nog los van de realisatie en opbrengsten van de actielijnen, zien we twee belangrijke ontwikkelingen in de proeftuinen die soms ook een gevolg zijn van landelijke ontwikkelingen bij de politie.

Ten eerste de behoefte – ontstaan na de centralisatie – naar het kleine binnen het grote. Hetgeen – naast meer streven naar gebiedsgebonden werken – een reden is waarom binnen verschillende basisteams wordt overgegaan op het werken met kleinere (zo vast mogelijk) ploegen. De behoefte aan het werken in kleinere ploegen – en de voordelen van dergelijke ploegen – kwam ook naar voren uit onderzoeken die naar de politie in coronatijd zijn uitgevoerd. Politied medewerkers die vanwege Covid tijdelijk in kleinere vaste groepen met collega's werkten (om kruisbestuiving te voorkomen) waardeerden het teamgevoel, saamhorigheid, collegialiteit en de onderlinge sociale controle (Broekhuizen e.a. 2020).

Een andere landelijke ontwikkeling – waarvan een externe invloed op de proeftuinen kan zijn uitgegaan – is de vorderende digitalisering bij de politie. Zo is de digitale wijkagent in opkomst en 'investeert de politie in digitale fitheid'.⁵⁶ En de eerdergenoemde onderzoeken naar de politie in coronatijd (Broekhuizen e.a. 2020) lieten zien dat deze digitalisering in een versnelling is geraakt door Covid-19. Contact met burgers werd bemoeilijkt door het afstandscriterium. Hetgeen door teams soms (zover mogelijk) is opgevangen door meer via socialmediacontact met burgers te hebben. Bijvoorbeeld door het zenden van berichten, maar ook door digitale spreekuren.

56 <https://www.politie.nl/nieuws/2020/december/1/politie-investeert-in-digitale-fitheid.html>.

5.5 Tot slot

Het richten op nabijheid en kennis over de bevolking heeft bij (ten minste) twee proeftuinen ervoor gezorgd dat wijkagenten meer informatie uit de wijk halen. Door meer aanwezig te zijn (fysiek of digitaal), te investeren in contacten en relaties, tijdens incidenten een mediërende rol te spelen en door het behalen van en communiceren over successen zijn bewoners vaker informatie met de wijkagenten gaan delen. De wijkgebonden ploegen – die bij de meeste proeftuinen nog in de beginfase staan – lijken kansrijk om naast wijkagenten ook andere blauwe politiemensen meer betrokken en verantwoordelijk voor één of meerdere wijken te krijgen, hetgeen de informatievergaring kan verbeteren. Nabijheid en kennis over de bevolking bij de teamrecherche (TR of VVC) lijkt echter geen doel op zich van de deelnemende proeftuinen. Hoewel het zeker een meerwaarde heeft als ook de VVC voelsprietten in de wijk heeft, kan het gebrek hieraan (ten dele) voorkomen worden door wederzijds goed lopende informatiestromen tussen ‘blauw en grijs’ te realiseren. De kennis vanuit en over de bevolking kan dan immers alsnog voor de opsporing gebruikt worden. Randvoorwaarden hiervoor zijn wel het ontschotten van het opsporingsproces (zoals besproken in het vorige hoofdstuk) en het proactief delen van kennis over de bevolking met de recherche.

6 Effectbereiking met actieplannen

6.1 Inleiding: invulling gebiedsgerichte opsporing

In dit hoofdstuk staat de effectbereiking van de proeftuin centraal. In paragraaf 1.2.4 is reeds uitvoerig aangegeven wat ons perspectief is op het onderzoeken van (deel)effecten. Dat is gebaseerd op het principe effectdenken (Klumper 2014) en heeft zoals beoogd overlap met ‘rijker verantwoord’ (vgl. Scherpenisse, Vos & Van Twist 2021). Als gevolg van dit perspectief zoeken we in dit onderzoek eerder naar indicaties (‘aanwijzingen’) voor effectbereiking dan naar harde, gekwantificeerde bewijzen. Daarbij geldt vanzelfsprekend dat hoe meer aanwijzingen, hoe harder de conclusie.

Alvorens in te gaan op het bereiken van de beoogde effecten, bespreken we in deze paragraaf echter de invulling in de proeftuinen van het concept gebiedsgerichte opsporing. Dit biedt namelijk de inhoudelijke context (en daarmee het kader) voor de bespreking van de opbrengst van de proeftuinen in de volgende paragrafen. Zoals eerder verwoord: we toetsen in dit actieonderzoek niet de hypothesen afkomstig uit het op literatuur gebaseerde analysekader, maar de lokale uitvoering van de proeftuinen in de praktijk.

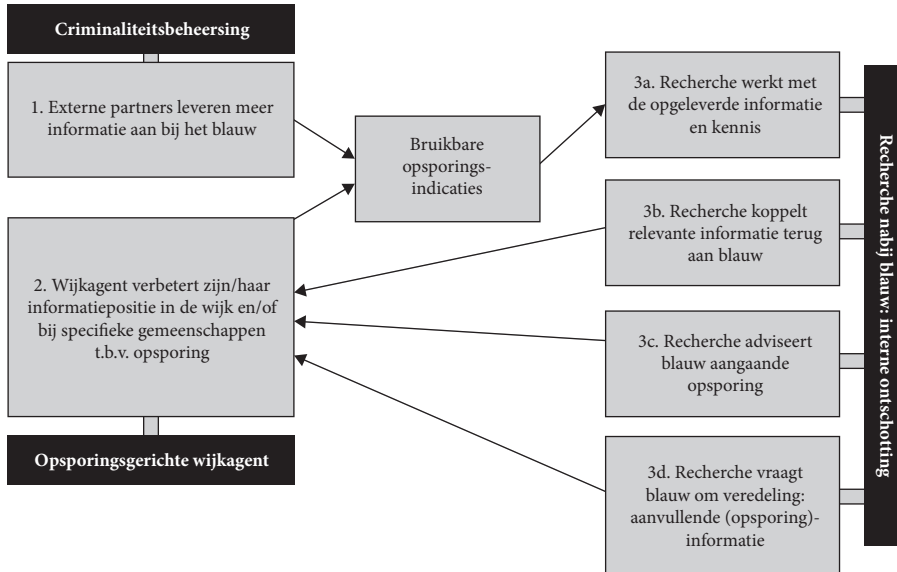
6.1.1 Oorspronkelijk model GGO

In het analysekader – gebaseerd op bevindingen in eerdere literatuur en het voorgaande onderzoek *Horen, zien en zwijgen* – waren verschillende deeleffecten direct aan een betere informatiepositie (met meer opsporingsindicaties) gelinkt (zie hoofdstuk 1, figuur 1.2). In het kader wordt ervan uitgegaan dat er meer opsporingsindicaties uit wijken worden verkregen als ten eerste hoofdprocessen van de politie ontschot zijn, ten tweede politiemedewerkers van de basispolitie en recherche nabij de plaatselijke bevolking zijn, ten derde kennis over de bevolking en hun leefwereld hebben en inzetten en ten vierde externe partijen betrokken zijn bij de opsporing.

6.1.2 Feitelijke invulling GGO

In de proeftuinen blijkt gebiedsgebonden opsporing (GGO) in grote lijnen echter als volgt vormgegeven te zijn:⁵⁷

Figuur 6.1 Feitelijke invulling gebiedsgerichte opsporing

We lichten figuur 6.1 nu nader toe.

Door meer verbinding met en bewustzijn bij externe partners over een mogelijke rol in de opsporing gaan externe partners meer informatie bij het blauw aanleveren. Meestal bij de wijkagent of de OE Wijk, soms bij de teamchef en in slechts een enkel geval leveren zijn informatie rechtstreeks bij de recherche. Deze informatie van partners zorgt vervolgens voor meer bruikbare opsporingsinformatie (1).

De wijkagenten zetten door verschillende actielijnen (zoals de inzet van social media of investeren in bepaalde gemeenschappen) in op een betere informatiepositie in de wijk en (soms ook) bij specifieke gemeenschappen. Een opsporingsgerichte 'mindset' van de wijkagent draagt er vervolgens aan bij dat deze informatiepositie ook echt voor bruikbare opsporingsindicaties zorgt. Het gaat om het opbouwen en onderhouden van

⁵⁷ Sommige actielijnen hebben geen directe invloed op gebiedsgebonden opsporing, maar zijn meer randvoorwaardelijk voor een deeleffect of een succesvolle opsporing. Bijvoorbeeld: blauw maakt afspraken met TCI of het werken in gebiedsgerichte ploegen. Deze actielijnen hebben daarom geen plek in het model gekregen.

contacten met de bevolking vanuit het oogpunt van hen (opsporings)informatie te verkrijgen, niet vanuit een hulp- of zorgperspectief (2).⁵⁸

Een ontschotte politie, waarin blauw en grijs geen afzonderlijk opererende eenheden zijn, zorgt vervolgens voor een situatie waarin de recherche nabij de blauwe collega's is en de recherche aan de slag gaat met de uit de wijk aangeleverde opsporingsinformatie (3a). De recherche koppelt gedurende of na afronding van de zaak terug aan de wijkagent. Dat zal er toe bijdragen dat de wijkagent informatie aan de recherche blijft verstrekken – en zij daar vervolgens weer mee kunnen werken (3b). De recherche adviseert het blauw over de opsporing (3c) en de recherche vraagt blauw om informatie te veredelen, aanvullende (opsporing)informatie te vergaren, bijvoorbeeld door observaties (3d).

Er zijn dus een aantal elementen van het oorspronkelijke analysekader anders tot uitvoer gekomen, bewust of onbewust, bij de vertaling van het kader naar de actieplannen en de uitvoering van de proeftuinen.⁵⁹ We beschrijven onderstaand de belangrijkste veranderingen.

De verschillende deeleffecten (ontschotting, ingezette kennis en betrokkenheid externe partners) zijn niet allemaal direct gerelateerd aan het beoogde hoofdeffect: bruikbare opsporingsindicaties. Het zijn losse maar wel communicerende vaten geworden. Kennis en opsporingsinformatie van externe partners en wijkagenten uit de wijk en haar (gesloten) gemeenschappen kan via kortere en ontschotte lijnen tussen grijs en blauw naar de recherche worden gebracht. Alwaar deze kennis en informatie voor de opsporing kan worden gebruikt. Naast het door het blauw direct gebruiken van de vergaarde kennis en informatie. Met name licht researchewerk is immers door het blauw zelf opgepakt (zie hoofdstuk 4).

Hoewel wijkagenten hiermee een bijdrage leveren aan de opsporing, gaat het hier – een uitzondering daargelaten – niet om echt samenwerken, meedraaien in een researcheteam, zoals in het oorspronkelijke kader is benoemd. Hiernaast valt op dat deze bijdrage niet bij 'politiemedewerkers van alle functies/achtergronden' belegd is, maar alleen bij de wijkagenten.

Dat gebiedsgericht werken bij de basisteams met name als een rol voor wijkagenten wordt gezien blijkt uit de volgende wijziging in het model. Het zichtbaar en nabij de plaatselijke bevolking zijn is namelijk in geen enkel actieplan belegd bij 'politiemedewerkers van alle functies/achtergronden'. Ook hier zijn de actielijnen volledig op wijkagenten gericht. Een enkele uitzondering daargelaten is er dus ook geen situatie ontstaan waarbij rechercheurs geregeld zelf in de wijk aanwezig zijn om informatie te vergaren.

58 Zoals in hoofdstuk 4 besproken zijn er verschillende typen wijkagenten.

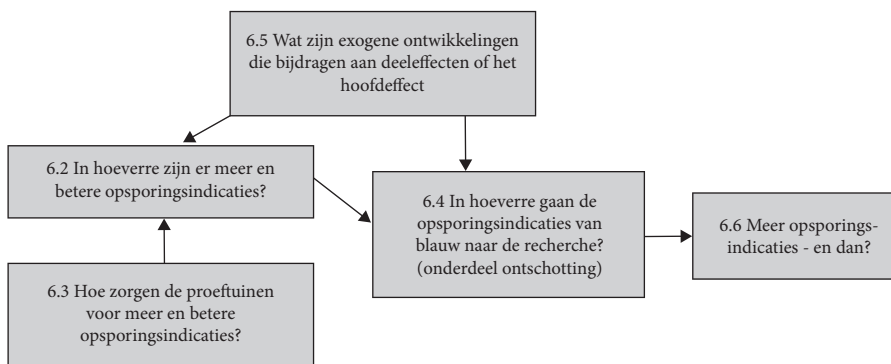
59 Wat ook logischerwijze als gevolg heeft dat niet de hypothesen uit het analysekader getoetst worden in dit actieonderzoek, maar de wijze waarop de proeftuinen het analysekader lokaal geoperationaliseerd hebben.

Kortom: om zaken effectiever op te kunnen lossen is – zeker bij gesloten gemeenschappen, maar elders ook – lokale informatie en gebiedskennis nodig. De voornaamste voorwaarden om dit te bewerkstelligen zijn maatschappelijke inbedding en ontschotting. Zonder voldoende inbedding (o.a. nabijheid) komt de politie niet aan deze lokale informatie en gebiedskennis. Ontschotten is cruciaal (maar geen voldoende voorwaarde), want de lokale gebiedskennis en de kennis van externe partijen moeten bij de recherche komen en worden betrokken in zaken.

6.1.3 Leeswijzer

In de rest van het hoofdstuk hanteren we de volgende argumentatielijn, die gebaseerd is op de feitelijke werkwijze in de proeftuinen (zoals ook weergegeven in figuur 6.2). We voegen aan deze argumentatielijn wel één extra element toe, namelijk wat er in de proeftuinen met de (toenemende) opsporingsindicaties ondernomen wordt of kan worden (zie onderdeel 6.6 in onderstaand figuur).

Figuur 6.2 Leeswijzer

Een noot. Vanzelfsprekend gaat het er uiteindelijk om dat de opsporingsindicaties leiden tot ‘ronde’ zaken en de vermindering van het veiligheidsprobleem dat in het (proeftuin)gebied centraal staat. Echter: hoe verderweg de beoogde effecten van specifieke acties zijn, hoe lastiger het methodologisch is om aannemelijk te maken dat sprake is van causaliteit (Swanborn 2004). Praktischer voor een proeftuin is om het hoofdeffect dichterbij te zoeken en dan een ‘tussenstap’ te verkiezen (opsporingsindicaties) boven een zogeheten maatschappelijk effect (afname criminaliteitsvormen). Er is daarom (zoals ook in hoofdstuk 1 besproken) te focussen op de wijze waarop gebiedsgerichte opsporing is vormgegeven en of dit voor meer opsporingsinformatie heeft geleid.

6.2 Hoofdeffect: meer en betere opsporingsindicaties

In deze paragraaf bespreken we in hoeverre de actielijnen van de proeftuinen uiteindelijk voor meer (opsporings)informatie gezorgd hebben. Er is hierin geen algemene tendens op te tekenen uit de verschillende proeftuinen. We bespreken de bevindingen daarom onderstaand achtereenvolgens per proeftuin afzonderlijk.

In proeftuin *Deventer* geven de meeste geïnterviewden aan dat de informatiepositie is verbeterd en dat dat tot meer informatie uit de wijk leidt. Het gaat dan bijvoorbeeld om meer MMA-meldingen (door meer vertrouwen van burgers) en meer informatie over drugsgerelateerde zaken (met name door de inzet van het IGP drugsteam).

‘De informatiepositie is echt vooruit gegaan in de wijk.’ (Wijkagenten, eindmeting, Deventer)

‘Dat betekent dat de informatiepositie wat drugs betreft beter wordt maar op een aantal zaken is nog geen zicht. Er zijn 20 dealers opgepakt maar het gaat nog steeds door. Ontzettend veel mensen zitten aan de dope. Daar is weinig zicht op. Door het IGP team is meer kennis gekomen over drugs. Er zaten er ook een paar in Keizerslanden.’ (OE, eindmeting, Deventer)

In *Rhenen* komt naar aanleiding van het interview van de wijkagent het beeld naar voren dat er al wel veel meer informatie uit de wijk komt, maar dat ‘ze er nog lang niet zijn’. De wijkagent stelt dat met name de jeugd ‘de politie goed weet te vinden’. Andere respondenten zijn wat minder eenduidig over de ontwikkeling van de informatiepositie als gevolg van de proeftuin. Ter illustratie geven twee respondenten op de vraag hoe het nu met de informatiepositie in Achterberg is de volgende antwoorden:

‘Ik denk de informatiepositie wel beter kan, maar ze kan hier niet veel over zeggen.’ (eindmeting, Rhenen)

‘Dat kun je heel moeilijk zeggen.’ (eindmeting, Rhenen)

In *Rhenen* richtte de politie zich met name op Achterberg. Dat is een klassieke gesloten gemeenschap. De informatiepositie specifiek gericht op dat gebied (feiten en omstandigheden) is tot het einde daardoor een uitdaging gebleven. De wijkagenten krijgen niet zomaar ‘voet aan de grond’. En waar dit al wel redelijk slaagt, bijvoorbeeld bij de wijkagent, levert dat weer niet direct opsporingsindicaties op. Alleen via sociale media (Instagram) komen er inmiddels wel tips en meldingen met opsporingsinformatie uit Achterberg.

In de proeftuin *Gouda* is er gedurende de proeftuin volgens de geïnterviewden steeds meer opsporingsinformatie binnengekomen. Vanuit TCI (tips, informanten), MMA

(anonieme meldingen, met name van burgers) en direct bij de wijkagent(en) komen meer tips en meldingen binnen. Deze meldingen zijn steeds gedetailleerder en daarmee bruikbaar. Hierbij is het wel goed om op te merken dat de informatiepositie – aldus betrokkenen – reeds voor de proeftuin al vrij goed was. Uiteindelijk iets te goed: net als in Deventer bleek er eerder te veel informatie binnen te komen om op te pakken dan te weinig (waarover meer in 6.5).

'Ik merk dat ik na een tot anderhalf jaar investeren veel informatie heb over de bevolking. Burgers willen vaak wel uit eigenbelang informatie leveren. Zo nemen ze soms wel risico, omdat ze daarmee bijvoorbeeld wraak kunnen nemen. Ze sturen ook foto's van dealers naar mij en ik word regelmatig gebeld. Ik ben zelf ook wel makkelijk met informatie delen. Daardoor hebben we een gelijkwaardige positie, omdat we beiden informatie delen. In de Molukse wijk lullen ze niet met de politie. Maar de Marokkaanse gemeenschap wil wel praten, ook uit eigenbelang. Drugsdealers willen namelijk graag elkaar erbij lappen. Oudere bewoners klagen vaak over overlast.' (Wijkagent, eindmeting Gouda)

'Buurtbewoners die meldingen maken. Drie jaar geleden was dat nagenoeg niet.' (Wijkagent, eindmeting, Gouda)

Tot slot is de informatiepositie in de – vroegtijdig afgesloten – proeftuin Heusden nauwelijks verbeterd. Dat is logisch, aangezien de (meeste) actielijnen niet zijn uitgelopen en de beoogde deeleffecten daardoor niet behaald zijn.

Resumé

Kort samengevat zien we dat er in Deventer een sterke toename was van opsporingsinformatie. In Gouda was er bij het eind van de proeftuin ook veel informatie beschikbaar, maar dit was bij de start van de proeftuin al het geval. Bij Rhenen (waar een lange adem nodig is) en Heusden (die vroegtijdig beëindigd is) is de ontwikkeling beperkter.

6.3 Duiding bereiking hoofdeffect

In de inleiding zijn we ingegaan op de ontwikkeling in de gestelde deeleffecten binnen de proeftuinen. Deeleffecten waarvan we, zoals eerder gesteld, verwachten dat ze bijdragen aan het verkrijgen van meer en betere opsporingsindicaties uit wijken en gemeenschappen. Vervolgens is in paragraaf 6.2 toegelicht dat in de praktische uitvoering in de proeftuinen met name twee deeleffecten voor meer opsporingsindicaties zorgen:

- externe partners leveren meer informatie aan bij de wijkagent;⁶⁰

⁶⁰ Komt overeen met deeleffect E van de actieplannen. Externe partijen zijn betrokken bij de opsporing: Gemeente, Toezicht, woningbouw, burgers, sociaal team, jeugdwerkers, opbouwwerkers, scholen, winkeliers.

- de wijkagent verbetert zijn/haar informatiepositie in de wijk en/of bij specifieke gemeenschappen.⁶¹

Op het bereiken van deze twee deeleffecten in de proeftuinen gaan we in onderstaande nader in.

6.3.1 *Informatieaanlevering vanuit externe partners (deeleffect)*

In verschillende proeftuinen – Deventer, Gouda, Heusden – is in de actieplannen ingezet op het uitbouwen van reeds bestaande contacten met externe partners, zoals wijkteams, jongerenwerk, woningcorporaties, BOA's en andere 'streetlevel' professionals. Dit vond in de praktijk uiteindelijk met name plaats door aan te sluiten bij (multidisciplinaire) bijeenkomsten met partners (casus- of wijkgericht) en door langs te gaan bij partners. Hiermee trachten wijkagenten de band en het vertrouwen met externe partners te versterken, hetgeen ultimo gericht is op het verkrijgen van opsporingsinformatie.

'Hoe korter de lijntjes, hoe meer het vertrouwen is en hoe meer je dan weer terugkrijgt.' (Deventer)

Bij alle proeftuinen was er voor de start niet een situatie waarbij er nog geen enkel contact was met externe partners. In het actieplan zijn echter actielijnen opgenomen die dit contact kunnen versterken. In de praktijk blijkt inzet hierop met name in de proeftuinen Deventer en Heusden te hebben plaatsgevonden. In Heusden was het verplaatsen van het spreekuur van de politie naar het spreekuur van andere wijkprofessionals (maatschappelijk werk en woningbouw) een – naar verluidt – succesvolle actielijn om het contact met externe partners aan te halen. In Deventer is er tijd geïnvesteerd in het warm houden van contacten met externe partners (geregeld langsgaan) en is getracht hen meer opsporingsgericht te maken (door middel van het hen hier bewust van maken in gesprekken).

Ondanks deze inspanningen is de opbrengst echter toch gering gebleven, zo blijkt uit de interviews. Dit had bij de proeftuin van Deventer deels te maken met wisselingen van personeel bij de externe organisaties waarmee zij in contact stonden. Niet alleen bij de Deventerse proeftuin, maar ook bij andere proeftuinen kwam naar voren dat het toch moeilijk blijkt te zijn de professionals uit de wijk – die meestal vanuit de zorg werken – 'een opsporingsbril op te laten zetten'. Zoals ook tijdens de gezamenlijke inspiratiesessies naar voren kwam, is er sprake van een vrij groot cultuurverschil tussen zorg en veiligheid. Zorgprofessionals blijken vaak bang te zijn om het vertrouwen van hun contact te verliezen en om de AVG-regels te overtreden. Het verkrijgen van (op-

61 Hetgeen overeenkomt met deeleffect C (Basispolitie én recherche zijn nabij de plaatselijke bevolking) en D. (Basispolitie en recherche hebben kennis over de bevolking en hun leefwereld en zetten deze in bij het politiewerk) van het actieplan/analysekader.

sporings)informatie van externe partners blijkt daarmee een kwestie van een lange adem. Zoals verwoord door een wijkagent uit Deventer:

'Externe partners, die verbetering was minder groot en heeft minder bijgedragen. Er is AVG angst, wat zijn de drempels? De gemeente bovenaf moet aansturen op de samenwerking tussen de partners. Niet alleen op je eigen vakgebied maar ook breder. Zorgt er voor dat als er informatie is over dealen ergens, zorg dan dat diegene het deelt. Ze kijken vaak niet breder dan de eigen cliënt. {...} Overall zijn de partners meer casusgericht. {...} Men is bang door de AVG om dingen te delen.' (Wijkagent, eerste tussenmeting, Deventer)

En een wijkagent uit Heusden stelt bij de voormeting:

'De jongerenwerker wil eigenlijk geen namen noemen en dat vind ik eigenlijk heel vreemd. Vooraf zou zo'n jongerenwerker dat eigenlijk duidelijk moeten maken aan die jeugd. Dat als er iets gebeurt, dat hij dan naar de politie moet stappen. Ik vind dat de jongerenwerker een soort plicht heeft om dat aan de politie te vertellen. Ik vind het raar als de jongerenwerker wat achter zou houden.' (Wijkagent, voormeting, Heusden)

Bij Gouda heeft de proeftuin in de informatiestroom van externe partners naar de politie weinig teweeggebracht. Dat komt met name doordat dit daar al voor de instelling van de proeftuin goed verliep. Er kwam al veel opsporingsinformatie van externe partners naar de politie in Gouda en die situatie is stabiel gebleven.

Bij de proeftuin Heusden komt uiteindelijk nog de meest positieve ontwikkeling naar voren rond opsporingsinformatie vanuit de externe partners. Deelnemers geven bij de afsluiting van de proeftuin aan dat er vanuit deze partners veel met de politie gedeeld wordt. Dat is een positiever beeld dan bij de voormeting, dus lijkt er sprake van een positieve ontwikkeling.

Overall lijkt het er op dat op dit deeleffect weinig positieve veranderingen hebben plaatsgevonden. De proeftuinen hebben maar in beperkte mate eraan bijgedragen dat vanuit externe partners meer opsporingsinformatie met de politie is gedeeld.

Inzoomende naar publiek-private samenwerking (in voorafgaande lag de focus name-lijk op publiek-publieke samenwerking) is te concluderen dat – een enkele uitzonde-ring daargelaten (namelijk de samenwerking met bouwmarkten⁶² en de samenwerking

62 Bouwmarkten delen doormiddel van een whatsappgroep informatie met elkaar en de politie over subjecten die breekijzers of grondstoffen en benodigdheden voor drugshandel aanschaffen (proeftuin Gouda).

met Stedin⁶³) – er bij de proeftuinen geen publiek-private samenwerkingen aangegaan zijn gericht op het verkrijgen van opsporingsinformatie.

Een positieve ontwikkeling die in het contact met externe partners wel naar voren is gekomen, is de toenemende samenwerking tussen de politie en gemeenten in de aanpak van (ondermijnende) criminaliteit. De politie blijkt steeds meer de waarde van een bestuurlijke aanpak van criminaliteit in te zien. En middels bestuurlijke rapportages kan de politie de daarvoor benodigde informatie met gemeenten delen.⁶⁴

6.3.2 *De informatiepositie van de wijkagent (deeffect)*

Wijkagenten hebben gedurende de proeftuin grosso modo wat meer tijd voor de wijk gekregen, maar dit is geregeld niet structureel. Incidenten of krapte bij de noodhulp gaat vaak direct van de tijd voor de wijk af, dus dit blijft een wankel punt. Digitale contacten met burgers zijn toegenomen, maar met name bij wijkagenten met affiniteit op dit gebied.⁶⁵ Op benaderbaarheid is met name in Rhenen ingezet (middels een bus, foto's van wijkagenten in de plaatselijke krant en social media). En alle proeftuinen zijn meer gaan communiceren over successen in de opsporing. Hiernaast is er in Deventer een IGP-team op drugs gestart (tijdens de eerste coronagolf) dat veel informatie uit de wijken heeft gehaald.

De kennis over de bevolking is bij de proeftuinen toegenomen. Hier zijn met name wijkagenten mee aan de slag gegaan. Of dit ook tot bruikbare (opsporings)informatie leidt verschilt per proeftuin. In Rhenen blijft het ondanks inspanningen moeilijk om informatie vanuit de gesloten gemeenschap te verkrijgen. In Deventer en Gouda lijkt er bij bepaalde gemeenschappen en doelgroepen meer resultaat hierin behaald. Het verschilt ook per proeftuin in hoeverre de opgedane kennis vervolgens actief gedeeld is met andere blauwe collega's en de recherche.

Voor een toename van lokale kennis bij de teamrecherche zien wij slechts bij één proeftuin (waar een VVC'er zelf de wijk in trekt) aanwijzingen. Kortom: het nabij de plaatselijke bevolking zijn en daar kennis over vergaren blijft met name bij de wijkagenten belegd.

63 Stedin werkt in één proeftuin (Gouda) actief mee in de opsporing, door bijvoorbeeld meldingen te maken van verdacht stroomverbruik voor het signaleren van hennepkwekerijen. In een andere proeftuin (Rhenen) komt eenmalig een samenwerking met Stedin naar voren (n.a.v. een Meld Misdaad Anoniem melding van een hennepkwekerij).

64 In Gouda en Deventer werd dit ook als doel in de actieplannen benoemd. Gouda heeft een actielijn betreffende bestuurlijke rapportages naar de gemeente en Deventer beoogde gezamenlijk met externe partners met een bestuurlijke aanpak acties te ondernemen n.a.v. een opsporingszaak in Keizerslanden.

65 Het gebruik van social media is ook in de actieplannen van alle proeftuinen expliciet genoemd. Het is met name als middel opgenomen om met burgers over successen in de opsporing te communiceren. Maar (bijvoorbeeld in Rhenen) ook om de zichtbaarheid te vergroten.

Er zijn verschillende aanwijzingen vanuit de proeftuinen Deventer en Gouda dat de verbeterde informatiepositie van wijkagenten (door meer contact, benaderbaarheid en kennis, zoals hierboven geschetst) ook heeft geleid tot meer opsporingsindicaties. Zo wordt er bij meerdere proeftuinen gerept over meer MMA-meldingen. Bij Deventer was er bijvoorbeeld tussen 2018 en 2019 een toename van 139 naar 165 meldingen. En in verschillende proeftuinen wordt benoemd dat er meer informatie vanuit burgers via social media naar de politie is verschaft.

‘De informatiepositie is echt vooruit gegaan in de wijk en informatie uit de wijk komt bij mij terecht. Maar je moet ook voldoen aan de verwachting van burgers. Als een burger een melding doet, dan verwachten ze ook dat er wat mee gebeurt. Maar als ze de bijdrage niet terugzien dan stoppen ze ook weer met melden. Ja, de informatiepositie is verbeterd. Maar ik ben wel bang hoe lang het stand houdt omdat burgers soms weinig effect zien van het melden.’ (Wijkagent, derde tussenmeting, Deventer)

‘Er is een stap vooruit gemaakt doordat mensen zien, er gebeurt wat met mijn melding. Maar het kan beter. Er is meer informatie boven tafel gekomen, maar nee; er had meer mee gedaan kunnen worden. Ze hebben niet alles op kunnen pakken en daardoor is de informatiepositie weer wat gestokt omdat burgers zagen dat er niet altijd wat mee gedaan werd.’ (VVC, derde tussenmeting, Deventer)

‘Ik krijg nu wel informatie via whatsapp, waar ik de bronnen anoniem van houd, al is dit minimaal. Ze willen het eerst zelf oplossen: eerst met de dominee en de pastoor en dan met de politie. Ik ga dan ook met de pastoor in gesprek en laat zien dat ik het geloof ook respecteer. In het begin was het ook een ding dat ze niet gelovig is, maar doordat ik iedereen in hun waarde liet, doen zij dat ook bij mij. De informatiepositie is best goed, de jeugd weet de politie te vinden. Maar we zijn er nog lang niet. We zijn wel op de goede weg. In het begin hadden we geen zicht. Nu wel. Er worden vast dingen achter hun rug om gedaan, maar ze weten wel de politie te vinden wanneer dat nodig is. We hebben vorig jaar met oud en nieuw (wat altijd een dingetje is) ervoor gezorgd dat de jeugd in een weiland ging schieten. Daar hadden we een informatiepositie waarbij we in gesprek zijn gegaan met de jeugd: ‘wat willen jullie?’. De politie heeft zelfs meegedaan met het karbiedschieten, wat heel positief was voor de jongeren. Daarnaast kreeg ik zelfs een kaartje van de burgers toen ik mijn been had gebroken. Ook word ik uitgenodigd voor kopjes koffie en om bijvoorbeeld voor de klas te spreken.’ (Wijkagent, Rhenen)

Met name in Rhenen en Deventer is hierin een positieve ontwikkeling te zien. In Gouda was de informatiepositie bij de start van de proeftuin volgens geïnterviewden al behoorlijk goed en is op specifieke doelgroepen (zoals verslaafden) nader uitgebouwd. Een actielijn gericht op het verkrijgen van meer informatie – namelijk de promotiecampagne Na-horen – heeft in Gouda geen doorgang gevonden. Bij Heusden is de ontwikkeling minimaal vanwege de vroegtijdige beëindiging van de proeftuin.

6.3.3 *Resumé*

Hoewel het contact met externe partners in de proeftuinen Rhenen en Deventer is verbeterd, lijkt dat nog niet tot veel meer door hen aangeleverde opsporingsinformatie geleid te hebben. In Heusden en Gouda komt er wel geregeld dergelijke informatie vanuit de partners. Dit betrof in Heusden een positieve ontwikkeling en in Gouda een stabiele – onveranderde situatie.

Binnen de proeftuinen is geïnvesteerd in nabijheid en toegankelijkheid voor (specifieke type) burgers, met name door aanwezigheid in de wijk (bij specifieke doelgroepen of tijdens incidenten) en digitale bereikbaarheid. Dit heeft de informatiepositie van wijkagenten in met name in Deventer en Gouda verbeterd. Met name in Deventer, maar ook al wel in enige mate in Rhenen, is door voorgaand beschreven ontwikkelingen meer opsporingsinformatie opgehaald. In Gouda is er met name meer informatie opgehaald van specifieke doelgroepen, zoals verslaafden.

6.4 **Ontschotting: informatie van blauw naar grijs (deeffect)**

Zoals hierboven beschreven zorgt ontschotting ervoor dat de door blauw vergaarde kennis en (opsporings)informatie eenvoudiger een weg vindt naar de recherche. Hoewel de recherche zelf niet gebiedsgericht werkt of is gaan werken, kan de gebiedsgerichtheid indirect wel een plek krijgen in de opsporing. Hetgeen betekent dat specifieke kennis over de wijk, zoals over netwerken of leefwereld, meegenomen kan worden in (en bij kan dragen aan) het onderzoek.

Over het algemeen zien we bij de proeftuinen positieve ontwikkelingen in het ontschotten tussen het basisteam ('blauw') en de recherche ('grijs'). Bijvoorbeeld gaat er meer opsporingsinformatie vanuit het blauw naar het grijs en omgekeerd. En er vindt formeel en informeel (meer) contact en afstemming plaats tussen blauw en grijs. In onderstaande gaan we hier nader op in.

Rondom ontschotting hebben we bij de proeftuinen gezien dat wijkagenten meer informatie uit de wijk zijn gaan inbrengen bij de opsporing. In Gouda zijn wijkagenten actief bezig gegaan met het verzamelen van opsporingsinformatie. Bij Deventer is – onder andere via het Operationeel Overleg – informatie uit de wijk naar de recherche gebracht. En is er vanuit blauw met de recherche meegelopen. In Rhenen heeft het gezamenlijke drugsteam van teamrecherche en blauw de informatiestroom van blauw naar grijs bevorderd.⁶⁶

Hiernaast zijn er duidelijke aanwijzingen dat de recherche (van het basisteam) de blauwe collega's meer is gaan informeren: bijvoorbeeld over een lopende zaak of over de

⁶⁶ Dat team maakte overigens geen deel uit van het actieplan, maar ontstond door Corona.

afloop van een zaak. Bij twee proeftuinen is de recherche het blauw gaan adviseren over opsporingstaken.

Als het gaat om contact- en afstemmomenten tussen grijs en blauw, dan zien we dat op het zogeheten managementniveau bij de proeftuin Deventer (operationeel overleg) en op uitvoerend niveau bij Rhenen (sturingstafel) periodiek aan de tafel wordt gegaan. Dit zorgt volgens geïnterviewden voor een betere samenwerking en ontschotting tussen grijs en blauw. Op het uitvoerende niveau vindt er hiernaast ontschotting plaats door informele contactmomenten tussen blauw en de teamrecherche, gezamenlijke briefings, bij elkaar langs gaan en het aansluiten bij scrumsessies. Bij Gouda en Rhenen werd dit contact vergemakkelijkt doordat de teamrecherche en blauw op dezelfde verdieping zaten (bij Deventer was er sprake van 'boven' en 'beneden'). Goed om op te merken, is dat het bij deze informele uitwisseling met name gaat om de teamrecherche, niet om de districtsrecherche.

Hoewel bovenstaande een positief beeld schetst over samenwerking en afstemming tussen blauw en (met name) de teamrecherche, hebben we maar enkele voorbeelden gezien dat blauwe collega's, zoals de wijkagent, op structurele basis betrokken werden door het rechteam bij een opsporingszaak: 'meespeuren'. Dit is gedurende de proeftuinen niet tot een nieuwe standaard ontwikkeld. Wel zijn er enkele lichtpunten te benoemen, bijvoorbeeld in Gouda en Deventer (zie onderstaande illustrerende citaten).

'Ik heb nu 1 onderzoek waar ik als wijkagent bij betrokken ben. Maar verder heeft iedereen het te druk; ze zitten 'boven' hun eigen onderzoek te draaien. Het heeft zeker weten nut om de wijkagent erbij te betrekken, maar dat hangt wel af van de vraag. Ik (wijkagent 2) word wel eens gevraagd of hij bepaalde subjecten kent, maar that's it. Verder word ik niet meegenomen in het onderzoek. Er was wel een onderzoek in Midden-Nederland naar een drugshandelaar in de wijk waar ik wel bij betrokken was, zelfs bij de instap. Ik werd benaderd met de vraag of ik informatie had en of ik kon helpen. Het maakt echt verschil met welke collega's je te maken hebt. Maar het is helemaal niet vanzelfsprekend om de wijkagent erbij te betrekken.' (Wijkagenten, tussenmeting, Gouda).

'In het IGP-team zitten blauwe collega's die bezig gaan met problemen in de wijk en dat zijn vaak druggerelateerde dingen. Dan wordt bepaald hoe de lijnen zouden moeten lopen. Het komt vanuit het Operationeel Overleg en daaruit komt een onderwerp dat ze bij het IGP team neer kunnen leggen. Ze doen het naast hun 'gewone' functie en bepalen zelf wanneer ze dat kunnen doen. Ze hebben veel bereikt en in het begin van de coronatijd was er veel vrije capaciteit en dat is nu minder, dus nu is het veel meer puzzelen. Opsporingsgericht puur sang.' (teamchef, eindmeting, Deventer)

Tot slot. De districtsrecherche was in Deventer en Heusden (bewust) geen onderdeel van het actieplan. Zo gaf de politie in Heusden aan zich voorlopig alleen op de nadere samenwerking met de teamrecherche te willen richten. Bij Rhenen komt de DR slechts in 1 actielijn terug. Alleen bij Gouda speelt de DR een wezenlijke rol in het actieplan. In Gouda bevindt het basisteam zich ook in hetzelfde gebouw als de districtrecherche, wat ertoe leidt dat ze elkaar wel eens opzoeken, al is dit niet heel frequent.

Resumé

Random ontschotting tussen blauw en grijs (een voorwaarde om gebiedskennis vanuit het blauw te gebruiken bij de opsporing) zijn er enkele positieve ontwikkelingen in de proeftuinen. Wijkagenten zijn meer informatie uit de wijk gaan inbrengen bij de opsporing, gevraagd of ongevraagd. Hiernaast is de recherche (van het basisteam) de blauwe politiemensen meer gaan informeren: bijvoorbeeld over een lopende zaak. En bij twee proeftuinen is de recherche het blauw gaan adviseren over opsporingstaken. Contact en afstemming vindt plaats via formele overleggen (zoals het operationeel overleg in Deventer en de sturingstafel in Rhenen) of via informele contactmomenten tussen blauw en de teamrecherche (gezamenlijke briefings, bij elkaar langs gaan en het aansluiten bij scrumsessies). Er vindt dus meer samenwerking en afstemming tussen blauw en (met name) de teamrecherche plaats. Het echt gezamenlijk optrekken bij een opsporingszaak vindt echter nog slechts incidenteel plaats.

6.5 Niet direct aan actieplan gerelateerde ontwikkelingen

Hiervoor hebben we gekeken hoe het bereiken van deeffecten geleid heeft tot het bereiken van het hoofdeffect: meer opsporingsindicaties. Waarbij de focus lag op ontwikkelingen die door de proeftuinen zijn gerealiseerd; door de ingezette actielijnen. Gezien de lange doorlooptijd van de proeftuin (1,5 jaar) zijn er echter ook andere ontwikkelingen geweest die los van de actieplannen hebben bijgedragen aan ofwel het bereiken van een deeffect ofwel het bereiken van het hoofdeffect. We bespreken enkele sprekende voorbeelden⁶⁷ van dergelijke 'externe ontwikkelingen' in deze paragraaf voor de drie proeftuinen die de gehele looptijd hebben doorlopen.

In proeftuin Deventer zijn er twee nieuwe ontwikkelingen die met name een grote – en positieve – ontwikkeling op de effectbereiking van de proeftuin hebben gehad. Ten eerste het blauwe IGP-team, dat door corona (waarmee capaciteit vrijkwam) is ingezet op de opsporing van drugsdealers. Dit gaf – los van het actieplan – een grote 'swing' aan ontschot werken, meer bijzonder: opsporingsgerichtheid van blauw (een van de beoogde deeffecten).

Ten tweede is het goed het gebiedsgebonden ploegensysteem te benoemen. Eveneens geen onderdeel van het actieplan betreft het instellen van ploegen die thematisch en

⁶⁷ Onderstaande vormt geen sluitend overzicht van exogene ontwikkelingen. Het gaat hier om de meest beïnvloedende ontwikkeling. Kleinere ontwikkelingen zijn terug te vinden in de hoofdstukken 4 en 5.

gebonden aan een specifiek gebied in een team aan de slag gaan. In Deventer heeft dit ertoe geleid dat buiten de wijkagenten ook andere blauwe collega's meer kennis en affiniteit over wijken hebben gekregen (eveneens een van de beoogde deeleffecten). Overigens is dit ploegensysteem gedurende de proeftuin een periode niet toegepast vanwege planningsproblematiek.

In Gouda was de proeftuin 'slechts' een van de bestanddelen van een beweging binnen het district om te ontschotten tussen verschillende functies. Er was bijvoorbeeld aandacht voor de beweging van VVC naar Teamrecherche: een volwaardige recherche, dichterbij de zogenaamde uniformdienst. Er was de wens om opsporing breder te zien dan alleen recherche. Deze ontwikkelingen gingen in Gouda dus breder dan de proeftuin (en het gebied Korte Akkeren) en betreffen ook ontwikkelingen die landelijk binnen de politie Nederland plaatsvinden. Deze bredere beweging draagt bij aan het bereiken van het deeleffect ontschotting.

Voor wat criminaliteitsbeheersing betreft, is het goed om op te merken dat politie en externe partijen (gemeente, de bouwmarkten, Stedin) in Gouda al voor de proeftuin intensief met elkaar in contact waren in verband met uitwisseling van (opsporings) info. Hoewel er geen ontwikkeling hierin heeft plaatsgevonden door de proeftuin, heeft dit natuurlijk wel een direct positief effect op de opsporingsinformatie van de politie – het hoofdeffect van de proeftuin.

In Rhenen heeft een positief effect op het bereiken van het deeleffect ontschotting dat ze zijn gestart met scrummen. De teamchef geeft aan dat ze door onderzoeken in kleine stapjes te verdelen nu vaker acties uitzetten aan het blauw, zoals de wijkagent. Een ander voorbeeld van een van de proeftuin losstaande ontwikkeling betreft de komst van een sturingstafel. Zoals op eerdere plekken al uitvoerig beschreven betreft dit een operationeel overleg tussen blauw en grijs. Hetgeen dus ook bijdraagt aan het deeleffect ontschotting. Tot slot deed Rhenen mee aan een pilot waarbij aan de voorkant kansrijke zaken werden geselecteerd. Dat zorgt voor een meer effectieve inzet van (opsporings)inzet.

Resumé

Ontwikkelingen die los van de proeftuin hebben plaatsgevonden hebben ook bijgedragen aan het bereiken van deeleffecten (zoals ontschotting) en het bereiken van het hoofdeffect (meer opsporingsindicaties). Het gaat om het IGP-team en gebiedsgebonden ploegen (Deventer), een bredere ontwikkeling richting ontschotting en een reeds intensieve samenwerking met externe partners (Gouda) en scrummen, een sturingstafel en een proef aangaande het selecteren van kansrijke zaken (Rhenen).

6.6 Meer opsporingsindicaties bij de recherche – en dan?

Tot dusverre is ingegaan op de hoofdvragen van het proeftuinonderzoek: in hoeverre zijn de deeleffecten bereikt (ontschotting, criminaliteitsbeheersing, maatschappelijke

inbedding) en in hoeverre het hoofdeffect (meer opsporingsindicaties)? Hoewel hiermee het onderzoek ‘rond’ is, laat de situatie in twee proeftuinen zien dat meer opsporingsindicaties niet altijd – zoals misschien logischerwijze verwacht en gehoopt werd – ook tot meer (succesvolle) opsporingsonderzoeken leidt. Bij de proeftuinen Deventer en Gouda is namelijk aan de orde gekomen dat vanwege capaciteitsproblemen bij de (team)recherche deze nieuwe informatie niet altijd opgepakt kon worden. Op deze situatie gaan we hier onderstaand nader in.⁶⁸

Over het algemeen zien we in deze twee proeftuinen – Deventer en Gouda – dat de informatie die vergaard is op een andere manier toch verwerkt of opgepakt wordt, bijvoorbeeld door een korte klap of middels een bestuurlijke aanpak. In onderstaande gaan we hier nader op in door achtereenvolgens de situaties in Deventer en Gouda te schetsen.

6.6.1 *Deventer*

Geïnterviewden van de proeftuin Deventer geven aan dat er op een gegeven moment zoveel informatie vanuit de wijk kwam, dat dit te veel werd om op te pakken. Zeker omdat het ‘ook wel lijntjes richting mogelijk grotere onderzoeken’ betrof. Onderstaande illustreert de situatie na de –succesvolle – inzet van het IGP drugsteam (tijdens de eerste coronapiek):

‘De collega’s van de opsporing zijn wel overvraagd geraakt. Acties die op straat werden gedraaid liepen bijvoorbeeld uit op een paar uur observeren, een verdachte oppakken en dan weer door. Maar aan de achterkant was je wel een tijd bezig om het te verwerken. Er zat super veel informatie in. Al die onderzoeken leidden ook weer tot nieuwe info en dat IGP-drugsteam bleef maar door en door gaan. Maar ze waren daar onvoldoende voor ingericht.’ (OE, eindmeting, Deventer)

‘We zijn wel een beetje slachtoffer van het eigen succes. De informatie die wij ophalen is soms te groot zodat er geen capaciteit is om daar wat mee te doen. Het drugsteam haalde 20 dealers van de straat. De recherche werd overbelast.’ (OE, eindmeting, Deventer)

Binnen de proeftuin Deventer is ervoor gekozen de informatie niet te laten liggen – ook omdat dit een verkeerd signaal naar een melder geeft (‘waarom wordt er niets met mijn informatie gedaan’), maar deze op creatieve of pragmatische wijze op te pakken. Bijvoorbeeld door kleine acties uit te voeren, korte klappen (of ‘prikken’) of door in te zetten op een bestuurlijke aanpak.

68 Overigens zijn er in Veenendaal en Heusden ook problemen met capaciteit. Dat we hier inzoomen op Deventer en Gouda is omdat in deze proeftuinen een toename van opsporingsinformatie dit probleem vergrootte. En dat het interessant is om te beschrijven hoe hier in deze proeftuinen (pragmatisch) mee om is gegaan.

Een voorbeeld van een kleine(re) actie betreft de aanhouding van een drugsdealer. Initieel willen ze hem aanhouden voor handelen. Hiervoor is het echter nodig om de telefoon uit te lezen – en dat betreft zo drie dagen werk. En het uitgelezen levert heel veel informatie op die ook opgepakt moet worden. Ze hebben daar geen capaciteit voor en er is ook veel tijd nodig om te bewijzen dat iemand dealt. Vervolgens wordt er gekozen om over te gaan op vervolging van bezit van drugs.

Ook geeft een geïnterviewde wijkagent uit Deventer aan dat de keuze gemaakt kan worden – bij een dergelijke overbelasting van de teamrecherche om de zaak (zover mogelijk) zelf op te pakken.

6.6.2 Gouda

Op dit moment hebben ze, naar eigen zeggen, bij Gouda dusdanig veel opsporingsinformatie, dat het niet meer mogelijk is het allemaal door de recherche op te laten pakken.

‘Met de Korte Akkeren zitten ze nu wel redelijk in de informatiepositie. Er zijn een aantal kanalen waar we informatie uit krijgen en ik denk dat we daarin moeten blijven investeren. De MMA-meldingen moeten we blijven promoten, omdat het voor veel mensen belangrijk is om anoniem te melden. Maar dan moeten we wel de capaciteit hebben om het op te pakken. Soms hebben we voldoende opsporingsindicaties, maar dan strandt het bij de capaciteit.’ (Recherche, eindmeting, Gouda)

Hoewel de recherche niet alles kan oppakken, wordt er in Gouda wel naar gestreefd elke tip of elk signaal ‘ergens’ op te pakken – vergelijkbaar met het streven van Deventer, zoals hiervoor besproken. Bijvoorbeeld door het op de briefing te laten zetten of te kijken of er vanuit de gemeente bestuurlijk wat mogelijk is. Of door zelf eerst wat extra informatie te vergaren.

‘Ik vind dat het super goed gaat. Niet alleen bij hen maar ook bij de TCI. Dat is niet helemaal zomaar gebeurd, want ze geven wel aan: als je dingen ziet, bel ons dan. Je moet dan wel scherp blijven dat als er informatie komt, dat je daar ook mee aan de slag gaat. Als TCI aantoonbaar een goede tip heeft gekregen, geven zij de tipgever een geldbedrag. Ook MMA-meldingen die binnenkomen, nemen steeds meer toe en zijn gedetailleerd. Er is geen enkele die in de prullenbak verdwijnt. Als ze het niet met een rechercheonderzoek kunnen oppakken, wordt het doorgegeven bij een briefing. Collega’s weten wel wat er speelt. Dat is een verbetering in de proeftuin. Er ligt heel veel informatie waarmee het niet mogelijk is om alles op te pakken met de recherche. Met de informatie die er is wordt altijd wel iets gedaan, dus ook bijvoorbeeld op de briefing. Zo kijken ze naar wat ze net wel kunnen doen. {...} De informatie wordt ook gedeeld met de gemeente om te kijken of er bestuurlijk wat mogelijk is.’

'Ik (wijkagent 1) probeer altijd wel om zelf een onderzoek op te starten, omdat ik dat leuk vind. Ik (wijkagent 2) doe dat ook. Ik (wijkagent 1) denk wel dat we nu scherper zijn dan voorheen op wat er gebeurt in de wijk en waar eventueel nog opsporingsmogelijkheden zitten. Bij een fietsendiefstal waarvan aangifte wordt gedaan via het internet wordt snel gezegd: geen opsporingsmogelijkheden. Maar als je even in de wijk fietst en camera's ziet hangen, dan kan dat wel wat opleveren.' (Wijkagenten, eindmeting, Gouda)

Bovenstaande laat de opsporingsgerichte kijk van de wijkagenten in Gouda zien ten tijde van de laatste meting van de proeftuin.

Tot slot over Gouda: in meerdere interviews komt naar voren dat er in Gouda geen verdere verbetering van de informatiepositie beoogd wordt. Dat zou immers tot meer meldingen leiden, die ook weer opgepakt zouden moeten worden. Geïnterviewden geven aan dat daar geen capaciteit meer voor is. Ze stellen dat indien meldingen niet meer opgepakt kunnen worden, dat niet goed is voor de geloofwaardigheid van de politie. Dat werkt overigens zowel extern, bij burgers die melding doen, als intern, bijvoorbeeld bij blauwe collega's die opsporingsinformatie naar de recherche brengen.

'We hebben meer en betere opsporingsindicaties vanuit Korte Akkeren. Eigenlijk is dat geen probleem. (...) De informatiepositie is er zeker. Natuurlijk kan die optimaler, maar nu vind ik het niet zo erg dat die op dit niveau zit omdat je anders nog meer keuzes moet maken en dan raak je je geloofwaardigheid kwijt. Enerzijds zeg je, ik wil meer aan de informatiepositie doen, maar je moet het dan ook op kunnen pakken. IK merk wel dat we steeds vaker nee moeten verkopen en dat doet zeer.'

Relevant in het kader van reeds geschetste ontwikkelingen in Deventer en Gouda is dat ook in Heusden er gedurende de proeftuin meer aandacht is gekomen voor de inzet van bestuurlijke maatregelen ter aanvulling of ter vervanging van strafrechtelijke maatregelen:

'Tijdens de proeftuin is er meer bewustzijn gekomen dat we veel minder klassiek moeten gaan denken. Bestuurlijk zijn er veel mogelijkheden. Een bestuurlijke actie kost ons veel minder capaciteit dan een inzet door de politie. Bestuurlijke sancties, sluiten van woningen, gebiedsverboden, daar moeten we meer gebruik van maken. Bij bijvoorbeeld een hennepkwekerij kunnen zij veel gemakkelijker naar binnen stappen.' (Operationeel Expert, tweede tussenmeting, Gouda)

Meer aandacht en inzet van bestuurlijk instrumentarium is ook een beeld dat uit de proeftuin Gouda naar voren komt, zie onderstaand citaat. Dit wordt vaak als een andere wijze dan een strafrechtelijk vervolg gezien, wat ervoor kan zorgen dat sommige zaken waarvoor geen strafrechtelijke capaciteit beschikbaar is, toch kunnen worden opgepakt.

‘Wat een andere verandering is, is dat bij notoire drugscriminelen veel meer wordt samengewerkt met de gemeente. De gemeente kan bijvoorbeeld een dwangsom opleggen. Er is een stuk meer inzicht in de cliëntenkring van drugs. Naast bezig zijn met strafrechtelijke middelen komt daar nu ook bij: wat moet ik opschrijven voor een spoedsluiting? Ze kijken nu met een hele andere bril om goede informatie aan te kunnen leveren voor de gemeente.’ (Teamchef, eindmeting, Gouda)

6.6.3 **Resumé**

Samengevat, indien waardevolle opsporingsindicaties door gebrek aan capaciteit door de (team)recherche niet volledig (bijvoorbeeld als ‘groot onderzoek’) opgepakt kunnen worden, gebruiken proeftuinen de volgende alternatieve routes. Ten eerste het uitvoeren van een klein(ere) actie, ook wel korte klap/speldenprik genoemd. Ten tweede dat het basisteam de opsporingszaak (zover mogelijk) oppakt. Ten derde dat de informatie op de briefing wordt gezet. Ten vierde dat er wordt verkend met de gemeente of een bestuurlijk traject een mogelijkheid biedt.

6.7 **Tot slot: kernbevinding en overzicht**

Meer opsporingsindicaties – en duiding van de ontwikkeling

Het verschilt per proeftuin in hoeverre de informatiepositie in de wijk en bij gemeenschappen (en daarmee de kans op bruikbare opsporingsindicaties) een ontwikkeling heeft meegemaakt. Bij proeftuin Deventer is de informatiepositie dusdanig verbeterd dat er soms zoveel opsporingsinformatie ligt dat het niet meer door de recherche alleen op te pakken is. De toename van dergelijke informatie is met name toe te schrijven aan het IGP team en de betere informatiepositie van wijkagenten.

Eenzelfde beeld – van veel opsporingsinformatie – komt naar voren in Gouda, hoewel daar de ontwikkeling minder groot was dan in Deventer. In Gouda was bij de start van de proeftuin de informatiepositie al aardig op orde – zowel van politiemensen in de wijk als door contacten met externe partners. In Gouda is er met name meer informatie opgehaald van specifieke doelgroepen, zoals verslaafden.

Bij Rhenen lijkt de ontwikkeling in de informatiepositie minder sterk, maar wel licht positief (al zijn er ook geïnterviewden die hier vrijwel geen verandering zien). Het blijkt een kwestie van lange adem om informatie vanuit de gesloten gemeenschap in Achterberg te krijgen.

Bij de vroegtijdig afgeronde proeftuin – Heusden – is vrijwel geen vooruitgang geboekt in de informatiepositie. Alhoewel er gedurende de proeftuin wel meer informatie vanuit externe partners lijkt te zijn gekomen.

Ontschotting

Om de vergaarde informatie over en uit de wijken op de juiste (opsporings)tafel te krijgen is het (zoals eerder dit hoofdstuk geschetst) nodig dat de afstand tussen blauw (de basispolitiezorg) en grijs (recherche) klein is. Pas dan komt het tot 'gebiedsgerichte opsporing'. In onderstaande gaan we daarom in op het bereiken van deze beoogde ontschotting.

In elke proeftuin zijn er positieve ontwikkelingen in het ontschotten tussen blauw en grijs te bemerken (die in meer of mindere mate direct uit het actieplan voortvloeien). Alvorens op enkele verschillen tussen proeftuinen in te gaan, benoemen we een aantal overeenkomstige ontwikkelingen. Ten eerste gaat meer informatie vanuit de teamrecherche naar het blauw. Ten tweede is er meer (in)formele informatie-uitwisseling tussen blauw en grijs (bij elkaar langs lopen, bij de koffietafel, op briefings). Ten derde is er meer samenwerking met de gemeente door bestuurlijke rapportages met (rest)informatie van de politie naar de gemeente.

Hiernaast is er in geen enkele proeftuin structurele betrokkenheid vanuit het blauw – en daarmee samenwerking met het researcheteam ontstaan: het zij aan zij werken van het blauw met de recherche (bijvoorbeeld op één zaak). En datzelfde geldt voor samenwerking vanuit de politie met private partijen. Bij beide vormen van samenwerking is het tot een enkele uitzondering beperkt gebleven.

Tot dusverre de overeenkomsten in ontwikkeling én uitgebleven ontwikkeling. Wat betreft de verschillen. In Gouda is er meer opsporingsinformatie verzameld door wijkagenten, de recherche adviseert het blauw over opsporingswerk en externe partners gaan met restinformatie aan de slag. In Rhenen voorziet de recherche het blauw van advies en is er dagelijks overleg tussen uitvoerend blauw en grijs tijdens de sturingstafel. In Deventer is er periodiek overleg tussen blauw en grijs op leidinggevend niveau, hetgeen zorgt voor goede afstemming over opsporing en ertoe leidt dat de recherche goed gebruikmaakt van (opsporings)informatie van de wijkagenten. Collega's uit het blauw hebben geregeld meegelopen met de recherche. En het blauwe IGP team is sinds de eerste coronapiekt actief als het gaat om (kleinere) opsporingszaken.

Tot slot

Het doel voor de proeftuinen vanuit de theorie betrof ten eerste gebiedsgericht werken, over alle linies (dus blauw en grijs), ten tweede meer samenwerking tussen recherche en de BPZ (alle blauwe collega's) de TR én DR en ten derde meer samenwerking tussen de politie en externe partners – publiek én privaat. In de praktijk van de proeftuinen blijkt er een vernauwing hiervan te hebben plaatsgevonden. Gebiedsgericht werken is bij de wijkagent blijven liggen. En wederom alleen de wijkagent is de verbinding met de recherche aangegaan (en vice versa). De DR is grotendeels buiten beeld gebleven. En rondom de samenwerking met externe partners is de focus op publieke partijen komen te liggen. Hiermee zijn de proeftuinen meer binnen de gebaande paden gebleven dan vooraf beoogd (en wellicht ook gehoopt).

Tegelijkertijd hebben er in deze alternatieve én wat smallere manier van gebiedsgericht werken (namelijk een focus op de wijkagent, niet op alle politiemensen) wel positieve ontwikkelingen plaatsgevonden. Met name de informatiepositie van de wijkagent is in veel gevallen verbeterd, hetgeen ook meer opsporingsindicaties oplevert. Door een groeiende ontschotting wordt deze informatie steeds vaker ook gedeeld met de recherche (hoewel de mate van ontvankelijkheid voor het ontvangen hiervan wel verschilt).

Deze ontwikkelingen brengen de proeftuinen wel voor een nieuw (of toegenomen) probleem, namelijk dat de recherche niet de capaciteit heeft om alle informatie op te pakken. In de proeftuinen waar er nu een zogenaamd surplus aan informatie is, gaan ze hier pragmatisch mee om. Indien er geen groot en tijdrovend strafrechtelijk opsporingsonderzoek gestart kan worden door de recherche gaat bijvoorbeeld de recherche (of het wijkteam) over tot het uitvoeren van een klein(ere) actie, ook wel korte klap genoemd of er wordt gekeken of er vanuit de gemeente (na het verstrekken van informatie via een bestuurlijke rapportage) bestuurlijke maatregelen mogelijk zijn.

Naast pragmatisme is er bij de proeftuinen oog geweest voor het optimaal gebruikmaken van (tijdelijke) kansen. Zoals de start en inzet van een (blauw) IGP-team met overcapaciteit in de eerste coronagolf en het gebruiken van incidenten tussen en binnen gesloten gemeenschappen om hier als wijkagent ‘tussen te komen’ (beide voorbeelden uit proeftuin Deventer). Hiernaast zijn er andere van de proeftuin losstaande ontwikkelingen die wel aan het bereiken van de effecten hebben bijgedragen, zoals de sturingstafel in Rhenen en een bredere ontwikkeling naar ontschotting in Gouda.

Het daadwerkelijk en op lange termijn ontschot werken vereist overigens ook een ‘langetermijnaandacht’. De proeftuinen laten zien dat hier voortdurend op gestuurd dient te worden. Grootschalige incidenten, een vakantieperiode, pandemie of wisselingen in personeel zorgen er al snel voor dat de mondjesmaat opgestarte samenwerking tussen blauw en grijs verslapt. Een lange adem is vergelijkbaar benodigd voor het verkrijgen van informatie uit gesloten gemeenschappen. Het betreft voortdurend investeren, laveren en bouwen aan vertrouwen, om uiteindelijk aan (opsporings)informatie te komen. En als er dan opsporingsinformatie binnenkomt, moet er ook nog voldoende capaciteit vrij zijn bij de recherche om het allemaal op te pakken.

Overzicht

In dit hoofdstuk is op zoek gegaan naar valide en betrouwbare aanwijzingen voor effectbereiking. Dat is een lastige exercitie waarbij de lezer maar al te snel kan verdwalen in een diversiteit aan bevindingen. We hebben de bevindingen rondom de effectbereiking daarom systematisch in een overzicht geplaatst in bijlage 8 van dit onderzoeksrapport.

7 Conclusies, discussie en menukaart

7.1 Inleiding

In dit slothoofdstuk vatten we onze conclusies samen, waarmee we antwoord geven op de onderzoeksvragen. Daarbij verwijzen we regelmatig terug naar ons analysekader uit hoofdstuk 1 dat we in dit onderzoek feitelijk als *toetsingskader* hanteerden om vast te stellen – bij wijze van kwalitatieve toetsing – op welke manier er in de proeftuinen sprake was van gebiedsgerichte opsporing. Dit kader is gebaseerd op bevindingen uit het eerdere onderzoek *Horen, Zien en Zwijgen* én andere literatuur over (gebiedsgerichte) opsporing. Met het analysekader is uiteindelijk geprobeerd na te gaan of de beoogde deeffecten van de vier proeftuinen – ontschotting processen, een lokale oriëntatie en criminaliteitsbeheersing – bereikt zijn. En wat dat betekende voor het hoofdeffect: meer en betere opsporingsindicaties.

We plaatsen de conclusie in breder, beschouwend perspectief met een discussieparagraaf. Die paragraaf vorm tevens een opstap naar een menukaart en stappenplan gebiedsgerichte opsporing. Die moeten bijdragen aan een handelingsperspectief voor politiebasis-teams en -districten die zelf aan de slag willen met het concept gebiedsgerichte opsporing. Tevens presenteren we onze reflectie op het onderzoek. Dat doen we door aan te geven wat de voor- en nadelen waren van dit proeftuinonderzoek en wat volgens ons de bijdrage van het onderzoek was voor zowel praktijk en politiewetenschap.

7.2 Conclusie bestanddelen proeftuinen

Uit welke onderdelen bestaan de gebiedsgerichte opsporing en het samenwerken met externe partijen in de proeftuinen? Welke (deel)effecten worden beoogd? Zijn er verschillen in inrichting en hoofdeffecten tussen de proeftuinen? Op welke specifieke thema's richt de informatiepositie zich in de proeftuinen?

Deze onderzoeksvraag gaat over de actieplannen zoals beoogd ('op papier'). De vraag uit welke onderdelen de gebiedsgerichte opsporing bestaat, is eenvoudig te beantwoorden. Immers: overal werd het analyse- en toetsingskader (hoofdstuk 1) gebruikt en eenzelfde 'format' voor het lokale actieplan. Als manier om de vergelijkbaarheid tussen de proeftuinen te vergroten en om aan te sluiten bij de theoretische veronderstellingen in dit onderzoek rond gebiedsgerichte opsporing en het verband met meer en betere

opsporingsinformatie. Wanneer we de vier actieplannen bekijken, zijn er daarom vooral overeenkomsten en enkele accentverschillen.

Wat overeenkomt, zijn de beoogde deeleffecten, die zijn conform het analysekader. Ook wordt overal getracht een link te leggen tussen opsporing en basispolitiewerk, waarbij uiteindelijk (heel) veel wordt verwacht van de wijkagent. Meer dan van de overige leden van het basisteam. Ook overeenkomstig is dat er in de actieplannen – nog even los van de feitelijke uitvoering – uiteindelijk meer aandacht is voor de interne processen en verhoudingen ('het intern ontschotten') dan voor de relatie met externe partijen (criminaliteitsbeheersing, het 'externe ontschotten') en de maatschappelijke inbedding (o.a. nabijheid bij de bevolking). Dat is terug te zien aan het aantal actielijnen dat betrekking heeft op interne ontschotting en de aard ervan. Wel is overal *de intentie* om kennis op te halen over het werkgebied en die te delen met het basisteam en de recherche. De ontschotting lijkt in de actieplannen vooral te zijn gericht op het verminderen van de afstand tussen de basispolitie en de teamrecherche. De districtsrecherche staat op wezenlijk grotere afstand van het basispolitiewerk.

Ook de beoogde hoofdeffecten lijken in de kern op elkaar: het gaat steeds om het verbeteren van de informatie- en kennispositie in een specifiek (proeftuin)gebied rondom drugs en ondermijning. In Gouda lag de nadruk wat meer op de koppeling tussen drugs en inbraken.⁶⁹

Accentverschillen zijn vooral te vinden bij de actielijnen die per deeleffecten werden benoemd. Denk aan de inzet op *scrummen* in Deventer en Rhenen, in de andere proeftuinen speelde dat *scrummen* in het actieplan hoegenaamd geen rol. Of de nadruk op 'nahoren'⁷⁰ van betrokkenen (om meer informatie te vergaren) in Gouda of de actielijnen die in Gouda en Deventer werden opgenomen omtrent criminele inlichtingen (TCI/TOOI). Wat opvalt is dat behalve wellicht in Rhenen nergens actielijnen specifiek waren gericht op het gesloten karakter van lokale gemeenschappen anders dan het nog meer dan voor aanvang van de proeftuinperiode organiseren van nabijheid. Een ander verschil is dat de districtsrecherche en de bredere basispolitiezorg (incidentenaafhandeling) in Deventer en Oudheusden geen plek in de actielijnen hebben, in tegenstelling tot de proeftuinen in Rhenen en Gouda.

Verschillen zijn er ook in de startpositie van de proeftuinen. Zo zagen we dat deze met name in Oudheusden (sterk) onderscheidend was. Daar hoefden wijkagenten niet *meer* opsporings-minded te worden, maar was de bedoeling dat zij meer afstemming zouden zoeken met de recherche. Zij hadden er frequent 'solo-rechercheprojecten', soms tot ongenoegen van de recherche. In de overige proeftuinen was de inzet bij aan-

69 Op grond van ervaring en eerder strafrechtelijk onderzoek blijkt in Gouda overlap tussen drugshandel en woninginbraken.

70 Met nahoren wordt bedoeld het aansluitend aan het opnemen van een aangifte of een verhoor een burger bevragen op (aanvullende) kennis over het gebied en de daar spelende problemen.

vang van de proeftuinen nu juist dat blauw (waaronder wijkagenten) nog een opsporingsbril diende te krijgen.

Rondom de context van de proeftuinen zien we dat twee proeftuinen stadswijken betroffen en twee meer dorpse gebieden. Dan blijkt dat vooral in Rhenen (het dorp Achterberg) en Deventer (Molukkers in Oranjekwartier, ‘arbeiders’ in Tuindorp) en Oudheusden (‘arbeiders’ en Turken) sprake is van hechte leefgemeenschappen zoals eerder onderzocht en gedefinieerd in *Horen, Zien en Zwijgen* (Bervoets & Bruinsma 2017). In Gouda gaat het eerder om een wijk met buurten die ooit in een grijs verleden te boek stonden als gesloten, rauwe arbeidersbuurt en waar vandaag de dag veel achterstand en werkloosheid heersen.

7.3 Conclusie realisatie proeftuinen

Lukt het de politie (en partners) in de proeftuinen om het actieplan te realiseren? Hoe? Waarom wel/niet? Deze onderzoeksvraag gaat over de actieplannen zoals daadwerkelijk uitgevoerd en gerealiseerd, nog los van de effectbereiking. Daarbij moet direct worden opgemerkt dat Oudheusden begin 2020 afhaakte. Wegens veranderde prioriteiten en omstandigheden leek het de teamleiding onverstandig om de proeftuin te continueren (zie hoofdstuk 2).

7.3.1 Ontschotting uniformdienst en recherche

In het op eerder onderzoek gebaseerde analysekader (hoofdstuk 1) wordt zowel aandacht besteed aan ‘blauw in opsporing’ als aan ‘de samenwerking van recherche met blauw’ (respectievelijk onderdelen 1B en 1A). Beide worden verondersteld kenmerken te zijn van ontschotting.

Blauw in opsporing

Over ‘blauw in opsporing’ stelt het analysekader: basispolitied medewerkers dragen bij aan opsporing door proactief (en periodiek) met de recherche te delen wat zij voor informatie uit de wijk hebben.

Uiteindelijk namen we vijf varianten van blauw in opsporing waar. De eerste variant van ‘blauw in de opsporing’ is het verzamelen van opsporingsinformatie⁷¹ door wijkagenten. Zij zouden volgens de geïnterviewden bij uitstek horen te beschikken over gebiedskennis- en gebiedsinformatie die tevens kan worden gebruikt in de opsporing. De politiemensen die zich toeleggen op incidentenafhandeling (hierna genoemd:

71 Met opsporingsinformatie of opsporingsrelevante informatie bedoelen we gegevens, informatie en kennis die aanknopingspunten bieden voor de opsporing (‘feiten en omstandigheden’). Denk naast voor de hand liggende gegevens zoals kentekens, signalementen en adressen ook aan kennis over specifieke subjecten (denk aan gedragspatronen) of veronderstelde relaties tussen subjecten. En dat zijn zo maar enkele voorbeelden. In principe gaat het om alle informatie die kan bijdragen aan de opsporing.

noodhulp) worden in eerste aanleg door de geïnterviewden verondersteld minder opsporingsrelevante kennis te hebben over het werkgebied. De tweede variant betreft het delen van opsporingsinformatie met de recherche. Informatie verzamelen – zoals hiervoor besproken – heeft immers geen betekenis als die informatie niet ook wordt gedeeld. De derde variant van actielijnen binnen het deeleffect ‘blauw in opsporing’ is gericht op het oppakken van opsporingstaken door het blauw. Denk, zoals reeds aangegeven, aan wijkagenten die zelf een eenvoudige zaak oppakken (al dan niet) in overleg of afstemming met de team- of districtsrecherche. De vierde variant is het laten meelopen van blauwe politiemensen met de recherche. En de vijfde is blauwe afspraken met de inlichtingenafdelingen (met name TCI).

De kernbevinding is dat er, los van een zogeheten corona-effect, aanwijzingen zijn dat in de proeftuinen sinds de start op punten meer inbreng is van blauw in de opsporing. Op hoofdlijnen blijft deze inbreng echter beperkt tot de wijkagenten. Denk aan de opsporingsgerichte wijkagenten die bij wijze van ‘wijkrechercheur’ in Gouda, maar ook elders werden aangesteld.

Wat dit aspect van de ontschotting in de weg staat, is ‘informatiepolitiek’ op de politiewerkvloer. Want informatie verzamelen is nog geen informatie delen. De terughoudendheid met delen heeft bij wijkagenten af en toe te maken met de vertrouwenspositie bij burgers. Die staat bij delen van informatie soms op het spel, zeker niet alleen bij de zogeheten hechte gemeenschappen in de proeftuengebieden. Soms heeft de terughoudendheid te maken met de vrees dat anderen binnen de politie zouden ‘scoren’ en de blauwe verstrekker niet laten meedelen in het succes.

Samenwerking van recherche en blauw

Het analysekader stelt: de recherche is zichtbaar, benaderbaar en toegankelijk voor basispolitiemedewerkers: zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk en geven aan welke kennis zij nog (meer) nodig hebben voor specifieke opsporingszaken. De acties om dat te bereiken komen in alle proeftuinen neer op het realiseren van samenwerking tussen recherche en de uniformdienst. Daarbij onderscheiden we vier basisvarianten: de recherche informeert het blauw over opsporing, de recherche adviseert het blauw over opsporing, wijkagenten draaien mee als lid van een researcheteam en er wordt een situatie geschapen waarbij recherche en opsporing fysiek bij elkaar zijn geplaatst.

De kernbevinding rondom dit deeleffect is dat de (team)recherche tijdens de proeftuin het blauw ook intensiever is gaan informeren. Bevinding is echter ook dat er slechts heel af en toe ook echt samenwerking werd gerealiseerd tussen de recherche en de basisteams. Vaak was ‘capaciteit en tijdgebrek’ een struikelblok. Maar ook cultuurverschillen tussen de recherche en blauw speelden een rol (vgl. Princen 2015). De recherche is toch vooral zaakgericht en haar werk speelt zich wat meer in afzondering af ten opzichte van de wijk. De blauwe politiemensen voelen daarentegen de hete adem van de wijk en hebben daarom een belang bij het tijdig aanpakken van problemen. Zij zijn

veel minder op de zaak gericht en hebben de neiging om breder te kijken dan uitsluitend een enkele strafzaak. Volgens rechters is er een risico dat blauwe politiemensen mogelijk (onbedoeld) informatie delen met de wijk die niet gedeeld had mogen worden. Verder is affiniteit met opsporing veelal geen automatisme binnen blauw. Waar het wel lukte om meer samenwerking te realiseren, bijvoorbeeld in Deventer, was dan ook direct veel waardering en draagvlak. Ook in Rhenen lukte het om recherche en blauw (letterlijk) bij elkaar aan tafel te krijgen. Zo werd aangetoond met de zogeheten (hoogst operationele) sturingstafel.

7.3.2 *Criminaliteitsbeheersing: externe ontschotting*

Het analysekader (onderdeel 4, hoofdstuk 1) geeft verder aan dat gebiedsgerichte opsporing vereist dat externe partijen betrokken zijn bij de opsporing. En dan meer specifiek:

- Externe partijen zijn op de hoogte van hun (mogelijke) rol in de opsporing.
- Externe partijen en de politie hebben (periodiek) breed overleg over opsporing.
- Externe partijen worden benaderd voor (informatie over) specifieke opsporingszaken.
- Externe partijen weten waar zij informatie omtrent opsporing kwijt kunnen.
- Externe partijen weten wat de randvoorwaarden zijn van hun rol in de opsporing.

Denk bij externe partijen naast publieke organisaties zoals de gemeente, wijkprofessionals (jongerenwerk, wijkteams) en bijzondere opsporingsdiensten (BOD's) zeker ook aan (semi-)private partijen. Voorbeelden van die laatste zijn bedrijven die soms een belang hebben om betrokken te zijn bij opsporing of die voor de politie daarbij zeer van pas kunnen komen. Een ander voorbeeld betreft instanties zoals een woningbouwvereniging, een instelling voor verslavingszorg of een energiebedrijf (bijvoorbeeld bij de strijd tegen hennepplantages en het 'stelen' van stroom door deze plantages). We namen in de proeftuinen vijf varianten waar rond het betrekken van externe partijen bij de opsporing: relaties uitbouwen, informatiedeling, acties ondernemen, aan de slag met restinformatie en (feitelijk alleen in Gouda) zogeheten publiek-private samenwerking.

We hebben reden om aan te nemen dat externe partijen in de proeftuinen nog niet altijd door hebben wat zij kunnen betekenen voor de opsporing en welke randvoorwaarden er zijn. De politie zelf (ook de recherche) heeft eveneens nog niet altijd scherp wat externe partijen kunnen betekenen. Laat staan dat deze externe partijen automatisch weten waar zij hun informatie kwijt kunnen. Ook is er lang niet altijd een breed overleg over opsporing met politie en deze externe partners. Desalniettemin worden op dit punt merkbaar stappen gezet.

We signaleren in de proeftuinen een tamelijk bewuste netwerkstrategie, bedoeld om het netwerk uit te breiden, de band aan te halen en opsporingsinformatie te verkrijgen. Deze strategie strookt met de ambitie in de actieplannen. Echter, in Deventer en Gouda

bestond deze strategie al voor de start van de proeftuin. In Deventer heeft de proeftuin deze strategie wel geïntensiveerd. Daarnaast was overal ook af en toe sprake van meer ‘ad hoc’ netwerken, onder andere ingegeven door incidenten. De recherche heeft bij dit netwerken met externe partners (nog) nauwelijks een rol. Pas als is geïnvesteerd in de relatie dan leidt dat tot meer informatiedeling. De manieren waarop politie en externe partijen informatie delen is zowel formeel, bijvoorbeeld in de vorm van een bestuurlijke rapportage als informeel (bijvoorbeeld mondeling of via een whatsapp-groep. Zelden is de informatiedeling rechtstreeks met de recherche.

Bijna overal wordt – los van de actieplannen – veel meer dan pakweg tien jaar geleden samen opgetrokken door politie en externe partners bij concrete casuïstiek. Het (intensiever) samenwerken en samen optrekken bij casuïstiek leidt er – in elk geval in Gouda – toe dat daadwerkelijk opsporingsinformatie door externe partners (zowel publiek als privaat) wordt gedeeld met de politie. Met name tussen politie en gemeente wordt meer gedeeld en samen opgetrokken. Deze ontwikkeling wordt in de kaart gespeeld door de toegenomen aandacht voor de zogeheten ondermijning, maar ook door het meer dan ooit werken met de reeds genoemde bestuurlijke rapportages, vaak op basis van (rest)informatie van de recherche. Ook is interessant om te melden dat met name Gouda werk maakte van publiek-private samenwerking in de opsporing, maar ook daar is samenwerken met private partijen nog grotendeels een te vervullen ambitie.

7.3.3 *Lokale oriëntatie*

In het analysekader (hoofdstuk 1) wordt rondom lokale oriëntatie zowel aandacht besteed aan ‘nabijheid’ als aan ‘realisatie gebiedskennis’ (respectievelijk onderdelen 2 en 3). Beide worden verondersteld kenmerken te zijn van gebiedsgerichte opsporing die – uiteindelijk – essentiële voorwaarden zijn voor meer en betere opsporingsinformatie.

Toegankelijkheid en nabijheid plaatselijke bevolking

De acties die in de proeftuinen zijn ingezet om meer nabij de plaatselijke bevolking te zijn, zijn aan de ene kant gericht op het faciliteren van een door de burger geïnitieerd contact: door bereikbaar en beschikbaar te zijn – zowel op straat als digitaal én op cruciale momenten (in het kader van bijvoorbeeld ‘nahoren’) kan de burger de politie makkelijk (laagdrempelig) benaderen. Aan de andere kant gaat het om vanuit de politie geïnitieerd contact met burgers: terugkoppeling op melding of aangifte, het delen van successen en berichten via social media. We namen vijf varianten waar (zie hoofdstuk 5), waarvan er uiteindelijk vier ook echt werden gerealiseerd: wijkagent meer aanwezig in de wijk, digitaal contacten opbouwen en onderhouden, vergroten benaderbaarheid voor bewoners en communiceren met burgers over (successen in) opsporingszaken. Van de vijfde variant (nahoren in Gouda) kwam het uiteindelijk niet.

Wat opvalt, is dat de focus opnieuw sterk op de wijkagent gericht is. De meeste deelnemers aan de proeftuin geven aan dat nabijheid echt de taak en verantwoordelijkheid

van de wijkagent is én dat de (team)recherche hier (een uitzondering daargelaten) echt geen tijd voor heeft. Sommigen geven aan dat door krapte – capaciteitsgebrek – zij al blij zijn als de wijkagent voldoende tijd heeft om in de wijk te zijn.

Hoewel gebiedsgericht werken ook inhoudt dat naast de wijkagenten de (team)recherche en noodhulpagenten geregeld in de wijk aanwezig zijn – toegankelijk en nabij burgers – is dit in geen enkele proeftuin als doel geformuleerd. Zij komen wel in de wijk, maar op een specifiek moment: bij een melding (noodhulp) of voor een plaats delict of buurtonderzoek (recherche).

Hierop reflecterend vanuit het analysekader (hoofdstuk1, onderdeel 2), kan gesteld worden dat alle drie de onderdelen van nabijheid en toegankelijkheid bij de proeftuinen de aandacht hebben gekregen in de praktische uitvoering: aanwezig zijn, contact met bewoners leggen en benaderbaar zijn. Dit alles is echter alleen bij de basispolitie komen te liggen, niet bij de recherche.

Bij de proeftuinen lijkt er vervolgens sprake van een kleine verbetering van de toegankelijkheid en nabijheid van wijkagenten bij de plaatselijke bevolking van de wijkagenten. Verschillende acties hebben hiertoe bijgedragen. Bijvoorbeeld het in de wijk zijn, op specifieke momenten (tijdens een incident) en plekken (bijvoorbeeld een markt) en manieren (bijvoorbeeld met een bus). Maar ook het gebruik van social media en het communiceren over successen in de aanpak van criminaliteit.

Kennis over de plaatselijke bevolking

In alle drie de proeftuinen die de gehele periode hebben ‘gedraaid’ – Deventer, Rhenen en Gouda – zijn er aanwijzingen voor een positieve ontwikkeling in de kennis over de plaatselijke bevolking. We namen in de proeftuinen drie varianten waar van manieren waarop kennis over de plaatselijke bevolking werd ontsloten: meer kennis over de (bevolking in de) wijk verzamelen, delen van de opgehaalde kennis over de wijk en het instellen van wijkgebonden ploegen.

In Rhenen heeft met name de wijkagent meer kennis vergaard (en vervolgens naar de teamrecherche gebracht). In Deventer was de ontwikkeling wat breder van aard, aangezien door het ploegensysteem ook de ‘noodhulp’ meer kennis over de wijk kreeg. In Gouda is door huisbezoeken (van onder meer de teamrecherche) veel doelgroepkennis opgebouwd. De toename van kennis direct bij de teamrecherche (dus niet via de wijkagent) heeft alleen in Gouda plaatsgevonden, met huisbezoeken door een gebiedsgerichte rechercheur. In Deventer en Rhenen lijkt er echter vrijwel geen toename in kennis over de bevolking bij de teamrecherche. Dit beoogde (deel)effect heeft ook maar minimaal een plek in de acties van de proeftuinen gekregen – terwijl het wel onderdeel vormt van het concept gebiedsgerichte opsporing. Hoewel de kennis bij twee van de drie proeftuinen verbeterd is, is deze positieve ontwikkeling alleen toe te kennen aan de blauwe politiemensen.

De cruciale vraag die opkomt, is in hoeverre het gebruiken van lokale kennis bij de opsporing hierdoor in het gedrang komt. Mits de verschillende afdelingen ('blauw' en 'grijs') goed aan elkaar gelinkt zijn, in verbinding staan en er ontschot gewerkt wordt, dan kan de kennisontwikkeling bij met name de wijkagent alsnog ten goede komen aan de opsporing. Hoofdstuk vier heeft laten zien dat bij de meeste proeftuinen hier goede stappen in zijn gezet en in hoofdstuk vijf is beschreven dat in (ten minste) twee van de proeftuinen de wijkagenten ook actief aandacht besteden aan het delen van kennis uit de wijk met zowel de andere blauwe collega's als de teamrecherche.

Gericht op het type kennis dat vergaard en gedeeld is (gespecificeerd in het analysekader) zijn er aanwijzingen dat politiemensen hierbij geregeld 'aan de oppervlakte' zijn gebleven. Dus dat er wel kennis over problematiek, sleutelfiguren (ook criminele subjecten) en wat algemene kennis over de bevolking (samenstelling bijvoorbeeld) is gedeeld. Maar dat dit over het algemeen minder het geval is voor meer diepgaande kennis over buurtynamiek en de leefwereld van bewoners. En die laatste twee categorieën zijn heel essentieel voor opsporing in gesloten gemeenschappen – zo bleek uit ons eerder onderzoek (Bervoets & Bruinsma 2017).

7.4 Conclusie koerswijzigingen proeftuinen

Zijn er tijdens de looptijd van het onderzoek veranderingen voor wat betreft de onderdelen, beoogde effecten, samenhang en de mate waarin het lukt om de beoogde strategie uit te voeren? Daarbij bekijken we of de veranderingen zijn terug te voeren op de terugkoppeling van de onderzoekers of andere oorzaken.

Bij de overgebleven drie proeftuinen waren geen wezenlijke koerswijzigingen te bespeuren in het actieplan en de uitvoering daarvan. De onderdelen en de beoogde effecten bleven in de proeftuinen nagenoeg onveranderd. Hier en daar zijn er wel wat actielijnen toegevoegd of aangepast. Ondanks alle andere prioriteiten, activiteiten en projecten – en een pandemie – hebben drie van de vier proeftuinen het einde gehaald. Wat hielp, is dat de inhoudelijke vertrekpunten van de proeftuinen volgens de betrokken wijkteams goed aansloot bij reeds geuite ambities. En dat de proeftuinen zelf konden bepalen hoe intensief zij met het actieplan aan de slag gingen. Waar Deventer bijvoorbeeld een specifiek 'proeftuinteam'⁷² kende, daar hadden de andere proeftuinen uiteindelijk minder de behoefte om een apart team in te stellen voor de uitvoering van het actieplan. Sturing op de actieplannen gebeurde daar vanuit de reguliere lijn.

Het is niet altijd duidelijk in hoeverre veranderingen in de uitvoering van de proeftuinen te maken hebben met de terugkoppeling die onderzoekers gaven naar aanleiding

72 In de zin dat er een aantal politiemedewerkers is dat verantwoordelijk is voor de uitvoer van de actielijnen (en die geïnterviewd werden en aanwezig waren bij terugkoppelingen vanuit de onderzoekers) en een projectleider (een wijkagent). Niet in de zin van een team dat naar buiten zo bekend staat. Zoals eerder gezegd is er in Deventer namelijk juist bewust niet gerept over het bestaan een proeftuin.

van tussenmetingen. Onder andere de teamchefs geven echter wel aan dat de onderzoekers hen geregeld aan het denken hebben gezet. Dat speelde in Rhenen bijvoorbeeld een rol bij het zoeken van meer nabijheid in de gesloten gemeenschap Achterberg, en bij het aannemen van opsporingsgerichte wijkagenten in Gouda. Ook de themabijeenkomsten die onderzoekers organiseerden hebben gevolgen gehad. Zo leidde de bijeenkomst in het voorjaar 2019 over 'Anders kijken' ertoe dat enkele politiemensen zich aanmeldden voor de verdiepende, gelijknamige training door Carolien Dijkstra (Eenheid Amsterdam, zie hoofdstuk 2). Ook leidden deze bijeenkomsten ertoe dat bijvoorbeeld Gouda zelf een aantal werkbezoeken aflegde (naar onder meer het basisteam Kaatsheuvel) om daar ook kennis op te halen over ontschotting.

Er waren niet zozeer koerswijzigingen als wel momenten waarop specifieke actielijnen meer prioriteit kregen. Denk aan de introductie van de sturingstafel in Rhenen begin 2020, het intensiveren van het Operationeel Overleg in Deventer halverwege 2019 en de 'wijkrechercheurs' (opsporingsgerichte wijkagenten) in Gouda, vanaf najaar 2019. Daardoor kregen de proeftuinen uiteindelijk een eigen profiel.

7.5 Conclusie effectbereiking

Wat zijn de voornaamste gevolgen die de realisatie van de gebiedsgerichte opsporing en de criminaliteitsbeheersing in de proeftuinen hebben? In welke mate worden de effecten bereikt? Is te bepalen welke processen (meer nabijheid, kennis van de bevolking, ontschotting processen, criminaliteitsbeheersing) met name voor goede resultaten hebben gezorgd?

Deze onderzoeksvraag betreft de effectbereiking in de overgebleven proeftuinen. Daarbij gaat het om de bereiking van het *hoofdeffect*. Maar ook bekijken we waardoor dat werd bereikt: de ontwikkeling van *deeeffecten* als gevolg van gerealiseerde actielijnen en andere invloeden (alternatieve verklaringen). Ten slotte gaan we in op de vraag of deze informatie ook werkelijk door de recherche wordt gebruikt. Daarbij verwijzen we terug naar de schematische weergave in figuur 6.1 (hoofdstuk 6) met de feitelijke invulling van de gebiedsgerichte opsporing in de proeftuinen.

Hoofdeffect: meer en betere opsporingsindicaties

Het is allereerst de vraag in hoeverre de gerealiseerde actielijnen van de proeftuinen uiteindelijk voor meer (opsporings)informatie gezorgd hebben. Er is hierin geen algemene tendens op te tekenen in de verschillende proeftuinen. Kort samengevat zien we dat er in Deventer een sterke toename was van opsporingsinformatie. In Gouda was er bij het eind van de proeftuin ook veel informatie beschikbaar, maar dit was bij de start van de proeftuin al het geval – dus is de situatie stabiel. Bij de proeftuin in Rhenen is de ontwikkeling wat beperkter, de daar aanwezige gesloten gemeenschap (in Achterberg) maakt dat er een lange adem nodig is. Ook in Heusden (waar de proeftuin vroegtijdig beëindigd werd) is de ontwikkeling gering gebleven.

Duiding bereiking hoofdefect

Vervolgens is de vraag welke deeleffecten uiteindelijk hebben bijgedragen aan het hoofdefect. Dan blijkt dat met name twee deeleffecten voor meer opsporingsindicaties hebben gezorgd:

- externe partners leveren meer informatie aan bij de wijkagent,
- de wijkagent verbetert zijn/haar informatiepositie in de wijk en/of bij specifieke gemeenschappen .

Hoewel het contact met externe partners in de proeftuinen Rhenen en Deventer is verbeterd, lijkt dat nog niet tot veel meer door hen aangeleverde opsporingsinformatie geleid te hebben. In Heusden en Gouda komt er wel geregeld dergelijke informatie vanuit de partners. Dit betrof in Heusden een positieve een ontwikkeling en in Gouda een stabiele – onveranderde situatie.

Binnen de proeftuinen is geïnvesteerd in nabijheid en toegankelijkheid voor burgers, met name door aanwezigheid in de wijk (bij specifieke doelgroepen of tijdens incidenten) en digitale bereikbaarheid. Dit heeft de informatiepositie van wijkagenten in met name in Deventer en Gouda verbeterd. Met name in Deventer, maar ook al wel in enige mate in Rhenen, is door voorgaand beschreven ontwikkelingen meer opsporingsinformatie opgehaald. In Gouda is er met name meer informatie opgehaald van specifieke doelgroepen, zoals verslaafden.

Ontschotting: informatie van blauw naar grijs (deeleffect)

De ontschotting draagt ertoe bij dat de door blauw vergaarde (opsporings)informatie eenvoudiger bij de recherche terechtkomt. Dat zou ook mogelijk dienen te zijn met de zogeheten gebiedskennis over bijvoorbeeld lokale normen en leefwerelden van bewoners en hun – al dan niet gesloten – gemeenschappen. Echter, we hebben geen aanwijzingen voor duidelijke progressie op dat gebied. De gebiedskennis zoals bedoeld als voorwaarde voor meer en betere opsporingsindicaties bleef tamelijk aan de oppervlakte, zoals we reeds constateerden in hoofdstuk vijf. De informatiestroom van de wijk naar de recherche bestond met name uit opsporingsinformatie (kentekens, adressen, signalementen) en weliswaar een beetje subjectinformatie. De klacht van de wijkagenten was echter dat deze informatie over subjecten en hun gedragspatronen maar weinig werd opgevraagd en benut door de recherche.

Rondom ontschotting tussen blauw en grijs (een voorwaarde om opsporingsinformatie en gebiedskennis vanuit het blauw te gebruiken bij de opsporing) zijn er enkele positieve ontwikkelingen in de proeftuinen. Zo gaven we al aan in paragraaf 7.4.1. Er vindt meer samenwerking en afstemming plaats tussen blauw en (met name) de team-recherche. Het echt gezamenlijk optrekken bij een opsporingszaak vindt echter nog slechts incidenteel plaats.

Niet direct aan actieplan gerelateerde ontwikkelingen

Bij een analyse van effecten rest altijd de vraag of er mogelijk nog alternatieve verklaringen zijn voor de effectbereiking. Gezien de lange doorlooptijd van de proeftuin (1,5 jaar) zijn er nog andere ontwikkelingen geweest die, los van de actieplannen, hebben bijgedragen aan een deeleffect of het hoofdeffect. Het gaat dan concreet om het IGP-team en de gebiedsgebonden ploegen in Deventer en een bredere ontwikkeling richting ontschotting en een reeds intensieve samenwerking met externe partners in Gouda. Maar ook het scrummen en een proef rondom het vooraf selecteren van kansrijke zaken in de proeftuin Rhenen.

Meer opsporingsindicaties bij de recherche – en toen?

De situatie in twee van de proeftuinen laat zien dat meer opsporingsindicaties niet altijd ook tot meer (succesvolle) opsporingsonderzoeken leidt, zoals misschien logischerwijze verwacht en gehoopt werd. In Deventer en Gouda kon de nieuwe informatie vanwege capaciteitsproblemen niet altijd door de (team)recherche worden opgepakt. Indien waardevolle opsporingsindicaties door gebrek aan capaciteit door de (team)recherche niet volledig (bijvoorbeeld als 'groot onderzoek') opgepakt kunnen worden, gebruiken deze twee proeftuinen vier alternatieve werkwijzen. Ten eerste het uitvoeren van een klein(ere) actie, ook wel korte klap of speldenprik genoemd. Ten tweede het zoveel mogelijk door het basisteam laten oppakken van de opsporingszaak en – ten derde – de informatie uitzetten in de briefing wordt gezet. Ten vierde wordt verkend met de gemeente of een bestuurlijk traject kans van slagen heeft.

7.6 Kernconclusie: ontschotten noodzakelijk, niet voldoende

De centrale onderzoeksvraag was: hoe dragen gebiedsgerichte opsporing en de daarmee samenhangende samenwerking met externe partijen in de praktijk bij aan de informatiepositie van de politie, waaronder binnen hechte leefgemeenschappen? Met informatiepositie bedoelden we een situatie van meer en betere opsporingsindicaties, dus startpunten voor strafrechtelijk onderzoek. Met gebiedsgerichte opsporing bedoelen we opsporingsactiviteiten waarbij een lokale oriëntatie (nabijheid, gebiedskennis) in combinatie met ontschotting en samenwerking met externe partijen rond opsporing (criminaliteitsbeheersing) de kans vergroot op opsporingsindicaties. Bijvoorbeeld doordat lokale kennis aanknopingspunten biedt voor opsporing.

Dan blijkt dat het ontschotten van de opsporing en het betrekken daarbij van blauw een noodzakelijke, maar nog geen voldoende voorwaarde is voor een betere informatie- en kennispositie. Het verband is indirect, zo gaven we hiervoor reeds aan. Noodzakelijk en voldoende is het daadwerkelijk realiseren van nabijheid. Bijvoorbeeld door het vergroten van de benaderbaarheid voor bewoners (o.a. met een bus de wijk in), maar zeker tegenwoordig tevens via het opbouwen en onderhouden van online contacten.

Ook in voorliggende studie blijkt bij het organiseren van nabijheid toch weer veel nadruk te worden gelegd op de wijkagent en veel minder op andere teamleden of de recherche. Ook de moderne invulling van nabijheid via online presentie, is toch vooral een zaak van de wijkagent. De zaaksgerichtheid, het ervaren tijdsgebrek en de interne oriëntatie maken dat rechercheurs veelal geen taak voor zichzelf weggelegd zien op het vlak van nabijheid. Zelf gaan kijken, zelf (in nauw overleg met de wijkagent) rondvragen, zelf netwerken onderhouden (ook online op bijvoorbeeld Instagram) om zo aan opsporingsindicaties en gebiedskennis te geraken is voor hen niet vanzelfsprekend, een enkeling daargelaten. In het district Eindhoven (Eenheid Oost Brabant) interviewden we bijvoorbeeld ook eind 2019 Danny Frijters (op zoek naar voorbeelden buiten onze proeftuinen). Danny is een recherchechef met stevige blauwe *roots*. Die maakte duidelijk dat nabijheid voor de recherche echt uitvoerbaar is, wanneer ‘het oude politiedenken’ is losgelaten. Dat denken wordt volgens hem bepaald door soms verouderde werkwijzen, de gedachte dat recherche meer status zou hebben dan blauw en dat ‘geheimhouding’ maakt dat de recherche zo veel mogelijk onzichtbaar werkt. Frijters gelooft daar niet in. Hij is bijvoorbeeld ook erg actief op Instagram waar hij zijn volgers oproept om te melden of aangeeft welke zaken er zijn opgelost.

Wel nemen we in dit onderzoek waar dat ook anderen dan de wijkagent invulling geven aan criminaliteitsbeheersing: de opsporingsgerichte samenwerking met externe partijen. Maar dan betreft het eerder teamleiding, en OE’s en wegens reeds genoemde motieven veel minder (rechtstreeks) de recherche.

Het is hiervoor reeds met zoveel woorden gezegd: gebiedsgerichte opsporing valt of staat met lokale informatie en gebiedskennis. Die kan direct of indirect bijdragen aan opsporingsindicaties. Zonder voldoende inbedding (o.a. nabijheid, ook te vertalen als ‘online’ nabijheid) komt de politie maar moeilijk aan deze lokale informatie en gebiedskennis. Hoewel geen voldoende voorwaarde, is ontschotten cruciaal, want de lokale gebiedskennis en de kennis van externe partijen moeten bij de recherche komen en worden betrokken in zaken. Daarmee nemen we ook stelling tegen politiemensen die aangeven dat de verschotting bij de politie geen probleem is. Verschotting laat een situatie bestaan waarin informatie wordt gemist, samenwerking tekortschiet, het ‘wij-zij’-gevoel groter wordt en dat staat te behalen effecten in de weg.

Deze kernconclusie vraagt om discussie, maar die gaan we niet eerder aan na eerst te hebben gereflecteerd op het onderzoek.

7.7 **Reflectie: het onderzoek, rol en bijdrage van de onderzoekers**

7.7.1 **Overdenking van het onderzoek**

Dit proeftuinenonderzoek is een vervolg op *Horen, Zien en Zwijgen* (Bervoets & Bruinsma 2017). Hoewel er in voorliggend onderzoek uiteindelijk meer nadruk ligt op

het samen aan de slag gaan met gebiedsgerichte opsporing, dan dat het inhoudelijk een vervolg is op de eerdere studie. Die had veel explicieter opsporing in hechte leefgemeenschappen als thema. De studies hebben echter gemeenschappelijk dat het uiteindelijk gaat om opsporing, de rol daarbij van de uniformdienst (blauw) en indicaties die deze opsporing kunnen vergemakkelijken. Gebiedsgerichte opsporing is een van de aanbevelingen uit het vorige onderzoek die paste bij de diagnose van recherche (grijs) en blauw die niet (altijd) goed op elkaar ingespeeld zijn, een tekort aan politietoezicht (wijkagenten met weinig tijd, gesloten bureaus, weinig auto's voor de incidentenafhandeling) en de kwetsbare positie van de wijkagent. Bij gesloten gemeenschappen is het voor de wijkagent vaak ofwel 'buigen' – door zich aan te passen aan de lokale normen met het risico dat de wijkagent veel te dicht op een gemeenschap zit. Ofwel 'barsten' door zich niet aan te passen en een buitenstaander te blijven. In beide gevallen is dat slecht nieuws voor de opsporing.

De kwetsbaarheid van de wijkagent leek ons vooral van toepassing op gesloten gemeenschappen. Toch blijken ook de verschotting tussen recherche en blauw en een tekort aan politietoezicht een rol te spelen in gemeenschappen waar opsporing wegens een geheel eigen sociaal controlemechanisme bemoeilijkt wordt. De rechtshandhaving is dan nóg ingewikkelder. Het gaat hier om gemeenschappen met eigen normen en waarden, die soms afwijken van de rest van de samenleving. Om die reden worden ze ook wel als semi-autonoom beschouwd. In dit soort omgevingen is nabijheid nodig en tegelijkertijd een risico. Gebiedskennis is in gesloten gemeenschappen cruciaal bij strafrechtelijk onderzoek, doordat het de kans vergroot op opsporingsindicaties en het aanknopingspunten biedt voor succesvol politiewerk in dit soort omgevingen.

Het concept gebiedsgerichte opsporing is een van de genoemde kernelementen in het richtinggevende politiedocument Podium voor Goed Politiewerk. Wij hebben aan dat concept samen met de deelnemende basisteams onze eigen invulling gegeven. In paragraaf 2.4 gaven we aan dat de politie uiteindelijk zelf koos voor de invulling van de zogeheten actielijnen die ze – per deeleffect – wilde gaan inzetten. De onderzoekers adviseerden wel over de actielijnen en andere zaken die hen tijdens het verloop van de proeftuinen opvielen. Denk aan de wel heel nadrukkelijke inzet op wijkagenten. De keuze om wel of niet iets te doen met de adviezen was uiteindelijk aan de politie. Uiteindelijk was in het proeftuinenonderzoek – net als bij ander actieonderzoek – sprake van wederzijdse beïnvloeding van onderzoekers en politie in hun gezamenlijke zoektocht. Waar het echter ging om bevindingen en rapportage was er een strikte grens. De politieteams hebben nooit blijk gegeven van pogingen om (anders dan feitelijke onjuistheden) de rapportage van onderzoeksresultaten te beïnvloeden.

7.7.2 *Rol van de onderzoekers*

De vorm van een proeftuin is destijds samen met de politie bewust gekozen om met het veld na te gaan hoe het concept gebiedsgerichte opsporing het best kan worden gereaa-

liseerd. En dan specifiek met als hoofdeffect meer en betere opsporingsindicaties. Met dit praktijkonderzoek wilden we de kans op doorwerking en benutting vergroten door al tussentijds resultaten terug te koppelen en naast als onderzoeker ook als adviseur op te treden (zie hoofdstuk 2). Soms wordt bij dergelijk onderzoek de grens tussen onderzoekers en onderzochten nagenoeg opgeheven (Van der Zouwen 2018; Migchelbrink 2019). De onderzoekers doen dan mee met het werkveld, en de onderzochten onderzoeken mee. Die grens was bij dit project duidelijker. Wij bleven onderzoekers, met de betrokken basisteams als onderzochten, maar we stelden ons geregeld ook op als adviseur. Dat deden we door waar mogelijk en nodig mee te denken en tegen te denken. De politiemensen bleven gewoon in hun rol, maar enkelen van hen deden actief mee met het opstellen van een actieplan om de (deel)effecten naderbij te brengen.

Voordeel ten opzichte van een traditioneel onderzoek waarbij onderzoekers afstand bewaren en alleen na afronding resultaten terugkoppelen is, dat de betrokken politieteams nog tijdens de looptijd terugkoppeling kregen op basis waarvan zij hun (actie) plannen eventueel konden aanpassen. Voordeel voor de onderzoekers is dat deze praktische insteek bijdroeg aan het draagvlak. Waarbij moet worden gezegd dat deze proeftuinen reeds werden geselecteerd op de mate waarop zij bereid waren om te werken aan gebiedsgerichte opsporing en ontschotting. Ook een voordeel is dat onderzoekers met hun tussentijdse presentaties en terugkoppelingen de proeftuin op de agenda hielden. Hun tips en adviezen over de inrichting van de proeftuin werden ook geregeld ter harte genomen.

Nadeel was dan wel weer dat in de politiepraktijk de term proeftuin soms al weer wordt gezien als ‘iets van de chefs’. In Deventer werd daarom de term proeftuin zelfs niet gebruikt. Maar dat viel in de praktijk in onze basisteams nogal mee. Wat daarentegen vooral een uitdaging blijft bij politiewerk is de zogeheten waan van de dag. De actualiteit met bijvoorbeeld een serie autobranden in Gouda (zomer 2019) waar alle aandacht heen ging, veranderde prioriteiten (met name in Oudheusden) en personeelwisselingen (overall) en de gevolgen van Covid-19 voor politiewerk (eveneens overall) maakten het af en toe ingewikkeld om de proeftuin op de agenda te houden. Een van de proeftuinen – Oudheusden – haakte zoals gezegd af begin 2020. Ook in Rhenen was het doorgaan met de proeftuin geen uitgemaakte zaak, hoewel de teamchef er aangaf dat de tijdsbesteding voor zijn mensen uiteindelijk wel meeviel. En hij als op innovatie gerichte, jonge politie leider er toch wel in geloofde en open voor stond.

7.7.3 *Uiteindelijke bijdrage*

Het effect of de opbrengst van een proeftuin valt of staat met het draagvlak dat er is om aan de proeftuin deel te nemen. Bij alle vier de proeftuinen was er een start met een enthousiaste teamchef, die bij zowel blauwe collega's (wijkagenten) als recherche (basisteamniveau) draagvlak en daarmee betrokkenheid had georganiseerd. Bij het startgesprek was er bij elke proeftuin een qua functie gemixt en enthousiast gezelschap

aanwezig. Hierin waren kleine verschillen tussen proeftuinen, maar altijd waren de basisteamchef, enkele wijkagenten en de teamrecherche (of VVC/VAT) aanwezig.

Naarmate de proeftuin vorderde bleken wisselingen in personele bezetting (Rhenen) en grote capaciteitsproblemen en het uitvallen van de interne proeftuintrekkers (Heusden) aanleidingen voor een wat verminderd draagvlak. Dat leidde in proeftuin Rhenen uiteindelijk niet tot onoverkomelijke problemen. Na enkele extra overleggen tussen de onderzoeker en de teamchef heeft de proeftuin een doorstart gemaakt. In Heusden leidde dit echter – zoals eerder benoemd – tot het vroegtijdig beëindigen van de proeftuin.

Wat opviel was dat Deventer en Gouda zich uiteindelijk het meest enthousiast toonden over de proeftuinen. Zij gingen geregeld ook met ideeën uit het onderzoek aan de slag. Maar uiteindelijk hebben alle proeftuinen naar eigen zeggen wat gehad aan de gezamenlijke zoektocht. Het leverde nieuwe ideeën en soms een andere manier van kijken op naar politiewerk. Ook al was de invloed van het onderzoek op andere momenten indirect en minder duidelijk. Wat overigens wel opviel, was dat wij als onderzoekers (die hoe dan ook wat meer op een afstand keken) vaak optimistischer waren over de lokale vorderingen en resultaten dan de politieteams zelf. We wijten dat aan gezonde zelfkritiek van de betrokken politiemensen. En ook aan het gegeven dat wij als onderzoekers wat makkelijker zicht hielden op ‘the bigger picture’, waar de waan van de dag het zicht soms vertroebelde van politiemensen. Een uitdaging was dan wel weer dat we met de gebruikte opzet en methoden weliswaar met voldoende diepte zicht konden bieden op de realisatie, maar geen spijkerharde oordelen konden vellen over opbrengsten en effectbereiking. De subtitel van Klumper’s dissertatie (2014) over effectdenken is niet voor niets ‘meten van het onmeetbare’. Vanwege de hoge complexiteit en veranderlijkheid van de omgeving, komt het onderzoeken van de effectbereiking in de praktijk vooral neer op kwalitatieve waarnemingen en argumentatieleer en veel minder – in dit onderzoek helemaal niet – op statistiek (statistische samenhangen).

De waan van de dag maakte zoals aangegeven dat de proeftuin soms bij de politie op de achtergrond raakte en de uitvoering niet altijd vlotjes liep. Verder zijn er in de vertaalslag van het analysekader naar de praktijk (de actieplannen) aspecten ‘verloren’ gegaan uit het door de onderzoekers meegegeven kader (zie paragraaf 2.3). Deze zogenaamde ‘water bij de wijn’ is echter een belangrijke en onoverkomelijke stap in dit soort praktijkonderzoek. Wanneer wij als onderzoekers nadrukkelijk hadden gestaan op een een-op-een overname van alle aspecten in het analysekader, dan was dat vast en zeker wereldvreemd overgekomen en zou weerstand het gevolg zijn geweest. Wij zouden dan ook geen gevoel hebben gehad bij de autonomie die zowel de onderzoekers als de onderzochten hadden. Wij bij de wijze van rapporteren en de onderzochten bij het al dan niet overnemen van adviezen. Wetenschappelijk bekeken is de proeftuin hoe dan ook geslaagd: er zijn immers altijd interessante bijzonderheden in het proces. Er is altijd een proces, zouden we kunnen stellen. Zelfs al zou een proeftuin totaal mislukken, dan

is de reden daarvoor wetenschappelijk gezien nog fascinerend. En voor de politiepraktijk zijn er hoe dan ook waardevolle opbrengsten (op het meest concrete niveau de menukaart en stappenplan verderop in dit hoofdstuk).

7.8 **Discussie: nieuwe nabijheid**

De kiezel in de schoen: abstracte politie

In 2018 betoogden Terpstra en Salet dat in Nederland de tendens waarneembaar is van een zogeheten abstracte politie. Die term staat voor een observatie, maar is bewust door onze collega's gekozen om te laten fungeren als 'kiezel in de schoen'. Met abstracte politie bedoelen zij immers dat met de totstandkoming van de Nationale Politie zowel de interne als externe relaties van de politie afstandelijker, onpersoonlijker, formeler en minder direct zijn geworden, losser van de ooit vanzelfsprekende lokale context. De abstracte politie is minder afhankelijk van de persoonlijke kennis van politiemensen, omdat deze in toenemende mate wordt vervangen door 'systeemkennis', gebaseerd op de 'logica' en categorieën van computersystemen en gebruikt door politiemensen die vaak niet persoonlijk en direct bekend zijn met de lokale situatie en de problemen die daar spelen. In toenemende mate is deze lokale (gebieds)kennis het domein geworden van andere frontlijnwerkers. Denk daarbij eerst en vooral aan de gemeentelijke handhavers, die zich als buitengewoon opsporingsambtenaren echter vooral richten op overtredingen en vergunningen en veel minder op misdaad (Bervoets 2013). Dat laat onverlet dat zij op dit moment voor een belangrijk deel de noodzakelijke ogen en oren zijn in de wijk en op straat. Her en der heeft dat reeds geleid tot een vruchtbare samenwerking en informatie-uitwisseling met de politie, maar elders lijken handhavers en agenten nog vreemden voor elkaar (Eikenaar 2017).

Wij namen in *Horen, Zien en Zwijgen* vergelijkbare ontwikkelingen waar als Terpstra en Salet, zonder er overigens nog een etiket op te plakken (Bervoets & Bruinsma 2017). Tijdens het veldwerk dat zich richtte op opsporing in hechte leefgemeenschappen zagen we gesloten politiebureaus, bleek researchewerk toch vooral een kantoorbaan en was het politietoezicht in de door ons bestudeerde dorpen en wijken behoorlijk teruggelopen. Ook namen we waar dat externe partners (waaronder gemeentelijke handhaving, woningbouwcorporaties en welzijnsorganisaties) soms over meer en betere lokale kennis beschikten dan de politie. Ook voor de opsporing. Een enkele wijkagent probeerde zo goed en zo kwaad het ging het principe van nabijheid invulling te geven; maar dat was niet voor alle wijkagenten weggelegd. Vaak hadden ze naar eigen zeggen te weinig tijd, maar het schortte soms ook aan kwaliteit. Uit al deze waarnemingen volgde onze aanbeveling voor gebiedsgerichte opsporing (GGO) als facet van gebiedsgericht politiewerk.

Met name politiewerk in zogeheten gesloten gemeenschappen – we gaven dat al aan – wordt door genoemde omstandigheden extra bemoeilijkt. En dat is een maatschappelijk probleem, omdat deze gemeenschappen geregeld een voedingsbodem bieden voor

(ondermijnende) misdaad. Maar uiteindelijk speelt het probleem van de teruggelopen lokale inbedding in het hele land. En dat is heel slecht nieuws, ook voor de opsporing. Lokale inbedding is niet alleen essentieel voor de (lokale) informatiepositie; inbedding heeft ook een positief effect op de meldingsbereidheid van burgers (Broekhuizen e.a. 2018). Scrummen, ontschotten, kijken naar het systeem (Landman e.a. 2020), verbeteringstrajecten als betoogd door Huisman e.a. (2016) en Q-teams zijn waardevol, maar de kans bestaat dat daarmee – onbedoeld – de naar binnen gerichte houding wordt versterkt. En dat is onwenselijk. Bij de reorganisatie gaf de Nationale Politie immers zelf aan dat een internationale oriëntatie en lokale verankering (van Wijk naar Wereld) hand in hand dienden te gaan. In die zin is het waardevol dat korpschef Henk van Essen eind 2020 een pleidooi hield voor meer politiecapaciteit en dan met name wijkagenten, om de lokale verankering te verbeteren.⁷³

Het is daarbij overigens ook van belang (met name in de gesloten gemeenschappen) in te zien dat de politie ook ‘te nabij en te betrokken’ kan zijn. Dan liggen loyaliteitsconflicten op de loer. Hoewel we het ‘te nabij zijn’ in voorliggend onderzoek niet op dezelfde, problematische manier waarnamen als in *Horen, Zien en Zwijgen*. Daarin tekenden we situaties op waarbij al te nabije politiemensen werden ‘ingepalmd’ en ‘onschadelijk gemaakt’ (met onder andere intimidatie) door leden van gesloten gemeenschappen. Die politiemensen werden onbruikbaar voor de opsporing.

Weg met het cynisme en ‘no can do’

Wat we goed kunnen missen is de zogenaamde nuchtere, maar feitelijk cynische, kijk op politiewerk die stelt dat gebiedsgerichte opsporing de politie (en de rest van de strafrechtsketen) nog meer werk gaat opleveren dan ze nu reeds aankan. Het zakensysteem BOSZ zit al tjokvol. In de proeftuinen namen we waar dat er soms eerder te veel dan te weinig informatie was om op te pakken. De recherche zou maar zo – nog meer – omkomen in het werk. Dat is waar als verankering en gebiedsgerichte opsporing een-op-een zouden leiden tot een hausse aan zaken die toch maar moeilijk kunnen worden opgelost. Inzicht verplicht, dus dan liever niet alles willen weten wat zich afspeelt in het werkgebied en in gesloten gemeenschappen, uit zelfbehoud en als aanpassingsmechanisme. Zo bekeken is gebiedsgerichte opsporing naïef en zinloos.

Met wat meer gevoel voor optimisme kunnen we echter stellen dat gebiedsgerichte opsporing er juist toe zou kunnen bijdragen dat (ook bij een gelijkblijvend aantal zaken) meer zaken zullen worden opgelost. Omdat er meer concrete opsporingsindicaties zullen zijn. En omdat er de pragmatisch wordt ingezet op ‘de korte klap’ of een bestuurlijke aanpak als de researchcapaciteit knelt. Dit alles laat uiteraard onverlet dat er een serieus probleem is momenteel met de doorstroom in de strafrechtsketen. Blijven hangen in verzuchtingen en wat allemaal niet kan is echter niet de te verkiezen weg.

73 [https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/korpschef-henk-van-essen-politie-komt-meer-dan-600-miljoen-euro-tekort~bf4a8938/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.nl%2F,geraadpleegd op 29 december 2020.](https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/korpschef-henk-van-essen-politie-komt-meer-dan-600-miljoen-euro-tekort~bf4a8938/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.nl%2F,geraadpleegd%20op%2029%20december%202020)

De blik vooruit

Opsporing in het basisteam kan moeilijk zonder lokale inbedding. Nodig is een nieuwe opvatting van nabijheid, voorbij het blauw. Het concept gebiedsgerichte opsporing impliceert volgens ons dat ook de rechercheur een taak heeft om nabijheid en lokale verankering te realiseren. Dat lijkt roeien tegen de stroom in, want in dit onderzoek signaleren we nu juist een verwijdering van recherche en het blauw; vaak letterlijk. Dat nabijheid desalniettemin ook voor de recherche mogelijk is bewijst de politie in Eindhoven (zie paragraaf 7.6). Maar er zijn vast nog meer teams en districten waar de recherche wat meer het bureau uitkomt. De ontwikkeling van de 'oude' afdeling Veelvoorkomende Criminaliteit (VVC) naar een volwaardige teamrecherche is daarbij een regelrechte kans. Daarmee kruipt opsporing dichter op het blauw. Verder zou bekeken kunnen worden hoe deze teamrecherche naast het reactief afhandelen van zaken ook (samen met blauw) netwerkstrategieën kan toepassen om op die wijze opsporingsindicaties te genereren. Want zoals ook rechercheurs die we voor dit onderzoek spraken wel inzien: al netwerkend doe je veel informatie op en je investeert in de meldingsbereidheid (zie ook Kop, Van der Wal & Snel 2012). Dus zelf zichtbaar(der) aanwezig bij de contacten met de wijk en de externe partners, en in afstemming met de wijkagent. In eerste instantie thema- of zaaksgericht. De rest van het basisteam zou zich vervolgens meer bewust dienen te zijn van het gegeven dat zij opsporingsambtenaren zijn en opsporing integraal onderdeel van het politiewerk is. En ook zij zouden niet steeds moeten blijven leunen op de wijkagent, die immers al genoeg heeft aan de aan hem of haar opgelegde taken bij de laatste politiereorganisatie.

Het is bovendien aan te raden om de Politieacademie (weer) aandacht te laten besteden aan opsporing door blauw. En het is verstandig om breder te gaan experimenteren met 'wijkrechercheurs', 'sturingstafels' en een operationeel overleg (zoals in Deventer). Verder zou het een prima ontwikkeling zijn als door de Landelijke Deskundigheidsmaakelaar (LDM) ook deskundigen zouden worden betrokken met kennis over specifieke 'hechte en gesloten gemeenschappen'.

We bepleiten een ontwikkeling waarbij het grijs wat blauwer wordt en het blauw wat grijzer. Uiteraard blijven de afdelingen gewoon bestaan. Wat we zeker niet bepleiten is om van het grijs een autonoom eiland te maken, losgeweekt van het blauw (Landman e.a. 2020). Dit onderzoek vormt een mooie basis om na te denken over de rol die de wijkagenten, het blauwe basisteam en de recherche spelen en of de rol die ze aannemen nog steeds van deze tijd is. We bepleiten zeker niet om meer te vragen van de wijkagenten, het hele basisteam of de recherche, maar we vragen ze vooral eens kritisch te kijken naar de rollen die zij aannemen en om anders te werk te gaan. Dus we vragen niet meer, maar iets anders! De recherche zit vol met zaken en wijkagenten komen te weinig in de wijk, dus meer vragen van een of beide partijen is niet reëel. Het vraagt een andere manier van werken op basis van een ander keuzeproces en het intelligenter indelen van tijd, taken en het omgaan met elkaar. Beide partijen kunnen elkaar versterken vanuit de gebiedsgerichte opsporing. Het realiseren van een eigenstandige recherche, zoals de Kriminapolizei in

de Bondsrepubliek werkt fragmentatie in de hand. Daarmee ligt bovendien nog meer abstractie op de loer, om Terpstra en Salet nog maar een laatste maal aan te halen. Nodig is zogeheten nieuwe nabijheid: eigentijdse, creatieve manieren (ook online) waarbij het monopolie niet slechts bij blauw ligt of alleen zij verantwoordelijk wordt gehouden voor het inhoud geven aan gebiedsgericht politiewerk.

7.9 Menukaart en Stappenplan Gebiedsgerichte Opsporing

Bijna aan het einde van deze rapportage presenteren we een menukaart en een stappenplan. Daarbij trachten wij ons te verplaatsen in een sectorhoofd of teamchef die zelf met zijn of haar team (en de recherche) aan de slag wil met gebiedsgerichte opsporing. Met de menukaart en het stappenplan geven we antwoord op de hoe-vraag, waar we met het toetsingskader (analysekader, hoofdstuk 1) ingegaan zijn op de wat-vraag: wat bestanddelen zijn van gebiedsgerichte opsporing. Onderstaand menu kan worden gezien als het aan te raden basisactieplan om GGO te realiseren en uiteindelijk een ontschot basisteam, dat nabij en toegankelijk is en samen met externe partners optrekt bij de aanpak van misdaad. De 'gerechten' zijn afgeleid van de in hoofdstuk 4 en 5 besproken variaties op een specifiek thema (deeffect). Zij het dat we ze hebben vertaald naar de 'ideale situatie'. Voor inspiratie over de nadere invulling – de ingrediënten van deze gerechten – kan gekeken worden naar de wijze waarop de proeftuinen deze acties hebben vormgegeven (zie hoofdstuk 4 en 5). De realisatie vereist wel dat politieleiders echt durven kiezen voor meer nadruk op horizontale verhoudingen en op netwerkend werken (zie ook Kop, Van der Wal & Snel 2012).

Figuur 7.1: menukaart gebiedsgerichte opsporing

MENU
Blauw in opsporing
1. Blauw verzamelt opsporingsinformatie.
2. Blauw deelt opsporingsinformatie met de recherche.
3. Blauw verricht zelf opsporingstaken.
4. Blauw loopt periodiek mee met de recherche.
5. Blauw maakt afspraken met Team Criminele Inlichtingen (TCI).
Samenwerken recherche en blauw
1. De recherche informeert het blauw.
2. De recherche adviseert het blauw (liefst 'on the job': koppelen aan blauwe teams).
3. De recherche betreft wijkagenten bij de opsporing: zaken meedraaien.
4. Fysiek bij elkaar zitten of zetten (o.a. sturingstafel, operationeel overleg).

Criminaliteitsbeheersing
1. Relaties uitbouwen met externe partners.
2. Informatiedeling organiseren met externe partners.
3. Gezamenlijk met externe partners acties ondernemen.
4. Restinformatie met externe partners delen.
5. Publiek-private samenwerking ten behoeve van opsporing.
Toegankelijkheid en nabijheid
1. Blauw en grijs (meer) aanwezig in de wijk.
2. Digitaal contacten opbouwen en onderhouden (o.a. webcare).
3. Vergroten benaderbaarheid voor bewoners (bijv. met een bus de wijk in).
4. Communiceren met burgers over (successen) opsporingszaken, ook online.
5. Nahoren: aansluitend aan het opnemen van een aangifte of een verhoor een burger bevragen op (aanvullende) kennis over het gebied en de daar spelende problemen.
Kennis over plaatselijke bevolking
1. Meer gebiedskennis over de (bevolking in de) wijk verzamelen en vastleggen.
2. De (opgehaalde) kennis uit/over de wijk delen binnen blauw en grijs.
3. Wijkgebonden ploegen of clusters instellen, ook bij recherche (of waar zowel het basisteam en de recherche deel van uitmaakt).

Figuur 7.2: globale stappen gebiedsgerichte opsporing

STAPPENPLAN
1. Organiseer een inspiratiesessie met (potentieel) betrokkenen (inclusief niet-usual suspects) en peil het draagvlak en commitment.
2. Houd een werksessie rondom de grote lijnen: stel hoofdeffect, deeleffect, organisatievorm (project of niet, team of niet, projectleider of niet, doorlooptijden, monitoring) vast.
3. Werksessie concretisering: actielijnen formuleren inclusief verantwoordelijken en deadlines.
4. Vinger aan de pols actielijnen: in een periodiek overleg met betrokkenen of in een-tweetjes vanuit projectleider naar individuele betrokkenen.
5. Vaststellen bereik deeleffect (halfjaarlijks).
6. Stel periodiek (bijvoorbeeld jaarlijks) vast of het hoofdeffect wordt bereikt. Zo niet, of onvoldoende: kijk dan naar de reden hiervoor ⁷⁴ en breng verbeteringen aan.

74 Is er bijvoorbeeld meer sturing op de uitvoer van actielijnen nodig? Leiden de actielijnen onvoldoende tot de gewenste deeleffecten? Is er een aanpassing van het actieplan nodig?

7.10 Niet het einde: borging

In onze ogen mag de laatste paragraaf van deze onderzoeksrapportage niet worden gezien als slotopmerking en afronding van een traject. Ze moet juist worden gezien als een aftrap voor gebiedsgerichte opsporing. Volgens ons wordt er niets afgesloten, maar staan we hopelijk aan de vooravond van wat nieuws. Uiteraard zouden we (de) proeftuinen kunnen blijven ondersteunen met een soort ‘onderzoeker-van-dienst’, in plaats van loslaten nu het echt boeiend wordt. We helpen de politiepraktijk graag met onze wetenschappelijke kennis en werkwijzen. Het proeftuinonderzoek was echter van meet af aan bedoeld als project om bevindingen op te doen die ook elders bij de Nationale Politie kunnen worden gebruikt. Bijvoorbeeld via het Podium voor Goed Politiewerk. Vandaar dat we wilden afsluiten met zoiets concreets als een menukaart en het stappenplan.

Maar daarmee zijn we er nog niet. Omwille van het aansluiten bij praktijkbehoeften is het wellicht zinvol om tevens nog een soort ‘starterskit’ Gebiedsgerichte Opsporing te ontwikkelen, samen met het politieveld. Ook daarmee kunnen de bevindingen uit dit onderzoek worden vastgehouden en geborgd. Want het komt immers altijd aan op het vasthouden van de oogst. Als puntje bij paaltje komt is ook een starterskit niet het sluitstuk. Het gaat er uiteindelijk om dat onderzoeksresultaten worden gebruikt. Dat is de enige echte proef op de som. Hierbij is het dan uitermate interessant om te onderzoeken hoe deze dan worden gebruikt. Wat is de doorwerking?

Wij weigeren de toekomst somber in te zien. Specifiek rondom doorwerking van nieuwe concepten moet gezegd dat we nog los van dit ene traject waarnemen dat er onder jonge politiechefs tegenwoordig (weer) veel innovatiedrift is. Op papier, op Instagram, LinkedIn maar gelukkig ook face-to-face presenteren deze jonge teamchefs, recherchechefs en sectorhoofden zich als open minded en ‘can do’. Zij denken graag na over de politie van de toekomst en zijn maatschappelijk betrokken. Zij hebben per definitie minder boodschap dan de gerespecteerde oude garde aan wat ooit was en stellen graag werkwijzen ter discussie ten behoeve van goed politiewerk. En de oude garde, doet daar geregeld volop aan mee. Zij zijn het die er verder voor waken dat het kind met het badwater wordt weggegooid en dat telkenmale het wiel weer wordt uitgevonden. Ver-eist zijn moed en wijsheid.

Literatuur

- E. Bervoets, *Tussen respect en doorpakken: een onderzoek naar de politieke aanpak van Marokkaanse jongeren in Gouda, Utrecht en Amsterdam*, Den Haag: Elsevier 2006.
- E. Bervoets, *Bij de tijd: wijkagenten in Hollands Midden, Beschrijving en analyse van dagelijkse praktijken*, Den Haag: Boom 2008.
- E. Bervoets, *Gemeentelijk blauw: het dagelijks werk van gemeentelijke handhavers in beeld*, Reeks Politiekunde nr. 61, Apeldoorn: Politie en Wetenschap 2013.
- E. Bervoets & M. Bruinsma, *Horen, zien en zwijgen: opsporing in dorpen en stadsbuurten met een gesloten leefgemeenschap*, Reeks Politiewetenschap nr. 97, Apeldoorn: Politie en Wetenschap/Den Haag: Sdu 2017.
- E. Bervoets & A. van Wijk, 'Drie drugsnetwerken in een kleine stad', *Tijdschrift voor Criminologie* 2016/3, p. 3-19.
- J. Broekhuizen e.a., *Ondermijnende criminaliteit en de meldingsbereidheid van burgers. Een pilotonderzoek in drie buurten in Brabant-Zeeland*, Amersfoort: Bureau Broekhuizen 2018.
- L. Cachet, *Politie en sociale controle: over het effect van politie-optreden: een vergelijkend onderzoek naar verkeersdelicten, gezinsgeweld en drugsgebruik*, Arnhem: Gouda Quint 1990.
- J.G. Carter, 'The Structure and Function of Public-Private Partnerships for Homeland Security', *Homeland Security Review* 2008/2, p. 235-251. Geraadpleegd van <https://scholarworks.iupui.edu/handle/1805/5589>
- H. Cleveland, 'Information as Resource', *The Futurist*, December 1982, p. 34-39.
- A. Crawford & M. Cunningham, 'Working in Partnership: The challenges of working across organisational boundaries, cultures and practices', *Police Leadership – Rising to the Top*, 2015, p. 71-94. Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/publication/288488191_Working_in_Partnership_The_challenges_of_working_across_organisational_boundaries_cultures_and_practices

- T. Eikenaar, *Municipal disorder policing: dealing with annoyances in public places*, The Hague: Eleven International 2017.
- I. Gorissen, *Gezamenlijke inspanning in de aanpak van (georganiseerde) criminaliteit en overlast*, Reeks Politiekunde nr. 74, Apeldoorn: Politie en Wetenschap 2015.
- K. de Groot, *Molukse identiteit in Nederland, Een onderzoek naar de dynamiek tussen omgevingsfactoren en Molukse identiteitsbeleving*, Utrecht: Universiteit Utrecht 2011.
- J. Hoekman, 'Pionierswerk in de Biblebelt', *Tijdschrift voor de Politie* 2017/9, p. 10-17.
- S. Huisman e.a., *Handelen naar waarheid: Sterkte-zwakteanalyse van de opsporing*, Apeldoorn: Politieacademie 2016.
- S. Huisman, N. Kop en P. Klerks, *Handelen naar waarheid: Sterkte-zwakteanalyse van de opsporing*, Apeldoorn: Politieacademie 2017.
- Inspectie Justitie en Veiligheid, *Periodiek beeld opsporing*, Den Haag 2019.
- Inspectie Justitie en Veiligheid, *Selectie en toewijzing in de opsporing*, Den Haag 2019b.
- J. Janssens e.a., 'Informatiegestuurde politie', *Cahiers Politiestudies* 2020/1, p. 7-12.
- D. Klein Kranenburg, 'Samen voor ons eigen': *de geschiedenis van een Nederlandse volksbuurt: de Haagse Schilderswijk 1920-1985*, Hilversum: Verloren 2013.
- W.M. Klumper, *De effects-based approach to operations in Afghanistan: meten van het onmeetbare*, Dissertatie Universiteit Leiden 2014.
- E. Kolthoff & S. Khonraad, 'Ondermijnende aspecten van georganiseerde criminaliteit en de rol van de bovenwereld', *Tijdschrift voor Criminologie*, 2016/2, p. 76-90.
- N. Kop, *Van opsporing naar criminaliteitsbeheersing: vijf strategische implicaties*, Apeldoorn: Politieacademie 2012.
- N. Kop, R. van der Wal & G. Snel, *Opsporing belicht: over strategieën in de opsporingspraktijk*, Apeldoorn: Politieacademie 2012.
- N. Kop & P. Klerks, *Doctrine intelligencegestuurd politiewerk*, Lectoraat Recherchekunde, Apeldoorn: Politieacademie 2010.

D. Korf, S. Luijk & M. de Meijer, *Criminele samenwerkingsverbanden: Ontwikkelingen in aanpak en duiding van effectiviteit*, Den Haag: WODC 2019.

M. de Kruijf, *Zandhappen: generaal in Afghanistan*, 2018.

J. Kuppens, E. Bervoets & H. Ferwerda, *Meldkamers in dagelijks perspectief*, Reeks Politiekunde nr. 31, Apeldoorn: Politie en Wetenschap 2010.

J. Broekhuizen e.a., 'Lessen uit een onverwacht experiment', *Tijdschrift voor de Politie*, 2020/6, p. 10-16.

W. Landman, R. Kouwenhoven & M. Brussen, *Kijk naar het systeem: begrijpen en beïnvloeden van opsporingspraktijken*, Reeks Politiewetenschap nr. 116, Apeldoorn: Politie en Wetenschap 2020.

I. van Leiden & H. Ferwerda, *Kennis op straat: de informatie van wijkagenten bij ondermijnende criminaliteit*, Arnhem: Politie Nederland/Bureau Beke 2021.

M. Lipsky, *Street-level bureaucracy: dilemma's of the individual in public services*, New York: Russel Sage Foundation 2010.

V. Lub, *Neighbourhood watch in a digital age: between crime control and culture of control*, Cham: Palgrave Macmillan 2018.

S. Mehlbaum, Y. Schoenmakers & Van Zanten, *Notoire straten: over de lokale inbedding van georganiseerde criminaliteit*, Reeks Politiekunde nr. 92, Apeldoorn: Politie en Wetenschap 2018.

F. Migchelbrink, *De kern van participatief actieonderzoek*, Amsterdam: SWP 2019.

H. Moors & E. Bervoets (red.), *Frontlijnwerkers in de veiligheidszorg: gevalstudies, patronen, analyse*, Den Haag: Boom Lemma 2013.

H. Moors & T. Spapens, *Criminele families in Noord-Brabant: een verkenning van generatie-effecten in de georganiseerde misdaad*, Reeks Politiewetenschap nr. 94, Apeldoorn: Politie en Wetenschap 2017.

Openbaar Ministerie, Politie en NFI, *Versterking opsporing en vervolging naar aanleiding van het evaluatierapport van de Schiedammer parkmoord*, 2005.

M. Ouweneel, *Het belang van de Molukse wijk in Nederland*, Doctoraalscriptie, Utrecht: Universiteit Utrecht 2011.

- R. Pawson & N. Tilley, *Realistic evaluation*, London: Sage 1997.
- F. Posthumus, *Evaluatieonderzoek in de Schiedammerparkmoord*, Den Haag: Openbaar Ministerie 2005.
- T. Prenzler & R. Sarre, 'Public-Private Crime Prevention Partnerships', *Policing and Security in Practice*, p. 149-167, 2012. Geraadpleegd van https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137007780_9
- M. Princen, *De gekooide recherche: het ware verhaal achter de matige prestaties van de Nederlandse opsporing*, Amsterdam: Prometheus Bert Bakker 2015.
- R. de Reuver, Informatiedeling tussen blauw en recherche, *Tijdschrift voor de Politie*, 2016, p. 1-19.
- J. Scherpernisse, J. Vos & M. van Twist, *Rijker verantwoord, met regie: Verantwoording over politiewerk in een politiek-bestuurlijke context*, Den Haag: Nederlandse School voor Openbaar Bestuur 2021.
- M. Schuilenburg, B. Besseling & F. Uitendaal, 'Vertrouwen in de politie, Empirisch onderzoek naar de beleving van vertrouwen in de Rotterdamse wijk Bloemhof', *Justitiële Verkenningen*, 2017/4, p. 47-63.
- G. Snel, *Effectieve criminaliteitsbeheersing*, Amsterdam: Sdu 2014.
- G. Snel & S. van der Zee, *Effectieve criminaliteitsbeheersing*, Den Haag: Reed Business Education 2014.
- W. Stol, *Politieoptreden en informatietechnologie: over sociale controle van politiemensen*, Lelystad: Koninklijke Vermande 1996.
- P. Swanborn, *Evaluëren: het ontwerpen, begeleiden en evalueren van interventies: een methodische basis voor evaluatie-onderzoek*, Amsterdam: Boom Lemma 2004.
- J. Terpstra, *Wijkagenten en hun dagelijks werk: een onderzoek naar de uitvoering van gebiedsgebonden politiewerk*, Reeks Politiewetenschap nr. 46. Apeldoorn: Politie en Wetenschap 2008.
- J. Terpstra, *De maatschappelijke opdracht van de politie; over identiteit en kernelementen van politiewerk (oratie Nijmegen)*, Den Haag: Boom 2010.
- J. Terpstra, *Wijkagenten en veranderingen in hun dagelijks werk: verslag van een onderzoek*, Reeks Politiewetenschap nr. 109. Apeldoorn: Politie en Wetenschap 2019.

J. Terpstra, E. Bervoets & P. van Os, 'Nationale Politie en gebiedswerk, Kanttekeningen vanuit wetenschap en onderzoek', in: F. Vlek & P. van Reenen (red.), *Voer voor Kwartiermakers. Wetenschappelijke kennis voor de inrichting van de Nationale Politie*, 2013, p. 139-167.

J. Terpstra & R. Salet, 'De abstracte politie', *Tijdschrift voor de Politie*, 2018/5, p. 42-46.

H. Tomasowa, *Molukkers in Nederland. De intergenerationele overdracht van de Molukse identiteit in Nederland*, Rotterdam: Erasmus Universiteit 2019.

E. van der Torre, *Wie stookt er nou? Een studie naar ongeregelheden in Veen*, Den Haag: COT 2005.

E. van der Torre, M. van Duin & E. Bervoets, *Recherchebazen: een empirisch onderzoek naar justitieel politieleiderschap*, Reeks Politiewetenschap nr. 67, Apeldoorn: Politie en Wetenschap 2013.

E. van der Torre & J. Valkenhoef, *De lokale betekenis van basisteams: over het werk van geüniformeerde agenten en het gebrek aan rechercheurs*, Apeldoorn: Politieacademie 2017.

H. de Vries & M. Henssen, 'Podium voor goed politiewerk', *Tijdschrift voor de Politie*, 2018/5, p. 6-10.

H. de Vries & M. Henssen, *Ontwikkelagenda GGP. Podium voor goed politiewerk*, Den Haag: Politie 2019.

A. van Wijk, I. van Leiden & M. Hardeman, *De recherchepraktijk in moord- en verkrachtingszaken*, Reeks Politiekunde nr. 87, Apeldoorn: Politie en Wetenschap/Arnhem: Bureau Beke 2017.

O. Zoomer, *De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg*, Reeks Politiekunde nr. 10, Apeldoorn: Politie en Wetenschap 2006.

T. van der Zouwen, *Actieonderzoek doen, Een routewijzer voor studenten en professionals*, Den Haag: Boom 2018.

Bijlage 1: **Eerste (werk)sessie met het basisteam**

Beoogde deelnemers: 4 à 5 deelnemers: enkelen met kennis van de wijk en enkelen vanuit de opsporing (recherche), teamchef. We gaan graag aan de slag met goede/innovatieve/praktische denkers als het gaat om het bedenken van nieuwe actielijnen, die (idealiter) positief zijn over het proeftuinenproject en goed zijn in het enthousiasmeren van anderen. Dit groepje vormt vanaf deze werksessie de kerngroep van de desbetreffende proeftuin. Wij zullen hen ook benaderen voor de vervolgmetingen.

1. Kennismaking en toelichten doel van de werksessie

- A. Kennismaken
- B. Kort benoemen doel van deze sessie:
Kort doornemen doel en inhoud proeftuin: zijn er aan de hand hiervan nog vragen?
Aan de slag: bouwstenen voor het actieplan.
- C. Vragen vooraf? Aanvullende wensen voor vandaag?

2. Toelichting doel van de proeftuin

- A. Het doel van de Proeftuinen Gebiedsgerichte Opsporing (GGO) is het verbeteren van de informatiepositie van de politie, hetgeen – idealiter door meer/betere opsporingsindicaties – bijdraagt aan een meer effectieve opsporing. GGO houdt in dat:
 - De hoofdprocessen van de politie zijn ontzuild/ontschot. Politied medewerkers van alle functies/achtergronden (dus wijkagenten, noodhulp, recherche, informatiekundigen) werken gebiedsgericht mee aan de opsporing.
 - Politied medewerkers van alle functies/achtergronden (dus wijkagenten, noodhulp, recherche, informatiekundigen) zijn zichtbaar voor en nabij de plaatselijke bevolking.
 - Politied medewerkers van alle functies/achtergronden (dus wijkagenten, noodhulp, recherche, informatiekundigen) hebben kennis over de bevolking en hun leefwereld en zetten deze in bij de opsporing.
 - Externe partijen zijn betrokken bij de opsporing.
- B. Vier proeftuinen: twee gesloten gemeenschap, twee weinig sociale cohesie.
- C. Doorlooptijden: 18 maanden, waaronder 4 metingen en vinger aan de pols. Actie-onderzoek.

D. Waar staan we nu: meting 1: observaties, enkele interviews en begeleiden en reageren op het actieplan.

3. Doornemen format actieplan

Nut van een plannetje op papier: voor iedereen duidelijk wat doel is en de lijnen hiernaartoe. Plus biedt onderzoekers informatie voor de eerste meting. Het actieplan bestaat uit:

- Het te bereiken effect en (globaal) de weg er naar toe.
- Welk geografisch gebied precies is gekozen voor de proeftuin en waarom.
- Op welke soorten misdrijven (of overlast) het plan zich richt (indien van toepassing).
- Wie, met name, de interne en extern (netwerk)partners zijn. Alleen de partijen noemen die ook echt wat gaan/kunnen betekenen bij het te bereiken effect.

4. Aan de slag

A. Bespreken met welk probleem men in de proeftuin aan de slag wil: een bepaald misdrijf, een bepaald fenomeen. Een specifiek geografisch gebied.

B. Wat is het specifieke effect dat men wil bereiken met de proeftuin? Effect kan zijn: bruikbare opsporingsindicaties over een bepaald fenomeen = informatiepositie verbeteren op een bepaald probleem.

[figuur invoegen]

C. Per onderdeel van GGO en Criminaliteitsbeheersing actielijnen bepalen (zie bovenstaande schematische weergave).

– Politied medewerkers van alle functies/achtergronden (dus wijkagenten, noodhulp, recherche, informatiekundigen) werken gebiedsgericht mee aan de opsporing.

Hoe is de situatie nu (startpunt)? Hoe gaat men dit effect bereiken? Wat is hiervoor nodig? Welke stappen gaat men hiervoor zetten? Welke doorlooptijden wil men hieraan koppelen?

– Politied medewerkers van alle functies/achtergronden (dus wijkagenten, noodhulp, recherche, informatiekundigen) zijn zichtbaar voor en nabij de plaatselijke bevolking.

Hoe is de situatie nu (startpunt)? Hoe gaat men dit effect bereiken? Wat is hiervoor nodig? Welke stappen gaat men hiervoor zetten? Welke doorlooptijden wil men hieraan koppelen?

– Politied medewerkers van alle functies/achtergronden (dus wijkagenten, noodhulp, recherche, informatiekundigen) hebben kennis over de bevolking en hun leefwereld en zetten deze in bij de opsporing.

Hoe is de situatie nu (startpunt)? Hoe gaat men dit effect bereiken? Wat is hiervoor nodig? Welke stappen gaat men hiervoor zetten? Welke doorlooptijden wil men hieraan koppelen?

– Externe partijen zijn betrokken bij de opsporing.

Hoe is de situatie nu (startpunt)? Wie zijn de belangrijkste externe partners? Hoe gaat men dit doel bereiken? Wat is hiervoor nodig? Welke stappen gaat men hiervoor zetten? Welke doorlooptijden wil men hieraan koppelen?

5. Actiepunten en planning

Bespreken wat er vanaf nu gaat gebeuren op korte termijn:

- Week 1: onderzoekers geven binnen een week verslag terug van de werksessie (bouwstenen).
- Week 1-3: basisteam werkt aan het actieplan(netje), onderzoekers doen eerste observaties en interviews.
- Week 3: eind week 3 na de werksessie is het uitgewerkte actieplan(netje) klaar en stuurt het team dit plan op aan de onderzoekers.
- Week 4: ongeveer 4 weken na de werksessie bespreken we het actieplan(netje). Dit gesprek alvast inplannen tijdens de werksessie!

Bijlage 2: Interview en observatieprotocol wijkagenten voormeting

A. Interview

1. Inleiding gesprek

- Benoemen doel van het onderzoek (als nog niet/onvoldoende bekend).
- Benoemen doel van het interview en de observatie (0-meting).
- Benoemen anonimiteit (en mogelijk voorleggen formulier AVG).
- Jezelf voorstellen.
- Wat is jouw⁷⁵ functie? Hoe lang heb je deze functie al, hoe lang ben je werkzaam in gebied X {invullen onderzoeksgebied}? etcetera

2. Vragen over de wijk

- Wat kunt u ons vertellen over de wijk? (voornaamste ontwikkelingen politieoptreden, fysieke en sociale kenmerken en veranderingen erin; sociale kenmerken, bijv. leeftijd, herkomst, opleidingsniveau, huishoudtype, religie, financiële situatie, lokale historie wijk, straatleven/buurtleven²).
- Zelfde vraag, alleen nu beperkt tot veiligheid en criminaliteit.
- Uit welke doelgroepen/leefwerelden bestaat de wijk waar wij straks observeren? Welke belangrijke sleutelfiguren zijn er?
- Zijn er in het gebied gemeenschappen met eigen (van de samenleving verschillende) normen en waarden?
- Wat zijn de voornaamste samenwerkingspartners van de persoon met wie je meeloopt? Hoe ziet de samenwerking eruit? Kan zowel intern (bijv. recherche, noodhulp, wijkpolitiedewerker) als extern (bijv. gemeente, woningbouw) zijn.

3. Bruggetje naar proeftuin

- Waarom is er – voor zover bekend bij gesprekspartner – bij de proeftuin specifiek voor deze wijk gekozen?
- Kunt u zich vinden in het beeld dat het moeilijk is om bruikbare opsporingsindicaties en verklaringen uit de wijk te krijgen?
- Wat denkt u dat hiervan de oorzaak is, of de oorzaken?

75 Indien is vastgesteld dat je mag tutoyeren (hetgeen vrijwel altijd het geval is).

- Het effect dat jullie willen bereiken is Hoe denken jullie dat dit gaat uitpakken? Wat is daarvoor minstens nodig en waarom?
- Hoe kijkt het team aan tegen het bereiken/realiseren van dit effect?

4. Bijdrage aan opsporing

- Ben je op de hoogte van lopende opsporingszaken in gebied X {invullen onderzoeksgebied}? Op welke manier dan? Zo nee: hoe komt dat, denk je?
- Ben je (wel eens) aanwezig bij overleg over opsporingszaken in gebied X? (Zo ja, waarover, hoe vaak, hoe loopt dat, etcetera?)
- Heb je (periodiek) contact met de recherche? (Zo ja, waarover, hoe loopt dat, etcetera, zo nee wat is de reden hiervan? Beïnvloedt dit jouw werkproces of die van de recherche?)
- Krijg je wel eens inwinningsopdrachten voor de opsporing in gebied X? (Zo ja, waarover, wat heb je er mee kunnen doen, hoe loopt het contact hierover etcetera?)
- Lever jij wel eens ongevraagd informatie aan de recherche aan? (Zo ja, wanneer en hoe wordt dit dan ontvangen, wat gebeurt er mee?)
- In hoeverre heeft jouw betrokkenheid bij de opsporing tot dusverre te maken gehad met thema X {invullen thema waarop proeftuin zich richt}?

B. Observatie

Start: hoe ziet onze dienst eruit? Wat adviseer je me te doen/laten in het veld? (zegt wat over sociale kenmerken gebied). Wat doe ik bij gevaar?

Kijk wat je kunt observeren van onderstaande: het is niet noodzakelijk al deze vragen na één observatie beantwoord te hebben!

Beeld straat/wijk/sfeer

1. Wat zie je op straat (in gebied) aan mensen? Is het druk of juist niet? En waar is het dan druk of juist heel rustig? Kun je de geobserveerde mensen categoriseren? Wat doen ze? (*straatleven, als onderdeel sociale kenmerken*)
2. Wat voor gevoel heb je zelf als je door de wijk wandelt? Voel je jezelf prettig en op je gemak of juist niet, waarom niet/wel? (*eigen beleving observant*)
3. Beschrijving van de wijk/buurt (soort bebouwing, openbaar groen, onderhoud, vervuiling, of juist netjes etcetera). Vergelijk die met de beschrijving die de politiemensen zelf gaven (zie kopje 'binnen'). (*verschil interview en observatie*)
4. Wat zijn volgens jou interessante plekken/mensen in de buurt in de zin van bepalend voor fysieke en sociale kenmerken van het gebied? (bijv. horeca, garagebedrijven, scholen, bepaalde panden, woningen) (*buurtkenmerken*)
5. Wat valt je het meest op aan wat de politiemedewerker (degenen met wie je meeloopt) zegt over de wijk en wat je zelf ziet/observeert? Zitten daar verschillen tussen? (*verschillen interview en observatie*)

Interactie politie met burgers en houding burgers

6. Wat is de houding van burgers naar de politie? Noem voorbeelden. (*houding*)
7. Wat is de houding naar jou als observant? Noem voorbeelden. (*houding*)
8. Wat is de houding van de politiemedewerker naar burgers/anderen? En naar jou als observant? (*houding*)
9. Knoopt de politiemedewerker gesprekjes aan met mensen in het gebied en (als hij dat doet) hoe dan? Hoe reageren die gesprekspartners dan? (*gespreksvoering als onderdeel interactie politie-publiek en benaderbaarheid politie*)
10. Hoe vaak zie je (andere) politie door de wijk? Hoe manifesteren ze zich (auto, fiets, te voet) en wat doen ze dan (praten/doorlopen/groeten/anders)? (*zichtbaarheid politie*)

Gesprekjes met bewoners/bezoekers

11. Probeer gesprekjes met bewoners/bezoekers aan te knopen over hun beeld over hun leefomgeving en de lokale overheid (gemeente, politie). Is de lokale overheid zichtbaar, toegankelijk, oplossingsgericht etcetera?
12. Hoe is het gedrag van die mensen (als je ze aanspreekt)?

Overige

13. Waar bestaat het team van de politiemedewerker uit en hoe omschrijft hij dit team? (*politiewerk*)
14. Nog andere bijzonderheden die je als observant zijn opgevallen?

BIJLAGE: DO'S AND DON'TS OBSERVATIE

Observatiedoel

De observaties in de eerste meting (nulmeting) zijn in eerste instantie gericht op een beschrijving (en eventueel al duiding) van: het geografische proeftuingebied (zowel fysiek als sociaal) en de wijze waarop de politie zich in dat gebied (nu reeds) manifesteert.

Specifieker richten de waarnemingen zich (vooral) op de navolgende topics/onderwerpen:

- fysieke en sociale kenmerken gebied (waaronder straat- en buurtleven, zie definitie in voetnoot);
- zichtbare aspecten overlast, onveiligheid en criminaliteit (zie Toetsingskader GGO);
- interactie politie-publiek (houding partijen, gespreksvoering);
- benaderbaarheid politie (zie Toetsingskader GGO);
- zichtbare aspecten organisatie politiewerk in het gebied (idem);
- eigen beleving observant;
- verschillen interview(s) en observatie.

Algemeen

- Je observeert met ‘alle zintuigen open’. Sfeer, beschrijving van de mensen in de wijk, beschrijving van de werkwijze politiemedewerker en wat hij zegt, veelvoorkomende situaties. Je let vooral op wat afwijkt en zaken waarvan je denkt ‘he, dat is gek’. Dat moet je dan wel kunnen uiteraard. Denk erom: er zijn ALTIJD bijzonderheden. Observeren en achteraf aangeven dat er niets te zien was voelt niet goed en is ook niet de bedoeling.
- De rol die je aanneemt bij het meelopen naar bewoners in de wijk, verschilt per stad. Soms ben je ‘stagiaire’, soms ben je collega of loop je een dag mee voor ervaring.

Voordat je gaat observeren

- Vooraf informatie verzamelen op internet of via collega’s. Voordat je meeloopt kijken naar informatie over het gebied. De gemeente, woningbouwcoöperatie, statistieken criminaliteit, politiebureau. GA EERST NA of een ander teamlid al informatie heeft verzameld.
- Naar aanleiding van de informatie puntsgewijs opschrijven welke vragen je (nog) hebt of wat je is opgevallen aan de informatie. Maak een lijstje op je telefoon. Zijn topics voor gesprekken met politiemensen en anderen tijdens observatie.
- Tijdens de observatie het lijstje (zie punt 2) afvinken. De vragen/opmerkingen die je niet kan beantwoorden vragen aan de gene met wie je meeloopt die dag.

Tijdens de observatie:

- Dingen die je opmerkelijk vindt noteren in je telefoon en dat kan echt van alles zijn. Wanneer je met een schrift en pen loopt is dat opvallend. Je kunt er vragen over krijgen.
- Wanneer je feedback geeft aan iemand, gebruik dan het sandwich feedbackmodel.
- Voordat je naar buitengaat met de politiemedewerker – of een persoon met wie je de wijk ingaat- een aantal vragen stellen m.b.t. het onderzoek. Deze vragen lees je onder het kopje ‘binnen’. Let op: wanneer je buiten afspreekt en meteen dient te observeren, kan je de vragen ook ter plekke/later stellen.
- Voordat je naar de politiebureau wordt gestuurd, hebben de onderzoekers een gesprek gehad over het effect die dit bureau wil realiseren. Vanuit die gedachte wordt er gewerkt. NOOT: we gaan er dan vanuit dat de politiemedewerker kennis heeft van het actieplan. Als niet: doorvragen waarom niet.

Bijlage 3: Interviewprotocol kernteamleden voormeting

1. Inleiding gesprek (vragen voor alle respondenten)

- Benoemen doel van het onderzoek (als nog niet/onvoldoende bekend).
- Benoemen doel van het interview (0-meting).
- Benoemen anonimiteit (en mogelijk voorleggen formulier AVG).
- Jezelf voorstellen.
- Wat is jouw⁷⁶ functie? Hoe lang heb je deze functie al, hoe lang ben je werkzaam in gebied X {invullen onderzoeksgebied}? etcetera

2. Bijdrage aan opsporing (vragen voor wijkagent, noodhulp, intel)

- Ben je op de hoogte van lopende opsporingszaken in gebied X {invullen onderzoeksgebied}? Op welke manier dan? Zo nee: hoe komt dat denk je?
- Ben je (wel eens) aanwezig bij overleg over opsporingszaken in gebied X? (Zo ja, waarover, hoe vaak, hoe loopt dat, etcetera?)
- Heb je (periodiek) contact met de recherche? (Zo ja, waarover, hoe loopt dat, etcetera, zo nee wat is de reden hiervan? Beïnvloedt dit jouw werkproces of die van de recherche?)
- Krijg je wel eens inwinningsopdrachten voor de opsporing in gebied X? (Zo ja, waarover, wat heb je er mee kunnen doen, hoe loopt het contact hierover etcetera?)
- Lever jij wel eens ongevraagd informatie aan de recherche aan? (Zo ja wanneer en hoe wordt dit dan ontvangen, wat gebeurt er mee?)
- In hoeverre heeft jouw betrokkenheid bij de opsporing tot dusverre te maken gehad met thema X? {invullen thema waarop proeftuin zich richt}

3. Betrekken wijkagent, noodhulp, intel en externe partners bij opsporing (vragen voor recherche/teamchef⁷⁷)

- Zijn politiemedewerkers van andere afdelingen, zoals wijkagenten, de noodhulp en van intel in X {invullen onderzoeksgebied} op de hoogte van de opsporingszaken met betrekking tot dit gebied?

⁷⁶ Indien is vastgesteld dat je mag tutoyeren (hetgeen vrijwel altijd het geval is).

⁷⁷ Gaat het om iemand van de recherche, dan kan in de vraagstelling 'jullie' gehanteerd worden. Gaat het om een teamchef, dan hanteer je 'de recherche'.

- Zijn politiemedewerkers van andere afdelingen (wel eens) aanwezig bij overleg over opsporingszaken in gebied X? (*Zo ja, waarover, hoe vaak, hoe loopt dat, etcetera?*)
- Hebben jullie/de recherche (periodiek) contact met politiemedewerkers van andere afdelingen over opsporingszaken? (*Zo ja, waarover, hoe loopt dat, etcetera?*)
- Geven jullie/de recherche politiemedewerkers van andere afdelingen (wel eens) inwinningsopdrachten voor de opsporing in gebied X? (*Zo ja, waarover, wat hoe loopt het contact hierover, wat is de opbrengst, etcetera?*)
- Leveren politiemedewerkers van ‘andere’ afdelingen (wel eens) ongevraagde informatie aan jullie/de recherche aan? (*Zo ja wanneer en wat gebeurt er mee?*) *Wat is over het algemeen de bruikbaarheid van die informatie voor de opsporing?*
- In hoeverre heeft de betrokkenheid van politiemedewerkers van ‘andere’ afdelingen bij de opsporing tot dusverre te maken gehad met thema X *{invullen thema waarop proeftuin zich richt}*?

4. Samenwerking externe partijen; criminaliteitsbeheersing (vragen voor recherche/teamchef⁷⁸)

- Werken jullie ook wel samen met externe partijen (zoals gemeente, corporaties, jongerenwerk) als het gaat om opsporing?

Zo ja:

- Met welke partijen? En verschilt dit per thema?
- (Hoe) hebben jullie deze partijen bij de opsporing betrokken?
- Is er (periodiek) overleg met externe partijen over opsporingszaken? *Zo ja, welke partijen? Welk doel heeft dit overleg? En wat levert het op? Zo nee, is daar een reden voor?*
- Vragen jullie wel eens specifieke informatie aan externe partners? *Zo ja, met welk doel en wat levert dit op?*
- Is het externe partners duidelijk waar zij eventuele informatie kwijt kunnen binnen het politieapparaat?
- In hoeverre zijn externe partners tot dusverre betrokken als het gaat om thema X *{invullen thema waarop proeftuin zich richt}*? Wat heeft dit tot dusverre opgeleverd?

Zo nee:

- Waarom niet? *Kan je een voorbeeld geven?*
- Welke partners zouden hier – met name aangaande thema X *{invullen thema waarop proeftuin zich richt}* -wel relevante informatie voor de opsporing over kunnen hebben?

78 Gaat het om iemand van de recherche, dan kan in de vraagstelling ‘jullie’ gehanteerd worden. Gaat het om een teamchef, dan hanteer je ‘de recherche’.

5. *Algemene kennis over de wijk (vragen voor recherche, wijkagent, noodhulp, intel⁷⁹)*

- Wat kan je vertellen over gebied X? (*open vraag om mee te beginnen*)
- Wat voor bewoners zijn er? (*leeftijd, herkomst, opleidingsniveau, huishoudtype, religie, financiële situatie, lokale historie wijk*).
- Wat weet je over het contact van de bewoners onderling, in de buurt aanwezige gemeenschappen en zijn er sleutelfiguren?
 - Is het een hechte buurt met veel sociale cohesie of niet? zo niet, zijn er dan wel hechte deelgemeenschappen?
 - Zijn er actieve etnische/religieuze gemeenschappen, (jeugd)groepen, actieve zelforganisaties, bewonersinitiatieven, vrijwilligersclubs, sportverenigingen?
 - Wat zijn sleutelfiguren/sleutelpersonen in de wijk (personen met veel informatie/aanzien/'macht')?
- Wat weet je over normen en waarden van bewoners?
 - Zijn er van de 'doorsnee samenleving' afwijkende normen, waarden en gedragingen, in totaal of bij bepaalde (groepen) mensen? Hoe uit zich dat (in het politiewerk) in deze wijk? (voorbeelden vragen)

6. *Kennis over criminaliteit en (ervaren) veiligheid in de wijk (vragen voor recherche, wijkagent, noodhulp, intel)*

- Wat voor type criminaliteit vindt er in gebied X (vooral) plaats?
- Wonen er veelplegers of criminele families of criminele kopstukken in gebied X?
- Wat weten jullie tot dusverre over thema X {invullen thema waarop proeftuin zich richt} in gebied X?
- In hoeverre voelen bewoners zich veilig in gebied X?
- Wat zien bewoners als een (belangrijk) probleem in hun wijk?
- Wat vinden bewoners – zover jij weet – van de politie (algemeen en in de wijk)?
- Hoe verloopt het contact tussen de politie en de bewoners in gebied X?
- Waren er wat bovenstaande betreft opvallende verschillen de afgelopen (pakweg) vijf/tien jaar

7. *Zichtbaarheid in de wijk (vragen voor recherche, wijkagent, noodhulp, intel⁸⁰)*

- Hoe vaak ben jij zelf aanwezig in gebied X? Op welke manier (auto, te voet, formeel overleg, informele contacten.....)
- Leg jij wel eens/periodiek contact met bewoners uit gebied X? (*met wie, wanneer, meer/minder gestructureerd, hoe verloopt dat, etcetera?*)
- Ben jij voor bewoners uit het gebied benaderbaar? (*in de wijk, online of...?*)

79 Het is aannemelijk dat een wijkagent hier veel meer over weet dan bijvoorbeeld iemand van de recherche. Houd het bij recherche op de hoofdlijnen/hoofdvragen (met een '-') als het al duidelijk is dat de respondent weinig kennis over de wijk heeft, zodat het niet een (als) vervelend (ervaren) gesprek wordt. Sla de subvragen (met een '*') dan dus over. Deze vraag is overigens zowel zinvol voor inzicht in het niveau van kennis over de buurt van verschillende type respondenten als dat dit informatie is die zinvol is voor onze kennis over de buurt. Dus deze informatie kan/moet op twee manieren verwerkt worden.

80 Met name interessant voor intel en recherche, maar ter vergelijking ook deze vragen aan noodhulp en wijkagent stellen (deze zijn immers ook niet altijd in de wijk aanwezig).

8. *Afsluiten (alle respondenten)*

- Vragen welke personen voor ons interessant zouden kunnen zijn om bij de 1-meting te bevragen (dus buiten de groep van de werksessie), graag met contactgegevens.
- Bedanken en (kort) schetsen vervolg.

Bijlage 4: **Topiclijst interviews externe partners voormeting**

1. *Heb je op dit moment vanuit jouw werk wel eens contact met de politie?*

- Zo ja, met wie en waarover?
- Zo ja, periodiek/in een overleg of incidenteel of...?
- Zo ja, hoe verloopt dat contact (goed-slecht, wederkerig-eenrichtingsverkeer, wie initieert het contact etcetera)?
- Zo ja, wat vind je fijn in het contact, wat zou je misschien verbeterd willen zien?

2. *Je vertelde dat jullie vooral contact hebben over..... Spreken jullie de politie ook wel eens over opsporingszaken? Dat de politie bijvoorbeeld informatie nodig heeft om een zaak tegen een persoon te kunnen maken?*

- Zo ja, kan je daar wat meer over vertellen?
- Zo nee, zouden jullie wel bereid zijn om een bijdrage aan de opsporing te leveren?
 - Zo ja, op welke manier zouden jullie hieraan bij kunnen of willen dragen?
 - Zo ja, denk je dat jullie hier relevante informatie over zouden kunnen hebben of ophalen?
 - Zo nee, waarom willen/kunnen jullie hier niet aan bijdragen?

3. *Stel, je pikt ergens informatie op waarvan je denkt dat het nuttig kan zijn voor de opsporing van de politie. Weet je dan bij wie je deze informatie kwijt kunt?*

4. *We hebben geluiden gehoord dat er in Keizerslande sprake is van drugsproblematiek. Is dat jullie ook bekend?*

- Zo ja, wat weten/zien jullie?
- Zo ja, denk je dat jullie over dit thema mogelijk voor de politie relevante informatie hebben of zouden kunnen vergaren?
- Op welke manier zou dat – wat jullie betreft – kunnen?

Bijlage 5: **Topiclijst interviews kernteamleden eerste tussenmeting**

0. Inleiden doel gesprek.

Benoemen doel-1-meting: een eerste moment om te kijken hoe het ervoor staat in de proeftuin. Zijn de actielijnen ingezet, wat gaat er goed, wat zijn knelpunten? Gezien de toch wel snelle 1-meting na de start van het project ligt de focus op de stand van zaken van het actieplan en de bijbehorende actielijnen. We kijken al wel een klein beetje door naar de wat langeretermijndoelen: ontschotting intern en verbeterde samenwerking externe partijen met uiteindelijk doel: meer opsporingsindicaties. De interviews binnen de proeftuin gezamenlijk geven ons een beeld van de stand zaken van de proeftuin. Wij komen deze weer met een korte powerpoint aan jullie terugkoppelen.

Het gesprek zal iets langer dan een uur duren. We beginnen het interview vrij breed, daarna willen we het actieplan even doorlopen. Zijn er voorafgaand nog vragen?

1. Hoe gaat het – naar jouw mening – met de proeftuin?

Misschien nog wat doorvragen op het algemene proces:

- a) *Is iedereen voldoende betrokken, is er voldoende draagvlak en enthousiasme (waarom wel/niet)?*
- b) *Is iedereen voldoende op de hoogte van de inhoud van het actieplan?*
- c) *Is iedereen op de hoogte van de resultaten van de 0-meting?*
- d) *Is er voldoende sturing (en vanuit wie?)*
- e) *Is er voldoende afstemming, bijvoorbeeld proeftuin (gerelateerde) overleggen?*

2. Zijn er specifieke actielijnen die jij in jullie proeftuin als succesvol beschouwt als het gaat om ontschotting in de opsporing of als het gaat om een verbeterde samenwerking met externe partners in de opsporing?

- a) *Als deze er zijn: leiden deze ook al tot meer opsporingsindicaties?*

3. *Zijn er belemmerende factoren: factoren die er voor zorgen dat de proeftuin, het actieplan of bepaalde actielijnen niet lopen zoals bedoeld, gehoopt of gepland?*

4. *Vervolgens inzoomen op specifieke actielijnen van de desbetreffende proeftuin (zover de respondent daarvan op de hoogte is).*

Met de intern projectleider alle actielijnen doorspreken. Met de ‘normale’ projectleden allereerst de actielijnen waar hij/zij bij betrokken is (uitgebreid) en indien nog tijd ook nog de andere actielijnen (minder uitgebreid). Natuurlijk de actielijnen niet bespreken die al aan de orde zijn gekomen in het gesprek.

Vraag: is de actielijn ingezet? Draagt het volgens jou bij/gaat het bijdragen aan het subdoel (en misschien zelfs aan het einddoel)?

Bijlage 6: De vinger aan de pols

Wereld in de Wijk – juni 2019

Tussen de voormeting en eerste tussenmeting hebben we voor alle proeftuinen gezamenlijk een sessie georganiseerd: De Wereld in de Wijk (17 juni 2019). Met als doel de proeftuinen handelingsperspectieven te bieden rondom het verzamelen van lokale informatie en het beter schakelen en op elkaar afgestemd zijn van opsporing (grijs) en blauw. Dat waren thema's die – zo bleek uit de voormeting – bij alle vier de proeftuinen aandacht behoeften. Door de onderzoekers werd ingegaan op aanbevelingen van het vorige onderzoek (*Horen, Zien en Zwijgen*) alsmede op spelende items en vragen bij de proeftuinen. En een adviseur van de Eenheid Amsterdam vertelde als gastspreker over haar programma Anders Kijken (Carolien Dijkstra). Daarin wordt een methode toegepast om informatie te verzamelen en kennis op te doen bij (ogenschijnlijk moeilijk) toegankelijke doelgroepen. De sessie in zijn geheel werd gewaardeerd, mensen van de vier proeftuinen leerden elkaar kennen en in Deventer en Oudheusden hebben politiemensen zich na deze sessie ingeschreven voor een trainingsdag Anders Kijken.

Ontschotting verzocht – november 2019

Tussen de eerste en de tweede tussenmeting vond de tweede bijeenkomst voor alle proeftuinen gezamenlijk plaats. Tijdens deze sessie verzorgden de onderzoekers een korte terugkoppeling van tussentijdse bevindingen. Onderzoeker Jolijn Broekhuizen ging in op bevindingen uit haar eerder uitgevoerde onderzoek naar meldingsbereidheid en meldmotieven van burgers aangaande ondermijnende criminaliteit. De eenheidsrecherche Midden Nederland gaf een presentatie over mogelijke rollen van burgers in de opsporing. Hiernaast gingen de aanwezige Proeftuinen (alle behalve Heusden) met elkaar in gesprek over ervaringen aangaande het ontschotten.

Inspiratiesessie – 15 juli 2020

Tussen de derde tussenmeting en de eindmeting was aanvankelijk nog een zogeheten inspiratiesessie gepland waarin een chef van de districtsrecherche in Eindhoven de aanwezigen zou vertellen over hun ervaringen met het ontschotten van processen. Het zogeheten Q-team Oost Nederland zou ingaan op de kansen en uitdagingen van *scrummen*. Deze sessie was eerder gepland op 12 maart, maar werd afgelast wegens de toen net in werking getreden coronamaatregelen. De sessie van 15 juli vond uiteindelijk geen doorgang wegens te weinig deelnemers.

Bijlage 7: **Topclijst interviews kernteamleden tweede tussenmeting**

Benoemen doel-2-meting: een moment om te kijken hoe het ervoor staat in de proeftuin. Zijn de actielijnen ingezet, wat gaat er goed, wat zijn knelpunten? Hoe staat het – een jaar na de start – met de wat langeretermijndoelen: ontschotting intern en verbeterde samenwerking externe partijen met uiteindelijk doel meer opsporingsindicaties. De interviews binnen de proeftuin gezamenlijk – waar dit interview dus onderdeel van is – geven ons een beeld van de stand zaken van de proeftuin. Wij komen deze weer met een korte powerpoint aan jullie terugkoppelen.

Het gesprek zal iets langer dan een uur duren. Zijn er voorafgaand nog vragen?

1. We starten het gesprek even breed. Hoe gaat het – naar jouw mening – met de proeftuin?

Misschien nog wat doorvragen op het algemene proces:

- a) *Is iedereen voldoende betrokken, is er voldoende draagvlak en enthousiasme (waarom wel/niet)?*
- b) *Is er voldoende sturing (en vanuit wie?)*
- c) *Is er voldoende afstemming, bijvoorbeeld proeftuin (gerelateerde) overleggen?*

Ik wil nu kort ingaan op de stand van zaken van de actielijnen, zoals vooraf door jullie zelf aangeleverd.

2. Het algemene beeld dat wij zien n.a.v. de door jullie opgestuurde stand van zaken van het actieplan is..... Komt dat overeen met jouw beeld?

Waar interessant/nodig nog wat nader doorvragen:

- a) *Bijvoorbeeld: het valt dat met name bij thema @ een aantal actielijnen niet tot een actie zijn gekomen, hoe komt dat?*
- b) *Bijvoorbeeld: met name actielijnen waarbij @ en @ betrokken zijn, zijn tot actie gekomen, hoe komt dat?*

Ik wil nu nader ingaan op de stand van zaken van de zogenaamde deeleffecten die kunnen leiden tot ontschotting intern en een verbeterde samenwerking met partners. Ik ga achtereenvolgens op verschillende subdoelen in (deze doelen zijn benoemd in het actieplan in de eerste kolom):

3. Hoe is de situatie op dit moment in proeftuin @ als het gaat om: de zichtbaarheid van de recherche voor politiemedewerkers met een andere functie/achtergrond

(wijkagent, noodhulp en informatiekundigen): zij delen (periodiek) kennis die zij hebben opgedaan in de wijk, welke opsporingszaken in de wijk lopen en geven aan welke kennis zij nog (meer) nodig hebben voor specifieke opsporingszaken?

- a) Is deze situatie anders dan bij de start van de proeftuin (beter, minder goed of...?)
 - b) Wat gaat hierin goed?
 - c) Wat kan beter?
 - d) Zijn er actielijnen bij dit subdoel die jij als het meest succesvol ziet (algemeen, maar met name ook als het gaat om het behalen van het hoofddoel: een betere informatiepositie in @ over @)?
4. Hoe is de situatie op dit moment in proeftuin @ als het gaat om: het bijdragen van wijkagenten, noodhulp en informatiekundigen aan opsporing door proactief (en periodiek) met de recherche te delen wat zij voor informatie uit de wijk @ hebben?
- a) Is deze situatie anders dan bij de start van de proeftuin (beter, minder goed of...?)
 - b) Wat gaat hierin goed?
 - c) Wat kan beter?
 - d) Zijn er actielijnen bij dit subdoel die jij als het meest succesvol ziet (algemeen, maar met name ook als het gaat om het behalen van het hoofddoel: een betere informatiepositie in @ over @)?
5. Hoe is de situatie op dit moment in proeftuin @ als het gaat om: politiemedewerkers van alle functies/achtergronden (dus wijkagenten, noodhulp, recherche, informatiekundigen) zijn aanwezig in de wijk @, nabij de plaatselijke bevolking.
- a) Is deze situatie anders dan bij de start van de proeftuin (beter, minder goed of...?)
 - b) Wat gaat hierin goed?
 - c) Wat kan beter?
 - d) Zijn er actielijnen bij dit subdoel die jij als het meest succesvol ziet (algemeen, maar met name ook als het gaat om het behalen van het hoofddoel: een betere informatiepositie in @ over @)?
6. Hoe is de situatie op dit moment in proeftuin @ als het gaat om: politiemedewerkers van alle functies/achtergronden (dus wijkagenten, noodhulp, recherche, informatiekundigen) hebben kennis over de bevolking van @ en hun leefwereld en zetten deze in bij het politiewerk?
- a) Is deze situatie anders dan bij de start van de proeftuin (beter, minder goed of...?)
 - b) Wat gaat hierin goed?
 - c) Wat kan beter?

-
- d) Zijn er actielijnen bij dit subdoel die jij als het meest succesvol ziet (algemeen, maar met name ook als het gaat om het behalen van het hoofddoel: een betere informatiepositie in @ over @)?
7. Hoe is de situatie op dit moment in proeftuin @ als het gaat om: externe partijen zijn betrokken bij de opsporing in @?
- a) Is deze situatie anders dan bij de start van de proeftuin (beter, minder goed of...)?
- b) Wat gaat hierin goed?
- c) Wat kan beter?
- d) Zijn er actielijnen bij dit subdoel die jij als het meest succesvol ziet (algemeen, maar met name ook als het gaat om het behalen van het hoofddoel: een betere informatiepositie in @ over @)?
8. Wat zijn algemene sterke punten aan de proeftuin: factoren die een positieve uitwerking hebben op de invulling en uitkomst van de proeftuin?
9. Zijn er algemene belemmerende factoren: factoren die er voor zorgen dat de proeftuin, het actieplan of bepaalde actielijnen niet lopen zoals bedoeld, gehoopt of gepland?

Bijlage 8: **Leden begeleidingscommissie**

Mw. dr. Barbara van Caem, adviseur onderzoek Nationale Politie
Dhr. Gijs Heijmering, adviseur-onderzoeker Politie Eenheid Amsterdam
Dhr. Rob Janssen, teamchef Politie Hoorn
Dhr. dr. Peter Klerks, Parket-Generaal Openbaar Ministerie
Dhr. Luit Kuipers, sectorhoofd District Alphen a/d Rijn – Gouda
Drs. Ilse van Leiden, onderzoeker Bureau Beke
Drs. Adriaan Rottenberg, Programma Politie en Wetenschap
Mw. drs. Annemieke Venderbosch, Programma Politie en Wetenschap
Dhr. Hans de Vries, Portefeuillehoudersteam GGP
Mw. Sandra. ter Woerds, onderzoeker Politie Eenheid Amsterdam

Bijlage 9: De bevindingen per proeftuin samengevat

	Doel	Wat valt op in de uitwerking van het analysekader in het actieplan?	Deeffecten bereikt?	Exogene ontwikkelingen?	Hoofdeffect bereikt?
Proeftuin Deventer	Verbeteren van de informatiepositie rondom de lokale drugsproblematiek in Keizerslanden.	Alle subthema's hebben meer dan één concreet geformuleerde actielijn. Het ontschotten met de districtsrecherche (DR) krijgt weinig aandacht. En bij het deeffect 'samenwerking externe partners' zien we dat alle taken bij wijkagenten zijn belegd.	<ul style="list-style-type: none"> • Zittende wijkagenten gingen meer aandacht schenken aan opsporing. • Er wordt meer gedaan met de door wijkagenten aangeleverde subjectinformatie. • Er is meegelopen door blauwe politiemensen bij de recherche. • Periodiek overleg tussen blauw en grijs vond plaats in het Operationeel Overleg. • Netwerkstrategie externe partners is geïntensiveerd. • Politie en gemeente werken samen d.m.v. bestuurlijke rapportages. • Toename social media gebruik, al is dit persoonsafhankelijk. • Meer communiceren over successen in de opsporing, oppakken van meldingen en (zo mogelijk) terugkoppelen. • Collega's en externe sleutelfiguren zijn bevraagd t.b.v. kennis over plaatselijke bevolking en delen van die kennis in de wandeling. 	<ul style="list-style-type: none"> • IGP team gericht op drugs. • Er is (tijdelijk) gewerkt in wijkgerichte ploegen, waardoor kennis wijk breder wordt dan alleen de domein van de wijkagent. 	Verbeterde informatiepositie die leidt tot meer informatie uit de wijk. Bijvoorbeeld meer MMA meldingen en informatie over drugsgerelateerde zaken. Uiteindelijk eerder teveel dan te weinig informatie om op te pakken.

Proeftuin Gouda	Meer en betere (opsporings) informatie rond woninginbraken en lokale drugshandel, met name in Korte Akkeren	Het actieplan is redelijk uitgebreid, wel valt op dat het accent sterk ligt op (de positie en rol) van de wijkagent.	<ul style="list-style-type: none"> • De lijnen lijken kort(er) tussen het basisteam en TCI. • Er zijn aanwijzingen dat het adviseren van blauw door de recherche in Gouda is gerealiseerd. • Enkele voorbeelden PPS in de opsporing. • Politie en gemeente werken samen d.m.v. bestuurlijke rapportages. • Toename social media gebruik, al is dit persoonsafhankelijk. • Meer communiceren over successen in de opsporing. • Werken in wijkgerichte ploegen (hetgeen zie de aanwijzingen in Deventer kan leiden tot bredere wijkkennis). 	Bredere beweging van VVC naar Teamrecherche	Toename van bruikbare opsporingsinformatie, via TCI, MMA en direct bij wijkagenten. Uiteindelijk eerder teveel dan te weinig informatie om op te pakken.
Proeftuin Rhenen	Gebiedsgericht meer en betere (opsporings) informatie genereren in Rhenen: in het bijzonder in het dorp Achterberg, het woonwagenveld, in iets mindere mate, in Elst.	Het is niet altijd helder hoe de basispolitie wordt geacht meer 'opsporingsbewust' te zijn. Ze gaat vooral uit van: blauw en grijs - liefst periodiek - bij elkaar brengen om daarmee informatiedeling te realiseren die uiteindelijk zou moeten bijdragen aan een betere informatiepositie. De acties zijn de ene keer erg concreet en bewegen zich op andere plekken op een tamelijk abstract niveau.	<ul style="list-style-type: none"> • Opsporingsgerichte wijkagenten waren er al voor de proeftuin. • Er zijn aanwijzingen dat het adviseren van blauw door de recherche in Rhenen is gerealiseerd. • Meer zichtbaarheid politie (wijkagenten) voor burgers. • Toename social media gebruik, al is dit persoonsafhankelijk. • Meer communiceren over successen in de opsporing. • Aanwezig zijn bij open en gesloten settings waar burgers samenkomen t.b.v. kennis over plaatselijke bevolking en delen van die kennis in de wandelgang. • Werken in wijkgerichte ploegen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Scrummen • Sturingstafel 	Verbeterde informatiepositie, maar 'ze zijn er nog lang niet' Toename van informatie via social media.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter	prof. em. dr. ir. J.B. Terpstra Radboud Universiteit Nijmegen
Leden	mr. drs. C. Bangma Politie, Eenheid Midden-Nederland
	mr. W.M. de Jongste Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum Ministerie van Justitie en Veiligheid
	dr. P.P.H.M. Klerks Raadadviseur Parket-Generaal, Openbaar Ministerie
	mr. drs. C. Loef Adviseur Gemeente Amsterdam
	prof. em. dr. P. van Reenen Van Reenen-Russel Consultancy b.v. Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) Universiteit Utrecht
	drs. M.H.M. van Tankeren Operational auditor/onderzoeker, Politie, Eenheid Den Haag
Secretariaat	Programmabureau Politie & Wetenschap Politieonderwijsraad Koninginnegracht 62 2514 AG Den Haag
	Postbus 25842 2502 HV Den Haag www.politienwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. ***Criminaliteit in de virtuele ruimte***
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/ TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. ***Cameratoezicht. Goed bekeken?***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2002
3. ***De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)***
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL, Den Haag, 2002
4. ***De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van projecten aan diefstalbestrijding***
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. ***Cameratoezicht. De menselijke factor***
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. ***Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlist-methodiek***
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke & Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. ***Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak***
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/ Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. ***Richtlijnen auditieve confrontatie***
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/NFI, Den Haag, 2005
9. ***Niet verschenen***
10. ***De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg***
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2006
11. ***Inzoomen en uitzoomen op Zaandam***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem 2006

12. ***Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking***
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst & S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006
13. ***Cold cases – een hot issue***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. ***Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?***
A. Beerepoot & G. Walraven e.a., DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. ***Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces***
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. ***Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie***
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. ***Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden***
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. ***Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken***
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008
19. ***Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren***
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. ***Solosurveillance. Kosten en baten***
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009
21. ***Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners***
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römken & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008
22. ***Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekbeschrijving***
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. ***Informatiemanagement binnen de politie. Van praktijk tot normatief kader***
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009
24. ***Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept***
H.B. Ferwerda, E.J. van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/ COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009

-
25. ***Rellen om te reellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders***
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
 - 26a. ***Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren***
W. Landman, P. van Beers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009
 - 26b. ***Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering***
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
 27. ***De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer***
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009
 28. ***Boven de pet? Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland***
O.M.J. Adang (redactie), S.E. Bierman, K. Jagernath-Vermeulen, A. Melsen, M.C.J. Nogarede & W.A.J. van Oorschot, Politieacademie, Apeldoorn, 2009
 29. ***Rellen in Ondiep. Ontstaan en afhandeling van grootschalige ordeverstoring in een Utrechtse achterstandswijk***
G.J.M. van den Brink, M.Y. Bruinsma (redactie), L.J. de Graaf, M.J. van Hulst, M.P.C.M. Jochoms, M. van de Klomp, S.R.F. Mali, H. Quint, M. Siesling, G.H. Vogel, Politieacademie, Apeldoorn, 2010
 30. ***Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten***
A. Cornelissens & H. Ferwerda (redactie), met medewerking van I. van Leiden, N. Arts & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2010
 31. ***Poortwachters van de politie. Meldkamers in dagelijks perspectief***
J. Kuppens, E.J.A. Bervoets & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem & COT, Den Haag, 2010
 32. ***Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie: wat er is en wat ertoe doet***
M.H.M. van Tankeren, Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
 33. ***Civiele politie op vredesmissie. Uitzendervaringen van Nederlandse politie - functionarissen***
H. Sollie, Universiteit Twente, Enschede, 2010
 34. ***Ten strijde tegen overlast. Jongerenoverlast op straat: is de Engelse aanpak geschikt voor Nederland?***
M.L. Koemans, Universiteit Leiden, 2010
 35. ***Het districtelijk opsporingsproces; de black box geopend***
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2010
 36. ***Balanceren tussen alert maken en onrust voorkomen. Publiekscommunicatie over seriële schokkende incidenten (casestudy Lelystad)***
A.J.E. van Hoek, m.m.v. P.F. van Soomeren, M.D. Abraham & J. de Kleuver, DSP-groep, Amsterdam, 2011

37. ***Sturing van blauw. Een onderzoek naar operationele sturing in de basispolitiezorg***
W. Landman, m.m.v. M. Malipaard, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
38. ***Onder het oppervlak. Een onderzoek naar ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren***
J. Kuppens, B. Bremmers, E. van den Brink, K. Ammerlaan & H.B. Ferwerda, m.m.v. E.J. van der Torre, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
39. ***Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole***
J. Kuppens, B. Bremmers, K. Ammerlaan & E. van den Brink, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
40. ***Toezicht op zedendelinquenten door de politie in samenwerking met de reclassering***
H.G. van de Bunt, N.L. Holvast & J. Plaisier, Erasmus Universiteit, Rotterdam/Impact R&D, Amsterdam, 2012
41. ***Daders over cameratoezicht***
H.G.A. van Schijndel, A. Schreijenberg, G.H.J. Homburg & S. Dekkers, Regio-plan Beleidsonderzoek, Amsterdam, 2012
42. ***Aanspreken op straat. Het werk van de straatcoach in al zijn verschijningsvormen***
L. Loef, K. Schaafsma & N. Hilhorst, DSP-groep, Amsterdam, 2012
43. ***De organisatie van de opsporing van cybercrime door de Nederlandse politie***
N. Struiksma, C.N.J. de Vey Mestdagh & H.B. Winter, Pro Facto, Groningen/Kees de Vey Mestdagh, Groningen, 2012
44. ***Politie in de netwerksamenleving. De opbrengst van de politieke netwerkfunctie voor de kerntaken opsporing en handhaving openbare orde en de sturing hierop in de gebiedsgebonden politiezorg***
I. Helsloot, J. Groenendaal & E.C. Warners, Crisislab, Renswoude, 2012
45. ***Tegenspraak in de opsporing. Verslag van een onderzoek***
R. Salet & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2012
46. ***Tunnelvisie op tunnelvisie? Een verkennend en experimenteel onderzoek naar de besluitvorming door VKL-teams met betrekking tot het onderkennen van tunnelvisie en andere procesaspecten***
I. Helsloot, J. Groenendaal & B. van 't Padje, Crisislab, Renswoude, 2012
47. ***M.-waarde. Een onderzoek naar de bijdrage van Meld Misdaad Anoniem aan de politieopsporing***
M.C. van Kuik, S. Boes, N. Kop, M. den Hengst-Bruggeling, T. van Ham & H. Ferwerda, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2012
48. ***Seriebrandstichters. Een verkennend onderzoek naar daderkenmerken en delictpatronen***
Y. Schoenmakers, A. van Wijk & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2012

-
49. ***Van wie is de straat? Methodiek en lessen voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen grijpbaar te maken – op basis van vijf praktijkcasus***
H. Ferwerda, T. van Ham, B. Bremmers, K. Tijhof & M. Grotens, Bureau Beke, Arnhem, 2013
 50. ***Recherchesamenwerking in de Euregio Maas-Rijn. Knooppunten, knelpunten en kansen***
H. Nelen, M. Peters & M. Vanderhallen, Politieacademie, Apeldoorn/ Universiteit Maastricht, 2013
 51. ***De operationele politiebriefting onderzocht. Een onderzoek naar de effectiviteit van de operationele politiebriefting***
A. Scholtens, J. Groenendaal & I. Helsloot, Crisislab, Renswoude 2013
 - 51a. ***De operationele politiebriefting onderzocht (2). Een actie(vervolg)onderzoek om tot een effectievere politiebriefting te komen***
A. Scholtens, Crisislab, Renswoude 2015
 52. ***Sociale media: factor van invloed op onrustsituaties?***
R.H. Johannink, I. Gorissen & N.K. van As, Politieacademie Apeldoorn/ VD-MMP, Houten, 2013
 53. ***De terugkeer van zedendelinquenten in de wijk***
C.E. Huls & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen/Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, Groningen, 2013
 54. ***Van meld- naar aantoonplicht. Een onderzoek naar een systeem van digitale surveillance***
C. Veen & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen, 2013
 55. ***Heterdaadkracht in twee Haagse pilotgebieden***
B. van Dijk, J.B. Terpstra & P. Hulshof, Politieacademie, Apeldoorn/DSPgroep, Amsterdam, 2013
 56. ***Inzet op Maat. Onderzoek naar kenmerken en mogelijkheden van duurzame inzetbaarheid van oudere medewerkers***
H. de Blouw, I.R. Kolkhuis Tanke & C.C. Sprenger, Politieacademie, Apeldoorn, 2013
 57. ***Interventies in de opsporing. Impulsen in kwaliteit en effectiviteit van het opsporingsproces***
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
 58. ***De plaats delict in beeld. Fotografie in de dagelijkse en gesimuleerde praktijk***
G. Vanderveen & J. Roosma, Instituut voor Strafrecht & Criminologie, Universiteit Leiden, 2013
 59. ***Jeugdgroepen van toen. Een casuonderzoek naar de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw***
H. Ferwerda, B. Beke & E. Bervoets, Bureau Beke, Arnhem/Beke Advies, Arnhem/LokaleZaken, Rotterdam, 2013

60. ***Tussen hei en hoofdbureau. Leiderschapsontwikkeling bij de politie***
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
61. ***Gemeentelijk blauw. Het dagelijks werk van gemeentelijke handhavers in beeld***
E. Bervoets, J. Bik & M. de Groot, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
62. ***Excessief geweld op en om de voetbalvelden. Praktijkonderzoek naar omvang, ernst en aanpak van 'voetbalgeweld'***
P. Duijvestijn, B. van Dijk, P. van Egmond, M. de Groot, D. van Sommeren & A. Verwest, DSP-groep, Amsterdam, 2013
63. ***Beeld van gezag bij de politie. Maatschappelijke verbeelding en de impact van gezagsbeelden op burgers***
H. de Mare, B. Mali, M. Bleecke & G. van den Brink, m.m.v. Motivaction, Tilburg University, Stichting IVMV, Leiden, 2014
64. ***Informatiegestuurde dienders. Informatiesturing tussen theorie en praktijk***
A. van Sluis, P. Siep, V. Bekkers, m.m.v. M. Thaens & G. Straten, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2014
65. ***Hard op weg. Onderzoek aanpak verkeersveelplegers***
B. Bieleman, M. Boendermaker, R. Mennes & J. Snippe, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2014
66. ***Tussen hulp en hype. De inzet van opsporingsberichterijding in ontvoeringszaken***
Y.M.M. Schoenmakers, J.V.O.R. Doekhie & J.C. Knotter, Yvette Schoenmakers Onderzoek en advies, Weesp, 2014
67. ***Nachtdienst bij de politie en verkeersveiligheid. Onderzoek naar ervaringen van politieagenten met verkeersonveiligheid in woon-werkverkeer na de nachtdienst***
P. Boekhoorn, BBSO, Nijmegen, 2014
68. ***Buit van woninginbraak. Onderzoek onder inbrekers en helers***
J. Snippe, M. Sijstra, R. Mennes & B. Bieleman, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2014
69. ***Privaat blauw. Portiers, evenementbeveiligers en voetbalstewards op risicovolle locaties en tijdens risicovolle momenten***
E. Bervoets & S. Eijgenraam, LokaleZaken, Rotterdam, 2014
70. ***Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld***
I. van Leiden, B. Bremmers & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2014
71. ***Met fluwelen handschoenen? Politie en de omgang met verwarde personen in Amsterdam***
J. Kuppens, T. Appelman, T. van Ham & A. van Wijk, Bureau Beke, Arnhem, 2015
- 72a. ***Vermisten op de kaart. Aard en omvang van langdurige vermissingen***
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2015

-
73. ***Van intel tot operatie. De impact van veiligheidsanalisten bij de aanpak van misdaad***
M. den Hengst, M. Bruinsma, Y. Schoenmakers, W. Niepce, Bureau Bruinsma, Tilburg, 2015
74. ***De bestuurlijke rapportage. Gezamenlijke inspanning in de aanpak van (georganiseerde) criminaliteit en overlast***
I. Gorissen, m.m.v. R.H. Johannink, PBLQ, Den Haag, 2015
75. ***De aangifte van delicten bij de multichannelstrategie van de politie***
P. Boekhoorn & J. Tolsma, Bureau Boekhoorn/Radboud Universiteit, Nijmegen, 2016
76. ***Die pakken we toch niet op? Afstemming tussen politie en Openbaar Ministerie in zaken van veelvoorkomende aangiftecriminaliteit***
R. Kouwenhoven & L. Kleijer-Kool, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2016
77. ***Het real-time informeren van noodhulpeenheden. Een onderzoek naar de RTI-functie om frontlijnpolitiefunctionarissen snel te voorzien van relevante informatie***
A. Scholtens, M. den Hengst & R. Waterreus, Crisislab, Renswoude/ Politieacademie, Apeldoorn, 2016
78. ***Hoe lang kun je 'schijt hebben'? Dertien desisters uit criminele jeugdgroepen aan het woord***
C.E. Hooegeveen, A.E. van Burik & B.J. de Jong, m.m.v. E.M. Klooster, Bureau Alpha, 's-Hertogenbosch/VanMontfoort, Woerden, 2016
79. ***Onbenutte kansen. Een onderzoek naar het gebruik van restinformatie in de opsporing***
A. van Wijk & L. Scholten, m.m.v. B. Bremmers, Bureau Beke, Arnhem, 2016
80. ***Verbale leugendetectie-wizards***
G. Bogaard & E.H. Meijer, Maastricht University, Maastricht, 2016
81. ***Mensenhandel in de prostitutie opsporen zonder aangifte? Een vervolgonderzoek om de doorzettingsmacht van de politie te verduidelijken***
M. Goderie, m.m.v. R. Kool, Goderie Onderzoek, Klarenbeek, 2016
82. ***De onvindbaren. Op zoek naar voortvluchtige veroordeelden in Nederland***
Y. Schoenmakers, I. de Groot, J. van Zanten, A. van Rooyen & J. Baars, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2017
83. ***Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetisch drugsafval: verschijningsvormen en politieaanpak***
Y. Schoenmakers, S. Mehlbaum, M. Everartz & C. Poelarends, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2016
- 83A. ***De Intelligence Paradox. Lessen uit de integrale pilot Analyse Synthetische Drugs in Oost-Nederland***
Y. Schoenmakers, S. Mehlbaum, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2019

84. ***Naar handhaafbare noodbevelen en noodverordeningen. Een analyse van het gemeentelijke noodrecht***
A.J. Wierenga, C. Post & J. Koornstra, Rijksuniversiteit Groningen, Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, 2016
85. ***Vermisten op het spoor. Rechercheren naar langdurige vermissingen***
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
86. ***De aard van het beestje. Kenmerken en achtergronden van dierenmishandelaars***
A. van Wijk & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
87. ***Modus operandi van de recherche. De recherchepraktijk in moord- en verkrachtingszaken***
A. van Wijk, I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
88. ***Over grenzen in de sport. De rol van de politie in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport in samenwerking met relevante partners***
A. van Wijk, M. Hardeman, L. Scholten & M. Olfers, Vrije Universiteit Amsterdam, Bureau Beke, Arnhem, 2017
89. ***Defensiehulp. Lelegeroene bijstand aan de politie bij handhaving van de rechtsorde***
E. Bervoets, m.m.v. S. Eijgenraam, T. Dijkhuizen & J. van de Werken, Bureau Bervoets, Amersfoort, 2017
90. ***Tussen onder en boven. Productie en distributie van softdrugs in Noord-Nederland***
J. Snippe, R. Mennes, M. Sijstra & B. Bieleman, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2017
91. ***Vechten op afspraak. Inzicht in het fenomeen en input voor de ontwikkeling van een politiestrategie***
T. van Ham, L. Scholten, A. Lenders & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2018
92. ***Notoire straten. Over de lokale inbedding van georganiseerde criminaliteit***
S. Mehlbaum, Y. Schoenmakers & J. van Zanten, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2018
- 92A. ***De wortel en de stok. Praktijklessen uit een gebiedsgerichte probleemaanpak van ondermijning***
S. Mehlbaum, Y. Schoenmakers, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2019
93. ***Ondermijning door criminele 'weldoeners'***
M. Bruinsma, R. Ceulen & T. Spapens, m.m.v. C. Deij, Tilburg University, Tilburg/Bureau Bruinsma, Tilburg, 2018
94. ***Kiezen voor politie. Een onderzoek onder mbo-studenten met een migratie-achtergrond in het veiligheidsdomein***
S. de Winter-Koçak, E. Klooster & M. Day, m.m.v. S. Mehlbaum, M. van Vugt & K. Leschonski, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2018

-
95. ***Doe-het-zelf-surveillance. Een onderzoek naar de werking en effecten van WhatsApp-buurtgroepen***
S. Mehlbaum & R. van Steden, m.m.v. M. van Dijk, Vrije Universiteit Amsterdam, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2018
96. ***Een klacht is een gratis advies***
G. Jacobs, T. Hak, G. Vanderveen, M. Flory, T. Thuis, S. Valkeman & M. Franken, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2018
97. ***Voortgezet crimineel handelen tijdens detentie: je gaat het pas zien als je het doorhebt***
A. Verwest, W. Buysse, P. van Egmond, D. Hofstra, DSP-groep, Amsterdam, 2019
98. ***Zorg voor kinderen bij aanhouding van ouders; Best practices uit binnen- en buitenland***
J. Reef, N. Ormskerk, Universiteit Leiden, 2019
99. ***Aankoopfraude uit het buitenland***
J. Jansen, S. Westers, S. Twickler, W. Stol, NHL Stenden Hogeschool / Politieacademie
100. ***Grijs vakmanschap? Taakgerelateerd ongeoorloofd handelen binnen de politie***
R. Chr. van Halderen (diss. Avans Hogeschool), 2019
101. ***Niet meer doen! Een onderzoek naar de INDIGO-afdoening***
A. van Wijk, S. Dickie, J. van Esseveldt, Bureau Beke, Arnhem, 2019
102. ***De aanpak van cybercrime door regionale eenheden van de politie. Van inta-ke van cybercrime naar opsporing en vervolging***
P. Boekhoorn, BBSO, Nijmegen, 2020
103. ***In- en doorstroom van nieuwkomers in beeld. Opgetekende lessen uit acht casussen rond de opvang van asielzoekers in Nederland.***
J. Kuppens, Bureau Beke, Arnhem 2020
104. ***De lading van vuurwapens. Een onderzoek naar de impact van illegale vuurwapens in Nederland.***
H. Ferwerda, J. Wolsink en I. van Leiden, Bureau Beke, Arnhem 2020
105. ***Q-teams. De politie onderweg naar toekomstbestendige opsporing en vervolging?***
P. van Egmond, A. Swami-Persaud, A. Verwest, DSP-groep, Amsterdam 2020
106. ***Onderwereld boven water? Zoektocht naar georganiseerde criminaliteit in de Noordelijke zeehavens***
N. Struiksma, C. Boxum, S.J. Hollenberg, N.O.M. Woestenburg, Pro Facto, Groningen 2020
107. ***Benutten van digitale sporen***
R. Zuurveen, W. Ph. Stol, Onderzoeksgroep Cybersafety. NHL Stenden en CyberScienceCenter 2020
108. ***Kansen en knelpunten binnen de financiële opsporing***
L.N. de Swart, G.P.J.M op 't Hoog, B.M.J Slot, A. Winkel. Ecorys 2021

-
- 109** *Black box van gemeentelijke online monitoring. Een wankel fundament onder een stevige praktijk*
W. Bantema, S. Westers, M. Hoekstra, R. Herregodts, S. Munneke. NHL Stenden Hogeschool / Rijksuniversiteit Groningen, 2021
- 110** *Ondermijning langs zijpaden. Een verkennend onderzoek naar de aard, omvang en aanpak van ondermijnende criminaliteit in relatie tot kleine havens en luchthavens, railtransport en binnenvaart in Noord-Brabant en Zeeland.*
S. van Nimwegen, T. Spapens, R. Ceulen, Tilburg University/Nationale Politie, 2021
- 111** *Meer dan een ruzie. Politie in de netwerkaanpak huiselijk geweld.*
K.D. Lünemann, S. ter Woerds, Verwey-Jonker Instituut 2021
- 112** *Van verhalen naar verballen. Een verkennende studie naar de aanpak van ondermijnende drugscriminaliteit in het Noordzeekanaalgebied en de haven van Amsterdam*
Y. Eski, M. Boelens, A. Mesic, H. Boutellier, Vrije Universiteit Amsterdam/Verwey-Jonker Instituut 2021